D. R. Popescu

CORUL MORILOR DE VÂNT

Împăratul Vasile Vasilache locuiește *într*-o grădină uitată de Dumnezeu și scrie despre această grădină uitată nu numai de Dumnezeu? Ați citit „Povestea cu cocoșul roșu"? Ce-ar fi să ne oprim o clipă asupra extraordinarei nuvele *Elegie pentru Ana-Maria*? Un motto din Kawabata ne avertizează: „Ce amar obicei avem – stăm de vorbă cu răposații." Apoi *Vasile* Vasilache ne îndeamnă *să intrăm* într-o grădină-labirint, într-un pământ-labirint, în timpuri labirintice... Întâi ne prezintă acest pământ! Și negara, care parcă e coama pământului. Negara șuieră. Copilul, Micul Prinț descult, a auzit-o! Șuieră negara, cea din care se fac perii de văruit! Ce amar, amar obicei avem, *să* vorbim cu negara, cu cei *răposați*... Nu cumva pământul are glas, e? Ei!...

Elegie pentru Ana-Maria e o nuvelă (sau un mic roman mare!) despre iubiri inocente, enigmatice, despre copulații casnice și despre copulații colaterale, politice. Ordinea *social*-politică, indiferent ce *culoare* și miros ar avea, își găsește admiratori și susținători înfocați în toate categoriile de lucrători, țărani, cărturari și ostași, atâta vreme cât viziunea acestora asupra mersului vremurilor coincide, în cuget, ideologii, foloase materiale și colaterale, cu viziunea producătorilor de utopii, de ordini social-politice! Vasile Vasilache spune adevărul tără să *se plângă*, fără partizanate politice, fără ușurința cu care dansează pamfletarii vechi și noi pe orice sârmă bine remunerată. Vasile Vasilache nu ne face cu ochiul – nu-i postmodern, nu-i decadent, nu-i experimentalist de ultimă oră, nu aduce nici măcar în plan secund fabrica de *fericiri* sexuale – și nici măcar atât de lăudata sexualitate de buzunar! – nu ne explică nimic din ce se întâmplă în America Latină, în Irak, în Japonia zarzărilor ce înfloresc pe cutremure, nu ne spune nici ce sunt legile fizicii și ale chimiei, nici ce-i cu biologia sistemelor vii, ci ne duce spre tradiția eternă ce încearcă mereu *să ne* facă să pricepem că fiecare *om*, cât ar fi el de neînsemnat, este centrul propriei sale realități. În *Elegie pentru Ana-Maria* mai toate vocile aparțin unor anonimi – anonimi ce formează un cor tragic, somnambulic uneori, parabolic alteori, un cor ce are în cătare zădărnicia sisifică și flatulența politicului. Un cor, *desigur*, pe mai multe voci, un cor *al bătrânilor*, al nepoților, al femeilor tinere, al bocitoarelor, un cor al morilor de vânt, al morilor timpului, un cor al istoriei, un cor al Basarabiei, un cor ce uneori spune vorbele în șoaptă, alteori vorbele vin nearticulate, în transă – vorbe parcă rostite de mai multe guri ale aceleiași ființe! – *un cor al* făpturilor năpăstuite, un *cor al* zeilor tutelari, nevăzuți, un cor care vrea să recreeze lumea, punându-și întrebări și încercând răspunsuri despre singurătate, negară, pâine, război, iubire, moarte! Nimic artificial, în *Elegie pentru Ana-Maria*, nimic în pas cu moda trecătoarelor domnițe de pe covoarele cu vipe, nimic *din* bâiguiala luată drept profunzime: totul e învăluit parcă în vechea taină a tragediilor bătrânei Elade, acolo unde oamenii se aflau într-o neîntreruptă, neînfricată și necruțătoare încrâncenare și bătălie cu destinul, cel de obicei cam orbeț! Dar mai este ceva fermecător în *Elegie pentru Ana-Maria*! Elegia aceasta e construită pe o teribilă și banală Neînțelegere: nimeni nu poate să spună *cine* sunt cei care au murit, dacă au murit, cumva, și cine sunt cei care ar putea, sau ar trebui să răspundă, cumva, pentru atâta moarte, pentru intensitatea nervoasă, și de multe ori ilogică, a curgerii timpului! Iubirea otrăvită, adulterul romanțios, virilitatea țiganului rătăcitor, *religia resemnată*, sau ascunsă, *credința în* pământul pe care-l ai, pe care l-ai moștenit, pe care calci – toate astea și altele sunt prezente în sufletele și în purtările coriștilor discret individualizați, dar din toate acestea ale lumii nimic n-a rămas pur, cristalin, ca în pasteluri, și idile, totul este confuz, abscons, minunat distilat și *disimulat*, astfel încât dacă vrei *să tragi o linie* și să aduni sau să scazi unele credințe, convingeri, obiceiuri, iubiri, din altele, dai de un rezultat mai vechi decât sintagma poreclită sovietică – religia este opiul popoarelor! – dai de o societate trăită în utopii, în opiul unor utopii sociale, ideologice, naționale, politice, *dai și de* un fel de religie subliminală, *sau*, să-i spunem! – inconștientă, ce te duce până în 1865, la domnul Baudelaire, neidiologul, neortodoxul, cel ce consuma și nu știu ce drăcii, cel care a spus că „religia maselor este fututul". Cu o precizare necesară: că și istoria maselor este fututul – aleatoriu, desigur, *care pe* cine, când, cum!... Pângărirea *interioară*, râia interioară își face *mendrele*, dar ceva rămâne veșnic neîntinat: ochiul copilului, care vede toată această sarabandă tragică, glasul copilului, ce sesizează simulările ideologiei și furia ascunsă sau festivă a învingătorilor efemeri. Copilul – povestitorul, ca un ochi inocent al lui Dumnezeu – neputând *mântui* pe nimeni! Teribil! Un *Cristos copil* – și apoi, tireşte, crescând în ani! – incapabil să vindece lumea, martor doar la jocul mijlocitorilor demonici ai istoriei, de obicei invizibili, cei ce promit instaurarea raiului pe pământ – un rai roșu, sau în alte culori ale curcubeului, verde, albastru, violet etc.! – un rai pe care-*l poți* dobândi ușor, dacă-ți dai, *pe pământ*, nițeluș, sau în întregime, viața, pentru a pătrunde în el!...

Vasile Vasilache are, în concretețea frazei, în neliniștitoarele pulsații ale humorului, în coerența ideilor, forța miraculoasă a moldovenilor Creangă și Sadoveanu – *și a* sudiștilor Eugen Barbu, Marin Preda, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Ion Băieșu... Și dacă n-ar fi locuit la Chișinău, astăzi s-ar afla în rafturile cu marii noștri prozatori!... Acolo unde-i este locul, acolo unde-i este locul și marelui nedreptățit Ion Druță.

Cred că a venit ora ca acest veșnic ferice *și ramolit* minotaur, Politica, să-*și mai domolească* mecanica sa copulatorie și – măcar scriitorilor de talia extraordinară a lui Vasile Vasilache! – să le permită să scape de flatulența sa canonică, minotauriană, tectonică și triumfală!

Georgeta Adam

CAROLINA ILICA – OBSESIA IMAGINARULUI ORIGINAR

Poezia Carolinei Ilica poate fi așezată sub semnul întrebării fundamentale: ***Moartea m-a făcut să uit de dragoste./ Dar dragostea să uit de moarte?*** Despre această autoare cu un palmares editorial impresionant (14 volume în 30 de ani) s-a scris de la început la superlativ, punându-se în relație volumul de debut – ***Neîmblânzită ca o stea lactee***[1] (1974) – cu cel al Mariei Banuș – ***Țara fetelor*** (1937). Dar cu fiecare nouă carte poeta a dovedit că-și urmărește cu tenacitate o anumită structurare a lirismului, o sintaxă a motivelor și temelor, o adâncire a viziunilor ce tind spre primordial și arhetip și o purificare a ideației, a sentimentelor. În același timp, simplitatea scriiturii, ușurința de a aduce în planul poeziei imagini îndrăznețe, metafore și comparații insolite: „părul meu e un mânz neînvățat", „noaptea neagră și blândă ca o vită", „cutremur e gândul. / Păianjenii lui electrici mă strâng, mă înfașă", „e sângele prea tare vinars, să nu ia foc", „un taur blond e soarele", prezente încă din placheta dintâi, au făcut ca imaginarul Carolinei Ilica să se impună în interpretările critice nu numai în literatura română, dar și în lume. Deseori este comparată cu mari poete din epoca modernă cum sunt Anna Ahmatova, Emily Dickinson, Elisabeth Browning sau Delmira Augustini, Elisabeta Bagriana, Else Lasker-Schüller, Cecilia Meireles, Edit Södergran și Katri Vala. S-a observat că sentimentul iubirii nu presupune doar senzualitate în plan individual, ci tinde spre ***panerotism***, spre descoperirea principiilor universale ale fecundității: ***masculin-feminin.***

Nici un titlu de volum sau de antologie nu este întâmplător – toate se revendică de la puterea viziunii lirice, ce tructifică un fond ancestral de simboluri și mai ales cele patru elemente fundamentale: ***pământul, focul, apa, aerul.*** Criticul Alexandru Cistelecan a scris câteva rânduri definitorii despre genul de poezie cultivat de Carolina Ilica: „Poemele practică o erotizare a cosmosului și imaginarul rămâne definitiv programat pe acest limbaj... Inima poeziei bate cu strictețe în ritm erotic, indiferent de proiecția textuală: vise, coșmare, năzuințe, melancolii, depresii, toate sunt alertate de aceeași febră amoroasă. Moartea însăși e o revelație nupțială..."[2] Deși acest motiv este permanent, vizibil încă din prima carte, poeta își explică programatismul structurii lirice abia într-un poem târziu, din 1997, din volumul ***Scară la cer***. „E vremea când își pun cercei / Mestecenii efeminați. / Când te îmbeți fără să bei. // Când vrăji arhaice, din lună / Erotizează tot ce-i viu. / Lăstunul fuge c-o lăstună. // Bătrânii își aduc aminte / Ce tinerii abia visează... / Și Unu-n toate se cuprinde." (***Primăvară***). Numeralul din acest ultim vers al poemului face, desigur, trimitere la Dumnezeu pentru că, așa cum ne avertizează dicționarele de simboluri, „Unu... este principiul activ: creatorul. Unu este locul simbolic al ființei, izvor și sfârșit al tuturor lucrurilor, centru cosmic și ontologic. Este simbol al ființei, dar și al Revelației, mediatoarea care înalță omul prin cunoaștere la un nivel de ființă superioară. Unu este de asemenea centru mistic de unde strălucește Spiritul, ca un soare."[3]

Spre lumea purității originare călătorește poeta, iar exegeții săi au descoperit acest drum, semnalând interesul statornic pentru arhetipuri. În postfața la ultimul volum antologic al Carolinei Ilica, istoricul literar Ovidiu Ghidirmic distingea acest miez al creației: „Nostalgia purității originare formează nota dominantă a poeziei Carolinei Ilica. Pentru a o înțelege în profunzime trebuie să ne situăm într-un «cogito» al operei, care poate fi decriptat în câteva versuri-cheie, holomerice, părți ce definesc întregul și pe care se întemeiază demersul nostru hermeneutic. Poeta declară că se întoarce spre origini: «Acum că sunt întoarsă cu fața spre-nceput»"[4].

Urmărindu-i evoluția, am remarcat o coeziune imaginativă a tuturor volumelor poetei care face din feminitate un mod aparte de a percepe universul. Și o putere ce ține de maternitate, de fecunditatea universală, înțeleasă ca un scut în fața morții. Astfel citim poemele de debut în care această idee este tot atât de puternică, ba chiar mai nuanțată decât așa-zisa senzualitate: „Femeie fiind, rotund va fi pântecul / De rodul bărbatului meu. Doar câmpia, / Beată de fluturii beți peste flori, / Ar putea să mă-ntreacă. // Să strig (***O femeie strigă!***): Aceștia sunt pruncii prin care / Mai puternică sunt decât toate / Lingușitoarele priviri ale morții!" (***Mai puternică***).

Mitul androginului ține și el de vremea arhetipurilor și acesta apare tot în volumul de debut care avea un titlu extrem de original, azi cuvenindu-se citit nu doar în sensul neastâmpărului ființei adolescentine, ci în cheie cosmogonică: „Neîmblânzită ca o stea lactee, / Departe, nici bărbat și nici femeie, /Măcar o dată poți să mă închipui?" (***Neîmblânzită ca o stea lactee***). De la imaginea de „pădureancă", rostindu-se cu versuri ce ne readuc în memoria afectivă pe Eminescu, dar și pe bătrânul Heliade, pe Alecsandri, până la creațiile din urmă,

[1] Citatele din acest eseu sunt extrase din volumele: Carolina Ilica, ***Neîmblânzită ca o stea lactee,*** București, Editura „Eminescu", 1974; ***Tirania visului***, București, Editura „Cartea Românească", 1982; ***Din foc și din gheață***, București, Editura „Cartea Românească", 2003.

[2] ***, ***Dicționarul Scriitorilor Români, D-L***, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998, p. 581-582

[3] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, ***Dicționar de simboluri.*** Vol.3, ***P-Z***, București, Editura „Artemis", 1995, p.410.

[4] Ovidiu Ghidirmic, ***Carolina Ilica și nostalgia purității originare (Poetica arhetipurilor).*** Postfață la vol. Carolina Ilica. – ***Din foc și din gheață***, Editura „Cartea Românească", 2003, p.188.

luminate, cum ar spune Gérard de Nerval, de „soarele negru al melancoliei", Carolina Ilica păstrează o legătură permanentă cu tărâmurile purității primordiale. Caii, ființe ce vin din basmul popular românesc, dar și din mitologia elină, sunt viguroase reprezentări ale principiului masculin, memorabili prin forța unor impulsuri vitaliste, proprii și tinereții nestăpânite a eroinei lirice: „Caii mei nebuni ca mine! Caii mei fugari ca ochii! / Lava sângelui mă arde, troieniți-mi în auz! / Nările să înfioare aerul cu creț de rochii! / Dinții-n părul meu să muște bărbile de cucuruz!" (*Pădureancă – XII*).

Evoluția lirică a Carolinei Ilica impresionează mai ales prin pendularea între senzualitate și intelectualitatea supremă a „tiraniei visului", ***viața*** și ***visul*** fiind în opera sa mereu în comuniune prin fluidizarea granițelor. Citâm un poem din volumul ***Tirania visului,*** apărut în 1982 la Editura „Cartea Românească", pentru a aduce în prim-plan acea pan-senzualitate extinsă asupra naturii, asupra Totului, în filigranul căreia se întrezărește totuși și umbra unui fior thanatic: „La lumina erotică a stânjeneilor / E iarba lucios mătăsoasă. / Cum stau întinsă, degete de aer / Abia de mă ating, apoi mă lasă. // Suflarea mea peste țărână-adie, / Dar răsuflarea ei mi-o contopește. / Eu stau culcată pe pământ, / Pe când pământul mă râvnește: // Sub el, iubită-fără-nume, / Sub el, iubită-fără-glas. / Un vrat de cărți se surpă-n iarbă... / Erotici stânjenei au ars" (*Iubită-fără-nume*).

Nu lipsite de semnificații ni se par valențele unor simboluri literare precum ***somnul, noaptea*** și ***visul*** pe care le regăsim frecvent în operele Anei Blandiana și Carolinei Ilica, de obicei asociate cu stările de singurătate și meditație. Vom apela la distincțiile operate de profesorul englez Michael Ferber în celebrul său ***Dicționar de simboluri literare*** pentru a sesiza asemănările și deosebirile dintre lirica feminină de azi și aceea de la începuturi: „La poeții greci și romani, există trăsături standard ale nopții sau căderii nopții: liniște, singurătate, somn, visuri; cerul plin de stele, luna strălucitoare; și, din când în când, festivități. Un poem de Sappho exprimă singurătatea printr-un adevăr spus numai pe jumătate: «Luna a coborât / Și voi, Pleiade! Orele curg. / O, miezul nopții-a venit. / Eu însă dorm – în singurătate!»".

Carolina Ilica se supune tiraniei visului, inventând și poemele duble, ca modalități originale de expunere a ideației poetice. Primul poem (sau poem în proză) este „relatarea" stării de vis, iar al doilea se scrie sub imperiul acestei stări. Un moto la ***Tirania Visului, I,*** ales din Saul Bellow, indică perpetua incertitudine, eternul balans între spațiul oniric și cel real: „Oamenii cu un puternic intelect nu sunt niciodată siguri dacă tot ce ne înconjoară nu-i cumva vis." Desigur, nu-i este străin poetei și celebrul dicton al lui Calderón de la Barca: *La vida es sueòo*. Într-un asemenea poem în proză Carolina Ilica descrie întâlnirea cu Ofelia: „Cam o dată pe lună, o visez pe Ofelia: culege din iarbă flori pentru Hamlet; dar pentru că el nu se arată, mi le dă mie. / În ultima vreme cred că am visat-o prea des; găsesc dimineața prin casă trandafiri sălbatici abia ofiliți. / Am adunat toți spinii; în curând voi putea face din ei / un pat de spini / peste care să stea / cel mai viteaz tachir. / (***Suflet al meu, tu ești acela?***) / Am ajuns să fim astfel, încet-încet, cele mai bune prietene; / și, / ca dovadă, / ne schimbăm // între noi sorțile cum alte femei își schimbă între ele rochiile". (***Ofelia, vis,*** în volumul ***Tirania visului,*** Editura „Cartea Românească", 1982).

Laurențiu Ulici distingea în ***Tirania visului, I*** (1982) o punere în pagină contrapunctică a trăirii erotice și a comentariului erotic, precum și adâncirea viziunii poetei prin amplificarea trăirii individuale la nivelul universului întreg: „Patosul nuanțării sentimentului de dragoste pune deseori în paranteză senzorialul aparent spre a scoate în evidență un supra-simț al universalului divulgat în proiecții metaforice subtile".[5]

În imaginarul liric al poetei vom remarca o rețea de cariatide suple, dar ferme, ce susțin edificiul poetic. În preambulul unei investigații mai întinse, să notăm câteva:

– ***viziuni cosmogonice ample*** ce țin de ***erotismul universal,*** în baza principiilor vieții ***masculin-feminin***: „Un cer: îngânându-se cu nori / Deasupra mării-ntinsă femeiește / Cu fața-n sus." (***De prea puține ori***); „păianjenul puhav al toamnei suge / Din trandafirii roșii elixirul / Dorințelor." (***Sfiala pleoapei aplecând privirea***); un zgomot de fond ca principiu al creației cosmice: „răsuflările mării / Îmbrățișate de vânt: / Cosmică, magică neîntreruptă / Metaforă a voluptății!" (***Ce mai rămâne***); luna, ca astru veghetor al tainelor nopții și ale iubirii, ce-și preschimbă chipul cu cel al iubitului, ca într-un revelator, conturându-se poate cel mai convingător chip de bărbat realizat de o poetă contemporană: „Mâine noapte va fi lună plină. / Îmi va intra în casă pe geam ca un amant / Desuet și romantic / Ce n-o să mă lase să dorm. / Luna plină are puterea ta/ Și n-o să mă lase să dorm. // O să-mi aducă aminte de tine: / Cum stăteai/ ca un veșnic Adam / în dreptul ferestrei deschise / Dând la o parte perdeaua. / Cum întindeai și mai mult brațele / Dând la o parte / Și cealaltă perdea / exterioară / a ploii / Cu franjuri și rece și rece / Răcorinde-te / De mine / de tine / de amândoi / După ce mă inițiaseși în minuni. / Căci minuni se numesc toate cele / Ce se întâmplă pentru prima dată!" (***Mâine noapte***);

– ***mituri fondatoare: Diana și Afrodita*** (Pădureanca, de la începuturile creației, dar și de mai târziu, din volumul ***Poemul scurt al lungii mele vieți*** din 2001, în care regăsim cuvintele-cheie încărcate de sensurile erosului: „Părul meu e un mânz fără frâu / Pe pajiștea nopții cu lună nouă. // Trupu-mi miroase a holdă de grâu, / iar răsuflarea ne-atinsă de rouă. / Cu poftele lui de-mpărat / Sângele-mi arde lăuntrul de fată. // O, între brațele cărui bărbat / Voi lumina pentru întâia dată?!" (***a) Pădureancă***). Ca uvertură la simfonia iubirii, un atare poem străbate încă teritoriile candorii. Dar castei Diana îi urmează curând atotștiutoarea Afrodita, zeița dragostei complete, sfidată și provocată femeiește: „Nu te știi, puternică zeiță, / Când trec pe punțile timidității / În legănare, să mă pizmuiești!" (***Orgoliu);***

– ***animale fabuloase*** (cu valoare de *alter ego* al poetei?), dar care iau chipul tinereții, al dragostei sau doar mireasma ei, precum superba „vulpe înmiresmată": „Se-mbată alaiul pădurii: Ea trece / Târându-și prinosul de blănuri. // Smerit se înclină un paj: / – Oare poiana aprinsă de fragi / Ridică răscoapte văpăi de parfumuri? // – Nu, nu sunt fragii (îngaimă). // Un sfetnic atunci îndrăznește: / – Preaînmiresmarea-Voastră mi-aduce

[5] Laurențiu Ulici, ***Literatura română contemporană, I – Promoția '70,*** București, Editura „Eminescu", 1995, p. 205

aminte / Îndepărtatele văi ale satelor / Cu iarbă cosită în zori, aburind / Sub giulgii de rouă // – Nu , nu e iarba (șoptește). // Și astfel curtenii pe rând se sfiesc, / Subțiindu-și mirosul, / Cu nările-n vânt asmuțite. / – A siminic... / – A muguri de brad... / A dumbranic... / – Ba a mesteceni abia ridicați / Pe aripi de frunze... // Cu viclenie împărătească ea surâde / Și se-ndepărtează... / Atât de bogată-n mireasma pe care / O dă, cu-mprumut, tinerețea." (***Vulpea înmiresmată***); dar mai există pești și, mai ales, „peștoaice vinovate", șerpi, albine, graurí, ciocârlii;

– ***simțurile acutizate, sensibilizate de eros,*** putând figura o ipostază valahă a celebrelor tapiserii alegorice dedicate ***Doamnei cu licorna***: „Nu strigătul, numai fosnirea, / Numai atingerea, nu strângerea mâinii / Ar ști să mă-ntoarcă la dragoste" (***Nu strigătul, numai fosnirea***), „Auzul are peșteri de mătasă: / În delicate golfuri îmi adună/ avântul răsuflării." (***Douăzeci și trei***);"Pielea-mi fierbine / Și păcătoasă. / Și una și alta / A mine miroasă: // Adică: a moarte / Cu viață în ea." (***b) O rochie***);

– ***cvartetul elementelor: pământul,*** înțeles deseori ca eden (blagian): „O Aducere-aminte:Vale, deal. Vale, deal. Și brânduși / pâlpâind abia desfăcute, umede încă precum/ nou-născuții. / Și inima mea alergând / printre trunchiuri de meri și de pruni / (Încotro?/ Către ce?/ Înspre cine?) / Mirarea și Nerăbdarea sunt fetițele cu / care se joacă. // O, Fosnet al păsărilor! / O, Ciripit al frunzelor!" (***Tirania Visului***) și mai târziu același „peisaj consacrat" sacralizat prin anamneză, „vale-deal, ondulator /.../ Sacralitate-a spațiului natal" (***Sacralitate***); acest spațiu al purității este locul geometric al iubirii ce se apropie de moarte: „Când te uiți la mine, eu mor. / Dar teme-te, nu pot muri și reînvia la nesfârșit. / Într-un câmp de maci îmi e dor să te-aștept. / Printre maci nu ne-am întâlnit niciodată." (***Într-un câmp de maci***); interesant, dar semnificativ pentru anvergura viziunii, pentru capacitatea poetei de a lucra generalizator, fără obsesia unui spațiu anume, în poemele acestei ardelence viforoase Edenul este un spațiu atemporal, un peisaj celest, cu alte figurații care nu încarcă, ci potențează simplitatea și puterea iubirii adevărate, unice: „Cândva, odată, voi fugi cu tine / În munți. Să fie vara pe sfârșite. / Pe sus să cânte păsări răgușite. / Pe jos să mă aplec după afine. // Ce aer tare! Să îmi spui. Ce clară / E zarea! Și uitând de tot și toate, / Să treacă zilele, nenumărate. / Cu inocență. Și încetineală. // Ca un băiat ce a furat o fată... / frăind cu aer, fructe și iubire. / În simplitatea – zisă fericire. / Cândva... Odată... Totuși niciodată." (***Cândva, odată...***); ***focul,*** catalizator enigmatic al ființei și vieții: „Pui mâna pe frunte: gheață și jar. /Din foc și din gheață-i făcută / Viața ta. Viață dublă." (***Din foc și din gheață***); ***apa,*** element permanent, de esență feminină: „Abia născută moare zăpada / În palma aprinsă. Iubirea / Numai iubirea poate să-ndure / Dogoarea și flacăra." (***Dogoarea și flacăra***) sau: „O, ploaia de vară, / Acupunctura / Stropilor ei / A-ntinerit iarba / A-ntinerit frunza, / Și verdele ochilor mei!" (***Confesiune***); „Apă cu solzi de mătreață verzuie" (***Un pod și o apă***); lacul, ca stare acvatică, cadru al iubirii cosmice în care întâlnim alte cuvinte-simbol: nuferi, peștoaice, trestia, vântul, luna, cerul, noaptea, moartea (vezi poemul dublu ***Lacul - a și b***); ***aerul,*** imaterial, este ca-n frescele mănăstirești martorul înălțării spre cer, spre divinitate: „Și parcă deodată mă fac / Puțină, ușoară. / Și parcă în aripi mă-mbrac / Și urc pe o scară // Proptită de-un nor ca de-un tei / Și sunt tot mai mică, / Pe cât mai subțirii fuștei / În cer mă ridică." (***Scara***).

– ***lumina,*** de esență divină, „lumină drept din cer adusă", „lichidă însă, ca o scăldătoare" (***Ființa-de-lumină***), este de asemenea un simbol ce se încarcă de sensuri care se cer comentate pe larg într-un alt eseu;

– ***noaptea,*** simbol prin excelență romantic, dar care a fost fructificat și de poezia modernă; la Carolina Ilica este de esență feminină: „Cum mă pot lăsa pe mâinile tale?! / Tu, mai femeie decât mine, promițând atâtea / fără a da nimic! / Mă legeni în somn, mă săruți peste tot, / Nerușinato!" (***Atracția nopții***); în imaginarul Carolinei Ilica, deși prezintă similitudini, noaptea și moartea sunt în raporturi indecise: „Noapte-moarte... moarte-noapte... Imperfectă omonimie. / Care oare dintre ele fiind ecoul celeilalte?! (***Poetul***);

– ***somnul și visul, porți ale morții:*** „Mă lupt cu somnul, îndelung pățită: / Prea știe tot ce fac eu peste zi / Și vine ca-n oglindă, mă imită / Mărind ce n-am putut înfăptui. /...Și cum vin viață-mi rupe o pătrime / Și peste nopți îmi este temnicer, / Mai bine decât el nu știe nime / Cine pot fi între pământ și cer. // Nu m-a vândut la alții niciodată. / Și doar în fața mea m-a dezgolit. / Și totuși, ca de moartea-nverșunată / Mă apăr – imitându-mi-o leit!" (***Mă lupt cu somnul***); „Somn încărcat de vise, dimineața, / Când ca argintul viu se mută viața / în altă zi, mai norocoasă poate." (***Visele din zori***); prin vis se intră-n moarte, senin, fără dureri: „Eu stau în fân, cu fața-n sus, destinsă, / Pe așternutul serii date-n spic. / Să nu-mi aduc aminte de nimic. / De fluturi galbeni, nu de somn atinsă. // Ca-ntr-un sicriu cu căptușeala verde, / Acoperit cu transparent capac, / De aer, / peste care norii trag / Un giulgiu vag de umbre indolente. / Dar sub năvodul lunecării lor, / Ținându-mi răsuflarea ca sub apă, / Să nu mă zbat, să exersez să mor // Fără dureri, ca-n vise de ușor. // Abandonată-n fân precum în groapă." (***Eutanasie***). Poeta, cunoscătoare a limbii macedonene, împrumută cuvântul ca simbol al morții din această limbă și devine convingătoare în planul simbolurilor numerelor și cuvintelor ce degajă energia inițială care le-a născut, înainte ca scrierea să le configureze o ființă grafică: „Smrt. Scurt. Rece. Aspru. Neutru. / Fără nici o vocală, fără nici o dulceață, / Cuvântul acesta macedonean. // Foarte sigur de sine. // Pe care oricine / Se poate Oricând / Bizui. // Fără a ști exact când." (***Smrt***);

– ***sentimentul morții ca sigiliu permanent al ființei și universului:*** „Trudește ziua întreagă / (m-a sfătuit) / Să nu simți cum prin somn / Moartea își depune ouăle / În craniul tău / Ca-ntr-un cuib, / Noapte de noapte." (***Tirania Visului***); „Cărtiță galbenă, cărtiță oarbă, / Prin suflet umblând / Precum prin pământ, / Alte și alte tunele săpând /...Și ce arătură adâncă / Ogor afânat, / Cu nimic semănat. / Mormânt ce așteaptă din vreme săpat." (***Cârtiță***); moartea configurată ca o doică nepământeană: „Sânul și laptele, o, doică Moarte! / Negresă informă și grea ca pământul, / Dădacă venită tocmai de lângă / leagănul lumii, din Africa. // Sânul ești tu: de la tine plecăm // Și la tine ne-ntoarcem" (***Sânul și laptele***). O viziune asemănătoare vom găsi în poemul Marianei Marin ***Media Vita in Morte Sumus*** în care în prim-plan apare un „sân aurifer la mijlocul vieții, mamă, sân aurifer".

Magda Ursache

„AM CUNOSCUT CENZURA" (IV)

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

„Cei din urmă vor fi cei din urmă".
Ioan S. Pop

În '64, zice-se, nu s-au mai bruiat posturile de radio „Vocea Americii" și „Europa Liberă". Iar în '65, Constituția RSR (articolul 29) stipula „libertatea cuvântului, presei si întrunirilor care nu sunt potrivnice orânduirii socialiste". Vă amintiți, domnule Deșliu, lozinca electorală a democrației populare?

– Da, „Votați soarele!"

– Așa-i. Soarele era emblema, dar un soare înșelător, cu dinți. Și acum, la Iași, pe zidul Spitalului de Boli Infecțioase, s-a păstrat vechiul îndemn: „Votati soarele!"

În anii șaizeci, se ieșise din tezismul proletcult, stalinist pentru a se ajunge în altul. Direcția Presei acționa cu ajutor PCR. Și încă nu intrase pe ață, ca să zic așa, Securitatea. Se pare că Jimmy Carter, președintele SUA, presa forurile mondiale pentru a se respecta dreptul (și demnitatea) omului de-a se exprima liber. Ca urmare, a venit Hotărârea din 29 iunie '77 de-a se desființa Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor (DGPT), dar controlul ideologic al scriitorului s-a triplat. Cenzorii erau suprapuși: existau cenzura-cenzură (de stat: secret *militar*), o alta, a secției de propagandă PCR, una a redactorilor șefi de edituri și de reviste, care răspundeau cu postul de eventuale strâmbe si, *last, but not least*, autocenzura. Câți n-au ales tactica autocenzurării pentru a nu li se mutila textele?

Cum *facultatea de iertare* (mulțumesc, Barbu Cioculescu) n-am reușit s-o absolv, trebuie să spun că motorul cenzurii *nu* s-a gripat nici o clipă la „Cronica", sub direcția Leonte. Concuram cu Radioul în supușenie. Măcar la postul local s-a aflat în frunte, pentru o vreme, un șef provenind dintre tractoriști, ca și șeful cu propaganda, unu Floareș. Nu știu de ce tractoriștii trebuiau să devină *responsabili cu probleme de cultură*.

În mass media socialiste, nimic nu deranja mai mult decât spiritul critic. Îl aveai, aveai parte de toate „hârtoapele" posibile ale carierei. O spune Alexandra Hasan în cartea citată deja, ***Fals tratat de jurnalistică***.

Indicația era zeita supremă, chiar dacă pământenii-șefi se numeau Colibaba, Chelaru, Lăzărescu, Filip ori Ilisei.

„Mai cu aplomb, tovărășico. Cântă puțin la final", recomanda tehnicianul postului. Nu erai destul de *optimos / optimoasă* pentru urechea lui vigilentă, te „opera". Gata cu calea liberă spre auditoriu, vorbeai la bec.

Cu cât directorii erau mai obedienți, cu atât se înăsprea cenzura. În conducerea redacțiilor, ajungeau oameni slabi, docili. Inteligența, curajul, imaginația nu erau de trebuință. Și cât „dula" să-ți apară o carte! Și ce de bancuri cu Dulică-Suzănică se mai inventau!

„Ți-a apărut cartea?"

„Mai dulează".

Cei mai lucizi, convinși că sistemul va dura mai mult decât o viață de scriitor, își luau lumea-n cap. În '83, erau scoși din Uniunea Scriitorilor Gelu Ionescu, I. Negoițescu, Tudor Olteanu, Hertha Perez, Wemer Sollner. În '85 plecau Bujor Nedelcovici, în Parisul unde se stabilise N. Breban, si tot acolo, Papilian. Dan Cristea alesese SUA.

Celor plecați li se retrăgeau cărțile din librării și din biblioteci; ba erau scoase din depozite și arse, din dispoziția Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Exilații erau astfel alungati încă o dată din țara lor: eliminați din manuale, dezavuați în ședințe chiar de foștii colegi ajunși potentați.

Mi s-a întâmplat să găsesc în proza lui Bedros Horasangian o trimitere la un „fugit": Petru Romoșan. Deci se mai poate, m-am bucurat eu prostește. În fapt, nu se mai putea. Știți de ce s-a interzis ***Reconstituirea*** lui Lucian Pintilie? Pentru că organul (miliția) era pus în postură proastă. Prin '82 –'83, erau trecute la Fondul Secret al bibliotecilor cărțile despre Yoga. Nu se putea forma „conștiința socialistă", pesemne, dacă aflai cum e cu ynul și cu yangul.

– A meritat efortul acesta, al luptei cu cenzura, ca în final să ți se topească volumul?

– Da, categoric da. Tocmai ca să se șpele rușinea lașilor. Verticalii, rezistenții au căutat căi de împotrivire. Le-au și găsit. Poziția lor, net delimitată de-a celorlalți, le-a adus marginalizare socială, limitarea posibilităților de-a tipări, procese (literare) de demascare. Ca lui Octavian Paler. Oare a stiut Paler cine a informat că în ***Viața ca un peron*** e incifrat cuplul Ceaușestilor? Și cine o fi turnat-o *la stăpânire* (sintagma lui *Lesnea, poet RPR*) pe Ana Blandiana, dacă nu tot scriitorii aserviti Puterii?

Abia trecut de furcile caudine ale cenzurii, după tratative – ca să nu le spun tocmeli-umilitoare, după ce făceai *compromisul acceptabil*, puteai avea surpriza să ti se retragă de pe piață cartea. Suporterilor Puterii le si convenea asta:

„Cu sopârle nu se face o literatură".

Căutai o cale să spui adevărul tău șchiop, semi-adevărul, puneai la bătaie aluzia, parabola... Excesul de

imprudență l-a dus (a săgetat sus de tot) pe Silviu Angelescu la topirea romanului *Calpuzanii*.

Când l-am întâlnit la doctoratul unui amic si l-am gratulat pentru măiastra ficțiune, m-a privit cu suspiciune. Firească, dată fiind divizarea lumii scriitorilor, discordia lor endemică.

În loc să se opună cenzurii uniți, scriitorii se inflamau unii contra altora, se tocau unii pe alții. Cătălin Mihuleac vorbea, într-o tabletă din „Adevărul", de *certoteca* lui: o colecție de certuri între politicieni. Cu mult mai spectaculoasă ar fi o *certotecă* a încăierărilor dintre scriitori.

Mi s-a întâmplat să-l ascult pe un fost cenzor de provincie. Nu regreta defel că i se desființase Directia, în 1977.

„Mă omora răspunderea, mi-a spus. Acum a intrat în toți frica de urmări".

Un lector de la editura „Junimea" mi-a zis altceva:

„Nu ceream nici o modificare, nimica. Îi înapoiam manuscrisul fără să-i precizez motivul. Las să-și bată singur capul de ce l-am respins. Când îl aducea înapoi, dacă-l mai aducea, era lună. Scotea și ce nu consideram io c-ar fi cu problemă".

Autorul renunța, chipurile, nesilit de nimeni decât de propria-i conștiință. *Cel ce gândește singur* gândea singur: se autocenzura din frică sau din interes imediat. Trăiască, așadar, libertatea de expresie a ideilor și a opiniilor!

Calea Dubèek și Svoboda (numit președinte al Cehoslovaciei în '30 martie, 1968, când s-a cerut libertatea cuvântului si a religiei) n-a spus condeierilor români mare lucru. Nouă ne-a cam lipsit rezistența solidară, nu cea solitară. Atunci, președinte al Adunării Nationale era Josef Smrkovsky, fost deținut politic în epoca Stalin. La noi, tocmai comisarii ideologici formați în stalinism si care

Pinguini

au distrus eficient (din nimicarnițe au creat nume mari, anihilând, în același timp, pe Lucian Blaga, pe Ion Barbu, pe Ion Pillat, pe Nichifor Crainic...) au fost menținuți pe pozitii forte. Să faci destalinizare cu stalinizanți, ce eroare! Și interveneau ciclic. Ca N. Moraru, numit de Ceaușescu, în postproletcult, director al publicatiilor românești pentru străinătate. După ce-a apărut *Delirul*, Moraru a cerut arestarea autorului, ca fascist. Sunt convinsă că, dacă mai rămânea în viată după '89, l-ar fi atacat pe Preda pentru compromis în relatia cu Puterea. Cum a făcut la Iași un Moraru *in nuce*, Alexandru Andriescu. După Al. An., Geo Dumitrescu era „compromis politiceste" de un articol, ***Diligența cu otravă***, unde poetul ataca filmele western ca *dăunătoare*. Articol, culmea, apreciat cândva de același critic. Oportunismul, odată intrat în vene, nu se vindecă, așa cum SIDA nu se vindecă.

Geo Dumitrescu era bun de scos iarăși din circulație, ca și cum nu cunoscuse destule constrângeri. Fusese exclus în '54 din PCR, reabilitat în '63... De ce n-ar fi devenit iarăși sac de box pentru „tezism nationalist-comunist?"

O comparație atitudinală: Geo Dumitrescu a refuzat premiul Sorin Ovidiu Vântu (60.000 de dolari), dar și premiul Fundației „Anonimul", de zece:

„La vârsta mea, emotiile îmi pot fi fatale."

Lui Andriescu, „evenimentele" din '89 i-au fracturat lunga carieră de sef de teavă la mașinăria de constrâns-presat a Universității „Al. I. Cuza". Și-a dat cu grăbire demisia după 22 (cine-a tras în noi?) și a deschis, tot cu grăbire, ***Biblia de la București***:

„Cui are i se va mai da, cui n-are i se va mai lua."

A ajuns unul dintre meritocratii urbei. Activ și nociv în proletcultură ca și-n democrat-ură, miluit lunar cu lei grei, probabil pentru campaniile culturii cu sens unic. A participat la toate: i-a combătut pe evazionisti și pe *decadenți*, mereu mobilizat și mobilizant. Îmi aleg bine adjectivele și adverbele.

Comisarii ideologici (și mă refer la vechii stalinisti, cei încântati că Leonid Dimov a fost arestat după ce urinase pe statuia generalissimului) au rămas în veac aceiași comisari ideologici. Cu aceeași virulență s-au comportat și postsocialist, încercând să anuleze iarăși valorile culturale românești. Un exemplu? Mircea Eliade a fost rejudecat în termenii „Scânteii" lui Brucan. În toamna lui '44, Eliade era considerat *pericolul public numărul unu*, un *huligan mistic*, o *otravă*, „colcăind de ideologie fascistă" (i-am citat pe N. Moraru, N. Tertulian, Oscar Lemnaru.) A fost si primul exclus din Societatea Scriitorilor Români. Postsocialist, s-a cerut aceeași carantină. Doar funcționează modul stalinist de-a submina tradiția. A fost acuzat ca „hibrid comunisto-legionar", care-l adora *in petto* pe Ceaușescu, așa cum l-a adorat și pe Salazar. Iacobini puri și simpli (ca Dubuisson) l-au etichetat „receptacul de idei schizoide" (Isac Chiva), obsedat de „hipertrofia eului etnic". Idei ca „revenire eternă", „resurectie după eșecuri" n-au fost pe placul lui Jean Paul Enthoven („Le Point" sau Bertrand Poirot-Delpeche („Le Monde"). De ce n-o fi fost receptat – mă întreb și vă întreb – prin Roberto Scagno, care declară că, în 20 de ani, n-a aflat nici urmă de rasism, de nazism, de antisemitism la Mircea Eliade?

La teza asta periculoasă că a-ti apăra stilul etnic înseamnă a fi șovin, că optimismul privind viitorul *unui pământ numit România* e blamabil, o să revin. Nu fără o trimitere la Constantin Trandafir:

„Nerecunoașterea valorii naște monștri."

O propunere monstruoasă mi s-a părut aceea de a se lipi pe cărțile lui Mircea Eliade o banderolă pe care să scrie *trecut fascist*. De acord, dacă și pe volumele lui N. Tertulian, Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu etc. s-ar scrie *trecut proletcult*.

Războiul român-român al scriitorilor s-a reiterat în forme acute. Optzecistii au uitat (spusa lui Ioan Adam: „unde se pierde interesul, se pierde și memoria") că Paler, Preda, Breban, Buzura, Țoiu – și asta numai în proză – au reușit să crape un geam, să forțeze o ușă. Au fost negați ca fiind depășiți, expirați, iar literatura apărută în comunism a fost respinsă la hurtă. Și *genus irritabile vates* s-au dovedit a fi nu numai poeții, dar și prozatorii, criticii; criticii, dar și o istoricii literari. Porta-vocea? Muzicianul politico-fonic Iosif Sava, amfitrionul recitalurilor pe noile teze: cine n-a scris, nu s-a compromis; literatura apărură în comunism e una valorizată fals; numele mari au fost fabricate în uzine PCR; avem nevoie de alte personalități creatoare, nicidecum de Sorescu / Stănescu, de Fănus Neagu / Eugen Barbu (profund contestabili), de Preda, care a colaborat și a zvârlit în foc pisici vii. Pe urmele lui Sava, popa Tabără vorbește de „stîrbiturile" lui Nichita Stănescu, iar Cristian Tudor Popescu *îi trage o smetie peste ochi* (zisa lui). Și câți poeți care l-au *parazitat* (verbul lui Dinu Flămînd) pe Nichita Stănescu nu-l ocărăsc acuma ca *boem PCR*).

GDS-ul a constituit cenzura în numele *est-eticii* (conceptul Monicăi Lovinescu), scotându-i în față pe cavalerii *sans peur et sans reproche* care nici n-au scris, nici nu s-au compromis. Că multe dintre aceste repere morale, etaloane ale intransigenței, s-au dovedit informatori Secu e altă poveste.

– După revoluție, profitorii au reapărut roiuri-roiuri.

– Profitori ARLUS, profitori PCR /UTC, profitori GDS... Ultimii numai replici corecte civic n-au dat. Și asta pentru că nu i-a oprit o lege a lustrației: cenzura politică necesară.

Buna mea prietenă Alexandra Hasan n-a mai suportat *după* Mica Dictatură Radio, cu partido-logica Frontului Salvării Naționale, cu discursul agitpatriotic, cu prudența și constrângerea pe măsură. Intrase în Radio din pasiune și cu repartiție guvernamentală (vocea era impecabilă, bună pentru o carieră de mezzo-soprană, nu pentru imne dedicate celor doi), dar era din ce în ce mai rezervată, mai contrariată, mai jenată când o felicitam pentru vreo emisiune. La șuetele cu amicii, Ceausescu era cifrat Buxtehude. Alexandra n-a vrut să facă noile compromisuri și a fost împinsă la „Europa Nova", un post privat TV din cartierul Bularga, desființat destul de repede.

– Nu-i cumva postul „Tele Next" din romanele dvs.?

– Ba da. Neobedienții rămân victime sigure, iar *nepătat* rimează cu *neadaptat*. Alexandra spune că n-are „râcă, ură" după toate astea. Eu povestesc prin grilă resentimentară, am dreptul la *playback*. După faptă și răsplată. N-o să accept să tac din gură (am tăcut atâta) când Ilisei și Leonte convorbesc nonșalant pe tema verticalității lui Petru Caraman, Al. Dima, Gh. Ivănescu... Refuz să mă cantonez în starea de resentiment, dar nu sunt lăsată să ies din ea.

A nu știu a câta oară repet că slujnicarii celuilalt sistem ar trebui să se abțină o vreme să iasă-n față. Nu știu dacă tocmai L. Dionisie (nume de cod pentru L.L.), care răspundea cu dăruire sarcinilor PCR, s-ar fi cuvenit să-l evoce pe profesorul Caraman. Cât despre Dima, când i s-a cerut un articol de actualitate pentru „Iașul literar", ceva cu spiritul partinic în cultură, a refuzat:

„Nu scriu chestii d-astia, dragă, scrieți voi, că d-aia sunteți redactori acolo".

Iar dragii de redactori, cu obsesie pentru roșu, îmbrățișaseră „cultura luptătoare" (sintagma lui Jebe) și n-o mai slăbeau cu dragostea lor. Nu numai doza de proletcult e greu de suportat, dar și doza de fals despre proletcult.

Mie mi-e rușine că am acceptat cenzurarea eseului despre Mihai Ursachi. Spuneam (și o pot repeta) că această cedare m-a urmărit și mă urmărește.

N-a meritat, domnule Deșliu, să ascult ciripitul lui *Corneliu cel sturzos*, cum îi zice Luca Pițu (detest nu atât cenzura agresivă, brutală, cât pe cea insidioasă, a sturzilor, de care te feresti mai greu) și să elimin din volum *Alchimia cuvântului*, eseu apărut în „Cronica" nr. 19, din 1972, 12 mai. Începea asa:

„Străin de speculații experimentale efemere și totodată fidel siesi, Mihai Ursachi rămâne în a doua carte, în bună măsură, același alchimist în căutarea substanței numită «cristal de cuvinte». Un temerar Don Quijote a cărui Dulcinee este nobila și autentica nevoie de perfectiune, circumscrisă în metafora «adâncului», devenit pe rând moarte și cer, potrivit unei străvechi înțelepciuni aflate pe o treaptă mitică îndepărtată".

„Singurătatea naște poezie", mai scriam acolo.

– Și chiar nu știți de ce v-a fost scos eseul din volum?

– Ba da. Sturzu îl placa mereu pe Mihai Ursachi, poetul născut, nu făcut. Obținea *cristal de cuvinte* Ursachi, nu *autoportret pe nisip* si asta se vede că-l măcina. Trebuie spus însă că nu erau pe placul cenzorilor vocabule ca *enigmă, ceresc, feeric, mister...*

„E singurul loc unde ceasul nu bate
Vino, vom locui fără grijă-n
Castelul numit Voluptate".

Atemporalitate? Castel? Voluptate? Era tot ce putea submina grav puterea clasei muncitoare. Exponentul ei, Nicolae Țatomir, scria cu totul altceva:

„Privirea peste țară când mi-o port,
Chem visele trecute la raport.

* * *

Ci văd din orizont în orizont
Cum faptele se-aliniază-n front."

Ei, în frontul ăsta Mihai Ursachi nu s-a aliniat nici c-o silabă.

– V-a folosit publicarea volumului *A patra dimensiune*?

– Mai puțin decât omului din Tecuci motorul („Un om din Tecuci avea un motor / Dar nu i-a folosit la nimic") și

chiar mai puțin decât lui Mihai Ursachi bicicleta adusă de la San Diego. S-a neglijat complet faptul că debutasem deja în volum. Ce, Leleul avea volum atunci? Nici vorbă! A debutat editorial la o vârstă destul de coaptă. Erau atâția scriitori în Iași fără cărți: ca Ignea, ca (îmi asum *cacofonia*) Costea, ca Andriescu... Cunosc atâția scriitori cu carnet, dar fără cărți. Era mai simplu să ai vreun socru / frățâne / naș la partid sau să devii șoptilici pentru Securitate.

Mai eram captivă în iluzia criteriilor de apreciere. Credeam că apariția în volum mi-ar consolida poziția la revistă. Colaborarea cu noua conducere era mai mult rea decât bună. De câte ori n-am auzit, după instalarea noii triplete:

„Eu nu pot lucra cu tovarășa asta".

În numele egalității sociale, n-aveai voie să-ți *critici* șeful.

Intrasem la „Cronica" într-o perioadă de relaxare, am *mai* spus-o. Ștefanache – Iacoban se opuneau impunerii de teme, se băteau ca neautorizații să apară, căutau să fenteze cenzura. La un săptămânal social-politic era greu să faci asta; „Secolul XX" se apăra de „actualitate" prin decalajul față de data curentă, dar „Cronica" apărea musai săptămânal.

După Congresul XI al PCR (25-28 noiembrie '74) și, mai ales, după Congresul Educației Politice și Culturii Socialiste (2-4 iunie 76), libertatea ideii, a cuvântului fuseseră, treptat, confiscate. Leonte a ales tactica autocenzurii, dar și a veghei: să nu-și ia cineva *libertăți* nepermise față de linie. Mi-l amintesc deplasându-se să primească *indicații*, îmbrăcat în gri sceptic, cu geanta diplomat adusă din Franța, care, într-un august 1789, devenise patria Drepturilor Omului, libertatea de exprimare a ideilor și opiniilor fiind, de atunci, un drept.

Îmi închipui că nu-i convenea deloc când, sosit important și cu un aer doct de la vreo *ședință* de lucru cu Chelaru, ne găsea râzând ca ne-bunii de vreun articol de fond semnat de Vasile Constantinescu, pe care-l citeam cu voce tare pentru sforăielile de continut și pentru tautologiile formei de lemn.

Aveam, Val Gheorghiu, ludicul rafinat, eu, clovnul de Kalmuschi, Turtureanu (mai elastic, mai abil – temperat în relația cu Leonte) statutul de ambigui. Nu, nu era o poziție *articulată* ferm, dar era evident că spuneam frazele acelea cu streină gură. Mi se părea – atunci – că eram solidari în haz. Râdeam cu ne-măsură de reportajele lui Sturzu (de celebru-i titlu: ***Flămânzii de ieri și de azi***) ori ale Bădiei (***Roman – oraș deschis ca un solar***). Pragmaticului Aurel Leon îi convenea orice subiect. În perioada „lașului nou", *compunea* un soi de proze-reportaje, pe *temele* momentului. Celor care au uitat (Memo Plus – nume de medicament) și au construit din Aurel Leon un simbol al gazetăriei neobediente, după obsnoo, le rezum una, ***Demisia***, publicată în '57. Cobiliță dă demisie din funcția de îngrijitor de cai (era fruntaș *pe sectie* și-si cheltuise necugetat tot *salariul* pe zahăr și pe panglici pentru *animale*), intrând la cherelă cu Pișta, porcarul. De ce? Pentru că-l găsise dând „lutărnă, la iesle, noaptea", cailor lui. Explicația? Pișta se temea pentru godacii fătati (șaișpe, cifră-record), să nu fie călcați în picioare de cai. Pentru a se lichida conflictul, Cobiliță trebuie să dea și *mâncare trei nopți*, ca-n poveste, porcilor. Numai că Piș preferă să plătească amenda (un kil de trăscău de cooperativă), decât să lase pe altcineva să se atingă porcii lui: „Porcu e animal delicat, nu așa, ca calu, pui iesle și gata." Trebuie precizat că erau anii când *caii* lichidau după indicație de la *Kremlin*, ca să lase tractoarelor. Se *omorau* cai, acum se omoară păsări...

Dar câte și mai câte nu însăila gazetarul de la veche „Opinie" („acolo, știrea de azi se dezmintea a doua z răbufnea nea Mitru), *pe ruinele lumii de ieri*, ca să uz de *dubovnîi iazîk* pe care iată că n-am uitat-o. Și e mereu la obiect Bădia! Scrupulos la datorie ca polițai lui nenea Iancu, scrisese *o* „atitudine" contra venituril ilicite, câștigate de mandatari din averea poporului. I-a fabricat cu Iacoban o poantă: am expediat o adresă cu că tov Leon era chemat la procuratură (ora, sala) să numească pe cei cu venituri suspecte. Bădia nu s descurajat. A produs pe dată la mașina de *scris* întâmpinare: foiletonul e o specie *literară*; nu s-a referit cazuri reale; n-*are cum* să-i dea pe față pe mântuitorii bani murdari.

Hazul cel mare a fost după ce l-am auzit oferindu-s să verniseze expoziția unei acuareliste:

„Te deschid eu."

Și câte pictorese n-a „deschis" Bădia!

Trebușoara cu revista de uz intern, un colaj întins un *perete* în spatele biroului meu, n-a sfârșit bine. N creasem un colț al nostru, diferit de cel roșu. Așa-i ziceam: colțul ne-roșu. Lipeam cu aracet luat din poligra ce ni se părea mai stupid din materialele apărute în revist dar și ce respingea cenzura. O contribuție *importan* venea din afara redacției, *dinspre* Ursachi și dinsp George Pruteanu.

„E mai bună revista asta ca ailaltă", mârâia poetul sub mustata roșie ca un foc viu.

Cred că era destul de supravegheată revista – col dacă ultraprudentul Leontică a dat ordin administratoru Zigu Herșcovici să văruiască peretele. Făcusem dest apel la umor, recurs *la ironie*. Cât să mai dăm cu sâc *Isarlîc*? „Stați liniștiți, tovarăși!"

În centrul colajului, trona gol pușcă Orson Welles, un platou de filmare. Semăna cu Sângeorzan, era Sângeorzan, calul nostru de bătaie. Atârnam pe pere strofe din cele mai găunoase poeme eroic – angaja sau realist – socialist – *angajate*, dar și din celelalte; *tamaretă* lângă o strofă de Ion Potopin. Leonte decid asupra aspectului moral al poeziilor lui Brumaru, tăind sexul.

Mă gândesc ce-o fi făcut Herșcovici cu colajul me că de cerut și-a cerut, în particular, scuze:

„Așa a vrut tov Leonte, să *văruiesc* peretele, c instigare ce faceți."

O fi fost distrus sau dus la Securitate, ca mater dușmănos, care comenta nefavorabil „realitățili", persifla, făcea haz de ele... Eram provocatori în haz nostru.

– V-ați confruntat cu cenzura și după ac decembrie?

– Da, *cu* mai multe feluri de cenzură. Cenzura exis

A „rodit" în fel și chip. Spuneam că am pierdut treisprezece ani de scris în presă? Odată deturnat de la linia destinului propriu e greu să legi la loc firul rupt. Ce să fi făcut? Ar fi trebuit să-mi creez un brand, ca adidașii sau ca Johnny Walker. S-ar fi putut numi ERATA editura mea cu librărie, dacă n-ar exista deja, în Piața Palatului, magazinul buzoianului Mihai Stănescu. Numai că scoasă din dogma materialismului cum să devin pragmatică? Neorientată cum sunt, nu m-am re-orientat. Culmea este că tot vechii slujnicari / cenzori dețin *know /how*-ul.

Am vrut să corectez greșeala care mi-a schimbat cariera. N-am reușit. Re-angajarea la „Cronica" lui Ioan Holban nu s-a întâmplat. Mi-au respins cererea. De asta am, pentru revista „Cronica" (mai există?), o *fobie* cronică.

Singura atitudine *normală* în povestea asta lynotipistul a avut-o. Eram în piața Nicolina, la o coadă pentru pește. A ieșit din rând și mi-a făcut loc în față. Categoric:

„O iau eu de la capăt, doamnă Magda, că dumneavoastră n-ați avut atunci nici o vină."

Greșeala atribuită mie pe nedrept a fost cel mai greu plătită greșeală de tipar din câte cunosc. Dar adevărata mea eroare a fost alta: un comentariu la un text dramatic publicat în „*Tribuna*". DRP a avut curaj să-l publice. Nu știam cine-i Țutea, că nu l-aș fi criticat ca neinteresant și prolix la rubrica mea de revistă a presei, „Săptămâna literară". Mi-a adus aminte de *asta* chiar Petre Țutea, în „Timpul" postdecembrist al lui Cassian Maria Spiridon.

Mica ironie a sorții a făcut să pătesc, *mutatis mutandis*, și eu ca el:

„E bine scris, mi-a spus un june gazetar, da'avem Țutea și n-avem loc în revistă. Cum să vă publicăm?"

De unde să fi auzit el de Magda Ursache și de interdicția ei de semnătură? La începutul anului 1990, aveam 46 de ani. Deja *tăceam* parte dintre *bătrânii care trebuie arși*, pentru că există și o cenzură a vârstei. Nu uitați că am re-intrat în presă la spartul târgului. Premiile literare se iau și ele la vremea lor, nu la 50-60 de ani. Și nici iluzii nu mai am: *cei din urmă vor fi cei din urmă*. Speranța o fi pierind ea ultima, dar piere.

Ei, dar despre „fata văzută și nevăzută a cenzurii", cum formulează Ioan Lăcustă, o să *mai* vorbim. Pentru că există o cenzură care te obligă să urmezi linia (azi, i se zice trend, dar tot linie limitativă este), pentru că există o cenzură a marilor edituri, o cenzură a difuzării, o cenzură economică...

La sugestia lui Dan Petrescu (***Scrisori către Liviu. 1994-2004***, „Paralela 45", colecția *Odiseu*), mă întreb cum ar fi funcționat Monica Lovinescu pe post de Suzănica Gîdea. Pe ordinea de zi a „actiunilor" ar fi fost *campania* contra Goma (ferească Dumnezeu să n-o urmezi: pățești ca Liviu Ioan Stoiciu), aneantizarea lui G. Călinescu, Premiul de editare Omăt. Ca *răspuns* la recomandări (pe fir lung și scurt), liste de bursieri, de larg *mediatizați* și de premiați. Toate astea, nu din vina Monicăi Lovinescu, ci a clientismului oportunist. Că-ți vine să strigi ca Mircea Dinescu:

„Opriți oportunismul, cobor la prima!"

– **Dacă ați putea schimba ceva din biografia dumneavoastră, ce-ați schimba?**

– Nu-i un răspuns ușor, dar știu ce-aș schimba: cei 22 de ani de tăcere editorială: 1973-1995. Nu pot să nu mă gândesc la ce-aș fi putut face dacă mi s-ar fi dat posibilitatea să tipăresc la timp cărțile de sertar, ***Astă-vară n-a fost vară...*** și ***Universitatea care ucide***. Vă asigur că e *terifiant* să n-ai posibilitatea asta. În deceniile mele de tăcere, cum nu sunt o persoană orgolioasă, mă îndoiam crunt de mine însămi. Îmi spuneam că da, am să mor și fără să public vreo *carte*. Se adunaseră, la „Cartea Românească" și în sertar, trei. Când nu te confrunți cu nimeni, când nu te citește nimeni e greu, e și mai greu. N-am avut parte de cititorul atent și avizat, care stătea la coadă, să-i *cumpere* pe Preda, pe Breban, pe Buzura, pe Radu Petrescu, pe Mircea Horia Simionescu. Dacă regret ceva, e privilegiul de-a fi fost citită în perioada cenzurii excesive.

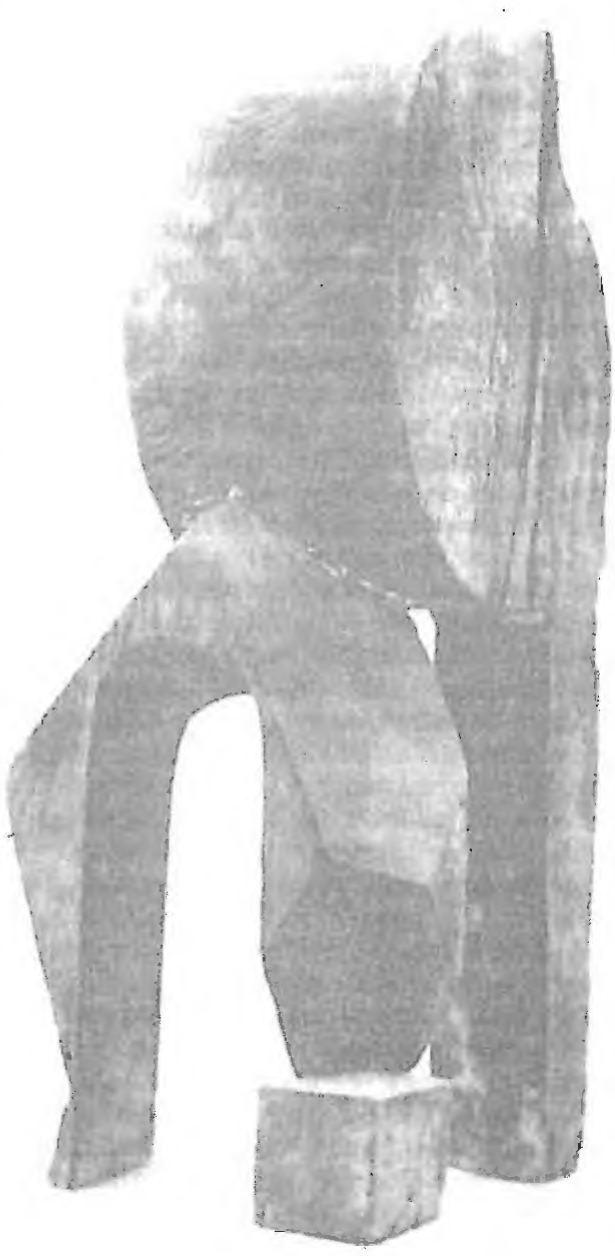

Fiul risipitor

Liviu Ioan Stoiciu

„CONȘTIINȚA ACTULUI DE CREAȚIE S-A TRANSFORMAT ÎNTR-O CONȘTIINȚĂ A ZĂDĂRNICIEI"* (IX)

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

– Care e rana încă nevindecată a memoriei dvs.?

– Eșecurile în plan literar (inclusiv cele legate de receptarea critică sau de recunoasterea statutului de scriitor) și trădările din viața intimă (în dragoste, în prietenie) au provocat si răni nevindecabile. În plan literar, unele răni s-au închis: faptul că am reusit să debutez editorial prin concurs abia la 30 de ani, după mai multe eșecuri, a fost până la urmă benefic, fără ele poate n-aș fi atras atenția. Azi ar putea să pară straniu că versurile mele nu erau acceptate de juriile concursurilor de debut, începând cu anul 1974 (când mi-am definitivat primul volum de versuri) și că a trebuit să apar cu selectii de poeme, din volumele de versuri trimise, în două *Caiete ale debutanților* (1977 și 1978), la Editura „Albatros", înainte să debutez editorial cu o carte a mea. Spun straniu, fiindcă n-o să credeți, dar azi, după 25-30 de ani, poemele din aceste volume ignorate de juriile de atunci, total sau partial (spun partial, fiindcă din două volume au fost selectate poeme pentru *Caietele* de care pomeneam), sunt aplaudate de cititori. Știți că mi-a apărut la sfârsitul anului 2006 o carte formată din poeme inedite din aceste volume ale mele trimise degeaba la concursuri editoriale acum 25-30 de ani, intitulat *pam-param-pam (adjudu vechi)* – această carte e o antologie a volumelor mele rămase în sertar, dactilografiate între 1976-1980, de fapt. E incredibil cum se schimbă percepția publică și gustul critic în 25-30 de ani! Am avut surpriza să fiu receptat laudativ în cel mai înalt grad în 2007 de cititori care au 70 de ani (și, în compensație, să fiu minimalizat de cititori care au azi 25 de ani?). Scriitoarea Elvira Iliescu din Constanța, să vă dau un exemplu semnificativ, a scris o cronică la adresa acestor volume ale mele din prima tinerețe (reunite în *pam-param-pam*) de 20 de pagini dactilografiate, intitulând-o *O minunăție*, o revelație. Ar trebui să mă întreb dacă domnia sa mi-ar fi acceptat aceste volume la aceeași cotă valorică personală acum 25-30 de ani? N-ar fi o întrebare retorică, fiindcă am avut parte de un paradox în acei ani '70, la nivelul unui scriitor de autoritate: Ștefan Augustin Doinaș – cel care în 1974 m-a prezentat public pentru prima oară „ca poet" (intitulându-și prezentarea: *Realul cu plasmă poetică* și atrăgând atenția asupra noului stil de a scrie, ce avea să se numească „optzecist"), cu o pagină de poezie în revista „Familia". Ei bine, cu totul contrariant, Ștefan Augustin Doinaș a fost singurul din juriul Editurii „Albatros" (în care mai erau Laurențiu Ulici sau Constanța Buzea și alți 5) care s-a opus debutului meu editorial – mi-a mărturisit asta târziu Gabriela Negreanu, scriitoarea care mi-a fost lector de carte (și făcea parte și din juriu) la volumul *La fanion* (și la următorul, *Inima de raze*). Îmi e dificil azi să determin dimensiunea unui eșec al debutului meu editorial: pe de o parte, sunt convins că „așa mi-a fost dat", să debutez extraordinar de greu, la 30 de ani (după șase ani de așteptare să fie acceptat felul meu de a scrie de către juriu; repet, scrisul meu avea să intre mai apoi în „paradigma optzecistă") – poate, dacă aș fi debutat mai devreme, n-aș fi avut pe piață o carte recognoscibilă, cristalizată. Pe de altă parte, după 25-30 de ani de la definitivarea acelor volume rămase în sertar (ignorate total sau partial de juriile concursurilor de debut) am constatat că noua generație, a poeților și criticilor aflați la prima tinerețe (la vârsta pe care o aveam eu când scriam poemele cuprinse în *pam-param-pam*) nu gustă acest stil al meu de a scrie poezie, pe care-l consideră „retro", în cel mai bun caz, azi, dacă nu recuzită de istorie literară, bună pentru muzeu? Jubilez, firește. Poate ar trebui trasă o morală: a eșecului...

Tot în regim literar este pentru mine un eșec neincluderea numelui printre prozatori decât întâmplător (mai exact, mă includ între prozatori cei ce mi-au citit măcar unul din cele patru romane: din nefericire, mă consider o victimă a prejudecății din literatura română, că poeții nu pot fi și prozatori sau dramaturgi; excepțiile confirmă regula: un Mircea Cărtărescu a fost acceptat ca prozator, cu prețul marginalizării poeziei lui, la fel Matei Vișniec, a fost acceptat ca dramaturg, cu prețul marginalizării lui ca poet; sau chiar trebuie acceptată această dominantă într-un gen la un scriitor, e important într-un gen literar, nu în toate?). Nu mai fac aici caz de neincluderea mea în rândul dramaturgilor... E o rană nevindecabilă (față de aceea a debutului editorial în poezie, care până la urmă s-a închis de la sine; din reflex, din când în când, se redeschide). Regret sincer că nu sunt „băgat în seamă ca prozator", chiar sunt intrigat – și nu atât că nu sunt receptat critic, refuzându-se citirea romanelor mele, cât pentru că m-a demoralizat până acolo, încât refuz să mă mai așez resemnat la masa de scris proză. Am scris dintotdeauna (de la 15 ani, regulat) proză cu plăcere, în paralel cu poezia, azi m-am îndepărtat de „prozatorul din mine", de emisfera mea cerebrală epică, așa îi spun eu

* Fragment dintr-o carte în lucru.

cealaltă e emisfera cerebrală lirică). Nu are nici o importanță pentru mine că azi economia de piață are nevoie de proză, nu de poezie (proza are câtiva cititori „siguri", e vandabilă, cât de cât; deși nu la nivel de proză românească originală, ci de consum, majoritatea poeților s-au reprofilat în prozatori după Revoluție, fiindcă așa merg vremurile") Trec anii și nu mai scriu decât „la ocazii" proză, motiv în plus de deprimare Astfel, consider că am eșuat și în fața propriilor ochi cu proza, nu contează că mi se pare nedrept Las la o parte faptul că nu mai am răbdare . Pentru a scrie un roman îți trebuie timp liber, să lași totul deoparte și să scrii non-stop, să nu-ți uiți personajele, să trăiești împărțit între viața din roman (în căutare de subiect fictiv de la o pagină la alta) și viața ta reală Cum eu, în ultimii ani, m-am gândit numai la sinucidere, că mâine o termin, dacă nu, o las pe mâine, ce mai contează o zi, am preferat să scriu poezie, când și când. Am rămas însă un cititor de proză și sufăr că nu mai scriu decât fragmentar proză Sunt si devoltat, că mă trezesc dezvoltând subiecte epice în minte ezit să mă așez la masa de scris, să le redau, să le dezvolt. E un blocaj din care nu mai vreau să ies. Proza rămâne o rană deschisă..

Rămas în plasa aflată sub tensiune a literaturii, alt șpec a fost legat de „sefia" între scriitori, la redactiile „Contrapunct" (un nou săptămânal a Uniunii Scriitorilor, în 1990, între colegi de generație), de unde mi-am dat demisia în 1991, și „Viața Românească" (între 2001-2005 am fost redactor-șef adjunct, dar îndeplineam funcția redactorului-șef, care era plecat ambasador la Atena), de unde am fost demis în mod absurd de Uniunea Scriitorilor (nu și de ed torul revistei, Redactia Publicatiilor pentru Străinătate, cel puțin pe moment), numai fiindcă mi-am făcut datoria și am publicat pagini literare din jurnalul unui scriitor incomod, Paul Goma. Nu m-a interesat funcția nici o clipă (nu m-am bătut pentru nici o sefie, au venit de fiecare dată de la sine), dar am fost amăgit că de la un moment dat nu m-am înțeles cu colegii (care, vai râvneau în secret la această sefie). I-am considerat niciodată un scriitor, cât am fost „șef", un „subordonat" al meu, din contră, stăteam la dispoziția colegilor de redactie De a tfel, e greu să trag o concluzie în legătură cu „șefii e" mele, dacă sunt bun sau nu să fiu „șef", „șefiile" mele au apărut numai după Revolutie – când am stat în fruntea județului Vrancea, președinte, nu mi-a contestat nimeni și am făcut față provocărilor, la fel în fruntea publicatiei fondate de mine la Focșani în ianuarie 1990, „Revista V", din amândouă posturile retrăgându-mă în bune relații cu „subordonații".. După șecul din sefia de la „Contrapunct" (unde am fost ales redactor-șef în lipsă, în februarie 1990), am jurat să nu mai accept în veci o funcție de conducere executivă între scriitori, dar.. La mine orice promisiune (plan, jurământ) trebuie contraz să de realitate: am fost obligat să preiau sefia la „Viața Românească", neavând cine să semneze actele după plecarea intempestivă a redactorului șef, Caius Traian Dragomir, în Grecia – o greșeală morală scumpă plătită, într-o redacție cu alți trei scriitori, doi dintre ei George Gibescu și Petre Got, pensionabili, amândoi cu un trecut tulbure, care credeau că li se cuvine o preamărire; din cauza lor mi-am dat demisia de trei ori și nu mi s-a acceptat) hărtuindu-mă continuu, al treilea, Vasile Andru, fiind mereu plecat în străinătate În ultimii 17 ani am fost invitat să preiau sefia la ziare sau să parvin politic fie și „ca independent" în functii de conducere de stat (în parlament sau guvern), am avut puterea să refuz și mă felicit Chiar la începutul acestui an, 2007, am fost numit tam-nesam redactor-șef la o revistă literară lunară (mă abtin să-i dau numele, deși merită, actuala conducere a revistei fiind de o rară onestitate) și am refuzat de-a dreptul indignat că e posibil să se mai gândească numai cineva la o asemenea posibilitate Le răspund celor ce mă onorează cu invitația de a ocupa o poziție înaltă că mi-am mâncat portia de sefie, îmi ajunge, sunt sătul... Totodată dacă tot sunt pe acest tărâm al eșecului profesional, să subliniez că rana nevindecabilă dintâi rămâne legată de neterminarea unei facultăt (într-o perioadă de boemă din prima mea tinerete, dusă la extrem), care mi-a adus prejudicii inimaginabile în plan social și mai ales în lumea scriitoricească (în care m-am complăcut prin destin), de la a fi umilit și călcat în picioare, la a fi arătat cu degetul ca intrus sau impostor. Aș fi putut oricând să termin o facultate (după Revolutie, fără să am vreun folos la masa de scris), să închei acest capitol, dar ar fi fost timp pierdut, neinteresat de carieră și parvenire socială. Un alt esec (și rană neînchisă) „limb le străine de circulatie", incapacitatea mea de a le învăța.

Alte răni care m-au adus în pragul nebuniei, de care pomeneam la începutul răspunsu ui meu: trădările în dragoste și prietenie, din viața intimă Am trăit experiențe alienante cu două tinere „absolvente de limbi străine" (coincidență; că tot am pomenit de ele mai înainte) de care am fost îndrăgostit, una în prima tinerete, a doua în ultima tinerete, dacă pot să spun asa, la o distantă aproximativă de 25-30 de ani. Amândouă m-au trădat când îmi era umea mai dragă, după jurământ de iubire scrise cu sânge (vorba vine), amândouă au intrat în cercu meu vicios de sinucidere, ele mi-au grăbit pofta de a dispărea de pe lumea asta, înțelegând că nu pot să duc până la capăt nici măcar o „iubire maximă". Am în minte, acum, când vă răspund, paginile de jurnal (prea puține) tinute de Virgil Mazilescu doar în anul morții lui (1984, la 42 de ani), poet căruia eu îi aprind lumânări la mormânt de câte ori merg la Mănăstirea Cernica (niciunui a t poet nu i-am mai aprins atâtea lumânări, confundându-mă cu nefericirea lui) – jurna în care m-am recunoscut, și de care am ajuns să mă tem (tinând și eu jurnal, la fel de prăpăstios, chiar dacă nu mai beau alcool): el a murit din dragoste, trădat de iubită (o prozatoare, știu toți scriitorii despre cine e vorba). Citind jurnalul lui Virg l Mazilescu am înțeles de ce e iubirea un capăt de țară, egală cu moartea: dacă o ratezi, ești bun să te sinucizi. Intu tiv, chiar așa-i spune Virgil Mazilescu: „Eu nu cred decât în moarte, adică în ubire"... Era înnebunit de durere, suferea „ca un câine" că iubita îl trădase, nimic altceva nu mai conta pe lumea asta – să mai uite, bea alcool, rar era treaz. Și eu îl înțeleg, mi-am omorât ani buni din viață îndrăgostit de două femei usoare (dovedite ca atare în

timp, din păcate; trebuie spus lucrurilor pe nume; vă dați seama, n-am nimic împotriva femeilor ușoare, e opțiunea lor, dar atunci când ele trădează o „mare iubire", în care au fost implicate esențial, eu nu le pot tolera lipsa de caracter; nu mă refer la ce mi s-a întâmplat mie, ci în general). Obsesia iubitei care te-a trădat îți adâncește rana nevindecabilă și conștiința eșecului nu te salvează, ci te îngroapă de viu, oricâte scuze „la rece" ai găsi. Doar dacă ai umor scapi viu dintr-o trădare (dacă ieși lumea așa cum e, imorală, imperfectă). Astăzi mă mir că am putut să-mi pierd rațiunea „iubind" aceste două femei tinere (repet, la aproximativ 25-30 de ani distanță) – nu-mi mai spun nimic atunci când le revăd *sau* reaud, nici măcar nu-mi înțeleg formidabila *ardere* interioară din anii când eram îndrăgostit de ele. Și totuși, nu m-am lecuit de tot, a rămas *acel* gust amar al înfrângerii în iubire și al trădării, *al* aprecierii greșite a perspectivei din anii când eram îndrăgostit „orbește". Am eșuat, sunt amintiri neplăcute datorită finalului nedorit (despre partea fericită a iubirii nu-mi mai amintesc). Altfel, nu e greu de înțeles că iubirea mea s-a manifestat egal față de soție, de exemplu (păcat că soția a capotat exact atunci când nu trebuia, într-un alt timp mă voi mărturisi, ea îmi e și azi un bun prieten) În privința trădărilor în prietenie, prefer să mă abțin, ele având legătură numai cu literatura (restul prietenilor nici nu contează) sunt pățit și azi, cum am fost și ieri și alaltăieri, n-am prieteni, am tot încercat să mă apropii de unul sau altul, dar am descoperit repede incompatibilități. Prietenii în care m-am implicat *imprudent* și care m-au dezamăgit mi-au deschis o grămadă de răni nevindecate până azi. Prieteni mi-au devenit dușmani ascunși. Mereu dau vina pe mine, că eu sunt cel inadaptabil. În ultimii ani de cumpănă (când numai sinuciderea era o soluție, sinucidere amânată de pe o zi pe alta) mi-a rămas totuși un prieten dezinteresat, și acela femeie (față de care rămân dator sentimental, fiindu-i nerecunoscător, probabil că o să se supere că o dau de gol) Anda Felicia Giuclea, de care m-am atașat sufletește, colegă la ziarul „Cotidianul", cât am fost colaborator (redactor, consilier) extern. A stat în umbră, de câte ori m-am prăbușit ea m-a ridicat după puteri, deși n-aveam nici o obligație unul față de altul (fie și cu un telefon de susținere morală sau cu o masă asigurată când n-aveam ce să mănânc sau împrumutându-mi mașina, Matiz, după ce și-a cumpărat-o, în 2004), înțelegând că „așa îmi e scris, să mă chinui" și să apreciez în viață pe cine nu trebuie Dar și în cazul ei trebuie să *pun* semnul eșecului, eu având inimă de piatră. Vedeți, sunt plin de răni... Să mă omoară singurătatea. Natural, mă condamn singur că sunt cum sunt și că-mi merit soarta.

– „Moartea este un subiect tabu, dificil de abordat frontal". Am citat o afirmație a prof. Michel Vovelles. Dvs., domnule Liviu Ioan Stoiciu, ce ați aflat despre moarte citind și scriind literatură?

– Moartea rămâne o temă fundamentală a literaturilor lumii Natural, e atotprezentă și în literatura română: moartea expusă de la suprafață din exterior (cu tot ritualul înmormântării, creștin sau folcloric), sau din profunzime, înainte de a avea loc, al invocării ei cenzurate fie și de o boală incurabilă a trupului sau a sufletului. Plus dimensiunea „bântuirii" de după moarte, a strigoilor, sau aducerea magică a spiritelor la o masă de discuții, păstrându-se o legătură cu morții. Până una, alta, moartea e veșnică (viața noastră e trecătoare, durează în medie 70 de ani, nimica toată). Dacă reîncarnarea nu e reală (credința ortodoxă, ultramajoritară în România, *nu* crede în ea), atunci viața noastră ar trebui să fie un cadou unic dat de Dumnezeu, cu care n-o să ne mai întâlnim niciodată – și de aceea ar trebui prețuită minut de minut. Vă spune asta un sinucigaș, culmea. Adevărul e că eu habar nu am să mă bucur de viață, furat cum sunt de o structură viciată pesimistă, cu arderi chimice interioare dereglate, care mă mențin în zona tristeții melancoliei – degeaba sunt „un om activ, constructiv". Știu sigur că voi pleca din această viață supărat pe *mine* însumi că n-am fost în stare să apreciez importanța fiecărei clipe trăite... Fiindcă de moarte vom avea parte până la sfârșitul vremurilor Moartea nu e constructivă la nivelul fiecărui individ (dar e constructivă la nivelul colectivității, împrospătându-se lumea), ea e contemplativă în veci. Îmi imaginez că rămâne totuși o entitate sufletească după moarte, atâmată ciucure la streașina universului (cum relatează cei ce s-au întors din moarte sau cei trimiși prin hipnoză pe lumea cealaltă), care stă visătoare, în așteptare cosmică (eventual, în așteptarea Judecății de Apoi promise și de ortodoxie). Nu au nici un motiv, cei în viață, să-și dorească moartea (care, nu e așa, oricum vine) – în proiectul divin nu contează decât viața, ceea ce faci viu. Aceasta e gândirea rațională. Din păcate, rațiunea *divină* nu ne împărtășește rațiunea limitată la *ce* am moștenit și am asimilat în timpul vieții, ea are alte resorturi, alte idealuri (nu degeaba ne e superioară, imposibil de egalat) Dacă intru în spectrul irațional, violent sau nu (spectru mental cu care mai degrabă ne potrivim cu gândirea lui Dumnezeu), moartea capătă alte sensuri, prin ea o iei de la capăt (să poți să reînviezi), fie și într-o cu totul altă dimensiune, și e normal să-ți dorești să o iei în mod radical de la capăt, riscând să-ți depășești condiția, e o aspirație care îmbunătățește gena cu care te naști... Ar fi bine să constientizezi că mâine poți să mori, să te pregătești moral pentru „marea călătorie".

Altfel, în spațiu și timp strict privat, vă pot asigura că există o lume dincolo de moarte, sau mai exact există posibilitatea cotidiană de a lua legătura cu morții Am avut fără să vreau experiența unei asemenea legături, care pentru un altul ar fi putut fi traumatizantă eu am luat-o ca pe un dat natural. Puteți să o considerați o poveste literară. V-o redau întocmai (având martor soția și fiul), în parametrii ei reali. În a doua parte a lunii aprilie 1996 a murit Mircea Ciobanu (pe nume e lui adevărat, Sandu – coincidență, numele de fată al mamei mele era Sandu, pe de altă parte, Mircea Ciobanu era traducător din limba greacă, altă coincidență: tatăl tatălui meu era aromân macedonean și a venit în România din Grecia; vreau să spun că între mine și Mircea Ciobanu a ex stat o legătură de simpatie subînțeleasă), născut în mai 1940. A murit cam la vârsta la care sunt eu acum, la 56 de ani neîmpliniți (eu am împlinit în februarie 57 de ani). Mircea Ciobanu mi-a editat trei cărți: *Când memoria va reveni* (care ne-a îmbolnăvit pe amândoi din cauza cenzurii), în

), si *O lume paralelă* în 1989 la Editura „Cartea ânească", unde era redactor, si ***Singurătatea ctivă***, la Editura „Eminescu", unde a fost director, în) (adică în anul morții lui) *Mă considera unul dintre* enii săi de departe (eu am locuit la Focșani până în)), îl vizitam acasă a Bucuresti, la invitatia lui expresă ondițiile în care eu evitam de regulă să *cunosc* scriiacasă la ei, îndeaproape, și refuzam politicos invitaI-am refuzat inclusiv pe Nichita Stănescu, bucurânmă să-l știu din cărți), îi *cunoșteam bine familia*, îmi a manuscrise ale lui, pe care voia să le definitiveze nd și părerea mea. Repet, eram cu el „pe aceeasi ă", cum se spune, *cel puțin în domeniul literar*. Eram t la culme că scrie și în picioare (avea un pupitru ial). Îl chinuia glaucomul, dar nu atât tensiunea la un l-a doborât (ea a dat *semnalul că e ceva* în neregulă irculatia sanguină, degeaba a avut între prieteni si ori scriitori), ci un infarct. Era mereu nelinistit, creativ. rtea lui *m-a surprins dureros* era prea tânăr și era în i glorie, mai avea atâta de scris (el fiind printre putinii tori români acceptati de critică, la nivel înalt, si ca i și ca *prozator*). *Trupul i-a fost depus pe un catafalc* alat în sala Rondă a Muzeu ui Literaturii Române. Am t la prânz cu flori, să-l veghez, am întârziat lângă el, *ndu-i din partea dreaptă chipul, insistent*. De la un nent dat am avut senzatia că intru într-un dialog se- cu el (sala era plină de scriitori, veniti să-i aducă un *n omagiu; i-au rămas atâția îndatorati*), extrem de ic. M-am concentrat la maximum, mi-au dat lacrimile, strâns din dinti si i-am repetat. ***Mircea, dă-mi un n că există cealaltă lume, n-am cum să aflu altfel, og, fă un efort, nu vreau să-ți aduc vreun prejuu acolo unde ai ajuns***. Deschid o paranteză. Eu t obsedat de mic de faptul că morții nu trebuie deranu trebuie niciodată să le ceri imposibilul. Fiind pătit apte ani de la dezgroparea mamei mele, conform erurilor din Adjudu Vechi, când eu aveam 9 ani și am it-o insistent în groapă, cerându-i imposibilul (să eze brusc dacă mă mai iubește!), am fost la un pas moarte, nu mai puteam să stau pe picioare, aveam uri, ametelli, se învârtea lumea cu mine, nu mă mai eam atinge de mâncare, mi-era frică de întuneric, *nu* meam, și n-o vedeam în fata ochilor decât pe mama torii au ridicat d n umeri, eu simteam că mor, până la iă tata m-a dat pe mâinile moasei satului *si a unei* itoare, care m-au descântat si m-au repus pe picioare od enigmatic. „Probabil ai fost deocheat de mama ta mormânt, când te-a văzut ce mare *ai crescut*", *mi-a* s atunci moasa satului, și a continuat: „ai deran at-o, cerut ceva? Morții trebuie lăsati să se odihnească, i ales cei care si-au dorit să trăiască, *nu să moară*" ama mea a murit la 30 de ani trăsnită în bucătăria de ă, pe 21 iunie, când se deschid cerurile, la solstitiu, în 1). Vă reamintesc, am avut o *soră mai mare*, Livia, e a murit deocheată, la doar sase luni .. Deochiul nu e umă, ferească Dumnezeu să preiei energie negativă ochii unui „posedat"! *Am înțeles că sunt lucruri* rzise, mortul trebuie respectat, nu trebuie deranjat. atunci mie mi-e frică de morți, îi evit cât pot, iar când pot să-i evit, cât îi *veghez nu mă gândesc* la nimic, să fiu sigur că nu mă tentează un dialog inconștient cu ei, curios cum sunt – și nu-i conduc la mormânt decât dacă-mi sunt rude dintâi... Închid aici paranteza. Cum spuneam, îl vegheam pe Mircea Ciobanu și am intrat într-un dialog inconștient cu el, încheiat cu o mare rugăminte: să-mi dea un semn că există cealaltă lume (o prostie, dar nu m-am putut abtine, demult mi-am dorit să aflu, cu orice pret, care e adevărul în acest sens)... Era, totusi, un joc (eventual transferat în regim livresc). Bineînteles, după ce am plecat acasă, am uitat complet de rugămintea mea făcută într un fel de transă inexplicabilă, în care n-am crezut nici o clipă că poate să aibă vreo finalitate, am reintrat în viata mea cotidiană, furat de obligatii.. În seara acelei zile (când am vegheat la catafalcul lui Mircea Ciobanu), acasă, eram cu soția și *fiul în* sufragerie, cu lumina aprinsă, asezati pe canapea, nu-mi mai amintesc de ce aveam atunci ceva important de dezbătut în familie. La fix 12 noaptea (*aveam să ne uităm* mai apoi la ceas), am auzit toți trei că usa de la intrarea în apartament e zgâriată și că-i e apăsată zgomotos clanta. Am sărit toți trei în *picioare speriați* și... *ni* s-a oprit inima. usa de la intrare era deschisă, dată de perete si din întunericul de pe hol se vedeau doi ochi arzători. Norocul nostru că am auzit, totodată, *mârâieli* de câine pline de dragoste. În usă era un câine negru, cu pete albe (descoperite pe lăbute la lumină), vagabond. Era imposibil – usa la scara de bloc *era încuiată* permanent si nimeni nu avea câine dintre locatari, să fim obisnuiti cu câini (noi nu am crescut atunci, si nici azi nu crestem în apartament *nici pisici, nici câini, nici* papagali sau mai stiu eu ce). De unde a apărut? Pe unde a intrat? Ce căuta la usa noastră, tam-nesam? Niciodată nu ni se mai întâmplase *asa ceva, și am locuit la bloc* în trei locatii, la Focsani si Bucuresti. Trăiam în plin absurd, cu atât mai mult cu cât nu întelegeam de ce nu fusese încuiată cu yala usa *de la intrare a apartamentului* nostru (de regulă, vă dati seama, o încuiam), nu mai pătisem asa ceva. Si totusi, totu avea să aibă o logică, descoperită însă în *timp... Cu inima bătând* în piept, i-am spus câinelui (care se gudura, de parcă m-ar fi cunoscut de când lumea; încerca să intre în apartament s eu nu-l lăsam, mirosea *a nespălat de la* o postă, probabil că dormea în gunoaie, era murdar tot, ar fi însemnat să-l spăl în cadă cu săpun si eu stiam că nu se spală câinii vagabonzi), la derută: *bine bine*, fratele meu, am înteles că esti flămând... L-am mângâiat, dintr-odată am fost fericit că mai aveam un suflet lângă noi, de veghe la usă. Fiindcă avea să nu se mai despartă de usa noastră. Ne-am minunat toți trei, soția i-a adus un asternut, i-am pus de mâncare în fata usii apartamentului nostru. Făceam o faptă bună, *în* definitiv. Din acea noapte acest câine vagabond nu s-a mai despărțit de mine. A doua zi l-am condus până la cimitirul Bellu pe Mircea Ciobanu, unde a fost înmormântat practic pe o alee, nemaigăsindu-i-se loc, departe de „lotul scriitorilor" (putinele locuri de la „scriitori" rămase au fost si sunt păstrate hoteste de scriitorii care *administrează* Uniunea Scriitorilor, ei cred că vor fi nemuritori dacă au mormântu în preajma lui Mihai Eminescu). Întors acasă răvășit, m-am bucurat nespus să *redescopăr câinele* vagabond la usă, care a sărit pe mine, bucuros de

revedere. Dintr-odată am realizat minunea: el era semnul de la Mircea Ciobanu, el l-a trimis să-mi răspundă la întrebarea pusă, că există lumea cealaltă, de după moarte! Le-am spus soției și fiului ce mi se întâmplase cu o zi în urmă, când l-am vegheat pe Mircea Ciobanu, cum l-am rugat fără speranță să-mi dea un semn. Și cum Mircea Ciobanu mi-a trimis acest câine vagabond la 12 noaptea, câine care a deschis singur ușa (avea să o facă în fiecare zi când avea chef să ne vadă, fără să mai îndrăznească să intre în apartament, lăsam special ușa neîncuiată acum). Acest câine negru m-a însoțit peste tot – 40 de zile (după cum aveam să luăm mai apoi seama, după care a dispărut, așa cum a apărut)! Mă însoțea de regulă la redacția „Cotidianul" în Calea Plevnei în spatele clădirii rămase în șantier (unde N. Ceaușescu și-a ținut ultima manifestație de 23 august) și la redacția „Viața Românească", în spatele Magazinului Eva. Cel mai greu îi era acestui câine deștept când trebuia să intre în tren în metrou, călătorii se înghesuiau, nu era însă alungat și el nu se lăsa. Dar la ieșirea din metrou (la stațiile Eroilor și Romană) începea pentru el calvarul, fiind pe teritorii străine: i-a fost imposibil să se lupte cu haitele de câini care-și păzeau teritoriul bine determinat în București, degeaba alungam eu aceste haite, era pus pe fugă prin surprindere. Se întorcea acasă, îl găseam de fiecare dată în fața ușii, numai el știe cum se întorcea, pe unde, era de o inteligență uluitoare, numai nu vorbea cu noi (ce n-aș fi dat să știu să-i pun întrebări la care să-mi răspundă indirect, prin mișcarea unor obiecte sau prin „da" și „nu", dând din cap; n-am fost în stare să i le dădăcesc, mi era de-ajuns că-mi aducea liniște de câte ori era lângă mine) – dacă nu cumva îi însoțea unde se duceau pe soție sau pe Laurențiu. Era deja membru al familiei noastre (pe furiș, Laurențiu l-a spălat cu săpun în cadă, când eu și Doina am fost plecați în provincie). Colocatarii de pe scara de bloc se învățaseră cu câinele din fața ușii noastre. Când am fost toți trei plecați în provincie (ni se rupea inima, dar era imposibil să-l luăm cu noi, neavând o mașină mică, alerga nebun după taxiul pe care-l luam până la gară, încărcați de bagaje), am rugat-o pe colega Anda Felicia Giuclea să-i dea de mâncare în fața ușii noastre... Și acum, când rememorez aici, am emoții și mi se umezesc ochii, parcă nimeni nu m-a iubit cum m-a iubit acel câine. Într-o zi, întorși din provincie, nu l-am mai găsit – nici azi nu m-am învățat cu gândul că i s-ar fi putut întâmpla ceva rău și că n-am putut să-l ocrotesc. M-am amăgit cu gândul că și a găsit un stăpân adevărat, retras la o curte. Nu puteam să concep că a putut să moară într-un accident (era extrem de imprudent jucăuș, ar fi dat orice parcă numai să-l admiri, să-l tii lângă tine). Formidabil e că după o perioadă, când încă ne mai tulbura mințile, am făcut socoteală și am constatat că ne-a stat în preajmă aproximativ 40 de zile – adică exact atâta cât întârzie sufletul omului, conform tradiției or, „pe pământ", până să plece definitiv în altă dimensiune... Ce am scris până aici este strict adevărat, îmi sunt martori soția și fiul, repet, în primul rând. Ce am vrut să vă spun e că morții păstrează, la nivel de inconștient, legătura cu cei dragi – doar că nu știm drumul către ei și nici nu avem habar cum să comunicăm. Poate e de ajuns să ne concentrăm la maximum la ei, să le atragem atenția. Sau poate eu sunt pur și simplu un bun *medium*, cum se spune neștiință fic.

Semnul dat de Mircea Ciobanu mi-a influențat viața – de atunci cred într-o altă lume de după moarte (că „mi s-a întâmplat mie, pe propria piele, a fost o evidență"), nu mă interesează ce cred alții, eventual din domeniul științific – că ar fi putut fi o coincidență întâmplătoare, de exemplu, apariția câinelui nemaivăzut, dar care mă cunoștea, venit la ușa apartamentului meu, exact după ce eu l-am implorat pe cel mort (Dumnezeu să-l odihnească în pace!) să-mi spună cumva dacă există o altă lume: nu mai e o chestiune de credință religioasă și cu atât mai puțin de literatură, ci de onoare să spun întocmai ce gândesc, să nu mă ascund, cu prețul de a mi se demonstra că „m-am dereglat de pe fix". La începutul acestui an, 2007, după moartea atât de nedreaptă a prozatorului Gheorghe Crăciun (coincidență nefastă, a murit la 56 de ani ca Mircea Ciobanul), i-am dedicat un poem (apărut pe prima pagină a revistei „Argeș" 2/2007), în care l-am pomenit pe Mircea Ciobanu și semnul dat de e de pe lumea cealaltă. Vă redau aici un fragment din acest poem, să-mi înțeleget starea de spirit pe care o am deja în fața morții:

E atât de nedrept, l-aș chema pe
Gheoghe Crăciun acum la mine, cum
l-am chemat pe Mircea Ciobanu când a murit, să-mi dea
un semn,
să-mi spună dacă există milă pe lumea
cealaltă. Fiindcă știu
deja esențialul – de la Mircea Ciobanu, care
mi-a aprobat cererea cu ani în urmă. m-am trezit atunci
cu un câine
vagabond acasă la mine la ușă,
ușă uitată neîncuiată, la bloc, în Piața Unirii! Câinele a
apăsat pe
clanță la 12 noaptea. am sărit în sus, i-am văzut
albul ochilor bulbucați în ușa deschisă, în întuneric – dar
nu avea
cum să-mi vorbească, nu? Să
dea de gol faptul că morții... Morții pleacă într-o altă
viață! E adevărat, Gheorghe
Crăciun? Pleacă? Se strămută... De ce nu. Se strămută
morții într o
altă dimensiune? Într un alt
sistem de referință, mai degrabă... Vorbesc
singur. Privesc absent pe fereastră, devin atent, s-au
tulburat
valurile în aer: e
ceva între seninătate și sânge, scurs de sus. Mă
concentrez:
pescărușii
scot sunetele guturale ale gâștelor din copilăria mea
ce blasfemie, sunt
valuri de rău: poate ar veni Gheorghe Crăciun, dacă l-aș
chema, sub
înfățișarea unui pescăruș alb de Dâmbovița, poate...

-ar bate cu ciocul în
am să-l deschid, *să-l mângâi* Câinele trimis de Mircea
obanu-după-ce-a-murit nu voia decât să-l
ngâi...
de z'le sufletul lu Mircea C obanu m-a însoțit peste
tot, asa
păți și acum dacă l-aș chema pe
ieorghe Crăciun? Nu. Nemaiavând sprinteneala de
altădată...
i se poate să-l deranjez si pe el, să-l
stig la rătăciri, rătăciri
ienești, e un păcat de neiertat' ce să fac? Să-l
lingusesc,
-i cânt în strună? Gheorghe Crăciun mi a
efonat pe mobil când eram
erat cu genunchiul în *spital*, pe 14 ianuarie, și m-a
încurajat, i-am
mas dator' ce s-a întâmplat cu el
pă aceea? Cum să- stau si eu a ături acum? Ar
·bui să mă sinucid, de sapte ani mă tot amenint singur
cu moartea,
r nu sunt lăsat decât să mă chinuiesc. . .Sunt ch nurile
lui, bătrâne, chinurile
ului sunt chinurile eului'... Poftim? E atâta revoltă si
ură în noi, încât...

emult simt nevoia să merg la un cimitir
mai 'nsemn eu? Nimic' mă
ic pe zi ce trece..

Mi-am promis solemn, prudent, după întâmplarea grantă cu Mircea Ciobanu, să nu mai fac greseala să ai fortez dialogul cu vreun cunoscut mort, de care mi a făcut dor sau de la care vreau un răspuns, depăș t de situatie *conjuncturală* sau alta. Fiindcă totul e incontro- o l, periculos. Nu m-am tinut de cuvânt decât partial. ică tot m-am lungit pe acest subiect „tabu" (despre partea care nu poate fi abordată frontal, cum spuneți 's., dragă domnule Alexandru Desliu), am să vă ărturisesc și al doilea păcat al meu, legat de asemenea gături interz se cu cealaltă lume. Deși poate părea mai ițin semn'ficativ acest apel către alt scriitor, de a-mi i un semn, are morala lui. Întâmplarea face că zilele ecute mi-am amintit în scris *de acest episod*, la o reme- orare a lui Virgil Mazilescu (care va putea fi citită în tregime în numărul 6 / 2007 al „Vietii Românesti", dacă n înțeles bine). Iată relatarea: „Pot să nu fiu crezut, dar i spun adevărul (am martori)' acum trei ani am luat gătura indirectă *cu Virgil* Mazilescu. Eram în cimitirul ănăstirii Cernica, unde nu mai venisem demult (neavând asină mică, îmi era inaccesibilă această mănăstire), veam zece lumânări în mână si voiam să i le aprind la ormânt. În mod inexplicabil, deși știam *sigur că ormântul lui* e «lângă fântâna din cimitir», nu i-am găsit ormântul (îngrijit de prieteni, azi însă are lespedea eteriorată), degeaba l-am tot căutat în amănunt Era cald. n întrebat câtiva călugări întâlniți întâmplător în cimitir, i știa nimeni de mormântul poetului. Lumânările mi se doiseră în mâini. Supărat că nu-i găsesc mormântul, obosit de atâta căutat, am strigat tare, retoric (si cabotin) către cer: **Virgile, dacă vrei să-ți aprind lumânările la mormânt, dă-mi un semn!** Si m-am concentrat la Virgil Mazilescu. Bineînteles, nu m-am asteptat nici o clipă să mi dea vreun semn Virgil Mazilescu *atunc.*, *nu* eram *chiar* atât de nebun. Deschid iar o paranteză. m-am concentrat la acel Virgil Mazilescu cunoscut de mine, n-am idee în ce an exact (veniseм de la Focșani, unde locuiam, la Bucuresti, am uitat însă de ce), mergeam împreună la «Cenaclul *din Tei*», asezati unul lângă altul, într-un autobuz sau troleibuz, mă conducea el la acest cenaclu, avea o sticlă de vodcă în buzunar și mereu o pipăia, temându-se parcă să n-o piardă sau să nu-i fie furată. Așa mi-a rămas în minte, recitându-mi poezii de ale lui (î eram *un admirator*) – de atunci tot merg cu Virgil Mazilescu într-un autobuz sau troleibuz, din care nu mai coborâm, într-o călătorie fără sfârșit. . Închid iar paranteza. Resemnat, am părăsit cimitirul Cernica, acum trei ani, si am plecat trist către biserica și administratia *mănăstirii*, *îndreptându-mă* spre iesire. Pe drum, până să ies din incinta mănăstirii, am mai întrebat un călugăr întâ nit dacă nu stie unde e mormântul poetului Virgi Mazilescu. A ridicat si el din umeri, dar m -a sublniat că ar putea să mă îndrume Părintele Ignatie, *să merg la chilia* lui. Se lăsa deja întunericul. Am căutat chilia (nu mi-a fost usor, neînvătat cu locurile sfinte), scria pe ea «Părintele Ignatie», am bătut la usă si a apărut un călugăr urias, cu barbă neagră până pe piept. Vă rog să mă iertati, i-am spus, am fost *trimis la dumneavoastră*, caut mormântul poetului Virgil Mazilescu si nu-l mai găsesc.. Cum să nu, domnule Liviu Ioan Stoiciu, mergem să aprindem acum împreună umânări. îi aprindem si lui Daniel Turcea, mi-a răspuns călugărul – lăsându-mă cu gura *căscată*. Eu *sunt fratele* lui Haralambie Grecu, a continuat călugărul. (Haralambie Grecu, poet si călugăr la Mănăstirea Antim, mi-a fost prieten de boemă din prima mea tinerete petrecută si la Bucuresti, când am condus un cenaclu studentesc, intitulat «3,14»; *azi*, Haralambie Grecu e ieromonah 'n SUA) Nu se poate! Ne-am îmbrătisat, aveam în fată un poet: pe Iordan Grecu (azi semnează Ignatie Grecu si a publicat cinci cărti de poezie) Habar nu aveam că te-ai călugărit si tu, și cu atât mai putin că esti aici E *clar*, *m-a trimis* anume la tine Virgil Mazilescu! La cine altul putea să mă trimită decât la un poet! Vă dați seama cât de tulburat am putut fi, de atunci am senzatia că mă leagă de Virgil Mazilescu, peste moarte, o complicitate spirituală..." De fapt, e *normal ce mi se întâmplă*? Să fie de vină literatura (ceea ce am aflat despre moarte citind si scriind literatură, cum spuneți dvs), fără să-mi dau seama? Trăiesc în interiorul literaturii si am ajuns să confund planurile, să am impresia că trăiesc în realitate? Literatura putând *fi și o altă* lume. Oricum, literatura s-a dovedit a fi o altă lume după moartea autorilor. Sau realitatea depășește fictiunea literară? Metafizica ar trebui să se transforme într-o stiintă Toate cărtile mele fac referire la moarte – fără să am revelatii, stiu că moartea *e mult* mai importantă decât viata... În prima parte a acestui răspuns afirmam contrariul, că viata contează: credeti că mă contrazic?

Ioan Adam

ÎNTRE BIOGRAFIE ŞI BIBLIOGRAFIE*

Lung prilej de lamentatie neputincioasă înainte de sfârşitul lui '89, problema instrumentelor de lucru (dictionare, enciclopedii, bibliografii etc.) îşi găseste rezolvarea tocmai în acest timp în aparentă atât de neprielnic proiectelor mari. Interesant este că ele nu mai sunt duse la capăt de colective măcinate de lupte intestine si lentoare levantină, ci de câtiva singurat ci legati prin afinităti elective. Unul dintre ei este universitarul clujean Aurel Sasu, unicul supravietuitor al unui triumvirat lustru ce încercase zadarnic în 1985 să publice un *Dictionar al scriitorilor români,* demers blocat atunci pentru că infirma dogmele epocii si, în plus, revela numărul considerabil al literati or ce dăduseră b r cu fugiti, evadând din paradisul concentrationar. Blaga spunea cândva că ardelenii sunt oameni care duc lucrurile până la capăt, iar Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu i-au confirmat opinia, reluând proiectul nterzis si concretizându-l în patru tomuri mari, editate între 1995 si 2002

Rămas singur prin jocul nefast al destinelor. Aurel Sasu n-a abandonat. Productiv ca o uzină americană, acest om-institutie cu prelungi stagii peste Ocean a încredintat tiparului, în 2001, *Dictionarul esential al scriitorilor români* si *Dictionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada,* iar acum iată-i publicând, cu concursul Editurii „Paralela 45", *Dictionarul biografic al literaturii române,* sinteză de amplă respiratie exicografică întinsă pe 1800 de pagini format mare si fina izată – z ce autorul cu orgoliu şi reproş totodată – în doar doi ani ,fără contribut a vreunei institutii române de cultură". *À bon entendeur salut* ..

În prefata *Dictionarului...,* universitarul, îndeobste ceremonios, ponderat, atent la conveniente, se dezlănţuie polemic, tintind acuzator racilele timpu ui nou: amatorismul, tribalismul cultural, grafomania, fragmentarismul, arbitrariul unor initiat ve paralele Asta ca să citez doar câteva. Dintr-o intensă iubire contrar ată pentru *scriitorul român* (adică subiectul si partenerul, prezumabil, al investigatiilor sale), Aurel Sasu nu se sfieste să indice şi defectele acestuia: preferinta pentru fictiune în detr mentul disciplinei, supunerea în fata ,dictaturii efemeruiui" si partizanatul, adică *selectarea,* după obiceiul pământu ui, a comentariilor avantajoase, pe scurt, toate relele ce decurg din „barocul unei imaginatii peste care nu rareori se suprapun sfidarea si indiferenta' Ca unul căruia nu i-au displăcut lupta de cuvinte fulgerul stiletului, mărturisesc că-mi este agreabi ă noua postură a Aurel Sasu.

Ce se poate zice în spatiul fatalmente limitat al unui articol despre monumentalul lexicon ce însumează 2301 nume? N-aş retine – detaliu sublinıat cu o tresărire de mândrie de autor – doar că „e cel mai complet, ca număr de autori, dintre lucrările de lexicografie literară publicate în ultimul deceniu şi jumătate". Aş adăuga că e cel mai *obiectiv* (pe cât de obiect v poate fi totusi un literat!), cel mai echilibrat dintre ele şi prin asta demn de a sta alături de lucrări similare occidenta e şi central-europene. E, apoi cel mai consecvent în ident ficarea resurselor de creativitate românească din toate colturile lum i. Erudit, informat până în vârful unghiilor, Aurel Sasu pare a avea stiinta rară, azi aproape dispărută, a radiesteziei Asa cum vechii fântânari îsi purtau deasupra solului nuielusa pentru a descoperi apa din adâncuri, tot asa îsi poartă si domnia sa condeiul pe varii continente pentru a detecta izvoarele creativitătii românesti. Cele 820 de articole ce poartă *numai* semnătura sa sunt rodul unor feric te si laborioase cercetări prea putin – uneori deloc – îndatorate predecesorilor.

Problemele apar însă în planul coordonării eforturilor altora. Lex cograful nu a lucrat singur, ci cu un grup de fideli care au „clătit" materia în diverse variante, fără a ajunge totusi la o formulă fără prihană. Poate că într-un dictionar *biografic* ideal ar fi fost discursul ,a b", neutru, constatativ, ilustrat perfect de Mircea Anghelescu în articolul dedicat chiar autorului lexiconului. Colaboratorii săi nu se pot dezbăra de condit a de analisti de eseisti care au pasiuni, obsesii şi prejudecăti De unde mari deosebiri de ritm, ton, atitudine. Diferenta de tratament, strângerea sau relaxarea frâului fac ca unii autori să pară mai mari, căci beneficiază de fraze calde, potrivite (poate) într-un dictionar analitic, altii mai mici, fiindcă au încăput pe mâna unor biografi cu stil mai răcoros. Ca să dau doar câteva exemple, Valer u Cristea şi Daniel Cristea-Enache, amândoi critici excelenti, despre care scrie Aurel Sasu, par a avea o statură mai modestă decât Dan C. M hăilescu, căzut în lotul lui Stefan Borbely.

Jumătatea frumoasă a scriitorimii, poetele, ilustrează - la rându-i această inegalitate. Fiindcă în presa din Ardeal s-a făcut caz de „misoginismul" lexicografilor, trebuie să conchid că în acest dictionar scriitoarele se bucură îndeobste de un regim deferent, cavaleresc. Am luat, de pildă, cunostintă cu plăcere de existenta unor distinse literate ca Maria Petre, Elisabeth Păunescu, Alexandra Roceric, Indira Spătaru, Maria Şleahtitchi, Mihaela Malea Stroe, Eugenia Useriu, Mariana Gardner Zavati, multe dintre ele trăind în străinătate. Sunt însă şi autoare care îmi par că au intrat pe usa din dos într-un lexicon al *scriitorilor.* Meritele doamnei Gina Stoiciu nu tin, cred, de sfera literaturii, ci de cele ale sociologiei, comunicării

* Aurel Sasu, *Dictionarul biografic al literaturii române*, vol I-II, col. *Marile dictionare*, Ed tura „Paralela 45", 2006

cuituri de masă. Bibliografia cercetărilor sale este muritoare, însumând titluri precum *Orientări operaonale în cercetarea comunicării de masă*, *La Tranition en Roumanie. Communication et qualité de la ie*. S-ar zice că lexicografii văd ca Ochilă „toate cele" în epărtări, dar sunt atinşi de miopie *aici*. Lipsesc din ctionar poete ca Alina Durbacă, Nina Vasile, pentru care n expert în recentele metamorfoze ale lirismului de talia i Marin Mincu rezerva spaţii consistente în primu volum *Poeziei române actuale*. Uitată e şi Mariana Pândaru ici un cuvânt despre Mara Giurgiuca (membră a Uniunii criitorilor din 1967!), excelentă traducătoare d n Lion euchtwanger, Friedrich Dürenmatt, Heimito von Doderer, lax Frisch, Arnold Zweig, Jules Verne, Gunter de Bruyn a. Aş adăuga, ca o omisiune elocventă, şi numele Adelei ıreceanu, poetă substanţială, al cărei palmares editorial uprinde cărţi ca *Titlul volumului meu, care mă preocupă atât de mult* (1997), *Domnişoara Cvasi* (2001) şi *nţelegerea drept în inimă* (2004). Nu-i inutil să precizez ă Adela Greceanu este inclusă prima în istoria/antologia ii Marin Mincu. După mine prezentul literaturi nu-i mai uţin interesant decât trecutul reprezentat de .. Radu ireceanu, cronicarul oficial al lui Constantin Brâncoveanu e care *Dicţionarul biografic...* îl menţionează uviincios.

N-aş face din semnalarea acestor omisiuni un prilej e a-i reproşa lui Aurel Sasu misoginismul. Mai frecventă ... *misandria*. N-am găsit în *Dicţionar...* autori despre le căror cărţi s-a scris mult şi (de) bine. Regret absenţa ii Gelu Negrea, despre a cărui carte *Anti-Caragiale* au urs *râuri de cerneală* (simptomatic lucru, Florin lanolescu, autorul articolului dedicat lui Caragiale, ıenţionează la „referinţe critice" scânteietoru eseu; ulmea ghiıonului F.M. însuşi este la rându-i omis din sta de „colaboratori" inserată în fruntea lexiconului). Până ı ianuarie 2004, termen limită pentru documentare şi ıcludere în lexicon, Gelu Negrea a mai publicat incitantul seu *Cine eşti dumneata, domnule Moromete?* şi a refatat anto ogia bilingvă *Mitică*. Cu gândul a o viitoare diţie a *Dicţionarului biografic* semnalez că este şi utorul unui captivant *Dicţionar subiectiv al personaelor lui I.L. Caragiale* (Editura „Cartea Românească", 004).

Cortina unei totale discreţii, ca să nu spun nepăsări, trasă şi asupra unor critici ca Dumitru Serban Drăgoi autorul monografiei *Ion Pillat* din 1984, relevată şi ea la referinţe critice" de Ion Pop, şi al eseului *Gib I. Mihăescu*, tipărit în 2001 la Editura „Granada"), George ruteanu, Ionel Popa, Victor Atanasiu, Valentin Protopescu. A ignora un cărturar de anvergura spirituală a ii Mihai Moraru, realizator al exemplarelor *ediţii ale Bibliei le la Bucureşti*, *Paliei istorice*, traducător din *Septuaıinta*, îngrijitor meticulos şi riguros al *Scrierilor alese* in opera lui Iordache Golescu, cercetător eminent al ărţilor populare şi al literaturii române vechi, distins în 988 cu Premiul „Timotei Cipariu", iar în 1990 cu Premiul Perpessicius", autor al acelui recital de erudiţie comparastă intitulat *De nuptiis Mercurii et Philologiae* (1997), chiar o gafă impardonabilă. Dacă autorii *Dicţionarului* or voi date suplimentare despre acest intelectual apreciat de regretatul Virgil Cândea pentru „conceptia stiinţifică formată prin eruditie, reflectie şi severă metodă", atunc. n-au decât să consulte *Dicţionarul general al literaturii române* în paginile căruia Nicolae Mecu îi schiţează un edificator portret. Informaţii utile ar putea găsi şi în *Enciclopedia personalităţilor din România*, editată de Hübner Who is Who.

Dar nu e. oare, nedreaptă şi *sanctiunea* tăceni aplicată reporterilor şi prozatorilor ataşaţi cotidianului? Nici un rând nu e rezervat unui scriitor merituos ca Nicolae Mateescu, în panoplia căruia figurează premii importante. Dau aici, bizuindu-mă doar pe propria bibliotecă, câteva din titlurile cărţilor sale *Vedere de pe balustradă* (1968), *Războiul pâinii* (1974), *Staţia de salvare* (1975), *Oamenii pământului* (1978), *Puterea unui sat în faţa lumii* (1985). Nu sunt mai fericiţi nic Romulus Lal, Ioan Lazăr (prozator elogiat de Laurentiu Ulici pentru *Pasiuni provinciale*) şi Mircea Bunea (şi el multiplu premiat) Bib iografia celui din urmă include vo ume ca *Împotriva nisipurilor* (1982), *Praguri de suflet* (1989), *Praf în ochi. Procesul celor 24-1-2* (1994), *Agonia generalilor* (2000), *Karaoke 2001* (2002) şi *Socioestetica teatrului*, cercetare de pionierat la noi despre care s-au scris numeroase comentarii . Şi fiindcă am *mentionat* îndeosebi reporteri, mă nedumereşte absenta lui on Podoleanu, autorul romanului-reportaj *Baronul*, mărturie aspră, încrâncenată despre cosmarul construirii „magistra ei albastre", Canalul Dunăre-Marea Neagră, într-o ume care (scria un recenzent al cărtii, Paul Silvestru, alt absent din *Dicţionar...*) „redescoperea plăcerile faraonismului si avantajele sclavagismului".

Mă miră, pe de altă parte, amploarea articolului consacrat politologului Vladimir Tismăneanu, om cu merite în varii domenii, dar cu existentă *problemat*că *printre* „fictionari". Bibliografia ui, doldora de titluri ca *Noua stângă şi Şcoala de la Frankfurt*, *The Crisis of Marxist ideology in Eastern Europe*, *Latin American Revolutionaires, Groups, Goals, Methods*, *Condamnaţi la fericire. Experimentul comunist în România*, *Fantoma lui Gheorghiu Dej*, *Fantasies of Salvation, Democracy, Nationalism and Myth in Post-Comunist Europe*, nu-i recomandă deloc ca scriitor. Si-atunci?

Câteva cuvinte ar fi de spus despre consecventa coordonatorului şi a colaboratorilor săi în respectarea formatului dicţionarului. Titlul său impunea, repet, accentul pe *biografie*, nu pe analiză şi interpretare. Un precursor notoriu în domeniu e Gheorghe Adamescu, de la care ne-a rămas trilogia documentară *Contribuţiune la bibliografia românească* (I-III, 1921-1928), folositoare şi azi, în pofida inadvertentelor şi *erorilor* Ea consacra un stil al neutralităţii stiintifice de la care noul *Dicţionar biografic* abdică adesea. Rezultatele acestei inconsecvente sunt si bune, si rele. Bune când biografia celui evocat îl ajută pe comentator, rele, când lipsa ei de spectaculos îl obligă la divagati sterile, la eseistică otioasă. Sunt scriitori cu o biografie realmente romanescă, a e căror destine sunt reconstituite în art cole captivante, cu vizibil ritm epic. Tonul îl dă chiar Aurel Sasu în profi urile închinate lui Miron Butariu, Vasile Posteucă şi Valerian D. Trifa. I se alătură Doina Curticăpeanu, în evocarea vieţii lui Petru

Cercel, Ilie Rad, „biograful" laconic, dar inspirat al ui Nicolae Stoica din Hateg, Cornel Robu, autorul „documentarului" despre Ion Caraion. Remarcabil, plăcut la lectură e si profilul desenat de Ion Simut lui Ion Caraion. La polul opus as situa articolele despre Mircea Cărtărescu și Iolanda Malamen, răvășite (îndeosebi ultimul) de cuvinte mari, stridente („spectografie subliminală ori suprareală") ori de concluzii gongorice: „Exultanțele crispate și comprimate în laconisme trec, pe parcursul vol , în deceptii creionate drastic, cu fulminante eticiste". Un dicționar e totusi un ghid, nu un oracol pythiac!

Tot cu gândul la o ediție viitoare a *Dicționarului...* i-aș indica experimentatului lexicograf câteva erori de informație Criticu C. Stănescu nu e autorul tezei de doctorat despre ***Dezvoltarea sonetului în Renașterea italiană***, cum scrie Aurel Sasu, preluând pe încredere o afirmație eronată a lui Ion Buduca Teza respectivă îi aparține, probabil italienistului Const[antin] N. Stănescu, semnatar, printre altele, al eseului ***Duiliu Zamfirescu traducător din italienește***, publicat în 1935 în ***Studii italiene.*** Nu știu dacă C. Stănescu a fost printre taciturnii care *n-au* răspuns la apelul de a furniza date despre el (înclin să cred că n-a făcut-o!), dar articolul închinat lui pare extrem de zgârcit în comparație cu cel dedicat omonimului fericit Gabriel Stănescu, care ocupă două pagini de dicționar Asta e avantajul de a fi peste hotare! Căci, vorba lui Vlahută, de afară se vede mai bine și mai departe. .

Mă gândesc apoi că Ana Selejan a făcut si ea parte dintre „refuznici". Dar orice tăcere are prețul e . Vidul sau viciul informațional. Cartea sa ***Retorica vulnerabilității*** (2001) nu e o „sinteză documentară consacrată literaturii epocii comuniste", ci o monografie închinată sotului său, poetul Radu Selejan

Scriam, la începutul acestor însemnări, că Aurel Sasu sancționează *un* nărav al scriitorului român, acela de a fi selectiv în privința comentariilor ce-l vizează Nu scapă de el nici lexicografii. Selective, exagerat selective sunt (sub)capitolele rezervate ***referințelor critice***. Cu puține exceptii, apar mereu aceiași și aceiași comentatori, aceleași și aceleași reviste. (Z arele, în care au scris cron ci critici importanți, din toate generațiile, sunt ignorate metodic.) Functionează în cazul unor autori amnezii greu de înțeles Dau un singur exemplu. Duiliu Zamfirescu, a cărui receptare critică o știu bine. Din lista sumară (si *cam* aleatorie) de referinte alese de Dan C Mihăilescu ipsesc monografiile semnate de Nicolae Petrascu, Mihai Gafița, Al. Săndu escu, G. C Nicolescu și Mihai Cimpoi. Or, Aurel Sasu sustine în ***Prefață*** că: *„monografiile* de scriitori [sunt] prezente obligatoriu în partea de referințe.' Marele ghinion st pare a fi meticulosul G.C. Nicolescu, a cărui monografie nu e semnalată nici în articolul pe care i-l dedică Doina Curticăpeanu.

Cu oarecare melancolie – mărturisesc că nu sufăr de narcisism! – observ că nu-i menționată nici monografia mea din 1979, ***Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu,*** d n care D.C.M. retinea în ***Dicționarul scriitorilor români. R-Z*** (2002) o concluzie care i se părea a fi caracterizarea cea mai exactă a romancierului Comănestenilor. În locul acestei cărti, apărută ulterior într-o ediție rev.zuită si completă, e semnalată la „refer nțe" sectiunea ***Portrete și efigii*** din volumul ***Planetariu*** (1984), în care nu scriam doar despre Duiliu Zamfirescu, ci si despre Sadoveanu, Pillat, Călinescu, Preda. (În modicul șir a „refernțelor" ***Planetariu*** e mentionat separat, de parcă ar fi alt volum decât sus-scrisele ***Portrete și efigii***). S când mi-amintesc cât de metodic întocmea criticu bibliografia deviațiilor sexuale într-o pagină de ziai consacrată memoriilor unei păsări de noapte plonjez dintr-o uimire în alta. Sper totusi că „scriitorincul" îsi va reaminti că a publicat cândva ***Perspective eminesciene Dramaturgia lui Lucian Blaga, Întrebările poeziei*** s că, prin urmare, are un prestigiu de apărat.

Mă opresc aici, fiindcă nu vreau să dau impresia că defectele ***Dicționarului biografic...*** ar fi mai mari decât calitățile lui. Domnul Aurel Sasu ne-a oferit un lexicon biografic respectabil. Tine numai de vointa, atentia s timpul lui să ne dea în viitor unul fără *cusur*

P.S Admirabile sunt consecventa și impartialitatea cu care autorii ***Dicționarului biografic*** au alcătuit iconografia. Tinuta grafică a volumelor este și ea una de exceptie, pentru care Editura „Paralela 45" merită felicitări

Rugăciunea

Ana Dobre

MIRON RADU PARASCHIVESCU – MEANDRELE UNUI DESTIN

(FRAGMENTE)

Atât cât trăieşte, un om crede că stăpâneşte timpul, că acesta îi aparţine, că faptele, întâmplările lui au aura eternităţii. Că le *poate dirija* în sensul dorit de el. As numi un asemenea om Risipitorul. El este acela care n-a conştientizat încă adevărul că trecerea noastră stă sub semnul efemerului. Că nu noi ne dirijăm existenţa, ci *altcineva*, o forţă din afara noastră. De aceea, un astfel de om nu e interesat de *ce* şi *cât* lasă posterităţii din viaţa, din visurile, din idealurile sale. Trăieşte cumva la voia întâmplării. Urmele pe care le lasă îi alcătuiesc un profil aproximativ.

Miron Radu Paraschivescu lasă această puternică impresie – a risipirii, a noninteresului pentru literatura sa, ca şi pentru trecerea sa prin lume. *Chipul său* iterar se poate deduce din opera sa care-i păstrează *fiinţa eternă*. Portretul biografic se reconstituie cu dificultate din documente e puţine şi cele mai multe confuze din Arhivele Naţionale a e *judeţului* Teleorman şi ale judeţului Prahova, din amintirile celor care l-au cunoscut. Adăugăm la aceste surse şi cele două dosare Miron Radu Paraschivescu nr. 67989, vol. 1 *Anonimul* şi 2, *Văleanu* cota I73556/1 şi *I73556/2* de la C.N.S.A.S. Bucureşti, cercetate de noi în aprilie 2007.

Locul naşterii. Părinţii

A venit pe lume la *Zimnicea*, „făcând celebră această urbe", cum afirmă Hariton Marinescu, profesor de *istorie* la Zimnicea, născut în 1911, în viaţă în 2004, când am realizat un interviu cu dumnealui, la *2 octombrie 1911*, la „orele zece antemeridian", „în casa părinţilor săi", Romulus şi Paulina Paraschivescu de „29 de ani". *Părinţii* se născuseră, asadar, cum rezultă din acest act, în 1882.

Naşterea a fost consemnată la „declaraţiunea" tatălui care „ne-a prezentat copilul", pe data de 3 octombrie 1911 în Registrul Stării Civile Zimnicea la nr. 284/1911. Copilul primeşte nume e *Miron Radu*.

Părinţii săi, Romulus şi Paulina Paraschivescu, institutori la Şcoala de băieţi nr. 1 din Zimnicea, locuiau pe strada Ştefan cel Mare (strada Pietei în 1972, astăzi strada Miron Radu Paraschivescu), în casa învăţătorului, loc pe care se află astăzi Şcoala „Miron Radu Paraschivescu", nume pe care l-a primit Şcoala nr.1 prin Hotărârea Consiliului Local al oraşului Zimnicea nr. 4 din 30.01.2004.

În ancheta realizată de Ion Lazăr şi Simion Râscu, profesor de psihologie, în 1972, consemnată în ***Popasuri şi locuri***, apărută la „Cartea Românească", f.a. (p. 75-78), Julieta Tomescu (n. Halchias) spune: „În mod sigur Miron Radu Paraschivescu s-a născut în şcoală, în clădirea ocupată ani şi ani la rând de director. Tatăl, Romulus, mi-a fost învăţător, director şi după aceea inspector. Odată, chiar m-a surprins cu o nuia pe catedră, *mai ales că o foloseam* ca arătător pentru hartă la geografie. A făcut câţiva paşi spre mine, mi-a luat apoi nu aua, după care a vorbit frumos copiilor despre disciplină şi despre dragostea de dascălul lor. *Eram în* clasa a doua şi fin minte, de parcă ieri s-a întâmplat şi nu acum peste şaizeci de ani, când s-a născut fiul, Miron. Aveau un singur copil, erau tineri şi o vreme doamna a lipsit după naştere. Făceam *atunci lecţiile* cu dl. Paraschivescu, directorul. Era o toamnă lungă, cu soare. Uneori, spre iarnă, doamna învăţătoare Paulina venea prin clasă cu băiatul. Era dolofan şi vioi şi noi ne jucam cu el, eram *doar copii, fetiţe* de 8, 9 ani şi ne plăcea să-l vedem cum că din mânute. *Mamei nu-i plăcea însă prietenia cu noi. Era blândă, dar de o blândete rece, străină (s.n.)*, venise din altă parte şi poate se simtea străină şi *nedreptăţită* aici la capătul ţării, nu ştiu să fi avut pe cineva aproape. *Era o fire care ştia să păstreze distanţa* (s.n.), era autoritară şi dovedea o simţire şi o inteligenţă aleasă. În orice caz, nu poate fi niciun dubiu că Miron Radu Paraschivescu s-a născut în clădirea şcolii. Şcoala era nouă, de curând construită şi adesea noi veneam la cor fiindcă ştiam că domnul Romulus cântă bine la vioară şi era un om bun şi mărinimos" (p. 76-77).

Martorii C. Mărgineanu, farmacist de 35 de ani şi Iosef Georgescu, funcţionar de 48 de ani, „au subscris acest act, după ce li s-au cetit, împreună cu noi şi cu declarantul". *Naşterea e constatată* „după lege" de *Stan Stoenescu*, „consilier delegat al comunei Zimnicea" şi ofiţer al stării civile. Acesta consemnează şi faptul că „Toţi (martori şi declarantul – n.n.) au ştiut carte". Miron *Radu* va creşte într-un mediu intelectual, de mic burghezi provinciali, în apropierea cărţii, stimulat mai ales de mamă, după cum reiese din *Amintiri*.

Părinţii scriitorului au venit la Zimnicea în 1909. Tatăl, Romulus Paraschivescu, este în perioada 1911-1916 director al şcolii. În 1916 îşi cere transferul la Alexandria, unde rămâne până prin 1920, când „i se pierde urma", cum aflăm din dosarele „*Miron Radu* Paraschivescu" de la C.N.S.A.S. Bucureşti.

La Zimnicea, părinţii au fost instalaţi, spune profesorul Hariton Marinescu, „în mare grabă" în casa „lu' maistoru Gheorghe". Este o altă locuinţă faţă de cea a şcolii

indicată de martori, încă în viață în anii '70. Această casă unde poetul „a stat în trecere" se află pe actuala stradă 1907, nr. 68. Aici e posibil, afirmă Ion Lazăr (op.cit.) să se fi născut Miron Radu Paraschivescu. Informația este însă „erodată de păreri mai aproape de adevăr". E posibil ca aici, în casa „maistorului Gheorghe", să fi locuit o vreme familia tânărului institutor. Miron Radu Paraschivescu însuși își amintește într-o discuție cu Hariton Marinescu de această casă. Aceasta, ar fi spus poetul, aparținea unui mester dulgher și zidar renumit prin partea locului, proprietarul unor imobile mai acătării prin partea locului în primele decenii ale secolului al XX-lea. Era o casă cu verandă, cu camere mari și luminoase.

În această casă locuiau în 1972 Gheorghe și Hariclia Slavu, care au cumpărat-o de la coana Matilda, unul dintre copiii meșterului care „murise cam de tânăr". Familia face unele modificări casei. Noul proprietar, care își amintește de învățătorul Romulus Paraschivescu, nu se poate pronunța dacă a locuit sau nu în această casă (cf. Ion Lazăr, op.cit. p.75).

Se pare că, totuși, familia învățătorului a locuit o vreme în casele „maistorului Gheorghe". Așa s-ar explica legătura amicală cu acesta din a cărui familie făcea parte martorul Iosef Georgescu (Georgescu fiind numele de familie al zidarului). În 1972, pensionarul Nicolae Georgescu, urmaș al acestuia, își amintea că învățătorul Paraschivescu le frecventa casa.

Mama, Paulina Scorteanu, se trăgea de prin părțile Brăilei, origine revendicată de Miron Radu Paraschivescu însuși în *Cuvântul autorului* din *Caietul program* scris la premiera piesei *Asta-i ciudat!* (*Scrieri, 4, Teatru*, ed. îngr. de G. Zarafu. Editura „Minerva", București, 1975, p. 9). Brăila este pentru scriitor „leagănul străbunilor mei după mamă". De acest oraș, în care are bucuria să-și vadă pusă în scenă la Teatrul Municipal, în 1970, piesa *Asta-i ciudat!*, „îndrumată" de Yannis Veakis și Elena Pătrășcanu-Veakis (soția lui Lucrețiu Pătrășcanu) în colaborare cu scenograful Al. Brătăsanu și folcloristul Harry Brauner, îl leagă „osemintele alor mei".

Bunicul din partea mamei, Grigore Scorteanu, era, se pare, un adevărat balcanic, cu o biografie aventuroasă. Avea proprietăți în Prahova și Constanța. Că Miron Radu Paraschivescu făcea parte dintr-o familie înstărită pe linie maternă o dovedește și faptul că bunicul Grigore Scorțeanu primește medalia Răsplata Muncii pentru Biserică clasa I prin Decret al regelui Carol I, „dat în Castelul Peleș la 10 iulie 1907', conform Monitorului oficial/Joi (22)august 1907 (document în Arhivele Naționale ale județului Teleorman, cota P/41/1336). Bunica, Zoe Scorțeanu, „proprietară la Ploiești", pentru că „a clădit un local mare de școală în Ploiești și unul în Scorțeni", primește, de asemenea prin Decret al regelui Carol I din 7 iulie 1907, medalia Răsplata Muncii pentru Învățământ clasa I conform Monitorului oficial/marți 17(30) iulie 1907 (document în Arhivele Naționale ale județului Teleorman cota P/41/1335).

Paulina Scorteanu, mama lui Miron Radu Parachivescu, trăiește în acest mediu de oameni ambițioși, întreprinzători, cu respect pentru carte. Zoe este mamă vitregă și răceala Paulinei poate fi explicată prin această

Sărutul

absență a dragostei materne. A făcut școală și o perioadă a locuit, după cum ne-a mărturisit scriitorul Valeriu Sârbu, în casa cu lei, actualmente Casa Enescu, a compozitorului Flechtenmacher. Avea o educație aleasă, cânta la pian, avea bune cunoștințe de limba franceză și germană căci în timpul Primului Război Mondial, vorbea nemțește cu ofițerul cazat în aceeași casă la mama Leana, unde stătea cu chirie împreună cu copilul.

Religioasă, foarte inteligentă, Paulina este o bună învățătoare, având o mare influență asupra fiului, pe care-l crește singură. „Poliedricitatea" inteligenței și „spiritul altruistic" al fiului sunt explicate prin aceste calități ale mamei.

În 1908, era învățătoare la școala din comuna Chiselet, județul Ilfov. În Monitorul oficial/nr. 169 din 26 oct. 1908 se află decretul sub nr. 34802 potrivit art. 55 din Legea învățământului primar și normal-primar prin care se acordă titlul definitiv „doamnei Paulina Scorțeanu" și „domnului Romulus Paraschivescu', „învățător din comuna Buzescu, județul Teleorman". Așadar, în 1908, părinții lui Miron Radu Paraschivescu aveau drumuri separate. Se vor fi cunoscut la examene sau vor fi fiind colegi de școală normală. Se căsătoresc, probabil, în 1909. În 1910, *Anuarul cadrelor didactice* consemnează prezența lui Romulus Paraschivescu la școala din Buzescu. Julieta Tomescu (n. Halchias) mărturisește lui Ion Lazăr, într-un dialog în *Popasuri și chipuri*, că Romulus Paraschivescu era în 1911 director la Școala din Zimnicea, fapt confirmat de Dosarul Miron Radu Paraschivescu aflat la C.N.S.A.S.

Prin 1914-1915, afirmă Hariton Marinescu, familia s-a mutat la Turnu Măgurele, pentru că Romulus Paraschivescu fusese promovat revizor școlar de către Averescani, cum este consemnat și în dosarul scriitorului de la

N.S.A.S., *ajungând* mai apoi chiar în Min sterul Învăță- ıntului. Totuși, în Dosaru „Anonimul" întocmit de curitatea care l-a urmărit din 1960 până în 1970, reiese tatăl a fost director la Zimnicea între 1911-1916 Apre- t datorită competenței profesionale, Hariton Marinescu sea că Romulus Paraschivescu avea un cusur îi cam ıcea să bea.

În memoria foștilor elevi stăruie amintirea învățătorilor raschivescu. *Tonciu* Tănase își amintește despre ımulus Paraschivescu „Domnu' învățător Paraschi- scu era un om slăbuț [...] dar mai balaoaches". Amin- le *incosistente* stau sub semnul improbabilului, legate evenimente personale Florea Spiridon, alt elev al ui ımulus Paraschivescu *spune* sfătos: „Eu îi știu bine toți, că eram premiant și mă aveau domnii în lucru de ıe Domnu învățător Paraschivescu era așa. ceva *mai* ılt decât dumneata, deci nu prea înalt și ceva mai ro- ıd la față N-avea rude în oras, n-avea cum să aibe că ci nu era de pe aici" (Ion Lazăr, *op.cit., p.76*).

Paulina Paraschivescu era distantă, „blândă, dar cu ɔlândete rece, străină". Pentru că venise din altă parte. e simtea singură si nedreptățită *aici* la capătul țării" De ci glacialitatea, suspiciunea în relațiile cu oamenii: „Era fire care știa să păstreze distanta, era autoritară", ıvedind, totuși, „o *simțire* si o inteligentă aleasă" cum amintește fosta elevă Julieta Tomescu.

Erau foarte diferit sotii Paraschivescu. Așa s-ar plica *faptul* că se despart destul de repede. Miron Radu ıraschivescu mărturiseste în ***Amintiri*** că l-a văzut prima ıră la cinci ani, deci prin 1916, *în timpul* Primului Război ondial, când locuia cu mama sa la Vălenii de Munte, în .sa mamei Leana.

De ce nu avea *propria* ei casă când tatăl, Grigore ɔorteanu, era atât de înstărit, este iarăși un mister Scrii- rul își amintește că prin 1918, după *moartea* bunicului *rigore Scorteanu*, mama sa a fost vizitată de bunica ɔe, care venise pentru a o convinge pe Paulina să renun- la avere. Aceasta nu cedează și își angajează un avocat ıre să se ocupe de afacerile ei la Constanta si Brăila.

Cât va fi stat Miron Radu Paraschivescu la Zimnicea ı se știe cu siguranță În ***Județul Teleorman. Dicționar bliografic*** (Editura „Teleormanul liber", Alexandria, 1993, 501), Stan V Cristea afirmă că *scriitorul* a locuit la mnicea împreună cu părintii până la vârsta de 3-4 ani, ând familia s-a mutat la Turnu Măgurele, unde Romulus araschivescu fusese *avansat* revizor scolar. De aici, *milia* (s n.) s-a stabilit definitiv la Vălenii de Munte. firmatia este cu totul inexactă Din nic un *document* ru iese că au *plecat* împreună la Văleni Asa cum reiese n dosarul întocmit de securitatea de dinainte de 1989, ână în 1920, Romulus se află în Teleorman, la Alexan- ia. Din ***Amintiri***, înțelegem că Miron Radu era la Vălenii e Munte împreună cu mama sa si era vizitat periodic de ıtă.

Așadar, nu familia s-a stabilit la Văleni, ci mama mpreună cu Miron Radu (Nucică, Lucică, Nuci *cum este* ezmierdat de *cei din* jur). Pe de altă parte, Hariton larinescu îmi povestea în 2004 (și faptul poate fi pus ub semnul întrebării datorită *vârstei* înaintate a nterlocutoru ui care ar fi putut să contamineze si să producă licente în legătură cu unele *evenimente*) că Romulus *Paraschivescu* ar fi izgonit-o pe mamă la puțin timp după nașterea fiului Faptul este infirmat de foștii elevi care-si amintesc că era *suplinită* de Romulus *Paraschivescu*, directorul scolii la acel moment, si că Paulina venea uneori cu copilu la școală. Acest amănunt neplăcut al biografiei sale *l-ar fi* determinat pe Miron Radu Paraschivescu să nu dorească să mai revină în orasul nasterii sale.

La Văleni, Paulina Paraschivescu se dăruiește muncii și copilului, asupra căruia transferă toate neîmplinirile și sperantele sale. Va fi o mamă foarte severă, exigentă. Nici *la* maturitate, evocând-o, fiul nu-i iartă aceste *chatiments* la care îl supunea pentru a fi un elev premiant.

Foarte vioaie, energică, *ea* este apreciată de Nicolae Iorga, patronul spiritual al Vălenilor Lucrează la Casa Misionarilor, patronată din 1909 de savant *Copilăria* ui Miron Radu e *dominată* de personalitatea lui Iorga, față de care mama sa întreținea un adevărat cult.

Era institutoare la Școala din Vălenii *de Munte*, cartierul Miulesti. A locuit cu chirie, cel mai mult la mama Leana, de care Nucică se leagă afectiv mai mult decât de propria mamă. Multe pagini din ***Amintiri*** sunt dedicate acestei figuri luminoase Mama e de multe ori în umbră, căci, m cut, copilul nu- întelege ambitiile, frustrările *care o fac* să transfere *asupra lui* tot ceea ce ea ar fi vrut ea însăși să facă si nu a putut să facă.

Nu urmează scoala la z., ci *pregătit în* particular, cu *mare exigentă* de mama sa, dând la finele anului examen public. La început, Miron Radu Paraschivescu împlinește aceste ambitii ale *mamei*. Dar desele privatiuni de la joacă, orarul strict al pregătirii trezesc reacții negativiste. [..]

Iubirile

E destul de probabil ca un psihanalist să găsească în căutările erotice un complex matern, complexul Oedip Asemenea *înaintasului* său balcanic, Anton Pann, în a cărui descendentă spirituală se aseza, Miron Radu Paraschivescu *a experimentat* și *a explorat* feminitatea *în toate* variantele.

La 17 martie 1937 se căsătorea la București cu Șarlota David Segal (Lot) *conform* actului nr. 533 al „Sectorului 3 Albastru" Prima lui sotie este si marea lui iubire. ***Jurnalul unui cobai*** cuprinde pagini de tulburătoare *confesiuni* privind *avatarurile* acestei iubiri, derulată pe fundalul tulbure al unei Românii aflate la mari confluente istorice.

În 1939, Loti îl însotea în *delegația* universitară a *studenților* români care a luat parte la comemorarea a 150 de ani de la revoluția burgheză din Franța, la *Paris*. Aici s-a îmbolnăvit și *a* avut primul simptom al bolii de nervi de care a suferit toată viata apoi

De Loti se desparte în 1943. Divortul *este* consemnat în sentința *de* divort a tribunalului Ilfov, sectia cu nr. 22 din 15 ian. 1944, consemnat în Registrul Stării Civile din Zimnicea la 3 iunie 1944 E *posibil* ca unul dintre motive să fie și boala care se manifesta prin crize nervoase. Esecul poate și trebuie pus pe seama firii sale *instabile* din punct de vedere *afectiv* Ulterior, Loti se căsătorește

cu un anume Edy, alături de care Miron Radu o vede fericită si însărcinată, prilej de apăsătoare suferință pentru el, asa cum consemnează în *Jurnalul unui cobai.*

În 1944 se căsătorea pentru a doua oară cu publicista Sidonia Drăgușanu *si momentul* Loti părea a fi depășit. Se cunoșteau, probabil, de mult timp, căci S donia, care debutase în 1933 în „Reporter", cu trei ani mai mare ca el (n. 4 aug. 1908-3 mai 1971, după Marian Popa, ***Dicționar de literatură contemporană***, Editura „Albatros", Bucuresti, 1977, p. 198) lucrase în presa interbelică, iar după războ la „România liberă", „Femeia" si la „Editura pentru literatură si artă" Aveau aceleasi preocupări si, *poate, aceleasi* firi sucite. Experiența menajului cu Miron Radu o valorifică în romanul din 1957, ***Jurnalul Aurorei Serafim,*** povestea unei tinere femei care după un eșec amoros se dedică educării copiilor dintr-un cămin.

Paralel, activitatea lui literară cunoaste succese si aprecieri. Redactor al paginii literare a ziarului „Ecoul" în timpul războiului, ^si atrage tineri talentati de care se înconjoară. Are bucuria de a descoperi pe *Marin Preda* si pe Geo Dumitrescu înaintea altora. Îsi inaugurează astfel cariera de „descoperitor de talente" pe care o va continua mai ales în paginile suplimentului literar „Povestea vorbei" al revistei „Ramuri" din Craiova *pe care o transformă* într-o „adevărată institutie a debutului" cum aprecia Alex Stefănescu în ***Miron Radu Paraschivescu la o nouă lectură***, „România literară", (nr 16/28 apr „4 mai 2004, p. 10).

Până la 23 august 1944, aflăm din Nota informativă din 15 februarie 1961, Dosarul „Anonimul" nr. 67989, vol I, „a activat în presa de stânga la diferite ziare si publicat i, *devenind membru al U.T.C.* din 1933 În această perioadă a avut o atitudine pozitivă în ceea ce priveste activitatea publicistică pe care a desfăsurat-o la ziarul „Timpul" unde era considerat mentorul unui grup de tineri scriitori *progres sti* Încă de atunci s-a conturat în mod evident faptul că Miron Radu Paraschivescu avea o pozitie anarhistă și revizionistă. Era adeptul princip ului „amorul liber" pe care îl considera revolutionar. În *acest spirit și-a* desfășurat și conceptia de viată". Apoi, într-un alt a ineat: „După 23 august 1944 Miron Radu Paraschivescu își continuă activitatea publicistică În 1947 e trimis ziarist corespondent de presă la Be*grad, pentru a asista la* procesul lui Draia Mihailovici. Cu acest prilej a cunoscut o serie de scriitori iugoslavi, dintre care unii i-a și tradus în românește (poetii Ivan Goran Kovacic si Vladimir Nozar), iar despre alții *a pomenit* în reportajele sale publicate în tară".

În 1945 era reporter la „România liberă" apoi redactor-șef la „Revista literară" și la „Almanahul Literar" din Cluj. Se *înconjoară tot mai mult* de tineri talentati pe care îi sprijină, găsindu-și vocatia de descoperitor de talente, de adevărat profesor de literatură. E un fapt bizar pentru un individ atât de orgolios, opina Alex Stefănescu. Faptul *n-ar trebui să* producă atâtea nedumeriri dacă am accepta că orice creator este sau trebuie să fie un generos, că dincolo de orgo iu ar trebui să stea arta, arta adevărată pe care o descoperi alături de cei asemenea tie.

Viața personală se derulează între extreme, cu căderi dezastruoase, cu înălțări spectaculoase. Tatăl, Romulus Paraschivescu, îi moare a 23 aprilie 1947 la Stefănesti, Arges E unu dintre putinele momente când consemnează ceva legat de părinti.

Mama, „biata *mama*", *cum* notează în Jurnal, într-un rar moment de afectivitate maternă declarată, îi murise mai demult la ospiciu. În 1942 era deja moartă, cum reiese dintr-o însemnare din Dosarul „Anonimul".

Instabil *afectiv, avea* căsătorii morganatice, cum ne-a povestit neurologul Ion Găucan din Ploiești. Singur fiind, schimba des iubitele În 1947, pe când se af a pentru 45 de zile la Belgrad pentru a asista la procesul lui Draia *Mihailovici, avea* si o amantă, Milica Zaman, dactilografă la Ministerul Nationalităti or, pe care a încercat zadarnic să o aducă în capitala sârbă.

Divorța de Sidonia Drăgușanu pentru a se căsători *cu Miorita* Barbu (sau Viorica), de care divorta în 1954, conform sentintei nr. 11116 din 1954 a Sfatului Popular al orașului Stalin. Imediat, la 16 noiembrie 1954, conform actului 198, se căsătorea pentru a treia oară *cu Popescu* Mariana, de care se desparte iarăsi repede. E asa un carusel al căsătoriilor si divorțurilor, încât până și temuta securitate se rătăcea...

În Nota 370/8 iunie 1960, *se spune că după* vindecarea de după „prima mare criză nervoasă", cea din toamna 1947 „ a divortat din nou si s-a stabilit pentru 2-3 ani în orasul Stalin recăsătorindu-se si căutând să aibă un copil; după esecul acestei *încercări(copilul* se născuse mort), si-a urât nevasta s a părăsit-o spre a-si lua alta, o doctoritá cu care a locuit o vreme la Cluj, fiind redactor la revista Steaua(după spusele lui Bakonski, sinecurist), apoi la *Bucuresti*", *iar în* toamna lui 1959 „mânca regulat" la Cantina Fondului literar cu „noua sotie, Ileana, fostă căsătorită mai demult cu G Mărgărit, ziarist" E vorba, de fapt de Elena Târsoagă, născută în 1932 la Constanta, *colegă la* Scoala de literatură cu Letit a Berindean, Constantin Vișan, Dionisie Sincan, a cărui sotie a fost pentru scurt timp. Când se căsătorea cu Miron Radu Paraschivescu, în 1959 Elena era ea însăși *la a treia* căsătorie Se cunosteau din 1956, căsătorindu-se în 1959, nas fiindu-le Ion Vlad O ciudătenie a acestei relatii este prietenia, chiar dependența Elenei Paraschivescu de Sidonia Drăgusanu, una dintre *fostele soții ale lui* Miron Radu Paraschivescu.

Un destin tainic va lega pe Miron Radu de Sidonia și în eternitate, căci ea se stinge la putin timp după el, în mai 1971, iar Elena în 1973.

În Nota din 15 februarie 1961 se mentionează: „A fost căsătorit de patru ori, încontinuu în căutare de femei frumoase, a mers până acolo încât a cerut în căsătorie copile de 11 *si 14 ani*"

Printre neveste mai apare o Viorica, „de 25 de ani, functionară la Muzeul din orasul Stalin", cunoscută ca „femeie usuratică" după Adresa nr. 721/00116993 din 8 *august* 1955 De la aceasta asteaptă copilul, dar e dezamăgit când copilul se naște mort si-și părăsește nevasta. Vior ca poate fi Miorita Barbu, de care divorța în 1954 în orașul Stalin.

Doctorița din Cluj poate fi Mariana Paraschivescu (n. Popescu) cu care locuia la București, după întoarcerea de la Cluj, în casa de pe B-dul Magheru, nr. 43.

ucia Dărămuș

CREAȚIA DE SENS LA BLAGA SAU E=MC²

Economia creației în poetica blagiană vizează procesul *ans*-metaforic fenomen particular integrator, văzut în est mod de însusi poetul-filosof, filosoful-poet „creația pe de o parte [.] metaforă sau țesut metaforic" - ucian Blaga, *Trilogia Culturii*, Editura Pentru L teratură, 969, p. 23)

Năzuința conștientă a lui Blaga de depășire a *nesurilor* este exprimată limpede în fragmentu din *enzura transcendentă* unde subliniază labirintul mental semănător cu cel al ui Nietzsche, trimitând spre toate ementele constituente *filosofiei* și poeticității limbajului elor doi:

„Câte idei ale lui Nietzsche nu au fost înregistrate la roul internațional de patente filosofice sub alte nume ` ip. cit , p 73)

Este modul declarativ a lui *Blaga* de constientizare propriei valori.

F e că a scris versuri, fie că si-a notat ideile filosofice. laga a dat un surplus de realitate realității limitate în are trăim, prin creatie de sensuri, prin energi pure, cifrate discret în logosu poetic *Mai bine* ca orice alt oet din literatura noastră, Blaga a stiut să întrebuinteze Ýñãåéá – activitate, în care prefixul prepozitional åí emnifică localizarea determinată spatio-temporal, Ýñãïí semnând lucru, åíÝñãåéá definind, mai precis, functia nei stări. *Functia stării* poetice este de a vedea mirân--te, de a vedea mirându-te de un și într-un *dincolo*, de n și într-un *în*, de pe pozitia primului n vel perceptibil a ealității imediate Că acest tip de gândire a stat la baza notivației *facerii* oricărui mare gând tor, nu cred că mai ste cazul să argumentez, asa s-ar putea cel mai bine ntelege afirmatia lui Blaga, citată mai sus, totusi, îl voi minti nu pe Nietzsche, ci pe Einstein care spunea credința într o lume exterioară independentă de subiectul unoscător stă la baza întreg i stiinte a naturii". (A instein, *Cum văd eu lumea*, Editura „Humanitas", 2005, . 57)

Gradat, vom descoperi împreună maternitatea *ideilor ltime*, dar care nu au niciodată un ultim înteles, comună, esigur, si celor două minti.

Nic în cazul poeticului, nici în stiintă *nu* e vorba despre eligiozitatea de tip dogmatic, ci de acea rel giozitate rimară a mirării în fata necunoscutului care se lasă sau u cunoscut, ideea determinării pe care fizicianul o denea aproape filosofic – „fie că eu vin sau nu la ocu x, mpul va veni" (op cit., p 57) – idee uzitată în *teoriile* zici , dar, așa cum însusi Einstein afirma, mirarea asupra cestei probleme a plecat dintr-o maximă a lui Schopenauer, urmărindu-l încă din tinerete: „Der Mensch Kann, was er will; er kann aber nicht wollen, was er will – omul poate face ceea ce vrea, dar nu poate să vrea ceea ce vrea "

Cum își exprimă mirarea Lucian Blaga față de *temporalitate*, de ideea determinării, de procesele fizice din natură, natura însemnând implicit noi, oamenii, implicit ceea ce ne situează dincoace de un *dincolo*?! Prin procesul *trans*-metaforic, încapsulând fazele mirării în metaforă încapsulând toate mirările provenind *din alte* și alte *mirări* în nuclee metaforice generative. Astfel, de exemp u, se petrece cu mirarea fată de *trecere*, *determinare* E cazul poemului *Trei fete*, dar nu numai, în care poetul palpează nostalgic starea ființei lumii, fazele e – copilăna, tineretea, bătrânetea

α. *copilăria* - „Copilul râde:
Întelepciunea și iubirea mea e jocul!"

β tineretea – „Tânărul cântă:
Jocul și-ntelepciunea mea-i iubirea!"

γ bătrânetea – „Bătrânul tace
Iubirea si jocul meu e-ntelepciunea!"

Ideea determinării este clară fie că vrem sau nu, *dar nu putem să vrem ceea ce vrem*, determinarea copilăriei este râsul, a tineretii cântecu , a bătrânetii tăcerea. Blaga, însă, nu rămâne la acest stadiu nostalgic, ci trăieste adânc starea vietii-*morții*, *morții*-vietii, care este *tainicul*. Nu îl decriptează, pentru că el nu are nici un înteles, întelesul tainicului fiind tainicul însusi, ci îl trăieste, întelegând să învingă această boa ă nostalgică a ființei, care ne cuprinde pe toti la un moment dat, prin creatie, nu în sensul comun al termenului din *interiorul* poeziei de până la Blaga, ci prin transcenderea cuvintelor, prin mistificarea fiecărui nou înteles, adăugând un surplus de taină, de mister imediatului, pășind înspre *trans*-poezie, acel loc comun al întelesurilor niciodată ultime, din care se nasc noi și noi întelesuri, noi si noi *mirări*, *trans*-„poezie" pe care poetul o vede ca pe o *„boală învinsă"*, iar dacă migrăm spre domeniul fizicii avem acea *masă critică* înzestrată cu capacitatea de a întretine o reactie în lant, masa critică în poetica blagiană fiind acel grup de nuclee metaforice, detinând forte simbolice, masă *critică metaforică* ce are capacitatea prin ea însăși să pună o nouă dimensiune în poet că, nu prin întelesuri statuare ci prin trimiterea spre noi si noi întelesur , spre problematizarea unor alte si alte nuclee poetice. Este vorba mai exact, de *energia* pură, slobozită în urma fisiunii surplusului *metaforic*, generatoare de + ? umi, trecând dincolo de *semnificational*, *trans-semnificational*, demonstrabile prin teoriile lingvistice. De altfel, Lolita Zagaevschi Cornelius (*Funcții metaforice în Luntrea lui Caron...*, „Clusium", 2005) propune

sintagma *metaforă trans-semnificațională*, dar care nu este indentică în continut cu ***trans-metafora***, sintagma Lolitei Zagaevschi fiind identificată cu metafora revelatoare, rămânând astfel a nivelul pur al poeticii limbii: „chiar ș metafora trans-semnificațională – *revelatoare* – se poate prezenta, paradoxal, a fel, ca o incongruență desig-nat onală..." – op.cit. *p.118*

În cazul ***trans-metaforei*** nivelurile nu mai tin de perceptibilul explicativ, ci de, prin mutatie în limbajul matematicii, *reducerea la absolut*, ca urmare a fisiunii metaforice în percepție fizică, ***trans*** fiind înțeles nu în mod convențional, ca prepoziție – *peste, dincolo de*, care, în limba de origine, se construiește *cu acuzativul*, impunând *minimum* limitativ, ci înțeles fiind ca *energie, dincolo* în formă pură, fără granițe de trecut. În acest mod, corect asimilat, nu se crează nici o tautologie între *trans / meta* din ***trans-metaforă***.

Desigur, noțiunea de ***trans-metaforă*** lasă loc unei teoretizări ample, putându-se construi nu doar dinspre nivelul poeticii limbii, ci, mai degrabă, dinspre modelele fizico-matematice, dar ca reducție în planul limbii

La acest nivel comun al înțelesurilor descoperit-nedescoperite, la acest nivel al *întresituării* se întâlnesc adesea toți marii gânditori, indiferent dinspre ce palier vin – științific sau uman. Amintind din nou de Einstein, acesta lasă loc în descoperirile sale pentru noi provocări, pentru noi mirări, arătând că Universul este inepuizabil: „lucrul cel mai frumos pe care îl putem trăi este tainicul. Este simțământul ce stă la leagănul adevăratei arte si științe. Cine nu îl cunoaste, cel care nu se mai poate mira, nu se mai poate minuna, acela este, pentru a spune așa, mort iar ochii săi sunt închiși. [.] Cunoasterea existentei a ceva de nepătruns pentru noi a manifestărilor celei mai adânci ratiuni si a celei mai luminoase frumuseti, ce sunt accesibile ratiunii noastre numai în formele lor cele mai primitive, această cunoastere si acest simțământ constituie adevărata religiozitate."

Sensul cretiei în lirica blagiană, însă, se *articulează* în urma „rupturii *ontologice* marcată de disparitia timpului – uneori – si de sentimentul alienării de natura originară" (Ion Pop, *Lucian Blaga, Universul liric*, „Cartea Românească", Bucuresti 1981 p.10) Această ruptură, eu-celălalt, o așează de fiecare dată în lumina fericită sau nu a cosmosului, căutând mereu noi taine, rătăcind prin mistere, și astfel, convertind finitul în infinit, umanul oglindindu-se în cosmic și invers. Pe linia acestui discurs, Mircea Borcilă (***Introducere la poetica lui Blaga***, 1980, Teză de Doctorat) atribuie textelor poetice românești două funcții.

a. „funcție poetică *revelatorie, simbolică* sau semantică"
b. „functie poetică *plasticizantă, expresivă* sau sintactică".

În universul liric blagian întâlnim cu *precădere* functia revelatorie „a unor esențe ale lumii, obscurizate de diversitatea ei fenomenală." (M. Borcilă, op.cit., p.124). În viziunea poetică blagiană, lumea dată, perceptibilul deține consistența înțelesului doar în lumina transcendentului Nu mimetismul crează poetica blagiană, poezia esențelor neavând nimic de a face cu mimesisul, poetul-*filosof*, filosoful-poet înțelegând *fata* acesteia în sensul perceptiei lui Maurice Blanchot „acolo unde există un dubiu perfect, originalul este sters, si chiar si originea. Astfel, lumea, dacă ar putea fi exact tradusă și dublată printr-o carte, și-ar pierde orice început și orice sfârșit și ar deveni acel volum sferic, finit și fără de limite, pe care toti oamenii îl scriu și unde ei sunt scrisi *nu ar mai fi lumea*, ar fi, va fi *lumea* pervertită în suma infinită a ipostazelor posibile." (M. Blanchot, ***Spațiul literar***, „Univers", 1980, p.189)

Blaga nu reproduce intimitatea naturii, misterul ei, ci indică spre mister, dar, de fiecare dată generând noi și noi mistere, trimitând spre ***trans-metaforă*** fără a pătrunde în ea, păsind spre *trans-poezie* în sensul lui M. Camus, după afirmația lui Basarab Nicolescu: „ Este o îmbinare în acest act misterios al scrisului, care încearcă să traducă inexplicabilul prin explicabil. Necuvintele prin cuvinte, ar spune Nichita Stănescu. Adică e un paradox perpetuu pentru un poet, dar și pentru un om de știință. Pe alt plan este similar, pentru că omul de știință face teorii, face formalizări matematice, dar știe că ceea ce tratează este dincolo de această formalizare. Pentru un moment lucrurile merg, se dezvoltă, dar este un necunoscut, puțin importă numele pe care-l dăm acestui necunoscut, care este ca motorul acestei scrieri, acestor cuvinte. Deci, spatiul între cuvinte, tăcerea. E vorba despre tăcerea plină, care înseamnă să oprim asociatiile mintale care poluează oarecum sensul. În acest sens transpoezia este ceea ce traversează diversele forme de poezie, istorice cunoscute, ceea ce este dincolo de aceste forme Un dincolo care ajunge la interfata între poezie, stiință și metafizică " (***Transdisciplinaritatea – o nouă viziune asupra lumii***, „ProSaeculo", *nr.* 3, 2006, p. 28).

De fapt, împrumutând termeni din stiinta pură, din limbajul fizicii, am spune mutatis mutandis, că avem de-a face cu *fisiuni metaforice* generatoare de *fisiune revelatorie*. Termenul revelare, în cazul liricii blagiene, trebuie asimilat în lumina decriptării lui Mircea Borcilă: „revelare nu înseamnă nici simplă oglindire a unor date existentiale si nici revelație dobândită, în sens mistic. Transcendența e, în această poetică, doar o ipoteză constructivă [...], iar principiul semiotic fundamental care defineste relatia dintre cele două planuri referențiale nu este unul conic,

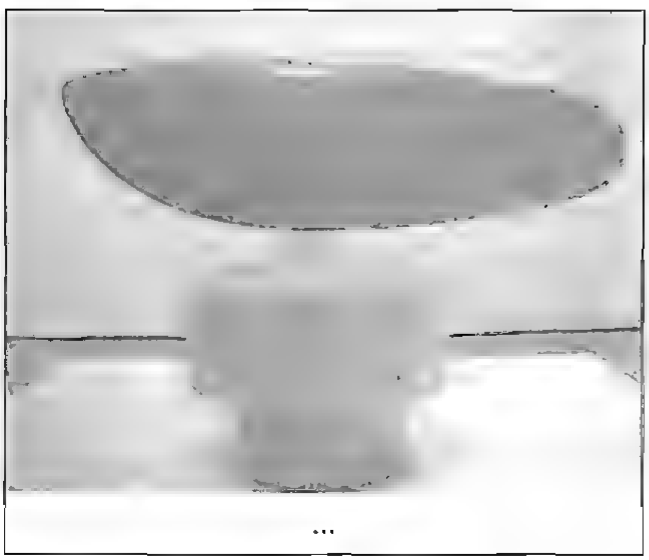

ısul lui Pierce, ci unul indicial sau simbolic, în sensul
«obson" (op.c t., p.125).
ındamentul poeticii blagiene deţine disocierea celor
planuri, al *orizontului* perceptibil – imediat; al *orizon-*
bsolut, *„orizontul misterului"* numit de poet, ambele
ısiuni fiind referenţiale pentru economia creaţiei de
în lirica pusă în discuţie, ceea ce înseamnă că
genţa sensului poetic blagian se realizează în lanţ,
ca în principiul fizic al producerii de energie pură,
d, în planul poetic i. de a face cu o semiotizare în
Cu alte cuvinte, un semnificat se institu e în text ca
sibil semnificant, care la rându-i devine semnificat,
ul maximal, posibil maximal al nucleului generativ
'oric de schimb şi contraschimb între semnificat /
ificant trimiţând către noile mistere, ceea ce înseam-
poezia lui *Blaga se pretează* mai degrabă la esente,
ropune noi şi noi orizonturi, aglomerări de esente,
est sens fiind singulară în arealul poetic românesc,
gia înţelesului ascuns care mediază între *orizontul*
orizontul misterului, „tertul inclus" – după Basarab
escu – aduce *un plus de* cunoastere în lumea *„mi-*
cunoaşterii", trimiţând către trans-metaforă, fără a
nde în ea.
ceastă creaţie de sens în lanţ, în care fisiunea are
nivelul celor două sisteme referenţiale de bază pentru
blagiană, unde *semnificatul* devine semnificant, la
u-i devenind semnificat, de fapt, stă la baza ecuaţiei
tiei, în care masa se poate transforma în energie,
ergia se poate condensa înapoi în masă, semnificatul
nd semnificant, la rându-i fiind semnificat în limbajul
ii creaţiei pure după *Blaga, sau* e=mc² în limbajul
lui Einstein. Acesta spunea că „It followed from
ecial theory of relativity that mass and energy are
but different manifestations of the same thing — a
ewhat unfamiliar conception for the average mind.
ermore, the equation *E is equal to* m c-squared, in
n energy is put equal to mass, multiplied by the
re of the velocity of light, showed that very small
unts of mass may be converted into a very large
unt of energy and vice versa. The mass and energy
in fact equivalent, *according to the* formula men-
d above. This was demonstrated by Cockcroft and
on in 1932, experimentally " (*From the soundtrack*
e film, Atomic Physics.Copyright © J Arthur Rank
nization,Ltd., 1948.Image © Brown Brothers, Ster-
PA.) – „de aici urmează speciala *teorie* a relativităţii,
orm căreia masa şi energia, ambele, sunt manifestări
te ale aceluiaşi ucru, un concept nefamiliar pentru
ea medie. Mai mult, ecuaţia e=mc², în care energia
egală cu masa, multiplicată cu pătratul vitezei luminii,
că foarte mici cantităţi de *masă pot fi* convertite
ntităţi foarte mari de energie şi invers. Masa şi ener-
unt, de fapt, echivalente în concordanţă cu formula
ionată mai sus".
ıgrând de această dată d.nspre fizică spre planul
c, semnificantul devine semnificat, *la* rându-i f ind
ificant, surplusul de energii pure metaforice semnifi
nale producând fisiunea metaforică, fisiune care
ine lanţul generativ fără de care nu putem tinde către
s-metaforă

Ionel Bandrabur

VOLUPTATEA DE A SCRIE

Scriu, deci exist. În închisorile *comuniste existenta mi*-a fost suspendată, deoarece n-am avut dreptul să scriu

* * *

Scrisul mi-a fost întotdeauna leac pentru dezgusturile şi plictiselile v eţii. O frază pe care o *compun si ce care sunt* cât de cât mulţumit este o p lută care mă salvează

* * *

A existat întotdeauna un abis între cuvânt şi faptă. Cuvântul se înalţă trufaş ţintind cerul şi o linie *dreaptă, pe când fapta* se târăşte pe pământ, ca o jivină oarbă, atinsă fatal de praful si de noroiul de sub ea. Frumusetea pură, atâta câtă există pe lume, sălăşluieste numai în cuvânt

* * *

O *livadă, ce lectie!* Scriitorul trebuie să înveţe de la arbori că menirea lui este legată de rădăcini şi fructe: de rădăcini în solul patriei si de fructe care să plece în patru zări

* * *

Omul *de condei* care vrea să facă lucruri mari în l teratură, ambitiosul încăpătânat, trebuie să se concentreze asupra detaliilor. Viziunea de ansamblu poate fi strălucită, dar ea se prăbuseste lamentabil fără o polisare minutioasă în vers sau în frază.

* * *

Totul, cu un mic efort, poate fi spus clar Obscuritatea la un autor nu este profunzime, ci trădează lenea de gândire si de executie Scriitorul prolix merită a fi ocolit.

* * *

Dacă vrei să supravieţuieşti prin scrieri, trebuie să abordezi temele eterne si să scrii mai bine decât contemporanii. Pe ângă asta, încă acum, cât eşti în viată, trebuie să te bucuri de un început de stimă sau măcar să existe *o controversă* în legătură cu opera ta. Un scriitor care nu trezeste în prezent nici cel mai mic interes acum, când trăieşte şi se agită pentru a-ş impune scrierile, nici în viitor nu va avea o soartă mai bună.

* * *

Emotia frumusetii se extrage din orice, chiar si din mucegai şi cel mai bine o ştie poetul; numai omu comun nu vede frumosul decât în lucruri e frumoase.

* * *

Stiu că sunt *un scriitor* adevărat, oricâte găleti de răutate şi noroi s-ar arunca asupra mea. Şi ştiu asta deoarece, pentru a obtine o frază care să-mi p acă, sunt capabil să o reiau si să o rescriu de nenumărate ori Orgoliul meu îşi are temeiul în aspiratia către perfectiune.

Diana Loredana Pavel

CRITICĂ ȘI CREAȚIE ÎN GÂNDIREA ROMÂNEASCĂ

Înțelegând critica drept „creație de sistem"[1], Florin Mihăilescu definea rolul acesteia ca fiind „de a orienta creația spirituală spre orizonturi încă neatinse, nu numai din afară, dar și din însuși miezul său cel mai adânc"[2]. La origine, așa cum însăși etimologia o indică, critica reprezintă o judecată discriminatoare, o operație de separare (operațiile care alcătuiesc complexul abordării critice: analiza, interpretarea, explicarea), o selecție între obiectele ce intră sub puterea sa. În spațiul românesc, ideea de critică se cristalizează concomitent cu primele manifestări ale conștiinței literare. Deși sporadice, acestea sunt destul de vechi, de vreme ce încă în secolul al XVII-lea mitropolitul Dosoftei traduce în versuri *Psaltirea*, iar ceva mai târziu Miron Costin redactează poemul *Viața lumii* din intenția de a dovedi „că poate și în limba noastră a fi acest feliu de scrisoare, ce se cheamă stihuri." În procesul de constituire a conștiinței literare românești Dimitrie Cantemir a exersat un rol esențial, dar o anumită insuficientă a cunoașterii „regulilor" de estetică elementară se va resimți până la jumătatea sec. al XIX-lea, de vreme ce Radu Ionescu scrie la 1861 *Principiile criticei*, iar Titu Maiorescu *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*. Acesta din urmă are și meritul de a fi deschis, cu articolul *Poeți și critici* (1886), seria teoriilor privind *disocierile* între scriitor, poet („artist") și critic, între spiritul creator (sintetic, inventiv, imaginativ, artistic) și cel științific (analitic, lucid).

Cum, de la criticul „Junimii" până la actualele autorități critice, discutarea raportului dintre critică și facultatea de creație a generat probleme diverse și chiar poziții polemice, ne propunem, în acest studiu, o inventariere a acestora în ordine cronologică. Interesant este că înaintea lui Titu Maiorescu, anume în *perioada pașoptistă*, se întâlnește ideea potrivit căreia nu este obligatoriu pentru critic să fie pe deasupra scriitor, să experimenteze direct creația (spun interesant întrucât cei care au intervenit în epocă pentru a *remedia lacunele incipientei cultivări* estetice a publicului românesc erau scriitori, istorici și în genere oameni cu preocupări diverse). Totuși, unul dintre ei semnala: „Cât pentru nevârtutea noastră de a putea *produce în artă un lucru* cât de mic, noi îl întrebăm pe d-lui, scria într-o polemică de la 1840 Mihail Kogălniceanu: dacă este trebuință ca omul să producă lumina și că urăște întunericul, ori și unde îl găsește?"[3]

Dintr-o asemenea idee, Maiorescu va *extrage teza* mai radicală din *Poeți și critici*, despre eterogenitatea criticii și a creației, disociindu-le în chip fundamental. Spre deosebire de înaintașii săi de la 1848 (Mihail Kogălniceanu, Russo etc.), care *teoretizau rolul criticii*, cerând insistent promovarea acesteia, punând astfel temeliile spiritului critic românesc, ***Titu Maiorescu***, adversar al oricărei dezordini, detestând demonia, revolta, dă o bază *filosofică principiilor critici*, al cărei scop ultim – arată criticul junimist – trebuie să fie cunoașterea adevărului despre o operă, fără să atingă „valoarea privată" a autorului. Reluând problema impersonalității artei (dezbătută inițial în *Comediile d-lui Caragiale* – 1885), în *Poeți și critici* este accentuată tocmai personalitatea artei și aceea a artistului:

„Poetul este mai întâi de toate o individualitate. De la aceleași obiecte chiar despre care noi toți avem o simțire deosebită el primește o simțire atât de puternică și așa de personală în gradul și în felul ei, încât în el nu numai că se acumulează simțirea până a sparge limitele unei simple impresii și a se revărsa în forma estetică a manifestării, dar însăș această manifestare reproduce caracterul personal fără de care nu poate exista un adevărat poet.

Din multe părți ale lumii primește poetul *razele de* lumină, dar prin mintea lui ele nu trec pentru a fi stinse sau pentru a ieși cum au intrat, ci se răsfrâng în prisma cu care l-a înzestrat natura și ies numai cu această *răsfrângere și colorare individuală*. [...] Căci *prisma* poetului este menită a răsfrânge raza directă a luminei, dar nu este menită a mai răsfrânge raza o dată răsfrântă de o prismă străină. Aceasta însemnează individualismul *poetului*. [...] *Criticul* este tocmai foarte impresionabil pentru razele răsfrânte din prisma altora, și individualitatea lui este dar consumată în înțelegerea și simțirea altor individualități" (Titu Maiorescu: loc. cit.) Includând contrazicere, afirmația a generat rezervele polemice ale lui C tin Dobrogeanu Gherea din *Personalitatea și morala în artă* și dezbaterea lui Petru P. Negulescu din *Polemice*.

Al doilea exeget amintit insistă în studiul său asupra dublului înțeles pe care termenii lui Maiorescu îl au în contexte diferite, desigur: „În primul articol [*Comediile dlui Caragiale*], a fi impersonal însemna: a se uita p

[1] Fl. Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, Colecția *Momente și sinteze*, vol. I, Ed. „Minerva", București, 1976, p. 11

[2] Idem: *Ibidem*, p. 1

[3] George Ivașcu, ***Din istoria teoriei și a criticii literare românești (1812-1866)***, Ed. Didactică și pedagogică, 1967, p. 309

sine ca persoană si a se ridica deasupra [...] oricărei preocupări practice, în al doilea articol, *a fi personal* [...] însemnează cu totul altceva: [.] a simți lumea în felul său particular și a-l reproduce, inconstient si voluntar, ca notă personală, în manifestările exterioare întrupate în opere de artă."[4]

Deducem de aici că ideea incompatibilității dintre poet și critic lansată de fruntasul junimist este greu de acceptat, și, mai târziu, critici de formație maioresciană, ca E. Lovinescu si G. Călinescu, vor respinge-o. Retinem că pentru Maiorescu, criticul este un om al adevărului care, în afară de însusiri morale si inte ectuale, trebuie să dețină capacitatea de a se *impersonaliza* de a fi *obiectiv*. ***E. Simion***, în prefata la ***De la Titu Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români***, îl va sanctiona pe autorul ***Cercetării critice...*** pentru nedis-cutarea „marginilor obiectivității" critice, „stiut fiind că actul critic este, prin forța lucrurilor, un act individual (deci subiectiv)." [5]

Vorbind despre critică si poezie ca despre două activități care se exclud reciproc Maiorescu avea în vedere categorii logice, nu realități. *Critici de talia unui* Sainte-Beuve, a unui Francesco de Sanctis, a unui Thibaudet sunt, implicit, nimeni n-o contestă, mari scriitori Scriitori sunt la noi si G. Ibrăileanu, Octav Sulutiu, E Lovinescu, G. Călinescu, Titu Maiorescu însusi prin faptul în sine de a fi un talentat critic

G. Călinescu (***Critică și creație*** – 1927 și 1958) arată că prejudecata incompatibilității dintre critică si facultatea de creație ar izvorî „dintr-o concepție stiintifică a criticii", conform căreia artistul este prin excelentă spirit sintetic, criticul – spirit analitic Călinescu atrage atentia că, în *realitate, lucrurile* stau diferit: „momentul esențial al act vității critice este tot sintetic si consistă în emotia imediată *anticipantă a verdictului vremii*, căreia apoi criticul îi dă o formă explicită prin mijloace care în ultimă analiză sunt indiferente și pot *aparține istoriei literare, esteticii* [..]" (***Critică și creație***).

Interesant este că relatia de *incompatibilitate între* critică și artă (care are la bază mai presus de toate ideea cu privire la capacitatea critic i de a se ridica la obiectivitate) va fi preluată din studiul maiorescian *Poeti si critici* de Mihai Dragomirescu în ***Critica „științifică" și Eminescu*** (1894). Critica trebuie să ne dezvăluie conditia reală a creatiei estetice să ne elucideze adevărul ei prin cufundarea dezinteresată în obiect si anularea oricărui subiectivism, în vreme ce în opera de artă tocmai acest subiectivism primează: „Sentimentalismul simpatic al creațiunii poetice stă direct în antagonism cu simpatia – ca să zicem astfel –obiectivă, a omului de stiință si duce la altceva decât la adevărul pe care o critică cu adevărat *stiintifică ar fi* tinută să-l urmărească."

Dacă Mihail Dragomirescu găsea în teoria lui Maiorescu un punct de plecare pentru a demonstra necesitatea unei *critici stiintifice*, la ***C-tin Dobrogeanu Gherea*** (înaintea lui Mihail Dragomirescul) se remarcă tendințe spre o astfel de critică. Mentorul „Contemporanului" în ***Asupra criticii*** (1887) și ***Asupra criticii metafizice și celei științifice*** (1889) va respinge *critica estetică, culturală promovată de Titu Maiorescu* (pe motiv că este prea judecătorească), propunând una explicativă (în sens genetic si determinist) și analitică (*în sens ideologic si estetic*), aplicată (nu cultural generală ca a criticului de la „Junimea"!). În ***Asupra criticii*** se face o adevărată pledoarie pentru „inexplicabilul" creatiei critice „de multe ori intuitia, un fel de ghicire a criticului, face mai mult decât analiza; de multe ori criticului i se cere inspiratie ca si artistului "[6] Între însusirile „neapărat cerute pentru a judeca valoarea artistică a operelor", Gherea numeste „gustul literar" și „intuiția artistică" căci „creațiunea artistică" ne influentează prin „atingerea cutărei ori cutărei coarde a inimei cutărei ori cutărei coarde a creierilor "

Pentru un apologet al criticii stiintifice, situarea inimii înaintea creierului este cel putin paradoxală În acelasi *articol, Gherea enunță, la un moment dat, premisele une* discutii despre supremația criticii literare asupra celorlalte genuri: „Artistul studiază *oameni în general, oameni de* rând, criticul îi studiază pe artisti. Artistii însă, ca modele, sunt de cele mai multe ori mai interesanti, mai instructivi, pentru că în sufletul lor se oglindeste mai bine epoca în toată complexitatea ei, decât în sufletul unui simplu muritor " Concluzia criticului de la „Contemporanul" rămâne aceasta: la confluenta stiintei si creatiei artistice, critica le armonizează într-un mod specific. Fără a reiesi foarte clar din teoria sa care sunt proportiile contributiei specifice a celor două forme de manifestare intelectuală, originalitatea contributiei pe care Gherea a adus-o la dezvoltarea criticii vine din pozit a științifică (revendicată din Taine) a înțelegerii deterministe si sociologice a *faptelor spirituale*.

Lui E. Lovinescu îi datorăm, între altele, proclamarea *caracterului artistic al criticii, convins fiind că disciplina* critică nu are decât de folosit prin apropierea de literatură: „Critica nu e o stiință si nici nu există o critică științifică sau dogmatică .."[7] De altfel, cariera de critic a lui Lovinescu este cât se poate de paradoxală Debutează în 1904, cu o disertatie despre *Perșii* lui Eschil („Adevărul") dar, considerând critica „a zecea muză" (formula apartine criticului Émile Montégut, 1826-1895, fiind mediatizată de Brandes), își va redacta articolele sub formă de dialoguri și scenete, „într-un stil artificios"[8]. Cu toate încercările sale de a atesta ideea unei preocupări predominant critice, este evident astăzi că intentia beletristică a fost cel putin la fel de puternică:

„Se poate spune, scria Șerban Cioculescu, că d.

[4] Petru P. Negulescu, ***Polemice***, Editura Librăriei Carol Müller, 1895, p. 33

[5] E. Simion, ***De la Titu Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români***, vol. I-II, Editura „Eminescu", București, 1971, p. XII

[6] Idem, ***Asupra criticii***, 1973, p. 191-195

[7] E. Lovinescu, *Pași pe nisip*, vol.II, Tipografia M. Saidman, Fălticeni, 1906, p. 197

[8] Dumitru Micu, ***Periplu*** capitolul ***Medalioane*** (E. Lovinescu), Editura „Cartea Românească", *București*,1974, p. 48

Lovinescu a debutat în critică cu o profesie de necredință în critică și cu rezerve mintale de mari ambiții creatoare."[9] Pentru Lovinescu critica este o artă ce nu se poate realiza fără talent și solicitând „multe din calitățile pe care le are artistul"[10], printre care „puterea de simpatie și de entuziasm". Avem de-a face cu nimic altceva decât principiul impresionistilor, al lecturii simpatice și al criticii frumusetilor (critique des beautés).

Dacă în 1906 (anul aparitiei *Pașilor pe nisip*) atrăgea atentia că „un critic nu poate fi dogmatic, pentru că n-are o dogmă, atât timp cât aprecierea estetică va sta în gustul nostru, atât de variabil"[11], în lecția de deschidere ținută în 1910, la Universitatea din București, Lovinescu definește critica „arta de a alege între mai multe aparente pe cea mai îndreptățită de a fi adevăru " și justifică, psihologicește, impresionismul: „nu putem fi actori și spectatori nepăsători.' Critica nu se exercită în afara *relatii* or cu viata („critica modernă nu e o disecție pe cadavre, fără relații cu viața, nu e scolastică uscată și o compilație de texte, ci e străbătută și de un spirit creator însufletind viața cărți or în raporturile lor mult ple ..")[12]. G Ibrăileanu va arăta colegului său de breaslă că dacă nu este o știință, critica este cel puțin „științifică"[13] și interpretativă *si nu* trebuie confundată cu maniera udecătorească, așa cum face autoru *Pașilor pe nisip*. Dar, adaugă Ibrăileanu, „*critica* este și o artă, în acel sens că ea reconstituie personalitatea artistului.'[14] Ibrăileanu se va impune în conștiinta critică nu pentru „contrazicerea" promotorului modernismului, desigur, ci pentru formula criticii complete: „Critica literară [.] este un tot Critica estetică, critica psihologică, critica stiintifică etc. sunt părtile acestui tot. Critica literară, când privește *opera din toate punctele de vedere*, este *completă*." (*Spiritului critic în cultura românească* – 1909)

Si ma virulentă va f polemica lui E. Lovinescu cu Mihail Dragomirescu privind „impresionismul *în* critică." Ce dintâi este convins că autoritatea nu este dată de principii, *ci de* talent Postularea unui adevăr în critică este incontestabilă, numai calitatea lui este îndoielnică. Neputând fi obiectivă, crit ca devine un gen literar. Nu adevărul, ci talentul triumfă.

Ideea o vom regăsi la Octav Șuțiu, prins și el în mrejele be etristicii (romanele *Ambigen, Mântuire*). Critica, semnalează Octav Suluțiu, este „un gen în sine", *cu* prec zarea (si, din acest punct, se detasează de criticul de la *Sburătorul*) că nu este un gen artistic. literar, ci unul intelectual, altfel spus „un gen ca si literatura, dar nu de literatură", urmărind adevărul, iar nu frumosul propriu. Lovinescu însusi îsi va revizui punctul de vedere privind critica-*formă* specifică de artă: într-un amplu articol consacrat lui Titu Maiorescu, va preciza: „În critică, se întretaie speculațiile propriei noastre cugetări cu cele ale altora, cercetarea istorică și cercetarea biografică, putinele criterii sigure scoase din studiul comparativ al literaturilor și tălmăcirea artistică a senzatiilor *noastre* dinaintea operei asupra căreia *ne* oprim. Critica e știință, istorie si poezie."[15]

Încercarea de a descoperi implicații le științifice ale criticii îl duce pe Lovinescu până la folosirea termenului de impresionism în accepția pe orativă de „crit că sentimentală, pătimașă, fără nuante " *Conceptia criticii ca artă* nu este abandonată complet, promotorul modernismului considerând că neputând avea un caracter propriu-zis științific, critica trebuie să se întemeieze pe probitate intelectua ă. Convingerea sa rămâne că, dincolo de avântul contemporan al științei, critica va continua să reprezinte, dacă nu o artă, cel puțin o formă specifică de creatie spirituală si de cunoastere a lumii. Nu este vorba de a d zolva critica în știință după cum nu trebuie dizolvată nici în artă, ci, la incidenta acestor domenii sau în afara lor, de a-i stabili mai exact statutul existential

Indignat fiind de obiectiile cu privire la caracterul dublu al activității lui, Lovinescu a afirmat, în repetate rânduri, ideea transei necesare scrisului, legând-o de teoria sa despre originea *muzicală*, atât a creatiei literare, cât si a celei ideologice. Invocând scrisul ca *stultitia*, ca stare de frenezie, neliniste care s-ar epuiza cu fiecare zi, ar dispărea dacă n-ar exista exercitiul scriiturii, promotorul modernismului a încercat să creeze o bază comună beletristicii și criticii, „scuzând" astfel *impulsul* său de a-si asuma s alte *roluri*, precum acelea de prozator, dramaturg, poet.

De altfel, într-un articol din 1911, Lovinescu exprimă cu francnete ideea mobilității spiritului creator: „un scriitor nu-si poate schimba sufletul, dar genul literar, da "[16] Se respinge asadar opinia potrivit căreia teoreticianul de clasă nu poate și nu trebuie *să scrie* proză de imaginatie, afirmând că, *dimpotrivă*, „criticul este ca orice talent: o disponibilitate" si, pentru a aborda creatia de maginație, se impune doar „o educație profesională"[17]. Concluzia lui este că slaba calitate literară a unor opere de imaginatie ale criticilor rezultă din insuficienta adecvării tehnice la „conditiile speciale ale genului" si nu *din lipsa* implicației artistice a profesiunii lor. Fără să convingă e însusi ca romancier (una dintre cele mai dure acuze fiindu-i adusă de Călinescu

[9] Serban Cioculescu, *E. Lovinescu, Pendent opera interupta...* în „Revista Tineretului", Anul I, nr. 5, 25 iun - 25 iul. 1943, p. 28, citat de F orin Mihăilescu în *E. Lovinescu și antinomiile criticii*, Editura „Minerva", Colectia UNIVERSITAS, Bucuresti, 1972, p. 102

[10] E. Lovinescu, *Pași pe nisip*, vol.II, p. 197

[11] *Ibidem*, p.198

[12] Idem, *Cariera mea de critic*, 1924

[13] G. Ibrăileanu, *Probleme literare* în „Viața românească", anul I, nr. 8, oct. 1906, p. 224

[14] Idem, p. 229

[15] E. Lovinescu, *Titu Maiorescu*, în „Flacăra", anul IV, nr.50, 26 sept. 1915, p. 530, reprodus de Florin Mihăilescu în *E. Lovinescu și antinomiile criticii*, Ed. „Minerva", Colectia UNIVERSITAS, Bucuresti, 1972, p. 102

[16] Idem, *Scenete și fantezii* - autorul despre volumul său, în „Flacăra", Anul I, nr. 5, 19 nov. 1911, p. 38

[17] E. Lovinescu, *Critică și creație*, în „Vremea", Anul XIV, nr. 633, 11 ian.1942, p. 6 Reprodus în conferința radiofonică din 3 febr. 1942, *Cariera mea de critic*, loc.cit , p. 209-214

nsusi: „E. Lovinescu nu are darul creațiunii de oameni." - *Istoria literaturii*. ., 1941), Lovinescu rămâne în critica ;i literatura română, printre altele, pentru ideile „atât de ;ănătoase despre proză"[18] și pentru întâmpinarea pre,u-lecătilor criticii sămănătoriste (la începutul acțiunii sale), lescinsă din spiritul enciclopedic al lui N. Iorga.

Acesta, adept al lui Taine și el, nu respinge cercetarea ociologică în critică dar, spre deosebire de Gherea, ,cceptă ideea de subiectivitate (obiectivitatea absolută ămâne un deziderat). În *Critica literară și anticii* (Arhiva, , 1890), Iorga va da criticii o definiție mai completă din are merită subliniată deschiderea spre estetică: „a lua ,pera, a arăta efectul estetic ce produce, a cerceta și a ,une în lumina procedeelor prin care artistul capătă ,ceastă influență estet că, a deduce artistul din operă .] – ată sarc na criticului om de st ință . "

Mai maleab lă privind atribuțiile criticului se dovedește a treia generație post-maiorescriană" (cum o numește .ovinescu în *Titu Maiorescu și posteritatea lui critică*) ompusă din teoreticieni de clasă ieșiți din brazda ovinescianismului: T. Vianu, Serban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Vlad mir Streinu, G. Călinescu, creatori ntr-un sens mai arg în critică. Interesant este faptul că nii dintre ei se orientează spre critică după debuturi romitătoare în poezie (T. Vianu la „Flacăra", Vl. Streinu i G. Călinescu la „Sburătorul"). Critica iese învingătoare n cele dintâi cazuri. Ce îi unește este considerarea riticului drept creator și nu om de știință (cum îl vedea N. Iorga) Pentru Pompiliu Constantinescu, de pildă, el reliefează valori pe o ecuație personală." (*Critice*, 1933).

Un alt critic din această generație este Vladimir Streinu, potrivit căruia *critica* tinde să surprindă misterul operei, sau ceea ce Croce numea *individuum ineffabile* Pentru a ajunge să-l aproximeze, critica trebuie să se ferească de erez ile științifice Fixat pe o poziție autonomistă, Vl. Streinu vede în critică expresia unei intuiții superioare. În linia lui Maiorescu și Lovinescu, Vl. Streinu depășește în autonomizarea actului critic, cerând o delimitare precisă a obiectului, tonusul vital al operei. Tudor Vianu se opune acestui mod de a înțelege actul critic. Scopul esențial al criticii este „cunoștința" Cr ticul este un om de știință chiar dacă criteriile sale sunt mai puțin sigure decât ale disciplinelor pozitive. În esență, criticul este un creator de valori, formulă prin care T. Vianu în studiul despre Mihai Dragomirescu - 1939) înțelege recunoașterea valorii care se naște Ființa intimă a criticului este alcătuită din generozitate și iubire. Autorul *Esteticii* arată că fatalitatea critici de a șovăi între formele bere ale creației și acelea ale rigori științifice s-ar explica prin existența a două tipuri de receptivitate în critică, tipul receptării intelectuale (vehiculată și cu denumirea de tipul simpateticului) și al intuiției intelectuale (al contemplatorului [*Estetica*, ed a II-a, 1939, p. 453]). Expresia instrumentalizării perfecte a celor două „receptivități critice" este G. Călinescu.

Ca și E. Lovinescu, G. Călinescu nu crede într-o știință a esteticii, ci numai într-o istorie a gustului estetic. Critica este văzută ca un act absolut individual subiectiv, creator, în timp ce criticul trebuie să fie cu necesitate un intelectual cu vocație. G. Călinescu este un critic care n-a renunțat la „plăcerea textului" (Roland Barthes). În scrisul său, arată Elena Zaharia Filipas, „se distinge clar vocea auctorială, la fel ca într-un roman clasic în care obiectivarea autorului omniscient și omniprezent nu înseamnă și o rece impersonalizare". Dacă proza sa este o față reflectorizantă a textului critic, răspunzând exigențelor estetice ale specialistului G. Călinescu, în critică avem drumul nvers. textele teoreticianului de clasă sunt o creație de artist epic, se citesc ca o operă literară. Stilul abordat este, în același timp, simplu și savant, ironic și grav.

Deși a afirmat despre critică lucruri esențiale, Călinescu s-a apărat de ideea[19] de a fi etichetat drept „critic", atitudine rezultând (după Eugen Simion în prefața la *Antologia criticilor români*), „dintr-o înțelegere particulară a actului critic, asimilat, în esență, cu acela al creației."[20] · „Eu nu sunt critic profesionist, vocația pentru acest gen îmi lipsește, deși probabil că nu și spiritul critic."[21] În *Critică și creație* („Viața românească", IV, 1958) dar și mai înainte, G. Călinescu va explica acest raport pus de Maiorescu „Omul în definiția lui nu este un refractar frumosului și judecă bine, o conglomerație de oameni este adesea ezitantă. Criticul este acela care organizează mpresiile generale, grăbind procesul de asimilare." (*Critică și creație*).

Autorul *Istoriei literaturii române de la origini și până în prezent* ține să se disocieze polemic nu doar de Titu Maiorescu, ci și de E Lovinescu G. Călinescu nu este de acord cu deducerea artei criticii din expresia ei diferențiată, o consideră a fi opera spiritului critic· „Spirit critic trebuie să aibă neapărat orice creator, atât sub aspectu teoretic cât și acela perceptional. [..] Atât opera de creație cât și cea de reflecție fac un tot și nu se explică decât prin cea dintâi. Aceasta este deosebirea între opera critică a creatorului și activitatea criticului profesionist, exclusiv judecător și clasificator.' (*Critică și creație*) Învecinarea spiritului critic și a celui creator se explică prin faptul că actionează, amândouă în lumea concretă, „fără să caute concepte universale" și se întemeiază amândouă pe emotie, cu diferența că primul descompune ceea ce ultimul a compus mai întâi prin sinteza artistică. Cu alte cuvinte, o operă de artă se naște din impuls intern, spiritual, în timp ce actul critic se justifică printr-un principiu extern, material: „În momentul creației artistul este liber în fantazia lui de orice constrângere a

[18] Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, Editia a II-a, Editura „Grai și suflet-cultura națională", Bucuresti, 996, vol. II, Cap. *Prozatorul*, p. 151

[19] Elena Zaharia Filipas, *Retorică și semnificație*, p. 34

[20] E. Simion, *De la Titu Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români*, vol I, p. XXXII

[21] G. Călinescu –*Critică și creație*, reprodus în „Semnificațiile criticii contemporane. Perspective ideologice" Studiu și antologie de Florin Mihăilescu, Editura „Eminescu", București,1976, p. 18

Poarta sărutului

personalității sale intelectuale sau practice, criticul însă *este determinat* de realitatea obiectivă a materialului căruia îi va căuta o rezonanță afectivă în *propria sa umanitate*." O astfel de situație nu poate totuși să-l împiedice pe critic să se manifeste ca artist, *cu mențiunea* că în actul critic el interiorizează o emoție, în vreme ce în actul creator o exteriorizează. Rezultă de aici că „opera critică cea mai desăvârșită și mai plină de urmări este marea creație *însăși*" pentru că face implicit o judecată asupra artei anterioare și impune criterii noi. Ideea, *de sursă* crocceană, urmărește la G. Călinescu respingerea raționalității excesive, a tentativei *de a dogmatiza* intuiția: „Propriu artistului este fantazia, prin care poate transforma orice idee generală *într-o* ficțiune [...] care [...] are de la sine și o funcție critică. Putem susține însă că un artist se *dezvăluie* larg ca critic, cele două momente reprezentând capul și coada aceleiași unități biologice." ***Critică și creație***, Cu alte cuvinte „fantazia" în critică este cea care „inventează" opera, *neînțelegând* prin aceasta că opera nu există obiectiv, ca realitate estetică. Calea de a te apropia *de ea este* intuiția vie (o spusese și Gherea, dar la acesta intuiția reprezenta pentru critic un instrument *provizoriu* și nu legat chiar de esența criticii și a artei). În același studiu, Călinescu revine cu *nuanțări* lămuritoare: „Confuzie între criticul pur și creatorul cu acțiune critică nu poate exista. Un *erudit strânge un* material documentar foarte bogat, îl supune unei atente critici de autenticitate și pe urmă *redactează* o biografie. Un creator strânge și mai mult material, ajutat de imaginație în cercetări, îl *supune* unui examen critic și mai atent. [...] Eruditul e un profesor, celălalt e un Rembrandt." Cum însă artiștii fac rar critică, necesitatea criticii profesionale este iminentă.

Ce se cere criticului *profesionist* este ca acesta să nu devină „funcționarul scriitorului", să trăiască procesul critic, să fie *alături de* adevăr. Zugrăvindu-se în autori și eroi literari, criticul-*scriitor o face* – scrie și Sainte-Beuve în ***Mes poisons*** – nu asimilându-și-i pe aceștia, desfigurați, ci *insinuându*-se el în personalitatea lor:

„Critica este pentru mine o metamorfoză: *încerc să dispar* în personajele pe care le reproduc."[22] Pentru G. Călinescu, pare a fi vorba de o dublă *metamorfoză* (dacă ar fi să-l parafrazăm pe Sainte-Beuve), prin critică și prin creație. Nevoia de *remodelare a scriiturii*, înfățișările diferite ale acesteia (critică, poezie, proză, dramaturgie) ar rezulta, după Ion Simuț (***Revizuiri***, 1995), dintr-o aptitudine a jocului, mărturisită, de altfel, în una dintre ***Cronicile optimistului*** „Îmi plac oamenii care știu să se joace, eu însumi pun o răbdare și o frenezie extraordinară (ce mi-ră pe cei din jurul meu) în jocuri." Această ivire a ludicului în spațiul criticii lui G. Călinescu *fusese* semnalată cu mult timp înaintea lui Ion Simuț, în 1974, de Silviu Damian, în ***Eseu despre măștile jocului***. Preocupat de susținerea tezei că proza călinesciană stă sub semnul jocului, lui S. Damian *îi* scapă consecințele nefaste ale ludicului ca „revărsări de energie vitală". Mai intuitiv, dar *și mai drastic* (sic!) decât înaintașul său, Ion Simuț explică prin *plăcerea spectacolului* și *a măștii* „alterarea simțului critic"[23] la G. Călinescu. Dovezi ale acestei „alterări" avem nu doar în plan *strict artistic* (ratează, pe rând, în poezie și dramaturgie), dar și în acela social-politic (comportamentul *criticului* în anii '50). Tot sub „semnul alterității" poate fi pus și sentimentul vanității care-l *animă*. *Vorbind* despre proză sau despre poezie, dă mereu de înțeles că totul este *cum* nu se poate *mai simplu*, că toate i-ar sta la îndemână, că poate cocheta cu usurință, atât cu critica, cât și *cu creația*. Însă Călinescu nu recunoaște niciodată că a studiat poezia sau romanul pentru a face *poezie sau roman*. Dar cine citește ***Enigma Otiliei*** sau ***Bietul Ioanide*** se duce imediat să-i studieze pe Balzac, pe La Bruyère și pe moraliști, iar cine îi citește poeziile nu se bucură atât cât se instruiește *în legătură* cu poezia.

Mai mult decât atât, răspunde acuzației de a fi făcut în istoria literară *operă de beletrist* (de a fi fost, așadar, subiectiv), dovedind, estetic*eș*te, legitimitatea criticii creatoare. *Actul critic* este o formă de cristalizare a tensiunii creatoare, valorizarea și interpretarea apar ca *materializări* ale aventurii interioare. Dar actul critic este, nu de puține ori, doar una dintre *materializările posibile*, o singură ipostază de manifestare a spiritului creator. De aici nevoia compensației. Rezultatul imediat este tendința de a face beletristică într-o creație critică (cum este o istorie literară).

Spiritul critic fiind calitatea care *definește critica*, G. Călinescu caută să-i precizeze mai concret natura. Polemizând de această dată *cu Mihail* Dragomirescu, ce postulase obiectivitatea oarecum senzorială a acestuia, el crede că *analogia cu simțurile* organice este superficială, întrucât „simțul critic nu poate fi obiectiv în înțelesul *științelor naturale*, fiindcă prin el nu facem loc în conștiință

[22] Sainte-Beuve citat în ***Semnificațiile criticii contemporane***, p. 206

[23] Ion Simuț, ***Revizuiri. Eseuri***, Editura Fundației culturale române, București, 1995, p. 270

unui obiect"

Concluzia cade ca o sentință: contactul cu substanța rei este de ordin emotiv, iar nu material căci „între că și creație nu este o deosebire de esență, ci numai de proces. Una pornește din afară, spre a destepta știția creatoare, cealaltă pornește dinăuntru spre a-și i materia. Simțul critic e actu creator eșuat, răsfrânt conștiință înainte de a ajunge la periferie și devenit fel sentiment artistic."

Corelația dintre creație și critică devine un topos urent În 1932 scria: „Bineînțeles că Sainte-Beuve n-a utit să facă poezii bune și n ci Taine roman viabil. Dar ntru ce? Pentru că erau critici? Nu! Fiindcă n-aveau ent". Surprinzătoare este o altă afirmație călinesciană același an (1932), potrivit căreia „criticii au fost literati ați, la care veninul de a nu putea crea s-a purificat în cutime și iubire pentru creația a tuia"

Drept concluzie practică, este de părere Călinescu, ică nu poate f bun artist el însuși, criticul trebuie ce tin *să rateze cât mai multe* genuri literare "[24] Problema e reluată sub o a tă formă în 1937 („Div ziunea spiritului e o pură poveste") dar îi este ajustată ideea de personalitate:

„Când avem de-a face cu o personalitate remarcabilă, critic este interesant prin orice face [...] Acest roman unui critic] este, de nu altceva, un document de personalitate. De altfel storia unei literaturi nu memorează rțile, ci numai personalități le – și un om este întreg n tot ce face "[25] Remarcăm acceptia fundamentalistică conferită personalității, ce amintește de expresia ácsiană: emfaza subiectivității.

Strădania artistică, *trișarea* (cum o numește Călinescu r-un articol din „Națiunea" – 1947) fie și nerealizată respunzător, este utilă totdeauna *criticului. Esecurile* alte genuri decât cr tica nu pot fi decât constructive: imeni nu trebuie uns *critic înainte* de a fi ratat un cât ai mere număr de genuri literare"[26]. Irevocabil decis să-și cerce puterile *pe toate* tărâmurile literaturii, G. Călinescu ia, probabil, în 1927, când hotărăște să îmbrățișeze itica, *să afle nu* dacă era apt să se manifeste în cuprinsul tuturor, ci în care avea mai sigure sanse de reusită. ât despre statutul de critic, îl recunoștea cu o amară semnare:„s-a isprăvit. . – e de neînlăturat – sunt critic .] Am vrut să comunic emotiunea unei stofe lirice unui rieten poet, dar mi-a răspuns cu imputare: – Cum?! Mai crii versuri?? Esti critic Într-adevăr sunt critic!"[27]

Oricum Călinescu crede cu tenacitate că este multilateral dezvoltat, dar nu-si face iluzia că ar putea crea xcepțional în toate genurile. Potrivit lui, nimeni „nu are două însusiri dezvoltate în chip ega "[28] iar „*ratarea* este o *participare* activă la procesul creator, o garanție de comprehensibilitate. Criticul care n-a făcut *în viata lui un vers*, ba chiar își face o mândrie din asta, care n-a încercat niciodată să facă nuvelă sau roman, acela *e un fals* critic, un doctor, un profesor. Toți marii critici au făcut și [. .] literatură foarte bună, căzută *în umbră* numai prin renuntare

Invers, art ști, *contrar iarăși* părerii comune, când au o constiintă largă, sunt criticii cei mai pătrunzători si adevăratele *valori au* fost descoperite de către artiștii-critici"[29]

Referindu se la artistii-critici, insistă G. Călinescu, nu trebuie să întelegem un gen „mixt critico-artistic", *ci faptul* că un studiu critic este el însusi o operă de artă cerebrală, o creatie Modalitate a creatiei este *pentru viitorul* apologet al scriitorului total atât ceea ce el numea punerea unui text (de validitate artistică *incontestabilă*) „în relatii multiple" (cum a interpreta o operă științif c echivalează cu a o crea, actul *critic, în* expresia lui specifică, nu poate fi decât creator), cât și imaginarea de situatii și caractere, *așa cum* procedase si el în ***Enigma Otiliei, Scrinul Negru*** etc.

În ambele situatii, criticul adevărat se supune obiectului, potentând misterul Chiar G Ibrăileanu, care s-a străduit ca puțini alții să profeseze o critică **științifică**, recunoaste în opera *literară o* parte de m ster

„Este imposibil – citim în ***Creație și analiză*** – de definit cu *adevărat* un artist sau opera unui artist. Esenta, ceea ce formează nota specifică a operei unui artist, este *un sunet unic*, pe care ar trebui să-l exprimi într-o formulă."

Inc denta dintre facultatea critică si facultatea creatoare revine ca un laitmotiv si după Al Doilea Război Mondial Că G. Călinescu vorbea despre cr tic ca despre un scriitor care a ratat *în mai multe* genuri sau că raportul poate fi inversat (vezi ***Jurnalul de critic*** al lui Alex. Stefănescu) *nu mai* interesează în epoca postbelică. Se recunoaste, mai degrabă, plasarea acestor forme de *expresie* (critica și beletristica) pe acelasi nivel al creatiei, optiunea pentru tipuri diferite de manifestare *a spiritului* creator apărând în ultimă instanță ca „mod de asumare a sansei exprimării plenare"[30].

Unul dintre cei care vor oferi „lămuriri" despre „atributiile" criticului si *ale artistului* este Eugen Simion. Discutând erorile de prozator ale lui E. Lovinescu, în capitolul ***Prozatorul***, în monografia dedicată acestuia, ***E. Lovinescu, scepticul mântuit*** (1971), autorul ajunge să definească raportul critic prozator: „Criticul se ocupă de operă si trage concluzii [...] din cercetarea ei pe toate fetele, romancierul face o operă de fictiune ce nu vine în atingere cu creatia poetului decât în chip superficial"[31].

Raportul poet-critic a fost o preocupare constantă si pentru Eugen Simion, dovada fiind reluarea problemei

---

[1] G. Călinescu, ***Principii de estetică***, p. 85

[2] Idem, ***Ulysse***, EPL, Bucuresti, 1967, p. 467-468 si 481-482

[3] Idem, ***Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist***, vol. I, Editura „Minerva",Bucuresti, 1973, p. 133-134

[4] Idem, *Ibidem*, p. 42-43

[5] G. Călinescu, ***Ulysse***, EPL, Bucuresti, 1967, p. 452

[6] Idem, ***Principii de estetică***, p. 209

[30] Ion Bogdan Lefter, ***Anii '60-'90. Critica literară***, Editura „Paralela 45", Pitesti, 2002

[31] Eugen Simion, ***E. Lovinescu, scepticul mântuit***, Editia a II-a, Editura „Grai și suflet-cultura națională", Bucuresti, 1996, vol. I-II, p. 156

chiar în jurnalul său, ***Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian*** (1977): „Care e deosebirea dintre *poet* și *critic*? Una poate fi luată în seamă: poetul are sentimentul ideii, în timp ce criticul are ideea sentimentului. [...] Asemănările cele mai mari în câmpul artei sunt, așadar, între *poet* și *critic*. Amândoi sunt incluși în aceeași relație cu obiectul. Numai că (și aici apare deosebirea între ei, cea mai mare deosebire!) unul privește de la un capăt, iar altul de la celălalt capăt. Sau: unul (criticul) își asumă obiectul după ce obiectul a fost o dată asumat, exprimat, individualizat (de către poet)." Din incertitudinea termenilor folosiți de Titu Maiorescu pentru a defini raportul **refractaritate-transparență**, Eugen Simion (în prefața *Evoluția conceptului de critică* din *De la Titu Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români*, vol. I), deduce o serie de deosebiri structurale: poetul este personal, individualist, impresionabil, refractar, criticul este mai puțin impresionabil „pentru însăși lumina directă a obiectelor" și foarte impresionabil „pentru razele răsfrânte din prisma altora": este, într-un cuvânt, receptiv la individualitățile creatorilor, „flexibil la impresiile poetilor" (Eugen Simion – op.cit., p. IX).

Poziția maioresciană privind dihotomia poet-critic este discutată și de Florin Mihăilescu în ***Conceptul de critică literară în România***: susținând că un artist este *impersonal*, criticul junimist se referă la faptul că acesta este neapărat *obiectiv*, „în sensul că se situează în perspectiva generalității omenești, deci a esențialității și universalității sale"[32] În ceea ce privește cel de-al doilea termen, *personal*, adică *subiectiv*, Maiorescu îl folosește „în sensul că dă formă individuală, proprie, ideilor și intuițiilor sale. Arta se dovedește astfel – arată mai departe Florin Mihăilescu – așa cum Lukács a numit-o, o *imposibilă sinteză* între obiectivitatea și subiectivitatea creatorului ei."[33] Dar, atrage atenția autorul *Conceptului de critică*, „o anumită impersonalitate a percepției și, în același timp, o anume personalitate a expresiei îl caracterizează și pe critic. În acest punct al teoriei lui, Maiorescu se complică și mai mult căci, după ce definește poetul prin caracterul lui puternic personal, el va adăuga: ‚Criticul este din fire transparent; artistul este din fire refractar [...] De aceea criticul trebuie să fie mai ales nepărtinitor (adică obiectiv-nota noastră), artistul nu poate fi decât părtinitor'"[34]. Florin Mihăilescu arată că lucrurile stau altfel. „nu impersonalitatea percepției îi desparte pe critic și creator, ci obiectul lor: la cel dintâi lumea artei, la celălalt lumea naturii. Și personalitatea expresiei nu îi desparte, ci felul acesteia: limbajul intelectual la primul, limbajul fictional la al doilea"[35]. Distincția este de fapt alta: ‚Artistul este așadar un formator al viziunii, criticul dimpotrivă e un vizionar al formei."[36]

Un sens privind radicalitatea poziției maioresciene îl identificăm în ***Incontestabilul Maiorescu*** din volumul ***La sfârșitul lecturii*** (Alexandru George, p. 73-86): „trebuie observat că anumite fenomene pe care le-a combătut el erau specifice unei crize de creștere" care, treptat, s-ar fi soluționat singure. Acțiunea maioresciană, întreprinsă cu tenacitate, curaj și eficacitate, a fost totuși, una de suprafață, adică culturală; ea nu a fost determinată pentru conștiința scriitorilor."

Critica a reprezentat pentru fruntașul junimist, arată Al. George, doar o armă de luptă pentru ieșirea din starea de criză. În posibila dispută dintre creație și critică, Titu Maiorescu a reprezentat ultimul moment. Atunci, adevărații adversari ai criticului au fost nu atât Gherea, Ibrăileanu sau Iorga, așa cum considera, restrângând lucrurile, Lovinescu, adică raportând mereu problema la așa-zisa „autonomie" a esteticului. Acestia, dimpotrivă, au completat, chiar prin acțiunile lor, critica lui Maiorescu. Potrivit lui Al. George, spiritele funciare antimaioresciene au fost de fapt oameni de felul lui Heliade, Hasdeu și Iorga, dar nu în măsura în care reprezentau o formă a tradiționalismului, cum afirma pentru ultimii Lovinescu, ci în măsura în care reprezentau o orientare care punea creația cu tot necunoscutul și riscurile ei înaintea reflecției critice. Justă în multe dintre observațiile făcute, critica maioresciană, axată îndeosebi pe amănunte, este insuficientă pentru definirea unui scriitor, a unei orientări ori epocă. Esența spiritului critic maiorescian trebuie să țină seama, conchide Al. George, de demarcația între spiritul critic și spiritul de criticare.

Nicolae Manolescu în ***Contradicția lui Maiorescu***, înainte de a trece la analiza „pieselor de rezistență" ale criticii maioresciene, propune depășirea schemei rigide de abordare a acesteia, privită acum sub două raporturi: acela al capacității creatoare („o critică de proveniență orală, de comentariu marginal [...]) și al evoluției istorice (o critică generală negativă, iar după 1885 critica „afirmativă" capabilă să-și construiască imaginile, portretele, ideile, poate deveni totodată literară"[37]). Punctul de răscruce – consideră Nicolae Manolescu – îl constituie articolul ***Poeți și critici***, cu mult dezbătuta afirmare a scăderii trebuinței unei critici generale, dar a menținerii „aprecierilor critice izolate". Controversatul text maiorescian nu are în vedere condiția criticii și nu pretinde renunțarea la critică, ci doar trecerea de la critica culturală la aceea literară. Cât despre separația dintre poeți și critici, luată în litera ei, această incompatibilitate îi apare abuzivă autorului *Contradicției*, fruntașul junimist nu se înșală întru totul pentru că asa-numitul simț critic al poeți or ar trebui înțeles mai degrabă ca o formă de afinitate. „Afinitatea este mai promptă și mai limitată; simțul critic, prin definiție, este mai conservator și mai general [...] Simțul critic este o formă de inerție, căci constă într-o raportare la normă, în vreme ce afinitatea rămâne cu mult mai nestânjenită de model.

[32] Fl. Mihăilescu, ***Conceptul de critică literară în România***, Colecția ***Momente și sinteze***, vol. I, Editura „Minerva", București, 1976, p. 115
[33] Idem
[34] Titu Maiorescu, *Critice*, p. 214-215
[35] Fl. Mihăilescu, *Ibidem*, p. 116
[36] Idem
[37] Nicolae Manolescu, ***Contradicția lui Maiorescu***, Editura „Cartea Românească", București, ediția I, 1970, Editura „Eminescu", ediția a II-a, București 1973, p. 202

Gustul lui Macedonski este mai liber decât al lui
iorescu, dar Maiorescu are mai mult spirit critic decât
cedonski Cea mai bună dovadă este atitudinea unuia
i altuia față de Eminescu."[38]

O poziție a lu N. Manolescu privind „opozitia" cr tic/
st o avem în pseudoprefata la ***Lecturi infidele, Posi-
'tatea criticii și a istoriei literare*** (1967). Aici se arată
este critic de valoare acela care se proiectează în
ere, „sfârșind prin a se descrie pe sine însuși" Înțele-
id că în fata ta entului scolile dispar, teoreticienii literari
'esc creația cu un interes critic „impersonal", abordează
sus" obiectul și sub ectul În felul acesta, scri tura lor
vrea o transpunere în pagini a poveștii, se afirmă mai
grabă ca un produs al culturi, sau cel putin ca o ilustrare,
i alte mijloace a ei Ideea este reluată, în alti termen ,
Sorin Alexandrescu.

Ducând cu ei un complex al „ignorării *persoanei*",
icii au recurs la autodefin re prin întemeierea unei lumi
prii sau a mai multora pe cale livrească. E vorba de o
'ză de imaginație ca *efect al dorinței de normă* (termen
pus de Sorin Alexandrescu în articolul ***Celălalt*** din
)servatorul cultural" nr. 2 (259), 10-16 martie 2005, p.
a unui sistem critic care își propune când să piardă,
id să se verifice în testări nenumărate. Proza de
iginatie poate reprezenta pentru teoreticienii de clasă
stfel de testare. Lăsându-se exprimat de personajele
cinante „tratate' în istorii, în compendi , în articolele
specialitate – care au însă o viață indiferentă de aceea
riticilor – nu se pot totusi abtine să nu-si aleagă
sona ele care le convin și despre care pot spune că îi
ifirmă Sfârsesc prin a deveni *părtinitori* «păcat»
)lerabil pentru Maiorescu' , Esenta criticului este de a
exibil la impresiile poeti or; esenta poetului este de a
flexibil în propria ui impresie De aceea criticul trebuie
fie mai ales *nepărtinitor*, artistul nu poate fi decât
tinitor"[39]

În stabilirea raportului critic-scriitor, N Mano.escu a
rs mai departe, punându-si problema „influentei socia-
i asupra artisticului". În ***Copacii și pădurea*** (*Teme*),
tat de un preferat al său, Roland Barthes, Manolescu
auto-defineste s descoperă profesional. „Dar, în defi-
v, critica nu este si ea o stiință a relatiei? Să fie chiar
xplicabilă atractia? Cititorul obisnuit citeste în trei feluri:
ocupat de subiect, de ceea ce se întâmplă, de fapte;
iresionat afectiv; luând în fine literatura ca pretext
itru considerații de ordin extraliterar

Criticul, putând semăna cu unu sau cu altul din acesti
ori, se deosebeste esential de toti trei, căci el caută
'ărt Cartea, în particu arul artistic, „legea" estetică".
1983:73). Într-o manieră personală, autorul *Temelor*
face decât să explice cum, până și în absenta obli-
ei, teoreticianul de clasă se lasă în voia (de)formatiei
fesionale, făcând din cugetările de *loisir* un fascinant
ctacol al ideii. Creatia răscumpără criticul ca artist.
schimbat asadar statutului scriitorului în societate.
itru a dezbate asupra acestui nou statut și a formula
concluzii pertinente, Nicolae Manolescu citează pe larg
o culegere de studii a lui Robert Escarpit:

„Dacă subventia, indiferent de formă, este azi depășită
și, în tot cazul, lasă pe scriitor la discretia unei persoane
sau institutii, sau chiar a statului, dacă boema e o iluzie
periculoasă și un mit, dacă, în sfârșit, «a doua meserie»
îndepărtează pe artist de însăși esenta îndeletnicirii sale,
transformându-l într-un mic burghez iubitor de artă în
timpul liber, rămâne profesionalizarea. . Cu toate riscurile
ei . singura, când e vorba de a defini *locul artistului în
societatea modernă*. A trăi din *scris* trebuie să devină la
fel de norma cu a trăi din produsul unei munci oarecare"
(1975 129).

Scrisul ca *mască* terapeutică. Aplecându-se regulat
asupra problematicei cond tii de scriitor si critic, teoreti-
cienii literari devin prizonieri ai scriitorilor si textelor care-i
urmăresc. Replici celebre, pasaje de corespondentă sau
momente biografice inedite relevă nu doar excelenti
cunoscători a tot ce stă în spatele profilurilor de hârtie, ci
si personajul real ce *se* pune în scenă cu umor, nostalgie
sau condescendentă. A te exprima în forme diverse (să
le spunem complementare) devine chestiune de tempera-
ment, disponibilitate si chiar de optiune. Meditând despre
o carte, scriind un roman sau dezvoltând o schită, *crea-
torul* se expr mă. Ceea ce contează este căutarea posi-
bilității de exprimare optimă, critica și creatia stau, din
acest punct de vedere, pe picior de egalitate la nivelul
capacității creatoare. În realitate, există un câmp comun
criticii si beletristicii. În adâncul oricărei opere, este prezent
un *quid ireductibil*, mereu acelasi, indiferent că avem de-a
face cu o creatie critică sau proză de imaginație, iar „ten-
tativele de reductie a operei la anumite formule care să
permită înțelegerea actului de trăire artistică și, dincolo
de el, pătrunderea în intimitatea creației – atrage atentia
Florin Mihăilescu în ***Preliminariile*** la ***E. Lovinescu și
antinomiile criticii*** alcătuiesc în ultimă instanță ideo-
logia criticii si, într-un stadiu de generalitate si mai
avansat, estetica însăși "[40]

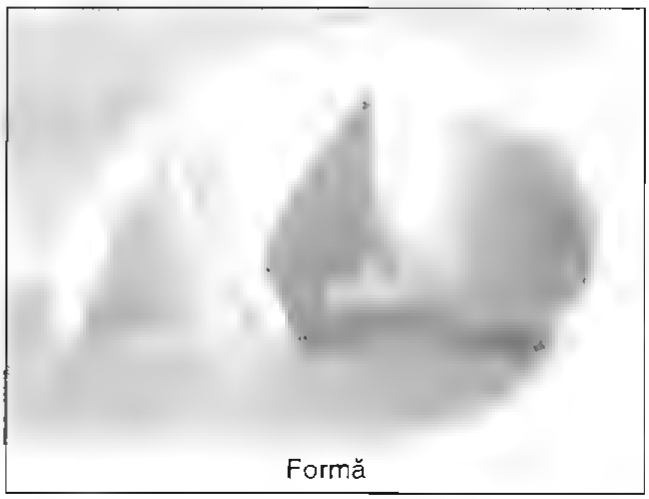

Formă

lem, p. 231
itu Maiorescu, *Critice*, p. 215

[40] Florin Mihăilescu ***E. Lovinescu și antinomiile criticii***,
Editura „Minerva", Colecția „Universitas", București, 1972

Ecaterina Tarălungă

SOLUȚII ALE PRESEI ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI RECE

Primejdia falsificării *trecutului* este chiar mai mare, *pentru cultura* și ființa unei țări decât uitarea lui definitivă. Victimizarea intelectualității române formate și care s-a exprimat în perioada socialistă este numai una dintre urmări. Ea repetă aproape identic *situația* de după Al Doilea Război Mondial, care a victimizat intelectualii din perioada interbelică și le-a interzis posibil tatea de exprimare. Așa se face că România a intrat în Uniunea Europeană fără veacul douăzeci, deoarece *recuperările* tardive și pe bucăți nu *permit* acțiunea intelectuală propriu-zisă, ceea ce numim (în mod fals) rezistența prin cultură. Fiindcă adevărata rezistență este a intelectualilor activ, care pot para în timp util absorbția culturală și civilizațională. Aici nu vorbim doar despre *intelectualii* umaniști, ci despre tehnologii, despre toți intelectualii României De spiritul ei blocat prin propriile noastre tentative denigratoare. Fiindcă spiritul și știința parcursului trecut al națiilor sunt cele care ne dau instrumentele de apărare a viitorului. Ideea că distrugem totul în urmă și o luăm mereu de la capăt are ca rezultat ceea ce ni se întâmplă: suntem doar niște marginali ai lumii europene, ușor de manipulat. Vă propun deci o scurtă întoarcere la *trecut*, la momentul asemănător *cumva* cu acesta prin marile *schimbări* categoriale. Ar fi o iluzie să credem că noua democrație românească se întoarce la perioada când a pierdut-o. Lumea arată altfel, ea nu trăiește prin vocile națiunilor ca entități care intră în *relație* unele cu altele, ci „în rețea", *după* afinități care acum se construiesc. Și pe care noi le pierdem prin absență. Iată deci cum ne apare harta vocii românești cu răsucirile ei de după Al Doilea Război Mondial. Iar asemănările și deosebirile îl rog pe cititor să le facă.

Schimbarea raportului de forțe în plan european prin înfrângerea Germaniei în cel de-Al Doilea Război Mondial și apariția unui nou sistem *social* au fost principalele *cauze ale* declanșării războiului rece. Standardele Europei însăși, ca și ale lumii a scară globală se diversifică în sensul percepției, apoi al acceptării sau respingerii universului nou apărut și proliferat pe *harta lumii*. Rezultă că viziunea *globală* în politică nu este o descoperire postbelică, ci una care s-a impus odată cu era industrială însăși, cu apariția companiilor intercontinentale și cu globalizarea comunicațiilor și a surselor de energie. Chiar Al Doilea Război Mondial *fusese* produs de criza care l-a *precedat*, și care se măsura exact în reperele menționate mai sus, în tentative – pe de o parte – de control – al traseelor globale, iar pe de alta, în tentative de păstrare a micilor întreguri care aminteau de frumosul „fin de siècle al veacului al XIX-lea. Nu excludem aici, pe lângă retrageri în cochilie de genul Elveției, *debordări* naționaliste de *genul hitlerismului*, moștenitor – ideatic cel puțin – și a perioadei de constituire a marilor imperii coloniale Reacțiile au fost multe și diverse, au dus la o restructurare a principiilor însele ale politicii *globale*, la apariția Comunității Oțelului și Cărbunelui, fundamentul Uniunii Europene de astăzi, a creat principii asemănătoare, prin forță și traiectorii, acelora care au definit principiile politicilor externe ce au dus la dispariția Imperiului *Otoman* de pe harta lumii. Atunci a apărut regula „echilibrului de *forțe*" în raporturile dintre state, regulă pe care veacul al XX-lea avea s-o răstoarne.

Din tot acest păienjeniș de fapte și bucăți de drum se cuvine să ne raportăm la fenomenul românesc, la felul cum *acesta* cuplează la marile chestiuni politice, la soluțiile pe care le propune și și le propune. Iar presa îmi se pare unul din tronsoanele cu accesul cel mai ibe chiar dacă adesea limitat la suprafețele *evenimentelor*. Soluțiile presei *au fost* reflexul soluțiilor politice românești, al îngrădirilor și speranțelor ei de a lungul unui veac, chiar dacă filtrate de condiționări atât de dure, încât abia de se mai întrezărește intenția de fond. O incursiune *merită* însă să fie făcută, măcar *ca* un început de abordare *unei* problematici care ar merita să intre în vizorul cercetării, dacă nu din alt motiv, cel puțin din acela – deloc neglijabil – că el poate arăta unitatea fundamentală a țintelor existențiale ale unei țări, *dincolo* de regimuri politice, de *influențe* regionale și de orice fel de tentative de globalizare.

Mai mult, presa emite judecăți de valoare și propune ea însăși soluții de urmat, unele de care *nu* s-a ținut seama, dar altele *care au* fost urmate. De aceea o retrospectivă asupra acestei plasme în plină mișcare care a fost lumea anilor de după război – așa cum a fost văzută în presa epocii – este poate plină de învățăminte și pentru prezentul la fel de osmotic, mai ales că rezultat din *întâmplări* e de atunci, dacă admitem că istoria este un flux continuu, o veșnică înlănțuire de cauze și efecte.

Încă înainte ca lucrurile să fi fost decise în vreun fel în privința conflictului, adică la nivelul *anului* 1939 merită să înregistrăm *în* ce punct politic se afla Europa și cum se vedea în presa noastră acest fapt. Către sfârșitul acelui an, în noiembrie, sunt definite liniile Maginot de pe Rin după planul Schlieffen, adică presupunând violarea, ca a avut loc în 1940, a neutralității Belgiei. Ceea ce atestă *starea* de conflict deschis între Franța și Germania, ca

atragerea unor aliante de o parte ori alta în conflictul deschis Tudor Teodorescu-Braniște publică în „Jurnalul" din noiembrie harta liniilor Maginot si are de asemenea grijă să ne lase mărturie despre ceea ce se întâmpla în profunzimea societății românești. Fiindcă spiritele erau extrem de încinse, guvernul (condus de Gh. Argesanu, care venise în septembrie, după uciderea lui Armand Călinescu si a fost si el uc s, în acelasi an, la Ji ava) se temea de pierderea capacității de a tine în echilibru marele electorat. Asa că directorul genera al Muncii, Stavri Cunescu, se pregăteste să deschidă o universitate muncitorească, tentativă laică de echilibrare a avansurilor pe care B.serica le obtinuse prin chiar infiltrarea demersurilor ei în doctrina ortodoxiei legionare, sustinute din umbră încă – dar inclusiv financiar – de Germania nazistă. Acest demers se bucură de adeziunea clară a stângii românesti, dacă admitem că Miha l Ralea, cu un doctorat în sociologie în Franta, apartinea directiei culturale a acestui mare curent de idei. Fiindcă Ralea a fost cel care a înființat în acel an teatrul muncitorilor, cu numele „Muncă si voe bună", aducându-l regizor pe Victor-Ion Popa Modelul era el însusi german, dar preluat de francezi, si acolo functionau astfel de întreprinderi, replici probabile la demersurile fasciste în domeniu („Kraft durch Freude"), replici „de echilibru" social mai degrabă decât de avans cultural. De altfel, Franta este – or cel putin îsi arogă conditia de a fi – modulul european de comandă al rezistentei antifasciste. Cu prilejul întâlnirii de la Geneva a Societății Natiunilor Unite din decembrie, când se ia în discutie „condamnarea agresorului", Wladimir d'Ormesson publică în „Le F.garo" analiza evenimentului si trasează un fe de „directive" de actiune pentru fortele implicate în conflictul european. Un lucru era limpede. că Franta îsi vedea amenintată mai mult decât pozitia de lider european si mondial. Era vorba chiar de teritoriul său De aceea foloseste totul – cultura inclusiv – pentru a-s păstra prerogativele.

Dar lumea marii culturi franceze si europene încă nu se clintise de pe pozitiile sale. România nu făcea exceptie În 1943 rezistau încă structuri e de dinainte de război Fundatiile Cu tura e Regale si revista lor continuau să-si facă datoria de echilibru (în registrul culturii si educatiei) Astfe , în 1943, publicau în „Rev sta Fundațiilor Regale" marile nume ale culturii române· Mihail Sadoveanu, sef al Lojii Masonice a Orientului, D. Caracostea, educat în spiritul modernismului francez si unul dintre primii promotori, la noi, ai formalismului lingvistic, Basil Munteanu, elev si prieten al comparatistului Paul Hazard, care – de altfel – sedea la Paris de unde nici nu s-a mai întors, Petru Comarnescu, doctor în estetică în Statele Unite, Ion Pillat, tradit onalist prin demersul său literar, îmbunătătind si modernizând conditia sămănătorismului, „salvând" s-ar zice coordonate pe care, altminteri, preluarea lor de către unii lideri ai legionarismului, precum Nichifor Crainic amenintau să le cufunde împreună cu întregul demers „national" în umbrele României postbelice si socialiste Orientarea generală spre Franta si spre păstrarea datelor nat onale ale culturii – înteleasă din păcate mai ales ca factor de conservare si de manipulare a lumii românesti, mai degrabă decât

Cariatidă

ca o cale de avans si deschidere europeană – beneficiază de rare, dar meritorii excepții. Astfel, tocmai la „Revista Fundatiilor Regale" debutează un tânăr autor de formatie germană, deopotrivă cu proză si versuri Este vorba de Petru Dumitriu, prezentat la fel de elogios de Petru Comarnescu si de Tudor Arghezi. Inteligenta sa „neliterară" sau întâmplarea datorată formației scolare, au făcut ca reperele acestei noi literaturi să se refere la Grecia antică, ceea ce – pe de o parte – trimitea la Giraudoux, iar pe de alta la Thomas Mann (*Iosif și frații săi*), adică trimitea, în fond, spre o visată unitate a Europei la care cu totii meritau să mediteze. Să fi fost perceput demersul acestui tânăr autor ca o so utie de viitor? De altfel, în acelasi an de gratie 1943 mai multe reviste tin strâns în jurul lor nuclee de „voci" pertinente, împingând către viitor optiuni si solutii culturale menite să asigure permanenta însăsi a spiritului culturii române. „Universul literar", condus de A. Ciorănescu, îi cultiva deopotrivă pe Ruxandra Oteteleșanu, Camil Baltazar, Emanuel Ciomac, Ben Corlaciu, Perpessicius, Ion-Sofia Manolescu, Camil Petrescu, Al Rosetti, Adrian Marino, Ionel Teodoreanu, Ion Frunzetti, Costin Murgescu, Gabriel Țepelea, Laurențiu Fulga s.a Pentru cei familiarizati cu evolutiile u terioare ale acestor scriitori, este limpede amestecul nedecis al optiun lor – nu numai culturale – ale colaboratorilor obisnuiti ai pub icației. Revista pregătea, pur si simp u, prin accesul egal la paginile ei, mai multe esichiere de abordare a fenomenului cultural, de punere a lui în acord cu evolutiile

încă necunoscute ale politicii românești. Petru Dumitriu n-a ratat nici această revistă, ceea ce spune ceva despre faptul că privea cu ochii deschiși marile răspântii ale istoriei și se gândea, pe cont propriu, încotro s-o apuce.

Anul 1944 a adus în registrul presei noutăți deloc surprinzătoare Căderea Stalingradului din februarie 1943 făcuse posibilă ghicirea finalului războiului și dusese la evaluări referitoare la amplitudinea modificărilor de registru politic, social și cultural care aveau să urmeze În peisajul românesc continuă să apară marile reviste antebelice, dar și unele noi, precum „Fapta" lui Mircea Damian, el însuși personaj greu de circumscris, apărut de niciunde și dispărut la fel odată cu „Fapta" sa De altfel, publicația a apărut doar între 1943 și 1948, avea pe frontispiciu mențiunea „Săptămânal de ținută, informații și documentare românească" si menirea ei, retrospectiv judecând, pare să fi fost aceea de a asigura o percepție egală și cât mai apropiată de real, atât asupra *spațiului sovietic, cât* și asupra celui vest-european si american Sunt menționate astfel modificarea *Constituției* sovietice, comunicatul Rad o Moscova despre asasinarea în masă a evreilor din Transilvania de către hortiști, eliberarea orașelor Metz și Nancy din Franța *de sub ocupația germană, comunicate* e Radio Londra în legătură cu încercuirea Germaniei, călătoria lui Ilya Ehrenburg în SUA. Continuă să apară la București „The Bucarest Herald" (1943-1946), prelungire a publicației „The Herald Tribune", semn al tentativei subtextuale *de a ține echilibru* corect între părți. De altfel, acest semn era vizibil inclusiv pe palierul politic, din moment ce, în plin război, când România era aliata Germaniei naziste, continuă să funcționeze la București, cu egală îndreptățire, două ambasade ale Italiei, una a *regatului de dinainte de* Mussolini, cealaltă a lui Mussolini însuși În 1944, anul când Armata Roșie traversează România, „Fapta" înregistrează atent toate întâmplările Mihai I dă un Decret privitor la noua *Constituție* a României (care însemna revenirea la aceea din 1923), 20 de divizii nemțești sunt încercuite la Porțile de Fier; România semnează armistițiul cu Natiunile Unite; moare (suspect se spune) Nicolae Titulescu, aflat la Paris, fost președinte al Națiunilor Unite. Au loc schimbări cu mult mai profunde, și ele înregistrate clar în „Fapta" Lucrețiu Pătrășcanu, comunist, devine secretar de stat la Justiție (în interiorul structurilor de putere existente dinainte și care nu sunt încă schimbate radical), din aparatul de stat sunt excluse forțele pro-fasciste, iar lagărul de la Târgu Jiu, unde fuseseră „parcați" pe vremea aliantei României cu *Germania* nazistă piloții sârbi de Dunăre (comandant era tatăl lui Petru Dumitriu, colonelul Petre Dumitriu, care n-avea să se mire prea mult când va fi arestat în 1945), devine lagăr menit să-i adăpostească pe germanii și ungurii profasciști, mai apoi pe cei din *partidele istorice românești*. Ana Pauker, venită mai de mult de la Moscova, face declarații contra partidelor istorice, în principal contra lui Iuliu Maniu, dar și a liberalilor. Anul 1945 îl aduce în scena politică pe Gheorghiu-Dej ca ministru al Comunicațiilor. În vreme *ce americanii intră în München*, Jukov se pregătește să abordeze Berlinul. Franța care-și arogase condiția de lider european în anii conflictului mondial, nu se vede așezată acolo unde considera că i se cuvine să fie, deși De Gaulle se întorsese de la Londra decis s-o aseze în prima linie a noii lumi care se contura. Evident Petru Dumitriu nu *ratează nici „Fapta'*, *publicând* la rubrica „Marginalii", de anunțuri literare, când cu pseudonimul Necrofor, când cu Satyricon și ocupându-se și de cenaclul publicației. În ce-l privea, decisese încă nu semna cu numele propriu, dar „întorsese armele" contra lui însuși a ceea *ce fusese prin formația sa* germană. Starea României este încă destul de confuză pe tot parcursul anului 1945 Grecia găsise o soluție „de îngheț" a standardelor existente, de „fugă" în trecutul etern spre a se conserva astfel în așteptarea viitorului, aducându-l pe *episcopul Damaskinos al Atenei* pe post de regent al țării Situația unei țări desch să la Mediterana era însă, strategic vorbind, alta decât a României, posesoare a Porților de Fier, poartă de control continental și de control a Mediteranei, nemaivorbind de vecinătatea cu marele învingător al războiului aflat la est și care era URSS

Cât despre cultura română, confuzia era chiar mai profundă decât orice altceva, „Fapta" o înregistrează astfel, prin vorbele lui Paul Velicu: „Trăim procesul de dizolvare lentă a unei majorități a valorilor. Din toate punctele cardinale, din toate geografiile pe care le cunoaștem, nu sosesc decât ecouri vagi mesagii prea puțin semnificative sau deloc, simboluri anemiate ale unor culturi pe care ne obisnuisem să le prețuim Este într-adevăr îngrijorător faptul că de peste hotare si dinăuntrul lor aceste mesagii nu aduc cu ele – aproape niciodată – elemente care să răstoarne, să dinamizeze o atmosferă reală, autentică, o literatură valabilă în toate sensurile dar mai ales în sensul ei propriu. Din Europa vânzolită de spiritul destructiv al războiului, de falangele *interminabile* ale morții si suferințelor, întârzie să vină cărțile literaturii de echilibru, întârzie să ne parvină simboalele unor literaturi de la care asteptam – ca si altădată – semnul luminos al valorilor definitive " (într-un articol intitulat ***Sinuciderea culturii*** apărut pe *25 iunie 1945) Acestea fiind zise* războiul rece si începuse pentru cultura română, ca și pentru România în sens mai larg, dat fiind sentimentul de „rupere", de „izolare" a ei – în toate planurile – față de un întreg căruia aparținuse. Viața Europei veacului XX *care visase în perioada interbelică* să fie unită, ideea de pașapoarte si granițe fixe nu existase până la apariția Uniunii Sovietice - urma să fie iremediabil divizată. A trebui să împingem cu mult în trecut demersul nostru spre a descoperi cauzele care au dus la înarmarea *Germaniei*, interesele care au ghidat unele mari puteri în susținerea accesului la putere al lui Hitler însuși, din dorința de a anula astfel tentativele de unire a e țărilo Europei într-un bloc continental. Dacă întrebarea „cui prodest" - cui folosește, este, în orice situație, cheia problemei, rămâne să judecați singur, cine ar fi fost beneficiarul ultim al căderii Europei în marasmul războiului Oricum, după Al Doilea Război Mondial, Franța reia ideea – rămasă mai mult teoretică – a Europei unite, neexcluzând din cons derațiile care vizau această țintă nici chiar (sau mai ales) Uniunea Sovietică.

Așadar ce-a însemnat războiul rece, care au fost - privind din unghiul presei – soluțiile românești, continentale și globale? În 1944 apare „Scânteia" legală, organ co

nunist de presă, de inspirație sovietică, dar și ranțuzească prin așezarea în pagină. Soarta războiului e schimbase după Stalingrad și trena prelungă a nodificărilor structurale care aveau să învăluie lumea omânească începea să se vadă. Nu dispăruse încă Fapta" de pe firmament, când a apărut „Contemporanul", n 1946, la mai puțin de un an după instaurarea noului guvern. Și el fost conceput din start ca o interfață, o unte între *standardele* spirituale ale URSS și cele ale tângii occidentale, în specia franceze, dar și ca o noștenire „națională", a vechiului „Contemporanul" de la ași. În numărul 2 este recenzat, de către Ilya Ehrenburg, pecial pentru această revistă, romanul lu Vasili Grossman *Ani de război* Chestiune rămasă notorie pentru efortul de mediere al acelui moment, deoarece Grossman a dispare apoi din peisajul românesc până prin anii '80. n număru al III-lea Leonte Răutu scrie *Orientări în actualitate*, iar Nicolae Moraru, în numărul 4, *Criza culturii omânești*, furnizând un răspuns implicit strigătelor lui Paul Velicu din „Fapta" Impunerea violentă a comuniștilor le susă sovietică nu este prin nimic contracarată, ba împotrivă, este fluent încurajată de Franța, care vedea a însăși o ieșire „pe la stânga" din criza postbelică Și așa ar fi și fost, Louis Aragon si suprarealiștii organizează n front al stângii la „Les Lettres Françaises", presa comunistă (mai ales „Combat") curtează literatura (și nu numai teratura) sovietică. La ancheta organizată de „Les Lettres Françaises" pe problema noii avangarde, ghicim din răspunsul lui Eugène Ionesco, dincolo de teoria sa asupra teraturii, stadiul problemei si încordarea momentului: Când scriu nu-mi pun problema dacă fac ori nu avangardă. Încerc să spun cum îmi apare lumea, ce mi se pare că este, cât mai cinstit posibil, fără grija propagandei, fără intenția de a dirija conștiințele contemporanilor, încerc să fiu martor obiectiv în subiectivitatea mea [...] Când eram puști locuiam aproape de scuarul *Vaugirard* Îmi amintesc – a fost demult! – strada prost luminată, o seară de toamnă ori de iarnă, mama mă ținea de mână, mi-era frică, una din acele frici de copil. ne făceam cursa pentru masa de seară. Pe trotuare se agitau siluete întunecate, oameni care se ciocneau unii de alții, umbre fantomatice, halucinante. Când îmi *amintesc* această imagine a străzii, când mă gândesc că aproape toți acei oameni sunt astăzi morți, totul mi se pare cu adevărat o umbră gata să dispară. Mă apucă ameteala, spaima. Chiar așa este lumea: un deșert ori umbre muribunde Pot oare revoluțiile să schimbe ceva din toate astea? Tiranii, *ca și iluminații* care *s-au impus* între timp, sunt morți și ei Lumea este altceva [.] N-are nici o importanță dacă această viziune este ori nu suprarealistă, naturistă, expresionistă, decadentă, romantică sau socialistă. Mi-e de ajuns să știu că e cum nu se poate mai realistă, din moment ce rădăcinile acestor realități sunt înfipte în același real [.] Nu consider posibilitatea unei alte atitudini a spiritului Nu mă opun discipolilor lui Teilhard de Chardin ori celor ai marxiștilor, dar cred că pot să afirm că opera de artă nu poate să nu exprime una din atitudinile fundamentale, ea nu înseamnă nimic dacă plecând de la adevărun si obsesii emporare ale istoriei, nu depășește cutare ori cutare mod simbolist, naturalist, suprarealist ori realist-socialist spre a accede la un universalism anume, *profund*."

Dacă De Gaulle n-ar fi înțeles din perspectivă politică unitatea profundă a lumii și a spiritului omenesc, extrapolându-le la viața societății franceze în ansamblu, Franța însăși se putea împărți în două. Faptul că -a adus pe tabla sa de joc pe André Malraux, fost luptător în războiul civil din Spania în Brigăzile Internaționale alături de Koltov, a consfințit voința tuturor de a păstra unitatea însăși a spiritului și culturii franceze și de a face din ele cea mai performantă armă a chiar luptei pentru supremație politică în Europa și în lume. Condiția umană, libertatea artistului devin nu doar pentru Malraux, o cauză de „*ieșire* din situație", *cum ar fi spus* existențialiștii. În 1934, la Moscova, la Congresul Scriitorilor Sovietici Malraux chiar îi spusese acest lucru lui Gorki (adept al supremației spiritului de partid în cultură și părinte spiritual al „realismului socialist" însuși) și, douăzeci de ani mai târziu i-a spus-o la Paris lui Faulkner care venea *dintr-un* spațiu cultural unde libertatea individului nu era nici pe departe o problemă atât de gravă pe cât era disoluția ființei însăși în fața spaimelor înarmării provocate de războiul rece. Fiindcă apăruse deja celebra „zonă 51, de protecție maximă', unde în perioada 1950-1980 America a îngropat *aproape* un miliard *de dolari* – după chiar declarațiile actuale ale celor „din zonă", de la vechile U-2 la mai noile avioane din clasa Blackbirds, care au zburat cu putină vreme în urmă pe deasupra Iugoslaviei și Irakului.

Revenind însă la chestiunea revistei „Contemporanul", trebuie să remarcăm prudența deosebită cu care se *implică* în problemele umii românești, dincolo de articolele de fond rămase la suprafața vetii spirituale a națiiei, ca orice chestiune de propagandă. Revista a fost multă vreme condusă de un colectiv anonim, cel puțin până când în jurul revistei s-au grupat acei colaboratori care *ieșeau* din cadrul *politic al momentului*, încercând să se constituie ca „mijlocitori" între cultură și politică. Mă gândesc la Grigore Preoteasa, la Mihail Roller, la Costin Murgescu, la Iosif Chișinevschi, Vasile Luca, chiar la Gheorghiu-Dej. Mai târziu, când devin colaboratori de prim plan A. I. Stefănescu, Ov S. Crohmălniceanu, Zaharia Stancu, *Mihai Beniuc*, revista își relaxează – politic vorbind – întregul conținut, optând mai ales pentru abordarea universului cultural (românesc și european) afirmând deci voința (bine coordonată) de a normaliza viața și lumea spiritualității românești, îndreptându-i atenția spre alte *probleme* decât cele politice. *Tot urmând* această linie, dispar dintre colaboratorii ocazionali dar prestigioși ai revistei aceia care aparțineau stângii internaționaliste, cum ar fi Georges Sadoul de la „Les Lettres Françaises", Pablo Neruda, Boris Polevoi, deși altminteri relațiile continuau să rămână strânse, Aragon si Elsa Triolet *vizitează* România, la fel *Henri* Vidal (regizor), actori (Simone Signoret și Yves Montand), documentarul artistic românesc primește la Cannes Marele Premiu.

Mai ales Franța, din spațiul occidental, acorda atenție României, o țară net francofonă, pe care o ajutase încă de pe vremea Unirii *Principatelor*, dar și fiindcă voia, grație României, să dețină controlul asupra Dunării (Comisiunea Europeană a Dunării fusese la Sulina, dar se mutase la Belgrad, se făceau eforturi de readucere în România, Ana

Pauker, atunci ministru de Externe, trimisă la Belgrad, a și reușit readucerea ei la Galați). Ba chiar nu se considera, în *mediile comuniste* franceze, că în cazul României nici n-ar fi fost vorba de o țară socialistă, după cum o și spune peste mai mulți ani Hubert Juin, colaborator la „Les Lettres Françaises", în articolul ***Scrisoare unui prieten român***, apărută după o vizită în România, unde fusese condus între alții de Petru Dumitriu „[...] *sunt* conștient că te-am supărat puțin fiindcă n-am putut face – în bloc – din rațiunile tale și rațiunile mele. Pesemne că te-am și amuzat mă contemplai în munca mea abstractă (de a pune baraje în calea fluxului chestiunilor reale). Evident, totul la voi (și acordă-mi dinainte *acest cuvânt*) *nu este*, *n-are* cum f perfect. România nu înseamnă socialism România e o țară care încearcă o cale și cunoaște propriile ei greutăți" (p. 1, 26 iunie-2 iulie/1958).

Conturul întâmplărilor din acei ani n-ar fi complet dacă n-am pomeni de Congresul *Internațional al Intelectualilor* pentru Pace, de la Wrocław, Polonia, din 1948, deoarece el era, pe de o parte, expresia unor sperante pe care politica și le punea în vocile spiritului, pe de alta era începutul unor ample mișcări de restructurare instituțională mai ales în Europa de Est. Congresul *a și fost organizat* de lagărul socialist, în tentativa de a opune „voci de echilibru" conflictelor războiului rece. Așa se și face că stânga europeană a privit favorabil fenomenul. Ba și cea americană, Howard Fast a participat la Congres, cu toate urmările neplăcute legate de „*vânătoarea de vrăjitoare*" declanșată în SUA de Mc Carthy, căruia i-au căzut victime și el, dar și Arthur Miller și Otto Nathan, executorul testamentar al lui Einstein, cel care se opusese aducerii bombei atomice în bazele americane din Germania Federală Șeful delegației românești era Leonte Răutu, *unul dintre* cei care avea ob ceiul să citească toate textele literare înainte de apariție, în orice caz pe ale lu Petru Dumitriu cu siguranță, în tentativa de a dirija pe o cale anume, îngustă și controlabilă, vocile spiritualității românești. Se reorganizează Academia Română, Uniunea *Scriitorilor*, Uniunea Studenților, Uniunea Sindicatelor, sistemul de învățământ, presa, Parlamentul devine marea Adunare Națională Au loc alegeri generale, apar cămine culturale, se decansează „lupta pentru cultura de masă" Reacțiile în fața unor astfel de restrângeri ale posibilităților de expr mare ale spiritului („realismul socialist' strict codificat era cuvântul de ordine) nu întârzie să apară, dacă ne gândim la uriașa suprafață geografică implicată La Congresul al XX-lea al PCUS pocnește ca o petardă discursul lui Mihail Șolohov pentru libertatea creației dincolo de închistările realismului socialist și împotriva lui Fadeev, de 15 ani președinte al Uniuni Scriitorilor, chiar acela care, la Congresul ntelectualilor de la Wrocław, pusese problema „culturi mondiale", evident, luminată de principiile socialismului b ruitor. Aceasta se întâmp a în februarie. Câteva luni mai târziu, avea să fie revoluția din Ungaria, repede înăbușită și pentru care intelectualii au fost făcuți primii vinovați. Pe lângă lungile procese de spionaj și de sabotaj care țineau paginile ziarelor din țările soc aliste – România nu făcea excepție – încep procesele „susținătorilor din umbră" ai revoluției ungare. Petru Dumitriu însuși, secui după mamă, dar cine mai făcea atunci deosebirea între secui și maghiari! – „beneficiază" de un dosar de Securitate în acest sens, iar traducerea unor versuri din Quevedo e considerată la ancheta declanșată după fuga lui, în 1960, ca o apropiere nedec arată de cauza maghiară (!). În fapt, ceva era real în toată această întâmplare. Petru Dumitriu, care fusese până atunci inclusiv în Franța deși pentru foarte puțină vreme, sesizase „desfacerea apelor de uscat", eliberarea posibilă a vocilor spiritului, numai că o interpretase în felul lui, ca pe o redeschidere europeană a țărilor Estului. Nimic mai fals. Felul cum a fost primit în Occident după 1960 avea să-i arate că se înșelase Dar aceasta e o altă chestiune, care ține de probleme ce urmează războiului rece. Fiindcă destinderea, atâta cât a fost, nu privea raportul cultural dintre sistemele sociale. Din păcate cultura continua să fie un apendice al politicului, și nu nivelul de control al fenomenelor, cum și-a închipuit Petru Dumitriu plecând să-și unească vocea lui pertinentă, de „conștiință a Estului", cu vocile occidentale. Oricum, marea lui răsucire interioară atunci a început, chiar pe când scria ***Biografiile contemporane***, care preamăreau experiența umană a corifeilor socialismului victorios. Toată marea acumulare de experiență a acestei cărți publicată masiv prin reviste și rămasă în ansamblul ei în dactilogramă, avea să devină, odată autorul ajuns pe pământul occidental al făgăduinței, acuza cea mai puternică pe care Estul o putea aduce socialismului din ce în ce mai fixist în traseele pe care le permitea spiritului. Nu era, evident, *vocea unui* Sa amov Dar nici România nu era Uniunea Sovietică, așa cum văzuse Hubert Juin cu ani în urmă. Pentru spațiul românesc însă, Petru Dumitriu avea să rămână primul și cel mai autorizat model de „ruptură", de întoarcere cu 180 de grade Sesizase că avea să urmeze *moartea prin* înghet a culturii și reacționase pe cont propriu Nimeni n-a înțeles așa atunci, când Pactul de la Varșovia încă pleda pentru marea unitate a sistemului – pe care nu părea să amenințe nimic – iar Occidentul și America încă se opuneau cu mijloace care nu vizau *însă* dispariția lui, ci chiar participarea lui la jocul echilibrului de forțe în politica mondială. Abia acum, după dispariția acestui sistem, lumea încearcă să afle noi căi de echilibru planetar, în condițiile în care principiile politice ale începutului „erei de modernizare' au apus, iar globalizarea cu un singur centru de forță și de control nu este de acceptat

Și, ca să revin, înainte de a încheia, la „chestiunea Petru Dumitriu", mi se pare că, dintre toate vocile spiritului românesc, aceasta este, dacă nu singura, totuși cea mai *pregnantă spre a se constitui* ca model de traseu cultural, ca măsură în raport cu veacul douăzeci și cu ceea ce a însemnat el pe harta lumii. Iar presa românească poate că ar trebui acum, când nimeni nu se mai gândește la coordonarea ei centralizată, să realizeze faptul că poate *lumina conturul de umbră al* întâmplărilor pe care le trăim care vizează spiritul românesc și integritatea acestei culturi, a vocilor acestei culturi, a libertății lor – nu de expresie, ci de afirmare. Faptul că se nasc noi posibil Petru Dumitriu nu mi se pare altceva decât o continuare în *registre noi*, a *tentativelor* vechi de control. Fiindcă dacă politicul continuă să fie coiful lumii, nu este mai puțin adevărat că sub coif ar trebui să se afle mintea. Iar presa ar trebui să vadă prima acest lucru.

Florin Paraschiv

RETROAPOCALIPSĂ?*

Cândva niște patetice *adunări studențești*, în vremea arului și discuții aprinse în parcul Universității, urmate e aerul înăbușitor și corul dintr-un vagon de deținuți, poi amurgurile timpurii din Siberia și căsuța țărănească anilor de deportare... Un discurs într-o sală mică din ondra și ochi ațintiți spre tine, *severe* fete bărboase de *ovarăși* cu gulere înalte și scrobite, cu cravate negre Și iatra dreptunghiulară de pe sacrul mormânt al lui Marx, poi un vaporaș pe lacul Geneva. Iar patria, cu valurile pumegânde de arnă ale Mării Negre, la Sevastopol. Și ultele nopți a be ale construcției *noului stat* comunist, i cea mai întinsă țară de pe ume . Viața de vis și visul e viață a vechii gărzi bolșevice

Aflat în URSS în 1927, Nikos Kazantzakis reflectează ă numai credința, religia și acțiunea – un Christ și un enin – ar merita să fiinţeze în *epocă*, *restul* lumii i-ar ștepta sau i-ar pregăti pe aceia! Poate fi crezut el, Kazantzakis, dacă a scris ***Ascetica*** (cu viziunea ei tulbure i ardentă despre comunism), așadar el știe cum va arăta- incolo de nădejde și disperare-viitorul nou chip al lui Dumnezeu ..

Periculoasă cale, nu departe de „teologii morții lui Dumnezeu" din anii '50-'60, care contestă pe Dumnezeu-Tatăl și L recunosc numai pe Christ, dar ciuntit ș Acela, exclusiv ca simbol al prob emelor omenești (de altfel, onfundate cu *mizena istorico-politică*!), *așadar* Dum- ezeu *desființat* în favoarea Chr stului deplin secularizat/ olitizat/ cripto-comunizat, vai!?

Sirena cea Mare, cu a ei cântec al Abisului de putini uzit, sălășluiește acum în zăpezile Nordulu Dar cei are nu sunt tocmai marxiști ortodocși pot *avea greutăți* n *Rusia* Sovietică, la urma urmelor și guvernul sovietic e poate pretinde acestor admiratori aiuriți anumite ndatoriri. Iar Dumnezeu nu este un cântec risipit, ci glas *cald aspru*, plin de durere și de sânge, o gândește Kazantzakis tocmai în URSS!

Bouddha crea lumea tot din lumină si umbră, în circum volutiunile minții sale . Și la Kiev, în 1928, reflectează Kazantzakis la ***Odiseea*** lui Ce curios, tocmai pe pământ soviet c simte elenul scriitor *întunecata* și minunata putere nistuitoare. Amicul Panait Istrati parc-ar *vrea să* se nscrie în *Partid*, dar el Kazantzakis nu se simte om de acțiune și oricum nu-și trădează șeful suprem, pe *Ulysse-Bouddha*! Nici că-l nteresează pe ardentul elen oamenii, ie ei și sovietici, ci flacăra ce-l mistuie pe Om

Si de ce atacă Istrati URSS-u ? Sigur că e *adevărat* ce spune, dar generalizează Răul, așadar e superficial, nu ticălos Prejudiciază Istrați Rusiei Sovietice, e confuz, altfel câte lucruri bune se pot vedea în URSS. . El, Kazantzakis, în ***Odiseea*** sa va dedica 10 *cânturi* muschetarilor lui Ulysse, între care Lenin, Don Quijote, Mohamed, Nietzsche, Bouddha, Moise. . E limpede, Kazantzakis e mult mai naiv decât Panait Istrati. Poate și un pic incorect, căci grecii din Cita îi lansaseră lui Kazantzakis dilema: dacă el, scriitorul, ar fi fost Christ, astfel de *apostoli* și-ar fi ales, precum bolsevicii?!

Se lansează în cântănrea raporturilor dintre religii și comunism trepădușul român, executiv tovarăș de drum Petru Groza' treaba stă că alde Confucius, Bouddha, Moise, Christ, Mahomed, Calvin, Luther și alți profeți *mai* mititei îmbrătisează *mai cu* seamă problemele de dincolo de moarte, păsind pe făgașul menținerii ordinii sociale a vremii lor, pe fondul asupririi popoarelor ignorante, căci altcumva – la caz de inteligență obiectivă cu aspectele sordide ale vieții exploatate – Puterea le-ar tăia influența!? Am spune că bolsevicii *au* de luptat cu un rol cam nefast al religiilor în cadrul unui *establishment* dubios al m leniilor.

Dincolo de măști estete și nietzscheene, adâncul spiritului lui Gide este dominat de Christ și de ***Evanghelii*** – cu reacții enigmatice și impreviz bile – un soi de amestec instabil de revoltă *și vinovăție*, cale promițătoare spre utopii revolutionare de tot explozive.. De la o vreme, Gide susține energic o idee – pe care André Malraux o găsește ciudată „Pentru mine, religia este o prelungire a moralei" Sigur, înainte crezuse invers dar experienta comunismului sovietic, *ce s-ar fi cuvenit* să fie o religie cu firesc apendice moral, a contat decisiv pentru Gide.

Vechea gardă bolșevică visează în continuare: dacă lumina roșie a Rusiei ar avea echivalent în unde electromagnetice, atunci cu siguranță că astronomii altor planete ar sesiza noua stea *apărută pe* Terra, în 1917!

Cercurilor comunisto-securiste nu le scapă subtilitatea originară: dacă nu L-ar fi răstignit pe Christ, L-am fi avut noi acuma . Cineva cu doctrină se cuvine să îndrepte gafa lui Pilat ălal Chr st ne-a făcut totusi să mergem înainte, *fără El n-ar fi fost nici comunismul*. Ar fi rămas să ne închinăm la niște cioturi de lemn .. Da, El e singurul primejdios, poate o anume po itică va sti să-L facă ridico , mai cu seamă că se cunoaște perfidia Lui de a se lăsa *moale*...

Vaticanul a protestat în *anii 1930* contra „idolatrizării dictatoriale a *statalismului*" – se subînteleg regimul nazist, dar si cel stalinist –, dar Biserica nu vrea să-și asume vina de a fi contribuit la apariția individului european mas - ficat si colectivist, la ispita dictatorială Tutea e scan- dalizat de ideea lui Hegel că Dumnezeu face istorie, e o

Fragment din ucrarea *Viața cotidiană a Imperiului Roșu, 1917-1945*, aflată în pregătire

blasfemie, ca și cum Dumnezeu s-ar solidariza cu Stalin. Dar încă tânărul, aiurizantul Malraux vrăjește în 1934 un auditoriu îmberbe cu cozerii despre Sfântu Apostol Pavel, deși gându său e pironit pe Stalin ?

Steaua de la Bethleem a fost rătăcită în nebunia secularizată, așa că oarece personaj progresist vede aievea, în Parisul ocupat din 1940, *o steluță roșie* licărind în ceața alburie... Mă rog, chit că nefericita Franță căzuse și ca urmare a abjectului pact bolșevico-nazist.. Ca să nu mai vorbim că în aliantă și competitie cu svastica, „steluta" riscă să pălească în această perioadă de dominatie a Soarelui Negru. Totuși, se conturează în luptă o anume ursită sub semnul stelutei roșii, care strălucește rece și neînduplecat. Mă rog, în tulburii anii 1940, anexele Vaticanului ascund nu numai evrei mascați în sutane preotești lungi, dar și vajnici atei comuniști, arătând ca niște monseniori burtoși!

O epocă tulbure și nu numai ea merita o personalitate crâncenă precum Pierre Drieu la Rochelle, care chibzuiește în taina laboratorului său, în 1942: păcat că mentalitatea mic-burgheză și neîncrederea în evrei l-au împiedicat să devină *comunist*, simtea că pe acolo se pitea întoarcerea la valori (!), în acest stil se recucerește poporul. Stalin e deopotrivă conducător de drept divin, ca și de drept popu ar absolut. Oamenii lui Stalin sunt aristocrați cum n-au mai existat de veacuri! Iată un *imperiu perfect teocratic, făr' de falie sau fisură* și bine fac alde Roosevelt și Churchill că, inconștient și servil, *clădesc cu mânutele dumnealor acest imperiu comunist* mondial. El, Drieu, e pregătit să moară cu o bucurie sălbatică a gândul că Stalin câștigă partida, devenind stăpânul lumii. E bine ca oamenii să aibă în fine un Stăpân să simtă astfel ferocea atotputernicie a lui Dumnezeu și puterea inexorabilă a Legii. Pe termen lung, comunismu. musai învinge, dar va triumfa pierzându-se pe sine, asemeni crest nismului. Nici Kafka n-ar fi gândit-o mai dur, decât cristalul lui Drieu .

Si când te gândești că totul a început cu calculul Stabului de la Berlin, cu aur german și cu vagonul plumbuit care străbate Europa, aducându-l pe Lenin la Petrograd (Sankt-Petersburg), unde-l așteaptă un oarecare Stalin. Sunt 30 de emigranți bolșevici, care promiseseră să răstoarne Rusia, scotând-o din război. „Din punct de vedere militar" a fost o aventură izbutită, se vor felicita generalii germani Ludendorff și Hoffmann, căci acești bolșevici-rusi speciali, protejați – vor zdrobi moralul armatei pravoslavnice. Totuși, Lenin (*însoțit de scumpa lui Krupskaia*) sosește îngrijorat de „vociferările malitioase ale sovinistilor", indignați de trocul bolșevic... În plus, mic-burghezii soți sunt îngroziți că, fiind zi de Pasti, nu vor găsi birjă în gară!

În climatul apropiatului „Primăverii de la Praga" din 1968 – urmând crizei comuniste de după moartea lui Stalin, revoltei din Germania comunistă, demascării „cultului personal tătii", eroziunii poloneze și interventiei sovietice în Ungaria – Milan Kundera amintește sarcastic: și URSS-ul, înainte de a cere socoteală altor țări si part de (de *pildă Cehoslovaciei*), *s-ar cuveni să explice public însăși* starea ei de zeci de ani. sterilitatea gândirii de stânga, încremenirea dubioasă a s stemului judiciar, procesele sinistre din 1937 s.a.

Bun, comunismul a fost o fatalitate istorică si a ajuns cu timpul o *fantomă.* Dar chiar nu putea fi stopat pe parcurs?

În jurul lui 1960, la vila guvernamentală de lângă Moscova pentru *loisirul* nomenklaturii, poate fi întâlnită o *pereche de bătrânei mici și inofensivi, cu un aer absent.* Cumva ostentativ, lumea se preface a-i ignora pe soții Molotov, acum ei nu mai sunt nimic... O familie de administratori îi anturează, scârbită de ticăloșia umană! Molotov își plimbă aerul absent, poate sâcâit și de nevastă care trece de la veneratia pentru Stalin la admiratia pentru Hrusciov!

E Molotov o fantomă a comunismului? Neîndoios. Fostul nr. 2 din vremea lui Stalin e primit cu slugărnicie la Policlinica Specială a nomenklaturii moscovite... Altminteri, v etuiește în apartamentul de serviciu din strada Granovski și bântuie pe la Biblioteca Lenin, *sau teatru* .Când are cine să-l asculte, bătrânul edec își aminteste *cu satisfacție cum* reprima Lenin răscoalele țărănești „arzând totul" ș.c.l.

Generalul Hoffmann – ucenic vrăjitor trezit –, care propunea în 1919 o ofensivă asupra Kremlinului, se trezește anturat cu mult interes de diplomații occidentali.

Lumea a primit cândva lovitura crestinismului, care a zguduit Antichitatea, reflectează Hitler în ale sale „Tischreden". *Iar bolșevismul este copilul neglijat* al crestinismului. Iar pe aproape se află mereu evreii, care *răstignesc Christul arian, lumea însotind apoi în transă* „bolsevismul primitiv" al apostolului Pavel... La urma urmelor, totul este un basm evreesc, rânjește hâtru Führerul.

După 1935, căpeteniile naziste se spovedesc în gura mare unor urechi britanice, deloc indignate cât *receptive*, cum vor pătrunde diviziile blindate germane în Rusia bolșevică, inamicul universal cel mai de temut! Bine, bine, își zic britanicii lucizi, să fie vorba doar de pregătirea *unui Blitzkrieg în directia fireasca, sau e un truc, un pretext* perfid al nazistilor împotriva Occidentului?!

Cred șefii naziști (mai cu seamă Rudolf Hess, prin filiera geopoliticianului Haushoffer) că Marea Britanie nu are nici un interes să ajute Rusia să înfrângă Germania. Marea Britanie are de asigurat echilibrul european, îndeosebi securitatea continentului împotriva „Rusiei Sovietice Eurasiatice".

Interesantă opinie circula în epocă: Marea Britanie ar *fi consimtit și marsat dacă nazistii e-ar fi prezentat drept* obiectiv secret și final colonizarea Rusiei bolșevice, ca *Lebensraum și Herzland* al Germaniei. Atât! Chit că războiul din Răsărit era și ideologic.. Numai amenintarea nazistă asupra plexului solar al Imperiului, Orientul Mijlociu, putea deranja Marea Britanie.

Bine, Hitler e fanatic și extremist în 1936, când afirmă că dacă metodele bolșevice vor izbândi, cultura europeană va fi înlocuită de cea mai îngrozitoare barbarie. Dar clasa politică britanică murmură în secret, în 1944 – în plină euforie a Aliantei antinaziste – că *barbaria rusă ar prea putea nimici cultura și independența unor străvechi* țări europene, ceea ce ar produce un cataclism fără seamăn în istorie!

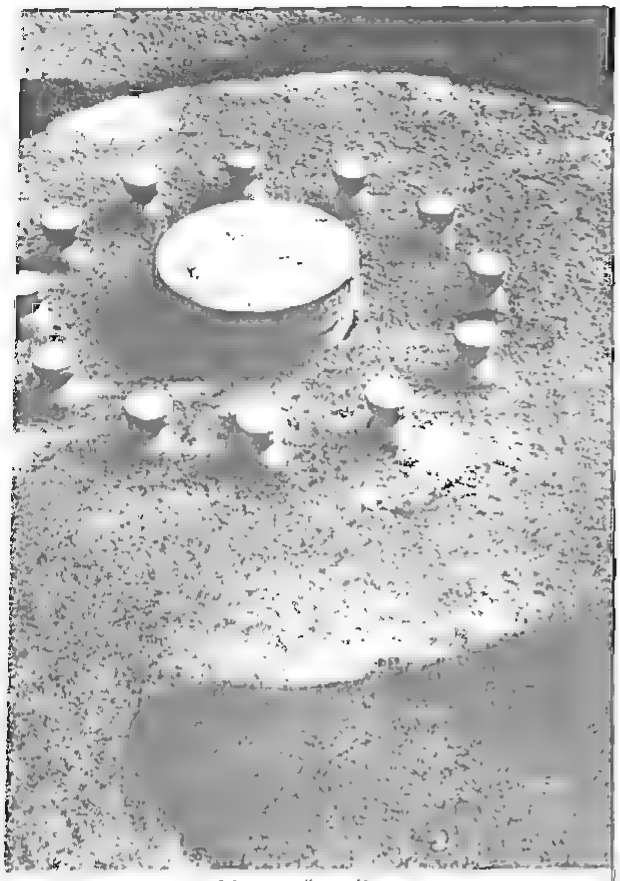

Masa tăcerii

S-a înțeles în veacul modern că o crimă creste în ăsura în care, ridicându-se din planul animalic, câștigă spirit. În Marea Crimă dispar indicile, apar combinatiile .re, întărind logica, năruie Legea. *Si apoi crima aceasta* s dioasă deplasează fapta spre fiintă, apreciază Ernst inger, ajungând să sălăsluiască în calitate de duh abract al Răului în economia *constiintei pure a individului.*

Secvente ale jurnalelor de actualităti sovietice, din el de-Al Doilea Război Mondial (plus filmologia excesivă), u largă răspândire în Occident, surprind cu tâlc bătrâne ame care-si jelesc fii Dar observatori sagace nu vor á se ase îmbrobodi ti de institutia propagandistică a amelor, ei se întreabă câti călăi si tortionari ai Sistemulu or fi fost purtati de aceleasi pântece zdravene de mame inte?!

În *apologetica Lenin*, oferită de scriitorasi soviet ci, pare ca trăinicie „omul cu arma", de nu *criminalul ideo-gic nemijlocit.* El se recrutează fără dificultăti, decenii ı șir. Undeva, în Rusia rurală ochii atenti observă o emeie suie, mamă a unui idiot cu fată oribilă, încremenită, nviorat *doar la vederea unui pahar cu votcă*... Femeia e plânge de amarul v etii ei, oameni de inimă îi sugerează anse onorabile de descurcare în orăselul apropiat, dar ăranca nu si nu, când ai un flăcău tânăr e musai să te ıciuezi la Moscova! Cum asta, râd naivii, cine are nevoie a Moscova de un imbecil, întristător chiar pentru morarurile soviet ce?! Dar uite că otreapa rurală e socotită otrivită pentru garda militarizată si primeste viză de edere împreună cu maică-sa, bașca locuință în cel mai nterzis oras d n lume...

Iată unul, de care se tem deopotrivă deținuti, gardieni si chiar comandantul lagărului , unul pe care *smecherul de Dumnezeu* (zice sens bilitatea rusă de *zek*) l-a stigmatizat prin însusi numele său, Volkovoi (volk=lup).

Bun, născuti si fasonati de Sistem ca monstri speciali, dar sunt ei cu adevărat capabili să privească pericolul în ochi, în prima linie, contra unui inamic înarmat? Din ce în ce mai relativ... Gărzile Roșii în 1918, sau barajele NKVD în contra retragerii umilitoare a Armatei Rosii în 1942, prezintă acelasi spectacol în notă comună: un segment slab militar, constituit din bolsevici, komsomolisti & adunătură pestrită, iar în spate comisari cu vestă de piele si pistol Nagan, eventual încă o linie de apărare si mai în adâncimea spatelui, alcătuită din bolsevici + komsomolisti bine înarmat .

Iată un slujbas zelos a Sistemului, anchetator NKVD. *Victima sa, profesor chimist cu pete în biografie*, a „recunoscut" că a vrut să-l asasineze pe Stalin, apoi brusc îi face s ujbasului pocinogul si nu mai vrea să recunoască *nimic .. Anchetatorul urlă de sperie clădirea ministerului*, el are lacrim fosforescente de dement, *de parcă anchetatorul era victima anchetatului său!?*

Cercul vicios al Terorii *se închide cu tot cu rotitele* Terorii, câteodată cu tortionarii anonimi, sigur cu slujbasii-lideri. Când va fi lichidat „legal" colosul Beria, bossul comunist occidental Palmiro Togliatti *este iscodit· poate* e crede că seful suprem al KGB ar fi fost agent imperialist?! Nu, răspunde subtilul din tara lui Machiavelli, dar a produs asemenea fapte ca s cum ar fi fost într-adevăr..

Comunistul agresiv Aragon leagă izbânda Sistemului de visul stelar si crede că inamicii îi aduc omagiu Sistemului, crezându- depărtat de om la nivelul stelelor visate! Dar ce simte simbolica „Niobe", căteaua tragică a lui Serghei Esenin? „Deasupra caseı-apăru pe zare, / În locul lunii unul din cătei/ ./când cineva-n ogradă, / Drept pâine-i zvârle-o piatră dinadins, / Ce stele mari de aur în zăpadă / Căteaua ochii tristi si i-a prelins". *Marș spre stele? Da, spre steaua fiecărui dispărut în Sistem.*

La ce pret cumplit de scăzut e cotată viata omului *rus, cugetă amarnic Gorki scurtă vreme după vestea* sinuciderii lui Esenin De ce-i vine lui Gorki în minte tocmai poezia cu căteii înecati, pe care maestrul o crede text esenian *autobiografic?*

Într-un roman al său, Ilya Ehrenburg lasă să curgă o viziune prea putin „stelară" a Imperiului Rosu· „Voi trăiti pentru viitor, dar logica e cenzurată:" E *ca un fel de goană* a ogarilor pusi să urmărească un iepure electric, iepurele tot nu-i vor putea prinde si de altfel el este lansat numai pentru ca ogarii să învete să fugă mai repede".

Glumă de talcioc din Moscova anilor '40: „Cetăteni, Evrika, am găs t marea minune.. , săpunarita care curăță orice pete, în afară de petele negre din biografie!" Câte familii, asadar toti indivizii componenti, nu au pete neplăcute în biografie?

Câtă dreptate are Soljenit^n oftând „Cel mai greu pe pământ este să te fi născut rus!".

Păcat de excepționala mitologie a „Revolutiei".. În 1941 un soldat german ajunge cu unitatea sa la Odessa. Tânărul vine contaminat din Germania si când tropăie cu *camarazii pe treptele magnifice din port, retrăieste imagini*

din filmul ***Crucişătorul Potiomkin*** al lui Eisenstein! Dar acum băiatul face parte din tăvălugul rezistibil al învingătorilor şi totuşi se simte strivit de uriaşe cizme mitologice...

Sunt atât de multe şi dominatoare miradoarele unui lagăr, încât îţi vine să crezi că până şi stelele îşi împrumută lumina din această lumină artificială a Terorii omeneşti.

Raza proiectorului, în Moscova războiului, alunecă tremurătoare când spre stânga/când spre dreapta, apoi încremeneşte *ca un stâlp albastru* şi vertical, între bezna pământului şi aceea a cerului.

Ce greu e să explici spre exterior, chiar adepţilor patetici şi pregătiţi poate pentru habotnicie, sâmburele întunecat al noii concepţii, praxisul bolşevic. Chiar oamenii reprezentativi ai Sistemului preferă să tacă şi să ascundă. Panait Istrati îl tatonează în 1928 pe sfinxul Maxim Gorki, proaspăt întors în URSS, dar zadarnic. Timp de 3 ore, în intimitatea sa, *sfinxul* alunecă în banalităţi, preferând să fie tintuit exemplar pentru veşnicie de întrebările cărora persoana sa prestigioasă le datora un răspuns.

Diplomaţii sovietici se simt frustraţi şi amărâţi, pe măsură ce se înmulţesc acuzele de spionaj. De pildă unul, ceva mai răsărit, nu va înţelege cu ce-a greşit faţă de etică şi Occident, când de pildă – la ordinul ambasadoarei Kollontai – îi trage de limbă pe patrioţii danezi şi norvegieni care bântuie prin Suedia, în anii războiului. Sigur că grosul informaţiilor merg la Moscova, dar sunt transmise firmituri şi Aliaţilor occidentali, unde-i atunci *mârşăvia*?!

Oamenii cumsecade se plâng că nu pot transmite nici propriilor urmaşi *experienţa sacrificială sovietică*, nu doar la modul cel mizer a atroce a blocadei Leningradului, sau războiul în general..

Pentru marxiştii fără imaginaţie, istoria cea mai convulsivă se arată liniară: „Revoluţia", musai catastrofică şi planetară, o dată amorsată prin luarea puterii într-un loc anume, se va întinde în toate ţările posesoare de „situaţie revoluţionară". Şi Lenin se va bucura până în 1917-1920 de promisiunea ardentă a acestei ideaţii.

Pentru ţăranii siberieni, proaspăt îndoctrinaţi, chestiunea stă simplu: „ De amu i cât colea revoluţia pe toată faţa pământului. Mundiala... Azi o facem noi pe ea, mâine o să facă ea din noi oameni; din noi, din ţărani... O să ne schimbe, de nici n-o să ne mai cunoaştem". E simplu şi pentru bietul hamal citadin din Ţaritân, cu haina găurită de mizerie, cu matele ghiorăind de foame, cu scăfârlia plină de ciuturi, convins de harul salvific al „mondialei" ..

Stalin ştie să seducă *urbi et orbi* devotiun către paternalismul moscovit şi dirijismul kominternist. clasa muncitoare universală să facă bine şi să vadă în URSS „patria noastră". Se cuvine părăsită ideea învechită că numai Europa ne poate arăta ca ea, marxismul creator de tip Lenin-Stalin are de câştigat în lupta cu marxismul dogmatic! Aşa că, destul de repede, sloganul „Proletari din toate ţările, uniţi-vă!" capătă cramponul „şi popoare asuprite".

Ce l-a apucat pe Gorki şi încă în semiexil, în 1925, să elogieze ambiguu „revoluţia mondială?' În Orient se petrec fapte grandioase şi, deşi nu-s prea „patriot", trebuie să mărturisesc, sunt mândru că Orientul este trezit de „înapoiata Rusie". O ultimă zvâcnire publică a variantei romantice a revoluţie mondiale şi-o permite Serghei Kirov, la începutul anilor '30: ne aşteaptă upte crâncene cu lumea capitalului... va veni vremea când vom porni la asaltul citadelei capitaliste.

Sub girul comunistoizilor germani Kurt Eisler şi Bertolt Brecht va apare şi o făcătură triumfalistă, **Kominternlied**. Cei ataşaţi de statul major al Revoluţiei Mondiale gândesc invariabil în paradigme universale şi ajung inevitabil, ca Mátyas Rákosi, să simtă că în ţara propr e au un teren de desfăşurare prea mic. Viaceslav Molotov (sec şi durabil credincios al doctrinei revo utiei mondiale) retează închipuirea acestor kom nternişti de a se socoti „Stalin" ca excesivă!

În 1927, doi oaspeţi francezi scriitori Georges Duhamel şi Luc Durtain, vizitează o şcoală din Moscova. Şcolarii îi întreabă pe oaspeţi când va avea loc revoluţia în Franţa şi la răspunsul lor vag o fetiţă le spune că, dacă părinţii nu se pricep o vor face în locul lor copiii!?

Prin 1939-1940 muncitorii francezi din „part da rusească" par a aştepta din partea lui Stalin o revoluţie oferită sau *impusă*. E poate o credinţă mi(s)tică în straturi largi ale poporului francez, o metamorfoză sinistră a visului național de stânga . Dar unii ca P. Drieu la Rochelle, se cam îndoiesc de capacitatea lui Stalin de a implanta o revoluţie mondială, a se vedea eşecurile din Ungaria, Germania, Spania, China. Cel mai grăitor este *eşecul german*: greu si-ar admite Stalin vreo vină în ratarea oricărei sanse de a se rezista în Germania asaltului nazist, din cauza sectarismu ui *kominternist*. Germania nazistă rămâne un obstacol substanţial în calea revoluţiei mondiale, cel puţin în Europa. Minţi ascutite nemteşti şi englezeşti simt riscul după căderea Franţei: pe când Wehrmachtul ar fi ocupat cu războiul dincolo de Canalul Mânecii, Stalin ar năvăli în Europa spre edificarea revoluţiei mondiale!

Dar în parte, tot a reuşit această „revoluţie mondială" În câteva ţări din Est, unde a pătruns Armata Roşie, se petrec în dispreţul comisiilor aliate de control zbateri tulburi ale comuniştilor autohtoni... Nu-i un implant al acestei „revoluţii mondiale" şi la Bucureşti în 1944-1945? Tovarăşii însărcinaţi cu ideologia sunt foarte mâniaţi pe unul de-al lor mai zgubilitic că vrea să teoretizeze într-o carte posibilitatea răspândirii socialismului prin „descălecare militară", dar numitul Belu Zilber precizează că o fi combătut Lenin o astfel de teză în 1921, dar acum, iată că în 1945, la o întrunire criptocomunistă de la Cercul Militar din Bucureşti, în jur stau la pândă soldaţi din Armata Roşie. . Evident că stupizii vor contrazice şi evidenţa!? Şi totuşi, în 8 noiembrie 1945, Piaţa Palatului e inundată de o uriaşă manifestaţie regalistă/anticomunistă/ pasnică, iar comun ştii – pe lângă că trag cu mitralierele din clădi rea Ministerului de Interne – organizează o *contrademonstraţie*: indiv zi înarmaţi din poliţia „democrată", plus cam oane proletare supraîncărcate de dur cu bâte/răngi/ lanţuri/ matrace şi muieri isterizate. Un ofiţer al armatei regale aleargă, cu faţa însângerată... De la o fereastră a Palatului, regele Mihai îi arată lamentabilului. Tătărăscu scena: „Priviţi, asta vreţi voi pentru ţara

noastră?" Fostul om politic burghez, jalnic *tovarăs de drum* a comuniștilor, pleacă privirea. Și când te gândești că odinioară, același Gh. Tătărăscu zdrobise revolta bolșevică de la Tatar-Bunar, presărând terenul cu rămășitele a 3000 de insurgenți!

Structurile propagandei bolșevice se asigură cu o scuză: uite că Armata Roșie a pătruns și în Austria/ Finlanda /Norvegia, iar în aceste țări nu s-a întins „revoluția", căci vezi bine nu erau condițiile interne coapte! Oricum, pentru Sistem, pare importantă și diminuarea „atitudinii dușmănoase a oamenilor" din diferite țări față de proiectul sovietic *mondialist*

Anticomunistul (?) sir Winston Churchill e plin de admirație pentru stilul de muncă al lui Stalin, pentru forța titanică, dârză a voinței liderului bolșevic. Adică pentru munții de cadavre care jalonează calea mai mult decât machiavelicului „Prinț" de Răsărit, *sir*? Model pentru revoluția mondială?!

Și când te gândești că același Churchill vociferase ca un buldog a Occidentului că socialismul este filosofia falimentului, crezu ignoranței și al invidiei. . Dar la un moment dat, pentru a nu fi stingheriți câtva mari, îndeosebi Stalin, sunt sacrificate milioane de suflete din Est. Churchill uitând lucidu examen asupra comunismului sovietic pe care-l dădea prin raportul său în 1919.

Stalin nădăjduiește că războiul îl ajută să-și împrăștie Ideea în Europa, cel puțin până unde ajung tancurile sale.. În conversația cu Maurice Thorez în 1944, Conducătorul își exprimă regretul că s-a deschis al doilea front, altminteri Armata Roșie ar fi ajuns până la Atlantic și ar fi putut și comuniștii francezi să *aranjeze* lucrurile în tara lor!...

Pe unde se poate, de exemplu în Balcani, se poate aplica vechea variantă *panslavistă*, cu îmbunătățiri. Nătăfleții pot fi lăsați să creadă că s-au întâlnit mirific, legenda locală despre visul unității slave, cu o strasnică poruncă din testamentul lui Lenin către Stalin!?

Ce bine se deprinde lecția lui Big Brother! Într-un târziu pe capul URSS aterizează încă un satelit, patetic și ancombrant: Cuba lui Fidel Castro Insulita revoluționară tropăie frenetic. eroism atașant gen *comunism de război*, morală spartană „pe scut, sau sub scut". Dar poate KGB-ul doar a preluat un experiment CIA. Avortat?

De Gaulle și anturajul îi descoperă lui Stalin, acestui „domn țăran", un anume *farmec tenebros.* Acest supertiran de 1, 65 m aduce prin aerul său de țigan cu Pierre Laval! De Gaulle îl vede ca pe un despot asiatic, ce se și dorește ca atare... Încă vechii bolșevici l-au apreciat pe Stalin drept *asiat*, nu din problematice motivații rasiale, ci pentru combinația unică de stăpânire de sine, perspicacitate viclenie și cruzime, toate caracteristici – s-ar spune – ale bărbaților de Stat din Asia În aprilie 1941, „asiatul" e mulțumit de semnarea pactului de neagresiune sovieto-japonez, arată o cordialitate excepțională demn tarului nipon pe care-l conduce la gară. Stalin, fantastic. se plimbă la brat cu oaspetele și e atât de bine dispus încât strânge mâna feroviarilor și călătorilor de pe peron! Apoi, îl îmbrățișează pe nipon cu apostila „Și noi suntem asiatici, iar asiaticii au obiceiu să fie solidari"... Știa redutabilul Litvinov, șeful diplomației sovietice, de ce oftează: Stalin, spre deosebire de Lenin, nu cunoaste deloc Occidentul, dacă adversarii său ar fi doar sani și șeici, demult i-ar fi tras pe sfoară pe toți! Nu-i bai, se va descurca „asiatul" și cu occidentalii Știe el, Stalin, să fie la nevoie bonom și chiar *charmeur*!

În 1934, André Malraux descoperea la vila lui Gorki un Stalin viclean și abracadabrant, de o jovialitate tăcută. Iar în 1935, în vizită de Stat la Moscova, Pierre Laval și suita fac observații interesante. Mai întâi că muzica militară îi întâmpină pe înalții oaspeți cu o interminabilă *Marseillaise* și o foarte scurtă *Internațională*... Reciproca, aprofundata cunoastere se realizează la supeul de la ambasada franceză și mai cu seamă la serata intimă de la Kremlin Se bea, după obiceiul rusesc, multă votcă. Mă rog, Voroșilov pare foarte european (!?), iar Kaganovici întunecat și fioros. Stalin râde mult... E capabil de jovialitate sinceră? Poate e doar un bun actor. Se pălăvrăgeste mult, inclusiv despre dans, iar Stalin îi ordonă teribilului general Budionnîi să execute o „căzăcească". Laval ar vrea să se asigure că obraznicii comuniști francezi nu-l vor mai sâcâi și se zice că Stalin -ar fi răspuns criminal-umoristic: vă supără acești comuniști francezi? Împușcați-i! Curând, Laval va pierde alegerile și va rămâne convins că simpaticul Stalin i-a pus pile inverse pe lângă comuniștii francezi.

Lui Roosevelt, Stalin i se pare un om cu mișcări masive, foarte sigur pe sine și încrezător, care păseste lent, vorbeste chibzuit... Și a tora din suita americană, tiranul bolsevic le apare om cu voce măsurată și adâncă, dar de un dinamism înspăimântător, care ascunde rezerve solide de răbdare Și ce *impasibil* știe să se poarte Stalin, om de origine obscură, atunci când primeste un cadou luxuriant de la regele Marii Britanii... Uneori, are un zâmbet fugar ca un fulger. E normal că poartă „otelul" în nume, cred americanii din suita lui Roosevelt, însi pe care-i captează cu saluturi foarte prietenesti, însotite de clipiri strengare din ochi . Pe lângă Stalin (adevărat „unchi Joe"), Molotov pare un tip cenușiu, lipsit de nerv și culoare. Normal. tipul vrea să supravietuiască.

Churchill crede că nimeni nu-i poate reproșa Marii Britanii *perfidia.* Ochii leului britanic râd cu lucini de otel, când afirmă aceasta Uite, chiar el, Churchill, socoteste rezonabil să fii politicos cu un om pe care l vei ucide, ce te costă?! Desigur, una-i jocul diplomatic, cu toate ale sale menite a întări comunitățile omenești și cu totul alta e perfidia directă, asadar prostească Si liderul britanic e sâcâit de aprecierile unora (cuimea, anglo-saxoni..) că el ar folosi în exprimările sale sugestii de neadevăr („suggestio falsi"), sau suprimarea unui adevăr („suppresio veri"). Numai ‚asiaticii" ar putea lua jocul diplomatic subtil și complicat drept „perfidie"! Mă rog, jocul obligă uneori să te dai un pas în lături, precum copiii, cei mai onesti politicieni cu putintă...

Prin ideile, stilul politic și mai ales temperamentul său, Churchill nu s-ar putea defel acorda cu Stăpânul de la Kremlin, dar mai știi?... Își luase omul politic versat măsuri de precautie împotriva propriilor erori comise în fata Marelui Seducător de la Kremlin, dar fi-va îndeajuns?

Vicleanului Stalin nu putea să-i scape grija lui Roosevelt de a-l păstra împăcat cu Churchill Leul britanic are reacții preaomenești în subiectul Stalin, de pildă deși

pentru ceremonii aliate se îmbracă de preferință în alb sau albastru, acum ține să rivalizeze cu uniforma veșnică a mareșalului Stalin printr-o uniformă de ofițer superior RAF! Multe mai obține Roosevelt cu diplomația lui amicală: se stabilește că Aliații, musai împreună, vor impune Pacea și cu forța la nevoie!?

mpune respect și garda personală de ofițeri cu care se deplasează Stalin și care foiesc de colo-colo, suspicioși ca și Stăpânul lor. Liderii occidentali și oameni influenți de opinie ar fi fost obligați să țină seama de *preavizibilul dogmatism autoritar* al lui Stalin, ca și de portretul pasional și ostil pe care i-l face Boris Souvarine în voluminosul text publicat la Plon, în 1935. Le-ar fi fost imposibil unor Churchill și Roosevelt că, având încredințare în cuvântul lui Stalin, se lăsau păcăliți absurd de un geniu al banalității.

Bolșevismul tot *aruncă* învățătură că, la nevoie, în *konspirație* se cuvine să lași impresia că adevărații prieteni îți sunt dușmani, dar pare învățătură irosită pentru înfocații prețuitori occidentali ai URSS-ului. Și atunci să rămână dure instrucțiunile pentru profesioniștii Cauzei, *spioni teribili* (rol de invidiat, dar *rușii au criterii* străine la recrutare), iar restul să fie tombatere utile pentru atmosfera, „*imbecili utili*", cum îi alinta Lenin. Măcar stalinistul Wittgenstein știe să facă figură de *conservator* în mediul stângist de la Cambridge, mărtusindu-și comunismul intim, totuși. În fond, Sistemul îi înrolează *firesc*, parcă spre a le aminti că a ultra-radicalism politic comunist îi conduce stilul lor „*îndrăzneț*" de gândire.

O tactică pe care o percepe și activistul mărunt spune că, pe creasta de val a fronturilor populare, ideile de forță ale partidului comunist se cuvin camuflate, cu *zâmbetul* indefinit de rigoare la adresa cunoscătorilor! La tanc a picat și „antifascismul" ăsta. Iar pe *imbecili*, lasă-i să-și rumege simpatiile pentru țara sovietică, să viseze la un *colcoș cald acolo* (muncind la un kolhoz!?), să fie măgulițiprecum Wittgenstein (cel orbitat de „gândirea burgheză") că li se propune a preda filosofie la universitatea la care învățase cândva Lenin (al cărui portret *străjuiește* căpătâiul unor *tovarăși de drum*...), să renunțe naiv la moșteniri substanțiale, *să-și bată capul* cine-i recrutează pentru Cauză după ce niște carismatici ca Maurice Dobb sau Wittgenstein îi învăluie într-un *halou* pe „Apostolii" de la Cambridge, de pildă! Să servești Kominternul *chiar când* vânează informații ciudate, de exemplu despre Hitler, sau altul, din vremea *adolescentei*. Și ce bine că imecilii utili, supuși triadei „Apostol/ Trinity College/ homosexual" (ce *coterie* prețioasă), sau altor frustrări, nu înțeleg absolut nimic din Teroarea inerentă Sistemului! Cel mult trebuie să le dai un „Părinte" care să le ostoiască temerile, din când în când. Nătărăii sunt fericiți și *dacă-i fixezi* în rolul de momeală negativă pentru *Special Branch* și alte redutabile *servicii*.

Să n-a bă dreptate Gorki? Bernard Shaw este un bătrân veninos, dar amabil și cam bufon... Un imbecil foarte util, capabil să replice-în fața revelației a *minimum* 7-8 milioane de victime ale Imperiului – că Stalin avea dreptate, în fond era *înconjurat de dușmani*!? Când B. Shaw însoțit de lady Astor sosesc în Rusia în plină foamete, în 1933, *sunt însoțiți* prin țară de șeful OGPU, Iagoda. Influenta lady nu îndrăznește să-l întrebe pe Stalin despre *represiuni*, deși îi stă pe limbă... Iar teribilul bufon scrie în Anglia: „Stalin ne-a primit ca pe niște prieteni vechi și ne-a lăsat să ne deschidem *sufletul*, înainte de a vorbi cu multă modestie despre sine... Nu este nicidecum un om sinistru, *tenebros*". Sigur, URSS e statul viitorului, dar nu ține Shaw să locuiască aici, preferă să se scalde în iadul englez ca un bătrân păcătos! Important e că bufonul asigură lumea largă că zvonurile despre foametea din Rusia sovietică sunt „născociri". Astfel mureau de foame milioane de *oameni*, iar *tovarășul* de drum și odraslă miliardară Walter Duranty își liniștește cititorii de

Timiditate

la „New York Times"! Tipii ca acesta sunt infinit mai utili decât vreun banal membru de partid comunist

Decenii de-a rândul, în Marea Britanie a circulat aprecierea: Churchill? Fireste, sclipitor, dar lipsit de judecată! Sufletul îl trădează şi uneori depăşeşte imperceptibil granita între amabilitatea protocolară şi *naivitatea politică* ce l-ar obliga să facă mărturisiri periculoase de soiul „Ah, Stalin, cât îţi sunt de recunoscător, ce bine mă înţelegi tu pe mine!", sau nu ştiu ce autoironie supusă. „Propria mea soţie este complet sovietizată.. , ar merita s-o alegeţi într-unul din sovietele dumneavoastră!" Abandon săgalnic, vai. E o atmosferă, primarul unui mare oraş britanic exclamă la un miting în 1942: „Se vorbeşte despre comunism... acum la vot majoritatea ţării noastre s-ar afla, probabil, printre comuniştii „De-ale lorzilor Marii Britanii. Churchill îşi recunoaşte acest sentiment *patologic* de trăire a unei fascinaţii faţă de Stalin, în relaţie particulară!? Leul britanic ţine să se explice, bărbăteşte aşa zicând, cu Stalin, el Churchill a fost antisovietic mai cu seamă în primii ani după 1917 şi Stalin îi apreciază prudent consecvenţa ideii! Ce rost are pentru Churchill continuarea? „Îmi puteţi oare ierta toate acestea?" Stalin îl priveşte calm şi pasează absolvirea către „Dumnezeul dumneavoastră şi . istorie". Şi totuşi, Churchill este deplin lucid în 1944 asupra roadelor victoriei sovietice inevitabile.

Iată-l pe omuletul politic american Harriman. Stalin îl cucereşte cu apelativul „Omul nostru din Ceatura", spre a-i aminti că tipul lucrase în Caucaz la o concesiune americană... E lichidat entuziasmul generalului polonez Anders (apoi şi persoana.), strică planurile de la Teheran! În genere, existau deja suficiente date de incriminare a lui Stalin, ceea ce nu-l împiedică pe Truman să preia de la Roosevelt cortegiul de smecheri şi idei nefaste.

Nu lipsesc Sistemului universal de complicitate cotcarii ca Brecht, care nu ţin defel să verifice pe propria piele binefacerile sovietice, cu toate că visul lor nici n-ar fi fost tulburat de raţii şi cozi... Brecht se adăposteşte în Finlanda, trecând prin URSS doar în 1941, când urma să ia din Vladivostok vaporul spre odioasa democraţie nord-americană!

Îndată ce sovieticii parvin la mai toată arhiva Gestapoului, li se oferă perspective nebănuite Fie francezi, fie de alte neamuri europene, ţipi aflaţi în primplanu Rezistenţei anti-naziste, sau în alte posturi importante ale vieţii publice, erau foşti agenţi ai Gestapoului, Abwehrului, sau serviciilor secrete italiene. Adesea, o greşeală de tinereţe! Colaboratori, simpatizanţi, mai pe faţă, mai pe ascuns ai nazifascismelor... Sovieticii îi transformă în „tovarăşi de drum" pe termen lung, foarte preţioşi arătându-se indivizii marcanţi din domeniul presei şi mass-media, artei şi culturii Tipi ce puţin la fel de dezgustători ca trepăduşii de condei şi faptă ai Estului comunizat.

Nu în cele din urmă, asistăm la o situaţie interesantă. Oameni care nu au nici o atracţie deosebită pentru URSS şi comunism şi nu sunt tovarăşi de drum aduc servicii ciudate puterii bolşevice de pildă ca savanţii Fuchs & co. care, din tabăra aliată, pasează sovieticilor date secrete despre bomba atomică, motivaţi de un simţ al echilibrului în asigurarea păcii mondiale!

Probabil că pentru conştiinţa sovietică, cel mai mult au apăsat câţiva comunistoizi occidentali, în frunte cu perechea Aragon-Elsa Triolet, adevărat *gineceu politic* (să nu uităm, cucoana era rusoaică. .). Diabolica pereche şi-a edificat în Occident o carieră foarte lucrativă, bazată şi pe dragostea pentru Uniunea Sovietică. Când se certa cu Elsa, Aragon se duce la scumpa ambasadă sovietică să se vaite de soţie, bucătăreasă şi toate femeile! După o propagandă îndelungă şi dezgustătoare, „maurul" Aragon se supără pe *canibali* şi semnează câteva proteste, ce-are a face, doamna Mandelştam îi aminteşte „maurului" că a supt destul la masa canibalilor! Măcar să nu simuleze acest Aragon că n-a ştiut din vreme natura criminală a bolşevismului, doar mereu s-au purtat în chiar preajma sa discuţii principiale *canibalice*...

Vesticii prestigioşi tovarăşi de drum îţi oferă surprize, de exemplu tovarăşul pictor Picasso va produce pentru măreata aniversare a lui Stalin (împlinirea a 70 de ani în 1949) un asemenea portret grotesc, încât oficiosul „L'Humanité" refuză să-l publice! Dar se trag ilustrate în Franţa şi una ajunge la un funcţionar al Kremlinului, care o folosea ca semn de carte. Cotrobăindu-i biroul, femeia de serviciu – agent KGB – îl toarnă şi Beria explodează, crezând că vede o caricatură a lui Stalin!? Yesmenu e anchetat

În genere, în cuibul sovietic au fost îndopate destule păsări străine, ca să-şi cumpere blănuri à la Elsa Triolet şi apoi să croncăne asurzitor în ţările lor asupra beatificei experienţe sovietice Până şi câte o bestie locală a Sistemului a mai îndulcit uneori necrutarea programatică, dar a să fi trăit tovarăşii de drum cu raţia femeilor şi copiilor din sate e deschiaburite, conform Sistemului adorat de dumnealor!

Să fi existat un *condominium* al vinei ambelor Sisteme, un punct îndepărtat al erorii comune? Aflat pe urmele mecanicizării şi alienării speciei, Ernst Jünger observă în eseul său ***Sanduhrbuch*** că libertatea s-a pierdut odată cu producerea ceasurilor mecanice, când *tempus mortuum* se transformă din serv în senior al oricărui Sistem plăsmuit de omul social.

Trebuia ca să reacţioneze dur şi Occidentul, începe Războiul Rece, o reacţie salubră în ordinea necesităţii istorice. . Dar te pui cu soborul de inteligenţe al Estului? Se aruncă Occidentului ideea obraznică, după care Rusia ovietului bolşevice s-a alinia – ca ramură avansată – *civilizaţiei tehnice occidentale*, doar adăugând specific oca fanatic şi sanguinar! Aşadar, Occidentul ţine să se răfuiască – prin Rusia şi Est – cu propria sa ramură „tehnică" să-i zicem excentrică, e vorba de o „revoluţie internă occidentală" acest Război Rece, omul e peste tot *o minoritate proletară* a unei tehnocraţii al enante. Ce tâlc măreţ mai pot avea atunci brigăzile occidentale antibolşevice, pe care le mobilizează Occidentul, atrăgându-i pe voluntarii estici în cruciadă, fără temeri de contaminare bolşevică?

Chiar dacă Războiul Rece îşi continuă *grimasele sale rationale*, mai apare şi câte un zâmbet pe faţa Istoriei .. Cum să n-aibă dreptate Lenin, cu a lui vajnică bucătăreasă-om de stat? În 1956, clasa muncitoare din Moscova

demonstrează furibund împotriva intervenției „imperialiste" din Suez (ce coincidentă, *tocmai* se desfășoară amestecul sovietic în revoluția maghiară...), mult timp nu apare nici un oficial al ambasadei americane, în fine se vestește un. . bucătar, ca din povești. Regie? Ar fi fost păcat. Omul se explică: „Eu nu sunt imperialist, sunt de-*al* vostru!".

De o nostimă ferocitate se arată a fi istoria partidului, veșnic amendabilă. Un tip spiritual de-a Sistemului observă cum se schimbă aprecierile: bun, Lenin l-a urmat pe Marx, dar urmașii firești ai lui Lenin se dovedesc catastrofali! Păi, să-i vedem. Trotsky a fost un mercenar în solda imperialismului; Zinoviev, un trădător al clasei muncitoare; Buharin, un reacționar de dreapta și agent dublu; Rîkov, un dușman al poporului; Kamenev, un sabotor și deviaționist; Piatakov, un dușman al clasei muncitoare; Rasko nikov, un dev ationist; NKVD-istul Iagoda, dușman al *poporului* și trădător; NKVD-istul Ejov, un dușman al comuniștilor; mareșalul Tuhacevsk un dușman al patriei și sp on; generalul Gamarnik, un purtător de cuvânt al dușmanu ui, Beria, agent imperialist și trădător; Stalin, un crim nal demascat, Molotov, un dușman al part dului; Kaganovici, Bulganin, Malenkov, *niște* dușmani, pur si simplu; Șepilov, agent dublu, mareșalul Jukov, dușman al lui Hrușciov. N-a mai rămas decât Hrușciov, dușmanul tuturor rușilor. să fie demascat!

Nu numai pe sovietici îi dezamăgește Hrușciov, ci și pe camarazii chinezi, care nu-l văd de oc lider al revoluției *mondiale*, ci doar meschin apărător al egoismului imperia si sectar sovietic Altfel, mă rog, nu-i o noutate că Hrușciov îi disprețuiește pe chinezi, Stalin se comporta la fel, dar măcar era lider adevărat și nu se temea de „imperialiști și *fascisti*' Drept care. chinezii depun provocator o jerbă imensă, cu litere aurite, la sicriul lui Stalin (cât încă se află în Mausoleul ritualic...): „Lui I.V.S., marele marxist-leninist". Jugoslavia, China, Albania si Cehoslovacia își văd partidele comuniste anatemizate ca-n vremurile cavernoase ale Kominternului.

Într-o bună zi, când Hrușciov îl acompaniază pe președintele indonezian Sukharno la Leningrad. clasa muncitoare băștinașă (urmașa renumitului „proletariat din Sankt-Petersburg") vociferează la meeting-ul oficial „Trăiască Sukharno, jos Hrușciov". Liderul sovietic rămâne fără replică... Dar cu toate că regimul lui Stalin nu suferise Leningradul și-l persecutase, muncitorimea de aici ar fi preferat pe Stalin, Molotov, pe oricine în afară de Hrușciov. Care pitoresc de Hrușciov se va sinărui, în încercarea sa bizară de a lichida „Aparatul"... Între alții, îl detestă pe Hrușciov *nacialnicii* durabili de la Kremlin, „adevărați cavaleri ai GULAGULUI" (după vorba lui V. Erofeev), care-l cred papă-lapte politic și trădător, rânjind satisfăcuți la debarcarea *pitorescului* personaj l-au venit de hac acei misterioși „*ei*", de care Hrușciov se tot plângea că nu-l lasă să se desfășoare cum vrea, imputându-i publicarea lui Soljenițîn cu a sa ***O zi din viața lui Ivan Denisovici!***

După moartea lui Stalin, echipa de conducere a încercat inițial o critică virulentă a Tiranului, dar a sfârșit în coadă de peste, spre a nu zgudui irevocabil temeliile Sistemului. Astfel, se apreciază că activitatea tovarășului Stalin cuprinde atât aspecte pozitive, *cât* și negative, că s-au petrecut greșeli și denaturări grosolane, producându-se prejudicii în ultimii ani ai vieții lui Stalin!?

În acești ani tulburi, poetul Andrei Voznesenski asaltează redacțiile moscovite. O namilă cordială îl confundă pe băiat cu fiul unei celebre victime a Terorii. Apărarea e, o vreme, nuti ă, namila excesiv de amabilă zdrobește împotrivirea „nici un *nu înțeleg*, sau *dar*, nu te mai ascunde, tatăl e acum reabilitat, s au *comis* greșeli", curg laude.e pe capul *micului* poet! Dar vine și clarificarea. „*adică* nu ești fiul lui...? Atunci de ce ne bați la cap, domnule, scrii texte aberante, nocive... Și mai vrei și cea"...

Într-acestea, urmând exemplul minim decent al național-comunismului Jugoslaviei titoiste, *alți* sateliți se încearcă în domeniu· România lui Ceaușescu (record de *trivialitate* bufonă și tragedie travestită), China lui Mao (multiplă tragedie, cascadă de lacrimi pe masca lui Confucius) ș Albania lui Mehmet Shehu (deriziune minoră, palmă pe obrazul lui Skanderbeg). Măcar no să ne amintim trista scuză a lui Milovan Djilas, după care *comunismul național* rămâne în esență un comunism, deși de o nuanță mai puțin absolutistă. Oare? Să-i întrebăm pe supușii lucizi ai lui Ceausescu.

Zâmbește luminos o mare intelgență a Răsăritului, Petre Țutea fiti *încrezători*, tot o să le-o tragă americanii rușilor până la urmă. .

Țara sovietică, deși mereu *îmbălsămată* după moartea lui Stalin, a continuat să se descompună și în *fine* s-a rupt în bucăți puturoase. Haosul d n Rusia anilor 1990 cată a demonstra oricărei puteri supreme a imensei țări, opiniei publ ce, frag litatea *liberalismului occidental* pe solul rus. Da, le-au tras-o americanii sovieticilor, nici vorbă, ca să se poarte iarăși cuviincioși cu *feluritele necuviințe ruse*, abia îndrăznind să ceară oarece explicații în legătură *cu* asasinarea sordidă a ziaristei moscovite de atitudine Anna Politkovskaia. Ei aș, face Vladimir Putin să știți că ziarista nic nu era luată în serios de rusi din cauza radicalismului ei! Nu articolele ei *anti*-Kremlin sau anti-cecene au deranjat Puterea, c abia moartea ei prejudiciază Rusiei.

E impede, nu-i așa, că *globalismul* nu- pregătit să se lipsească de pitorescul si culoarea rusă. Și nici de fiorii amenințări ei latente, ca bun exercițiu *sadomasochist*. Coruperea ideației universale, pe vechea procedură a „imbecililor utili", calul troian în tabăra adversă confundată cu un întreg Univers, are a ține cont de bătrânul sfat al lui Stalin· nu trebuie să cumperi o națiune, e suficient să ai *ingineri de suflete*. Așadar, maestri de gândire, vedete ale media îndeosebi... Dau ajutor nestăvilit destule sirene înste at-europene si capete de ou anglo-saxone, cu atent a captată de rafinatul „conflict de civilizații" între Occidentul crestin și terorismul islamic!

Cât putem judeca după căderea *oficială* a comunismului din Imperiul Rosu, 1991, să zicem că noua Rusie *nu* și-a gestionat prea întelept demonii, cum nici nu și-a admis răspunderea în tragedia universală a veacu ui. Care remuscare?! De nu cumva amenință cu stabilizarea în durată a barometrului *la mijloc de rău si bine* (oricum, constantă bizantină a Răsăritului), gen· „E așa de mare confuzie/Spuse regele bufonului/ Întoarce-ți doar fața/ Asta va fi baza/Noii noastre constituții"...

Adrian Botez

MIORIȚA ȘI EMINESCU

Miorița, cea atât de tembel interpretată și condamnată, oferă surprinzătoare soluții, pentru problema *Învierii*, la traco-geți (sau geto-daci, cum doriți...). Într-o variantă ardelenească a mult-hulitei *Miorițe* – Magul-Păstor le spusese celor apropiați că VA ÎNVIA (iată, stimate și regretate domnule Octavian Paler, adevărul despre „nesimțirea", în fața „pericolului" MORȚII, a păstorului și a românilor, în general. .: păstorul traco-get ȘTIA CĂ VA NEMURI-ÎNVIA!!!): „Oile, păscând, / Să le-aud plângând./ Cum plâng și jălesc,/Eu să vă-ndrăgesc./De v-o veni dor,/EU AM SĂ MĂ SCOL" – s.n.– la fel, și într-o variantă moldovenească: „Și mama purta,/În traistă ducea/Apă-n-vietoare,/Buruieni tămăduitoare/Și mi-l oblojea/Și mi-l descânta,/DE MI-_ ÎNVIA" – s. n. (cf. Adrian Bucurescu, *Dacia secretă*, „Arhet p", Buc., 1997)

* * *

Indiferent fața de istoricitate și determ nări, Logos-ul se exprimă: nici un individ, nici un grup de indivizi, de niciunde și nicicând, *nu aleg ei* Logos ul. Logos-ul *preexistă* și *el* alege, *el* se revelează. Nimic nu este știut, în sensul adevărat-suprem, dacă nu este revelat După cum afirmă și N Berdiaev, Adevărul-Logos nu aparține căutării oamenilor, ci Revelației: „*În* ultimă instanță, Adevăru *din străfundul* lucrurilor este Dumnezeu, iar Dumnezeu este Adevăr [...] Adevărul nu este o realitate, nici un corolar al realului: el este însuși sensul realului, Logos-ul sau calitatea și valoarea lui *supremă* . (Adevărul) e Dumnezeu *care se* revelează în cunoaștere și în gândire, de îndată ce se prezintă sub înfățișarea lui spirituală"

Miorița și Eminescu nu au fost alese, *ci ne-au* ales, ni s-au revelat Și *nici un* interes meschin, și nici o inducere în eroare nu mai încap *alegerea are eternitate*. Dacă pierdem alegerea, pierdem Reve ația, îl pierdem pe Dumnezeu-Adevărul, ne pierdem pe noi, și nu *întru recuperare*, ci într-un neant

E nevoie de inter-rezonare a Semnelor Poetice specifice, pentru a rezona la Semnul Poetic (Logos) sintetic Semnul Poetic al neamului nostru nu rezonează încă, suficient, cu Logos-ul sintetic, din moment ce Logos-ul-Eminescu nu beneficiază de înțelegerea-rezonare (prin traducere bună) în nici o limbă (nici o altă limbă nu si-l asimilează ca pe o Revelație-Geniu, în afară de limba română)

Dan Constantinescu, de exemplu, a rezonat foarte bine la Semnul Poetic-Rilke (în izotopia Semnului Poetic german) Un Semn Poetic, e clar, se identifică *dublu* cu Logos-ul-Poet și cu Logos-ul-neam. Ceea ce, până la urmă, poate deveni o echivalentă de identificare (vezi Eminescu = Logos românesc).

Tot ceea ce, în poezia eminesciană, nu e *eminescian* (altfel spus este *ratat* într-u Eminescu, sunând *altfel*) - nu este *Semn Poetic*. Ne ncluzându-se în Logos-ul specific (dat de impersonalitatea unică, Poetu), nu funcționează românește Este *ratat românește*

Orice Logos specific are ratările lu , altfel nu s-ar putea vorbi de expresie: tocmai ratările-de-Logos reprezintă expresia Logos-ului specific, e e fiind *ratări într-u Logos-ul specific*, ratări care s-au ratat tocmai *tinzând*, intuitiv, către Logos-ul specific.

Eminescu *este* – prin excluderea tuturor celorlalți indivizi, poeți sau nu, în-ființarea Eminescu-Logos spec fic exclude-suprimă falsa multiplicitate-expresie, activând funct'a de recuperare a Logos-ului sintetic (divin). iată cum Logos-ul-Eminescu, tocmai prin suprimarea-excluderea noastră (într-u impersonalitate, ratare-epigonism etern), *mântuiește*. Ce, inițiați-într-u-Eminescu își sacrifică ratarea-ființare neîmplinită devenind devoți-sacerdoți ai lui Eminescu, dizo vându-se (transgresând) în starea de Eminescu (Eminescu este *marele mister* în sensul de ritual sacru, al românilor).

Eminescu non-ratarea Logos-ului specific – *este* prin Revelație. Oamenii-indivizi nu tind ează (decât în falsul înțeles al cuvântului: ei *figurează*, ca niște umbre *proiectate* pe mai mulți pereți – *în funcție* de unicul obiect-cu-umbră-proiectată). Ei sunt, ca frânturi colate ale unor gânduri Logos, ratate în demersu de împlinire într-u Logos (la treapta de inițiere *Logos specific*).

Cel revelat de Logos și, deci, anonim (uneori, paradoxal, un anonim cu nume, e vorba, deci, de anonimitatea într-u divin, recuperatoare – iar nu de banala *anonimitate* social-civi ă), exclude, *în mod firesc* (excludere acceptată de „jertfele" înșeși – de fapt, ratările ce-și conștientizează ratarea, nu mai sunt ratări, ci revelații ale împlinir i într-u Logos-*impersonalitate*), orice existențe co.aterale, false (demascate, ca act revelatoriu, de maximă seninătate – ca fiind false) Eminescu transformă în existențe epigonice nu doar toți poeții, ci, în primul rând, sinele-său-căutător-de-sine – și, *evident*, pe toți cei care *ratăm-într-u-românește* (dar sperăm într-u rezonarea-_ogos specific-Eminescu). E și-a asumat Responsabilitatea Logos-ului, deci și-a asumat toate **eurile-de-criză**[2], trecând, cu *Curajul* Logos-u ui Asumat, în El Transcens (El Adevărat). Trecând, cu iniț at i într-u Logos, în eternitatea (ritualică) a Logos-ului Sintetic (Divin), soterio ogic.

1 Cf. N Berdiaev, *Adevăr și revelație*, Editura de Vest, Timișoara, 1993, p 23-49

2 -Eu – este starea de limitare expresivă a lui el/ea (vezi M. Șora, *Eu & tu & el & ea... sau dialogul generalizat*, „Cartea Românească", București, 1990) el/ea este infinitul amorf-neiritat *suficient* sieși, neutral Eu a) deschidere *nostalg* că în fata originarului (el/ea), pentru a act.va funcția de recuperare a Logos ului, b) închidere temătoare într-u un sine ciuntit, niciodată suf cient sieși totdeauna marcat de starea de criză (**eu-de-criză**), de **groaza responsabilității** de a-l exprima-cuprinde pe nemărginitul el/ea: rezultă o permanentă teroare a lașității, atât groază față de responsabilitatea expresivă, cât și groază față de renunțarea recuperatoare într-u divin activarea funcției expresive a Logos-ului **Tu** – este zona de **fugă lașă de responsabilitate**, a lui eu, un refugiu temporar, până la „curajul" de a se re-dizolva în neutralitatea el/ea

Lucia Dărămuș

Metaforă

Eu și el
am ales să ne *mutăm*
în abisuri.
Nu e nici lună,
nici umbră a celor de pe pământ
nu e nici spațiul posibil
ce și-a făcut locul în cânt
nu e nimic,
dar noi ne-am mutat dincolo.
Avem tot ce ne trebuie,
dacă *vrem să ne odihnim*
puțin, murim —
și ce odihnă!
apoi ne trezim.
cultivăm
morți care sunt stelele
mormintele sunt zorile
și nu ne plictisim
Zilele în lume sunt reale
înotăm în propriile zvoare
nimeni nu ne bate la cap,
se retrag.
Neînțelegând metafore e

Versuri paranoice

Am și eu o manie
din când în când vreau să zac
în confidențialitate
confecționez
paturi cu cearșafuri fantomatice
tremurânde cucute
cu ochi umezi, suvițe despletite
în hurducăla durerii
și tac.
ce *hincoteală*
între un scaun și-un pat,
măsurătoare hidoasă de picior plat,
mă apucă toți greierii
din parcul alăturat
verzi,
negri,
urlă din colțul gurii mele
spre râsul din lună
sardonic –
zbenguială
răspund telemahic
scap
de prostia imperială.

Goliciune

Iubitule, râsul tău miroase a cutremur
da, da, miroase a cutremur
cu-tremur
cu-mur
cu-femur
atât de gol este râsul tău
ca un cutremur
apocaliptic femur.

Confesiune

Mi se rupe liniștea
în mii de cuvinte
deznădăjduit de cumplit
hipnotic bâjbâi cu mintea
după setea de înțeles
și cânt.
moartea antiată
în geometria ei hiperbolică
amprentă împătimită a timpului
își ascunde privirea de mine
știe dorința gândului,
să-i prind privirea
s-o stăpânesc
nu reușesc
refuz să mă grăbesc
și-i leg astfel morții
bolovan de picior
e damnată
suflă din Tantal și S sif
cântând neputința
îmi scald pieptul în oaza cerească
și tresar râzând
de înțelesul din cuvânt –
e bine din când în când să nu alergi
dorind sămânța din mac.

Confesiune – cerul

Cerul mă eliberează de teroare
teroare a sensului descătușat
de cele pământești, de rațiune
din mine se naște pasărea
măiastra pasăre dinco o
de reflectivitatea scrierii
bolnavă de amnezie
cărțile ce scriu poeticitatea
sunt și ele suferinde
de rațiune

eu, pasărea,
merg pe nis puri plut toare
și când căscatul lor dă să mă-nghită
zbor
compătimind ratiunea criticilor
din când în când
doresc să-i salvez
le trimit semințe de mac versificate
să uite de procesul creator
însă cârtițelor nu le plac macii
atunci boala se amplifică
suferă de logosul inundativ
ce mai spun!
ce mai născocesc!
vorbele nasc mucegai
îmbolnăvind logosul creator
de hemoptizie
ca un medic neputincios
râd mefistofelic
mă huhurjzez
în hi-hi-hi
în ha-ha-ha
revărsând cascada calmă.
ăst a n-au avut dreptate.
si zbor, si zbor
lăsând în urmă
dâra cârtitelor .

Povestea supradimensionalului

'Dumnezeu a murit'
printre lacrimi și sfinți
a murit prin sintagme
altoite în minți
filo ogi și ologi
umaniști – suflete usoare
se preumblă prin rânduri
ascunzându-și în cuvânt
palida viată
trupul lor nu rămâne
vin peste ei sarcofagii
urgii de sarcofagii
de demult vesnice sarcofagi
spațiul supradimens onal
a devenit postsupradimensional
Omu a devenit om—
și nu mai încape în el
l-au omorât!
dumnezeu a murit pentru ei
'Asa grăit-a Zarathustra '

Esența cuvântului

Mi-e sete
de cuvântu băut
în sfințenie
ca cel mai betiv
dintre betivi
Întind degetele
ating setea din sete
de cuvânt sorbit
în tăcere
ca cel mai mut
dintre muți
Închid ochii
văd setea de sete
de cuvânt simtit
de nări.e celui mai orb
dintre orbi.
mi-e sete si-l beau
întind mâna si-ating
închid ochii si-l văd
pe Iisus întors în cuvânt

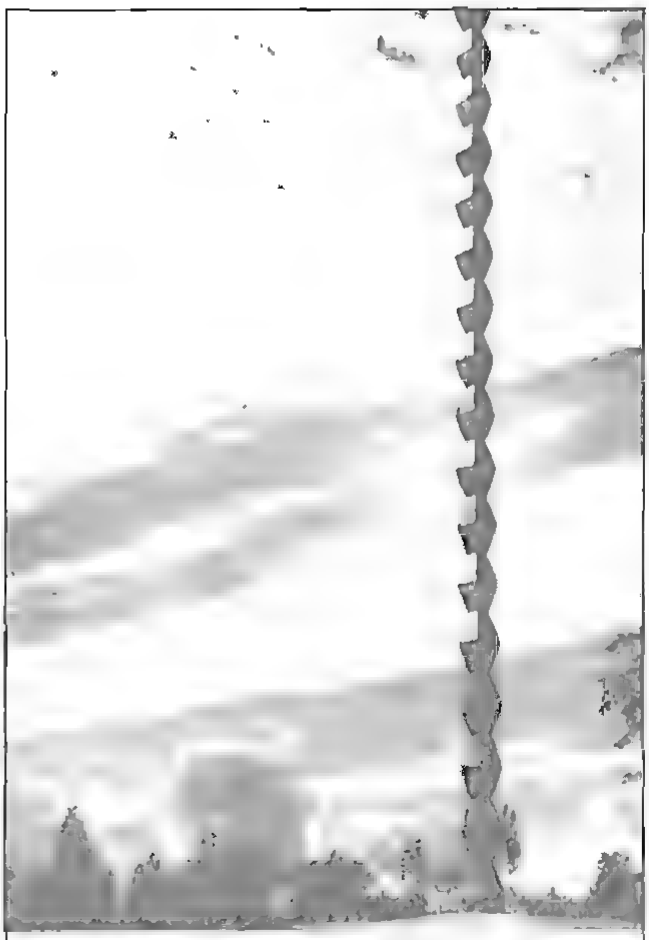

Coloana infinitului

Lucia Dărămuș

CLUJUL FERECAT

La un an de la arestarea lui, am primit acasă prin poștă un pachet în care erau îngrămădite lucrurile o cămașă, pantaloni, cureaua, pantofii, ceasul și verigheta Verigheta. Perechea ei era pe degetul meu Mai speram să fie în viață cât timp încă se afla o verighetă pe un deget. În rest nimic, nici o scrisoare, nici o înștiințare Nu mai știam nimic de el de foarte mult timp. Am luat fiecare lucru în parte si l-am bocit. Le-am bocit ca pe mort, deși sufletul în mine refuza să creadă asta. A doua zi m-am dus la poliție să aflu ce se întâmplase cu bărbatul meu Dacă era mort sau trăia. Dar nu, nu mi-au spus nimic. Mi-am cumpărat bilete pentru București.

Am bătut străzile Bucureștiului în lung și-n lat De la un minister la altul, de la o ușă la alta, de la un birou la altul. Nimeni nu-mi spunea nimic. Nimeni nu știa nimic de bărbatul meu Parcă-l înghitise pământul.

În Clinica Medicală A. din Cluj-Napoca erau mulți bolnavi Erau veniți din toată țara. Credeau că aici vor găsi alinare sau măcar înțelegere Fiecare avea povestea lui, fiecare avea durerea care împungea mai mult sau mai puțin un organ necunoscut de medici – sufletul.

Gabriel stătea întins pe canapeaua din cabinetul unui coleg de-al tatălui. Domnul Crainic nu-și tratase nicodată familia, de fiecare dată apelase la un coleg. Cu această ocazie, băiatul nu era răcit, nici nu-i dăduse târcoale vreo boală de aceea stranie a copilăriei Însă, de câteva zile, băiatul se simțea rău, dar cum cuvântul rău pentru un medic este ceva nedefinit, nici domnul Crainic nu luă în seamă răul propriului fiu

Într-o după-amează de început de toamnă dintr-acelea lungi, când însăși ziua e posacă iar ploaia trece prin orașe pe picioroangele actorilor medievali, privind spre oameni de sus, doctorul Crainic se convinse că nu-i de glumă cu răul fiului său și hotărî să-l încredințeze unui prieten mai vechi, profesorul b.V.W.

– Dragul meu, îți recomand să lași băiatul câteva zile în clinică, sub observație Vom afla exact ce are.

Gabriel rămase în noaptea aceea si-n următoarele, într-un salon oarecum mai ferit, având în vedere că pe strada Clinicilor sunt case pentru bolnavi adulți. Băiatul, care citea mult și era istet la minte, examină fiecare colț al clădirii, intră în vorbă cu bolnavii, deși erau mult, mult mai mari decât el, așa află de începutul povestirilor despre cel arestat.

Durerea lui dispărea ori de câte ori vorbea lucruri interesante cu ceilalți. În ambalajul clinicii, înrămate frumos, descoperi adevărate povești pe care le culese ca pe fructele coapte, bune de mâncat.

Observă că pentru medicul b.V W. toamna avea un gust de var, miros de ulcer, înfățișare de bolnav Pentru el nimic nou nu se petrecea în orășelul de pe malul Someșului. Aceeași adiere de toamnă, înțepenită între castanii din Parcul Central și copacii cu mirosul purulent din curtea clinicii, se îngrămădea ca pâcla în sufletul lui. Rar se întâmpla să aibă bolnavi pe termen lung sau prieteni, cunoștințe de-ale altor cunoștințe, rude etc. Acestia erau clasați „de-ai noștri", înscriși în salonul 305 de la mansardă. Pentru el, zilele erau mereu aceleași, treceau cu asistente îmbrăcate în alb, cu bandaje, seringi, sânge, urină și materie fecală, toate plimbate din salon în saion, apoi pe coridor, camera asistentelor s , în cele din urmă, laborator

Dâra de alb copleșea întreaga clădire, cunoscută în Cluj ca fiind Medicală A, deși o stranie umbră a acestei albeți cuprinse orașul de ceva timp, nici el, măcar, doctorul, care locuise acolo de când se știa, nu cunostea vechimea fantomei ce bântuia orașu devenit o găleată sinistră așezată între munți și dealuri .

Unele ferestre ale mansarde dădeau spre zona centrală, încât medicul, cu fata amorfă din cauza albului care-i pătrunse în oase mestecându-i-le pe interior până la transformarea lor în praf cianoretic, putea să privească prin geamul străjuit de purulenta albeață spre orologiul din turnul Bisericii Sfântu Mihail.

Dintr-acolo veneau a ore fixe bătăile de clopot, purtând cu ele mirosul bulevardelor lungi, cu străzile *Napoca* și *Memorandumului.* Un bulevard dinspre clinica la care lucra zi de zi ducea până spre teatru si chiar mult mai departe, celălalt dinspre primărie spre conacul ortodox, de unde, cu ceva timp în urmă, fuseseră atâțați preoții ortodocși împotriva greco-catolicilor Ambele bulevarde aveau același miros. Mai purtau bătăile clopotelor cu ele râsetele tinerilor din piața Corvin, foșnetul banilor în mâinile cămătarilor care-și plimbau pașii în sus și-n jos pe strada așa-zis a „bișnițarilor", disputele intelectualilor clujeni, găzduiți de ibrăriile din jur.

Plictisit, medicul trecu în revista gândurilor toate aceste frânturi palpitante de viață la care el nu avea acces, fără măcar să bănuiască o prezență înaripată, care-i stătea în preajmă și care aduna povestirile din jur. Nu i se întâmplă niciodată să aibă un bolnav personaj de roman, să fie atât de interesant încât să-l trezească, să-l aducă la viață, cel puțin așa credea, așa își imaginase el în tinerețe că trebuie să fie, pe când trecuse pentru prima dată pragul facultății.

Și ce vise! Cu ce gânduri intrase în laboratoare, amfiteatre, cu câtă plosenie îmbrăcă pentru prima dată halatul alb sau își atârnă cu mândrie pe după gât stetoscopul. Avea să salveze viața, să facă descoperiri, să vindece boli nemaiauzite, nemaiîntâlnite, nemaistudiate de cineva

vreodată. Doctorul împinse fereastra. Își lăsă nările deschise pentru ca aerul orașului cu mirosul lui să-i gâdile porii.

Ce bine ar fi dacă, într-o zi, așa pe nepusă masă, s-ar interna în clinica lui, în secția lui, în saloanele lui, în paturile lui un cămătar, locuitor al străzii Bisnițarilor, cu vreo ciupercă luată de pe vreo bancnotă d ntr-aceea străină, pe care stă gravat un politician american.. ! Cu siguranță ar fi fost vreo ciupercă neobișnuită iar el ar fi avut ocazia să descopere o nouă boală, tratamentul ei, apoi studiile asupra acesteia cercetările, conferințe e, congresele... schimburile de experiențe cu cei alți medici, statutul lui de guru în fața studenților, ar fi curs invitațiile, l ar fi implorat să meargă să expună cazul în *clinicile* occidentale, în instituțiile oficiale, unde se fac adevărate cercetări, ar fi fost rugat să și publice studiile în celebrele reviste de specialitate, ar fi ținut castinguri pe anumite subiecte de el alese, ar fi curs aplauzele, ovațiile, panegiricele n-ar fi încetat să fie recitate de însăși poeții lumii și, clinica lui, celebra lui clin că, în care se află secția lui, saloanele lui, paturile lu , bolnavii lui, bolile lui... ar f devenit un spațiu de pelerinaj, zeci, sute, mii de *pelerini* în a b ar fi venit să vadă *marea* descoperire, ancestrala descoperire, făcută de el.

Nimic din toate acestea, din toate câte visa medicul, nu se întâmpla Zilele curgeau la fel, înghesuite de platitudine, de obrăznicia acestor bolnavi care îndrăznesc să stea în paturile lui fără a aduce vreo contribuție la progresul științific. Își făcea treaba cu conștiinciozitate, zi de zi, de la 7 la 13 Trecea prin sa oane în fiecare *miercuri* și vineri, ca și când ar fi ținut un post lung, cât toată experiența lui med cală Își stabilise aceleași întrebări pentru anamneză, peste care își propusese să nu treacă nici dacă l-ai fi picurat cu lumânarea, pentru că avea mpresia că, dacă ar fi stat de vorbă pe marginea unui subiect colateral celui medical, ar fi dispărut mirajul visului pe care-l nutrea, ar fi căzut d n gratia *medicală* care-i plutea deasupra *capului*, pe care o simtea, îi simtea *mirosul*, simtea cum palpită pe undeva în jurul lui ciuperca aceea nenorocită, uată de pe vreo bancnotă, de pe care rînjește tot timpul un chip de politician străin și, foarte bine, așa- trebuie bisnițarului, n-are decît să fie transformat în bolnav de o ciupercă neobisnuită, atît de așteptată de el și lumea medicală, atît de iubită, de adulată, datorită căreia el ar fi avut ocazia să descopere o *nouă* boală, sau el să fie *descoperit*, nici nu mai știa exact, dar ce mai conta, cîtă vreme ciuperca aceea blestemată pe care o astepta, adulată, iubită în secret, pentru care trăia avea un scop în viață, i-ar fi dat prilejul să demaste universul în sine, univers care-i păcălise pe cei mai mulți oameni de știință, doar pentru asta se născuse

Lângă el Gabriel, copilul cu ar pi, copilul bolnav, care aduna povestirile devenite s ele zburătoare din cauza aripilor lui. Cu înfrigurare își citea fisele medicale profesorul b V.W., întocmite stângaci de medicii rezidenți sau de cei pe care-i avea în subordine de ceva vreme, fișe peste care trecuse cu rosu însuși Gabriel Cu timpul, această îndeletnicire, cititul fișelor, deveni cel mai plăcut aspect a existenței medicului. Avea sub ochi adevărate subiecte de roman, dar e nu știa și, în orice caz, îl interesa doar ciuperca lui adulată. Trecea cu iuteală peste nume, oricum nu contau, boala conta, așteptata, g orificata, nenorocita, nerusinata boală rară, care nu mai venea; trecea cu aceeași iuteală peste sex, vârstă, ocupație, în privința *acesteia*, credea el, nici nu știa cine a introdus-o în f șă, găselnița asta cu ocupația îl deranja, în clinica lui, în secția lui, în saloanele lui, în paturile lui, bolnavii n-au voie să aibă ocupații, ci să fie bolnavi de boala aceea rară despre care el avea să scrie, datorită căreia urma să fie chemat la toate te eviziunile și în toate emisiunile câte există pe lumea aceasta și în cea de apoi, deși *medicii* nu au voie să creadă în asemenea prostii, dar ei avea *nevoie* și de o lume de apoi care să-i cuprindă cu adevărat profunzimea actului la care era chemat, pentru care se născuse, pentru că lumea aceasta era atât de strâmtă, incapabilă să înțeleagă adevărata lui chemare.

Plângea medicul, plângea pe ascuns, chiar dacă medicii nu plâng niciodată, nici măcar când li se întâmplă o nenorocire nu lor, ci apropiaților, deși potrivit cu *evoluția* întâmplării, că de mă *credeți* ori nu, totuna e, mie nici că-*mi* pasă, acestea câte vi le povestesc s-au întâmplat, văzute si adunate fiind de Gabriel cu aripi și, în ton cu cele petrecute, s-a dovedit că medicu, nostru a plâns chiar în public, din toată pofta inimii lui de medic, moment în care a consimtit că trebuie să propună celor în drept, legiuitorilor, un decret care să se aplice din acel moment, prin care medicii să fie obligați *să plângă* în atare conjunctură, *pe care* o veți afla mai târziu Dar, în acest moment, medicul plângea, plângea în ascuns cu fiecare fișă citită, în care găsea scris doar ulcer, ulcer, ulcer hepatită, hepatită, hepatită, diaree, diaree, diaree de cauză neprecizată, în acest stadiu al necunoscutului, toți erau, cu siguranță, nebuni, n-avea de ce să-și piardă timpul cu ei, de vreme ce el căuta altceva, boala rară. Pe nici o fișă nu era acea boală rară, produsă de *ciuperca* de pe bancnotă, *care se lăsa* așteptată cu atâta nerus nare; nici un bisnițar, toți erau fie profesori, muncitori, țărani, casnice, mame, tați, bunici, frizeri și un copil cu aripi care aduna povestiri zburătoare, dar ce contau acești mărunți dacă nu purtau boala rară, acest neînsemnați, suflete goale, comuni fată de existenta lui măreață, în care-l înscrisese viața.

Plângea medicul, plângea în *așteptarea* acelei existențe *știute*, *simțite*, îi cunoștea calea, luând fișă cu fișă, întrebând medicii subalterni, asistentele care însă ridicau din umeri, ferindu-se din calea fișelor aruncate prin aer de iritatul profesor, hârtiile acelea nefiindu-i de nici un folos.

„Unde, dracu, e ciuperca aia rară!?" drăcui medicul, nu în fata pacienților, pentru că față de acestia își etala umbra dârei albe, care copleșise *clinica*, bulevardele, parcurile, *orașul*, o albeată cu ținută, etichetă pe care trebuia să și-o păstreze și, oricum, în tagma aceasta dracul medical are un alt statut decât dracul bolnavilor, pentru că și ei mai drăcuie din când în când și, oricum, în tagma aceasta totul este cu blazon, până și furtul intelectual, plagiatul, are blazonul lui, dacă ține de medici, așa că, dracul se simtea excelent că medicul nu descoperise în nici o fișă rarisima *ciupercă*, datorită căreia avea *să facă* desecretizarea Universului.

Profesia lui era amanta lui. O dezbrăca, își căuta c uperca afurisită în cele mai intime si de neocolit locuri. Își încărca timpul, mestecându-si-l mai apoi, cu ciuperca lui, cu descoperirea lui care nu venea, cu iubirea lui pasională, medicina Îndesa timpul, ca pe un sac burdusit cu cartofi pentru iarnă, pentru ca matele să aibă ce face, hămesitele de ele, cu descoperirea lui ce estă si închipuită, care-i va da putere absolută, nu că n-ar avea peste pietele fiinte bonave, debarasate de ele însele, rămase doar carcasă, și aceasta băgată în pijamale si papuci. În casa lui, spitalul, nu mai exista alt timp, în afară de cel ghiftuit cu descoperirea visată, cu nenorocita aceea de ciupercă *rară, care dormea cine stie pe unde*. Nimic nu-i producea atâta bucurie ca boala la care visa, o boală istorică, demnă de toată istoria științei dar ce zic eu, demnă de istorie în sine, *de ieri și de mâine, o boală cu clasă descoperită* cu înfrigurare de el, numai de el.

Dacă asistentele ar fi îndrăzn t cumva să plece la naiba în praznic, ar fi sunat la naiba să vină în clinică, să-i caute ciuperca lui prin foi, laboratoare, eprubete cu sânge, saloane, paturi, bolnavi...

P ângea medicul pe ascuns, pentru că încă nu decretase legea prin care i se cerea medicilor să plângă în public, plângea fiindcă se simtea înșelat de viată sub mâinile lui trebuia să se înalte capodopera

– Târfă, târfă, târfă! urlă profesorul spre o asistentă, înșfăcând seringa cu acul lung, lung, pe care-l înfipse cu sete în ficatul bolnavului ce-i stătea întins pe patul din 304, pofta de boa ă rară producându-i gâlgâieli în glas.

– Domnule profesor, îngăimă ametită asistenta la remarca medicului Nu se poate...

– Ba se poate! Viata-i o târfă! Așa i, domnule? I se adresă pacientului pe jumătate adormit

– A, viata... se liniști femeia, tinând în mâna dreaptă un tampon de vată în care înflorise sângele ca într-o capodopera a vreunui pictor avangardist sau dacă am fi privit cu atentie am fi descoperit tremurul luminii care tâsneste de fiecare dată din vârful pensulii lui Van Gogh.

Dar ce spun eu, cu sigurantă medicul nu ar fi putut să vadă în floarea de sânge vreo translucidă petală din florile *preferate* ale artistului . Nici nu i-ar fi iubit prezenta sălbatică, dar cine stie, poate, i-ar fi iubit bucata de ureche tăiată cu lama de însăși mâna artistului, asta dacă s-ar fi *cuibărit pe rană rara ciupercă*.

Profesorul își trase cu furie mâna, smulgând micul fragment din ficatul bolnavului

– *Naiba să-i ia pe tot! Uite si la ăsta!* A băut toată viata, s-a distrat si acum vine la mine să-l repar, să-i repar ficatu. Da ce crede el, mama ui de jigodie betivă, că ficatu-i o *piulită pe care o schimbi când se uzează* si ti se năzare?! Jite stacoiju dracului, l-o mâncat ciroza de la atâta băut!

Bărbatul nu scoase o vorbă, *nu pentru că n-ar fi avut* înțurături în dotare, ci pentru că era pe jumătate adormit. Ușa întredeschisă făcu loc unui culoar între salonul cu cirozat si nevasta acestu a de afară. Femeia intră, pusă pe hartă. Se rotăi la medic, îl făcu pe acesta canalie ordinară, hot care ia spagă, sarlatan care frige ficații pacienților seara la cină, îl blestemă, să i se îmbolnăvească prunci, să le rontăie ficatii crocanti făcuti în cuptor cu ceapă multă, unt, piper si boia alți medici, dar în acelas timp, speră, neavând ce altceva să facă, să-i vindece bărbatu, să-l *trimită acasă a cei opt copii ai ei*, la gunoiul la care lucra, în care intra zilnic să sfredelească matele munților de gunoi, exact cum i-a sfredelit medicu organul bărbatului ei pe care, uneori, îl *face an mal*, îl înjură, de fată cu cei opt copii, asta asa, ca să nu crească niste mormoloci, ci să învete ce înseamnă traiul, iar el îi arde o palmă sau își înfinge degetele răsfirate și groase în părul ei oxigenat, negru la rădăcină, pentru că bani pentru vopsele de acelea scumpe nu are si, oricum, acelea sunt pentru sclifosite fără opt copii și-un bărbat care sfredelește muntele de gunoi si-o iubește, și-o bate apoi, dar care acum zace pe pat, săracul de el.

Femeia plângea, plângea s spera ca medicul să-i înțeleagă suferința, că de nu îi va lăsa plocon, în clinică, cei opt copii nespă ați, unul de un an, altul de trei, fata cea mică de cinci, dar toți trei cu păduchi, bube, cu *excremente* înt nse pe picioare si-n pantaloni, *„dar asta nu-i o problemă, domn doftor* îi spuse femeia, *că când se cacă pe ei le iau pantalonii, îi scutur și-i întorc pe aialtă parte"*, oricum, copiii ei sunt cei mai frumosi copii din Cluj, chiar dacă n-are ochi să-i vadă nici un cameraman desi *„cu televiziunea vin mulți în groapa de la Patarât."*

Dracu să-i ia, își zise medicu , să mi-i aducă, sau, mai bine merg eu până acolo. Poate au ciuperca, boala aceea rară

– Uite, femeie, îi spui asistentei unde exact stai și-ți facem o vizită, să-ți vedem copiii.

– Vai, sărq mâna, domn doftor! *Da ce inimă ai mata*, să-mi vezi ceilalti cinci copii Că săracii muncesc de dimineată până seara, că alții fură, da ei caută în gunoaie si-m aduc acasă aur, că-s prosti ăia de *aruncă aur.*

– Fugi, femeie, de aici, de unde aur în gunoi, gata, acum am treabă, trim t un rezident și, dacă observă ceva mai deosebit, mi-l aduce.

– Da mânca-ti-aș ficatu, săru mânuta, dom doftor, da așa ne-o fost vorba? No, să nu te mănânce moartea, dom doftor, si să nu-ți fac descântătură pe apă de mort si pruncii mata să nu-i vezi în locu lu bărbatu-meu?! Aoleu, eu credeam că vii să-mi dai ceva pentru cei opt copii ai mei!

Medicul, de data aceasta tăcând, îs luă fisa și, fără nici un chef de a mai intra în vorbă cu tiganca, dispăru. Doar Gabriel zbura cu aripile lui prin clinică, adunând poveste cu poveste.

În spital nu era doar profesorul b.V.W. Clujul, o găuage asezată între munti si dealuri, se dovedise de-a lungul timpului a fi un orășel închis pentru *vinituri*, cum spuneau străinilor localnicii români, oraș care se deschidea descuind toate functiile si posturile pentru fii și fiicele bâstinasilor cu dare de mână sau cu părintii fosti securisti

Asa ajunseră în clinică medicul Cătina, conferentiara Valea, doctorita Pati. Dacă n-ar fi avut părinti profesori la U M.F , *conditie deloc de neglijat* pentru a transmite din generatie în generatie ce e mai bune posturi, fie ele chiar de stat, dar cui îi pasă de acest aspect atâta timp cât *cheile Clujului sunt în buzunarul lor, i-ar fi ajutat* calitatea lor de bâstinasi, vârâtă, la o adică, sub nasu. cui trebuie,

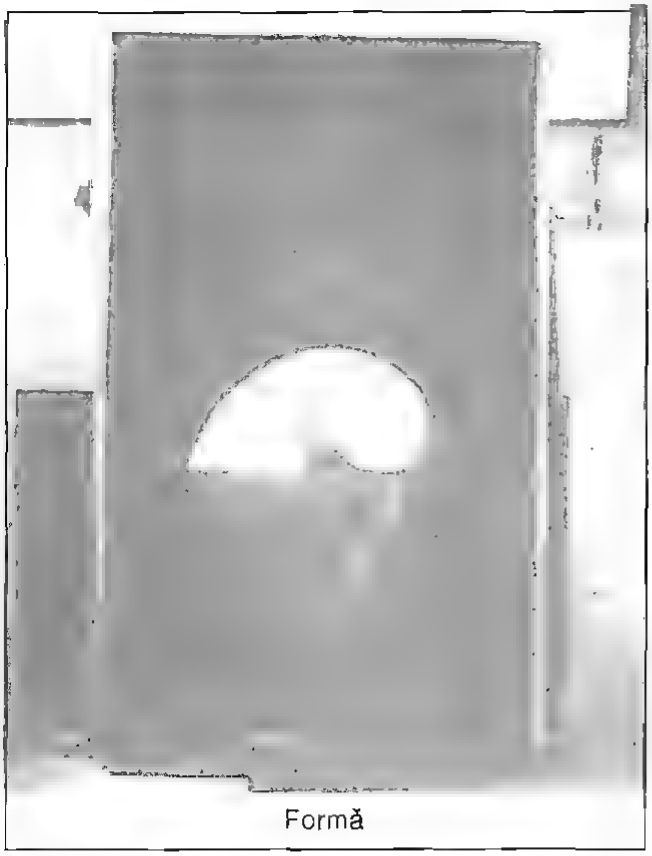

Formă

i-ar fi ajutat prietenii e, unchii, mătusile, verii, vecinii și, nu în cele din urmă, bani Cu fratele doctoriței Pati, medic și el, băiatul se mai întâ ni, cel puțin în povestea spusă de Ruxandra

Gabriel învățase la scoală, la ora de cultură civică, o oră necesară tinerilor cât să-i ajute să-și păstreze idealismul pe termen lung, că actiunea de a ofer bani pentru a obține ceva în schimb în mod ilegal intră sub incidența legii și că se numeste spagă În clinica scăldată în toate mirosurile Clujului se dădea spagă. Bolnavii dădeau, cadrele medicale luau si toti tăceau.

Printre acele bizare făpturi ale locului, însi făcu aparitia o familie, bărbat si femeie, din Copsa Mică. Ambii trecuti cu puțin peste 50 de ani. Femeia își exprima durerile în fel si chip, imag nându-si boli grave si, desigur, suferea din acest motiv al bol i incurabile care o cuprinse Bărbatul era, însă, mai retinut.

În realitate, se dovedi a fi exact invers. Femeia avea, ce-i drept, o hepatita mai veche, tip B, cronicizată, dar, care, tinută sub contro , nu ar fi avut de ce să-i creeze un disconfort atât de mare Bărbatul, însă, desi cu sentimentele zăvorâte, era cu mult mai bolnav decât lăsa să se vadă, diagnosticându-i-se o ciroză.

Deciziile cu privire la cei doi se uaseră în urma unui proces medical anevoios și, ca de fiecare ocazie, cu gre e repercursiuni psihologice și existențiale pentru bolnavii în cauză.

Profesorul b.V.W., căutătorul rarei ciuperci, descoperitorul acelei boli ancestrale datorită căreia lumea întreagă avea să i se închine, să-i ridice statui, să-i ofere lui si copiilor lui, două fete și-un băiat venit pe lume dintr-o aventură amoroasă, dar nu avem nimic de reprosat, pentru că, de obicei, cu varii ocaz i, s-a dovedit că astfel de copi sunt extrem de inteligenți, chiar dacă încurcă ițele si aranjamentele adultilor sau, poate, tocmai de aceea sunt ma inteligenti decât alții, acest rarisim profesor, iubitor de sine si doar de sine, se arătă extrem de intrigat că familia aceasta simplă, fără studii, fără să fi fost măcar „*de ai nostri*", fără să fi arătat că ar deține ceva important, vreo functie, vreo relatie, prietenie, nepotism etc., i se adresă, încât, pe un ton vădit jignit, hotărî că trebuie să pună lucrurile la punct, în ordinea lor firească, acesti umblători pe două picioare să cunoască locul care li se cuvine în societate, să se învete minte să se mai adreseze vreodată unui om din înalta societate, căutătorul rarei boli, descoperitorul si îngrijitorul ei, care va rescrie istoria medic nii, în fata căruia o lume întreagă de aici și din lumea de dincolo, indiferent dacă aceea există sau nu, va fi inventată si gata, s ar închina lui

- Bine, domnule, ai băut o viată întreagă, te-ai distrat până ai făcut c roză si-acum vii la mine și ai pretenț a să te repar?!

– Domnule profesor, eu nu...

– Ba da, domnule, ai băut...

Mai lăsă în urma lui, distinsul profesor, doar replica *betivanilor!* – care pe loc se transformă într-o săgeată cu vârful otrăvit, o otravă care ucide imediat, săgeată care se înfipse adânc, adânc în sufletul celor doi soți.

Femeia intră în salonul destinat ei pentru câtva timp, salonul 305, cu patru paturi Era pacienta numărul 3 din salonul 305. De altfel, povestea despre bărbatul arestat, pe care Gabriel o culese în zborul lui prin clinică, aparține acestei famili

„Nu a băut bărbatul meu, nu a băut un strop de alcool În '82, începu să-si depene întâmplarea, *într-o zi de iarnă o iarnă cumplit de geroasă, într-o seară, era joi seara, pe la 6 bătu cineva în usă. Era un civil care ne înstiintă să ne prezentăm a doua zi la politie. Ne-am speriat, desigur, pentru că nu ne-a oferit nici un alt detaliu. Ne-am dus. I-am anuntat pe șefii nostri că vom întârzia la lucru și ne-am dus la sectie.*

Trei ore am fost pusi să dăm declarații, am fost interogați, punându-ni-se întrebări despre vecinul nostru. El era medic. Îl respectam. Din când în când le făceam mici servicii. De exemplu, dacă nu erau acasă, le luam noi factura electrică. Atât, nimic mai mult Ne salutam, civilizat, dar nim c mai mult. Am declarat si eu, și soțul că nu cunosteam detal i despre viata doctorului, despre familia lui. Chiar așa și era. Nu stiam cine îi intră si cine îi iese din casă. Mai târziu am aflat că avea rude în străinătate, prin America.

Am fost lăsat , în sfârsit, după trei ore în care ni s-au pus tot felul de întrebări fără răspuns, să plecăm.

De atunci a început coșmarul În săptămâna următoare am primit din nou o invitatie să se prezinte, de data aceasta, doar soțul la politie. Nu știu ce i au făcut, nu mi-a zis, dar seara, când a ajuns acasă, aproape că nu mai era om Nu avea nici o vânătaie pe corp, dar om nu mai era.

L-am îmbrăcat cu greu în pijama, l-am băgat în pat, sperând să-și revină după un somn zdravăn

A doua zi, era ceva mai bine, mi a spus doar atât că trebuie să se întâlnească de două ori pe săptămînă cu o

anume persoană, pentru a-i spune ce se întâmplă în casa mediculu „Să nu faci asta, Vasile, i-am spus, ne bate Dumnezeu!" Nu, nu s-a transformat în Iuda Dar pentru asta mi l-au luat peste două luni si l-au băgat în puscărie *N-am mai avut viată de atunci nici eu, nici copiii.* Pe ei i-am dus la tară, la mama. Eu am fost dată afară din serviciu, pentru că am refuzat să dau divort de Vasile. M-am dus să văd ce se întâmplă, am fost si-n audientă la Bucuresti. Mi s-a spus „Doamnă, sotul dumneavoastră este trădător, *avem declaratiile martorilor că este* împotriva tării. Dacă nu vreti să vă faceti rău, dati divort de el.'

Ce trădător?! Sotul meu mergea la lucru, e cofetar de profesie, apoi acasă. I-am rugat să-mi spună unde se află, am cerut să-l văd, ca sotie aveam acest drept. Mi s-a spus că, în conditiile date, fiind încadrat în categoria trădătorilor de neam, nu aveam voie să-l contactez. Nu am divortat Era omul meu cu care mă însotisem în fata lui Dumnezeu pentru o viată.

De la unii si de la altii am aflat că fusese bătut, umilit, că era în închisoare de maximă siguranță Apoi a ajuns la canal. Mi-a povestit, după ce a venit acasă, nu sunt *ani multi de atunci, cum au fost maltratati,* înfometati, pusi la muncile cele mai grele, în conditii inimaginabile, dezbrăcati iarna, în ger.

Când a ajuns acasă avea doar 39 de kg. Un bărbat în toată firea doar 39 de kg. S-au îmbolnăvit, grav s-au îmbolnăvit, *dar n-au primit nici hrană mai bună nici* medicamente.

Au fost zile în care, din cauza foamei, aveau halucinatii S-au hotărât să mănânce sobolani. I-au prins, e-au sucit gâtul si-au mâncat sobo ani să supravietuiască. *Omul meu a vrut să trăiască si-a mâncat sobolani.* Asta au făcut comunistii, l-au ucis. Bărbatu meu n-a băut, n-a băut un strop de alcool si acum...

De ce să mi-l jignească profesorul? Vom pleca la Bucuresti. Mâine, semnăm fisele si plecăm din Cluj. Dacă tot e grav bolnav, măcar să-i fac *ultimile zile senine* să nu-i las pe ăstia să mi-l ucidă prin cuvinte si nepăsare "

Femeia plângea, dar ce folos, lacrimile nu se transformau în ceva extraordinar, atât cât să-i stârnească medicului profesor sau celor subordonati lui compasiunea. Profesorul căuta pozitii, functii, nu se putea coborî la dialogul cu astfel de persoane, ceilalti căutau bani, asistentele mici atentii, dulcegării care, oricum, nu le-ar fi *făcut să stea prin saloane,* pentru că aveau foarte mult de lucru, erau extrem de ocupate, îsi propuseseră să ucidă cât mai multe prepelite din jocu de pe computerul din camera de tratament. Voiau să radă tot, să înghită tot, toate prepelitele, pentru ca la final să aibă parte de *un bonus cu artificii, care le-ar fi provocat* plăcere egală unui orgasm.

Gabriel, copilul care nu mai crestea, copilul care rămăsese copil de mii de ani, copilul cu aripi, culegea toate aceste povestiri zburătoare, fără ca cineva să-i recunoască această calitate, *chiar dacă profesorul îi aduse ceaiul la* pat, cu acelasi dispret pe care-l avea fată de toti bolnavii, i- adusese pentru a arăta clinicii că el este seful, că i se cuvin toate laudele, pentru că s-a coborât până la această fiintă insignifiantă din fata ui.

Copilul cu aripi, care adună din clinică toate aceste povestiri zburătoare, refuză atât ceaiul cât si să-l privească pe medicul profesor în ochi.

Medicul nu-i găsi *nimic grav, desi copilul cu aripi, care* strângea atâtea povestiri zburătoare dureroase, se simtea rău, rău de tot, însă nu-i spuse nimic medicului, pentru că acest copil cu aripi nu pot comunica dacă nu sunt iubiti si, oricum, el aduna povestirile zburătoare pentru veacuri.

Povestirea despre familia greu încercată în comunism îi servi lui Gabriel care era într un fel memoria acestui *oras închis.*

Profesorului nu-i păsa însă nici de carete, nici de copil, nici de maturi, îl interesa doar ciuperca lui rară si ce-ar fi urmat după marea descoperire. Întâmplarea face ca, uneori, să avem parte exact de ceea ce dorim. Asa se explică *cum de, într-o dimineată, pe usa Medicalei A,* din Cluj, intră, cărată pe targă, o tărancă. Femeia, cu ceva timp în urmă, făcându-si treburile prin gospodărie se tăie în ascutisul de la sapă, chiar în dreptul sânului. S-a uns cu toate alifiile bătesti si doftoricesti, a fost la vraci si la doctori, si ce n-a făcut sătearca, *doar, doar, o scăpa de* puroiul urât mirositor de la rana care, mai apoi i se transformă într-o bubă mare, negricioasă, cu aspect solzos care mai si mirosea a pește. Au controlat-o medicii, i-au făcut toate câte le stiau, dar să afle ce este, ba... Atunci plânse medicul profesor în public, înebunit de fericire, *boala rară* stătea lângă el, chiar în clinica lui, în sectia lui, în saloanele lui, în paturile lui. Celebritatea, s-ar zice, îi stătea la masă, ba chiar mânca din aceeasi strachină cu medicul.

Plânse medicul de fericire în fata audientei, a celor care veniseră la prezentarea de caz, ca la circ sau la grădina zoologică, pentru că la asa ceva esti supus în clinica distinsului profesor care, se hotărâse nu doar să *prezinte printre boabele mari de lacrimi rara boală,* ci să tină un discurs filosofic despre legi si medicină si, după ce s-a gândit încă putin, a ajuns la concluzia că mai îndreptătit ar fi să tină un discurs nu despre legi si medicină, ci despre medicină si legi, să-i dea întâietate celei *prin care el va face dezvelirea secretului universal si,* tocmai privite asa lucrurile, să propună o lege, care să se si aplice ch ar din acel moment, ca medicii să plângă în public în astfel de ocazii si toti ceilalti să-i ovationeze.

Cu cât încerca să explice acea formă grețoasă de pe sânul femeii cu *atât maladia se împrăstia peste tot corpul,* sporind mirosul de pește în salon, apoi pe secție, în clinică, pe bulevarde, în tot Clujul. Femeia deveni un pește, solzii îi străluceau si-i cădeau prin pat, prin salon, prin clinică, peste clinică, peste oras, un miros întepător de peste stricat pătrundea *nu doar în laboratorul clinicii,* nu doar în cabinetul profesorului medic, ci si în bucătăriile gospodinelor, în catedrale, în librăriile care găzduiau disputele intelectualilor clujeni, chiar în cristelnitele si butoaie cu agheasma preotilor ortodocsi care, cu toate rugăciunile lor, nu transformară apa împuțită cu *miros de* pește stricat în apă sfintă, din pricina prefăcătoriei si-a răutătilor lor, ba mai mult, apa împutită cu miros de pește *stricat, în urma rugăciunilor,* se înmulți, iesi din butoaie si tot iesi, si tot iesi, până când înecă străzile, bulevardele, clădirile si tot Clujul, care, pentru că era ca o găleată, asezat între munti si dealuri si avea usile zăvorâte, fiind un târg închis, se afundă în pescărească apă din proprie *inițiativă, până când, copilul cu aripi desferecă* adâncurile de toate, de se scurse întreaga duhoare.

Mihai Ignat

BLIND DATE

- monolog -

Ați auzit? Cică românii sunt tot mai scunzi. Serios! Am citit într-un ziar. Cică intră la apă. Cică media de înălțime e din ce în ce mai mică. Bine, da' dacă-i așa, înseamnă că *cândva erau* mai înalți. Cât de înalți, mă întreb? Adică acu' o mie de ani, aveau trei metri? Sau au început să piardă din înălțime doar acum o sută de ani? Sau de când? După revoluție? Nu, serios, de când? Și-apoi, e *vorba de toți sau doar de unii*? Și femeile și bărbații și copiii? Orășenii sau cei de la țară? Și până la urmă de ce se-ntâmplă chestia asta? Așa din senin? De la chimicale? E derutant. De ce nu *explică* ca lumea? Aruncă *acolo* câteva fraze, iar tu trebuie să ghicești! Și cât de mult scad românii? Un milimetru pe deceniu? Pe mai multe decenii? Sau cum? Neserioși, ce mai!

Nu vine. Clar nu vine. *Uite, a trecut deja o juma' de oră.* Poate-i mai bine. Dacă e vreo urâtă? Acum îmi pare rău c-am acceptat să ne-ntâlnim fără să ne trimitem poze. A zis că-i mai interesant așa. Și eu am zis 'da". Am vrut să risc. Puțină *adrenalină*, mi-am zis. Da' mai bine stăteam la coadă la pașapoarte. Acolo, adrenalină câtă vrei. Senzații tari, întorsături de situație, tot ce vrei! Acum e prea târziu. Adică aș putea să plec. Oricum mi-am luat *ziaru' ăsta așa*, pentru orice eventualitate. Mai bine că n-a vrut poza mea. Nu că mi-ar fi jenă de fața mea, da' știu eu ce gusturi are? Și-apoi, nici o poză nu te-arată cum ești cu-adevărat. Sper că nu-și face iluzii c-oi fi *vreun Tom Cruise*. Da' tot mai bine așa, fără poză. Zice hai să ne-ntâlnim fără nici un indiciu, să-ncercăm să ne ghicim unu pe celălalt numai după ce ne-am scris. De ce-oi fi fost de-acord nu știu. Și locul, tot ea *-a ales. Să tiu domn, ce ..!*

Singura tipă fără tip e aia de la masa din colțul terasei. Ea o fi? Nu, nu cred. Și dacă ...? După ce să-mi dau seama? După frazele ei lungi și întortocheate din e-mail-uri? Asta ce poa' să-nsemne? *Că e ..* deșteaptă? Sau cu tă? Sau că are păr lung? Nu mi pot da seama. Știu cum gândește, ce gusturi are, ce face – asta dacă n-a mințit – însă nu știu cum arată. Zicea că-i plac mâncărurile italiene, că-l citește pe *Coelho*, că *lucrează* la o firmă ca secretară. Păi în cazu' ăsta nu-i tipa de la masă. Clar, nu! Păi secretarele sunt alese pe sprânceană. Tipa de-aici nu e urâtă, da' e cam ștearsă. O poți confunda cu oricare alta. N-o ia nimeni *de secretară*. A! A mai apărut una! Mmm.. Asta e! Superbă! Asta ar fi angajată pe loc, fără să deschidă gura sau dosarul. Ce-i asta?! Șchioapătă?! Și ce nasol șchioapătă! Nu se poate! Are... un picior mai scurt! Uău! *Dacă e ea*? Ce mă fac? E, totuși, mișto. Să mă ridic? Poate nu e ea. Și dacă e, ce? Ce dacă are un picior mai scurt? Celălalt e foarte lung. De fapt, amândouă, doar că ăsta, defectu', e ceva mai scurt. De ce nu poartă *pantof ortopedic*? Poate n-a vrut să-mi ascundă problema și-a venit așa, șontâc-șontâc, la-ntâlnire. Mi s-a părut sinceră în e-mail-urile alea. Așa o fi ea sinceră pe față. Asta-i o calitate importantă. Poate cea mai importantă. O să începem relația constit, ne vom declara defectele, o să fie ceva special între noi. Nici o mincinună. Ia stai! Și eu va *trebui* să-i spun povestea cu șlițul? Nu, n-are nici un rost. E-ngropată. În fond, nici pe mine nu mă interesează trecutul ei. Ce-a fost, a fost. Doar dacă ea o să vrea să-mi povestească. Și-atunci o să vrea cum îi *zice reciprocitate*. În fond nici ea n-o fi virgină, da' dacă vrea să mergem până la capăt? Adică știu eu, daca mă-ntreabă ce vicii am? Va trebui, Doamne ferește, să renunț la Playboy-uri! Doar n-o să-i spun că-mi place să *mă uit la femei goale*? Da' dacă-mi zice că are vreo obsesie din aia...? Ce știu eu, că-i place, Doamne ferește, să miroasă pulovere vechi! Sau să-și bată partenerul înainte de-a și-o trage! S-a așezat și a comandat. *Se uită în jur. Repede, ziarul!*

Ia te uită! Cică s-au înmulțit ambuteiajele în toată țara. Păi la revoluție n-aveam așa ceva, iar acum avem să dăm și la alții. Cică-n capitală în fiecare zi sunt câteva ambuteiaje. *Adevăru' e că e foarte aglomerat în capitală*. N-ai loc, dom'le. Mulți oameni. Multe mașini. Păi dacă toți își cumpără mașini! Toți! Își cumpără mașini, după care se bat pentru locurile de parcare. Nu-i mai bine de mine că n-am *mașină*? *Este*. Nu rămâi blocat în trafic, nu ești în pericol de accident. Nu te enervezi, ajungi mai rar pe la doctor. Trăiești mai mult. Dacă nici nu fumezi, trăiești și mai mult. Și dacă nu bei, și mai mult. Și dacă ești vegetarian și *eviți mâncarea cu E-uri*, te-ai scos, nici nu mai mori! Sau mori încolo, târziu. Prinzi viitorul, dacă ții regim și rămâi pieton. Cu cât trăiești mai mult, cu atât prinzi mai mult viitor... Cred că s-a uitat la mine. Dacă-i ea, 'și pune și ea *problema* ăsta o fi tipu'? Nu se mai uită. Sper că nu din cauza mea. Cred că nu e ea. Dac-ar fi fost sinceră, mi-ar fi scris dintru-nceput, pe mail, că are probleme fiziologice. Nu? Dar dacă nu e chiar așa de sincera? Sau *a vrut să mă pună la-ncercare*. Ia să vedem, accepți o prietenă cu un picior mai scurt? Mai ales că-i frumoasă de pică! Las' că pica ea și dacă nu era frumoasa, doar s-o-mpingi cu degetu'! Că c-un picior care râde *și unu' care plânge* nu-ți poți ține echilibru'. Și totuși... Uite ce piept are! Și ce buze cărnoase! Seamănă cu Angelina Jolie. Doar că-i blondă. Oare o fi blondă vopsită? Dacă-i vopsită, nu-i sinceră. Păi parcă era vorba că *suntem* sinceri, nu?! S-a uitat din nou. Să mă ridic? Poate nu e ea, și-atunci... Mă trezesc naibii cu-o palmă! Sau strigă "huliganu'" sau "viol" sau "perversu'", și dau de belea! Nu, nene, nu. Mai bine-mi cumpăr *mașină*. Ce dacă sunt șanse să mor mai repede? Că viitoru' și-așa nu e roz. N-au scris ăștia că vine cometa? Sau asteroidu'? Sau meteoritu'? Ceva tot vine, și-atunci? Și te mai și privezi de confort! Că orice-ai zice, o mașină e-o *mașină*. Te deplasezi repede și departe, nu te mai înghesui prin autobuze și metrouri, nu te mai bat ploi e și frigul. Și dacă e una străină, atragi și tipele. N-aș mai sta aici s-aștept o urâtă frustrată perversă și nesinceră! N-a c-a *mai apărut una*. Bine măcar că n-are un picior mai scurt. Nu, le are pe-amândouă!

Asta trebuie să fi stricat media de-nălțime a românilor! Pe bune! Uite, e juma' de pașaport! Nu e secretara, e clar! Păi dacă stă-n picioare după birou, îți vine să-i spui ridică-te! O fi minoră? Nu pare. Da'-i așa mică! E cea mai mică femeie din lume! Aveau dreptate ăia din ziar: suntem tot mai scunzi – de un picior sau de amândouă. Aia-i înaltă doar că are-un picior din secoiu' trecut, astalaltă-i cu ambele picioare în mileniu' următor! Nu mai înțeleg nimic! Să-ți bagi picioarele, nu alta!

Gata, am plecat! O, nu! Ștearsa s-a mișcat. Se îndreaptă spre mine! Înălțime... normală. Mers... normal. Șoldurile... normale. Îmbrăcată... normal. Nici un defect vizibil! E de-a dreptul suspectă. Sper că sub hainele alea e o femeie. Că-n ziua de azi nici nu știi la ce să te-astepți. Poate-i un travestit. Nu, că n-are mers de barbat. Sau poate e un transsexual de-ala. Că și oamenii ăștia, parcă-s căpiați! Nu-și mai găsesc nici locu', nici sexu'! Fiecare vrea să fie ce nu este. Zilele trecute citeam că Michael Jackson vrea să-și schimbe și sexu'. În rest, și-a schimbat tot culoarea, părul, nasu', buzele, forma feței, tot! Ce i-a mai rămas? Sexu'. Stau și mă-ntreb: dac-o face și p-asta, despre cine vorbim? Adică ma vorbim de Michael Jackson? Că nici mă-sa nu l-ar mai recunoaște.

Nu, nu e ea. Ștearsa a trecut pe lângă mine, a intrat în bar. Nici nu m-a privit. Probabil asteaptă pe altcineva. Dar poate că e ea, și așteaptă să fac eu prima mișcare. De fapt care-a fost cu ideea să nu avem nici un semn de recunoastere? Ea a fost. Și uite, acum sunt în încurcătură. A, ia stai! Șchioapa și-a aprins o țigară. Fumează. *Ea* nu mi-a scris nimic de asta. Poate a uitat. Totuși, fumatu' e o chestie importantă. Unora nu le place să se sărute cu o fumătoare. Mie mi-e totuna, însă alții fac mofturi. Nici de picioru' mai scurt nu mi-a spus. Păi parcă era vorba să fim sinceri! Adică eu îi spun totul, inclusiv povestea cu Simona, iar ea fumează pe-ascuns! Pe când asta mică, uite își bea sucul de fructe și nu poluează atmosfera. Asa cum fac ăștia cu mașinile, de pildă. Că de-aia n-o să-mi iau mașină. Să-mi grăbesc sfârșitu', și-al meu și-al omenirii? Mă rog, de omenire puțin îmi pasă după ce crăp, da' până la urmă ce să fac c-o mașină? Să rămân blocat în trafic, să-mi înghețe mâinile iarna când o fi s-o repar, să-mi cheltui ultimii bani pe benzină și piese de schimb? În nici un caz! În fond, asta mică de ce n-ar fi secretară? E drăguță. Cel puțin când stă jos. Iar ca să faci o cafea bună nu-ți trebuie picioare până-n gât. Poate-a dat peste un patron fără prejudecăți și care nici nu se culcă cu secretarele. Mai sunt și din ăștia, chiar dacă pe cale de dispariție. Sau dimpotrivă, poate-i un pervers *care*-i place s-o facă cu tot felul de ciudate: scunde, urâte, șchioape, cocoșate! A, atunci asta c-un picior în aer e secretara! Sigur e ea! Mai ales că e trăznet gagica! Și uite, bea gin. E clar! Asta, micuța, e prea cum nte, bea suc, nu fumează, cealaltă, după ce c-are un picior mai scurt, fumează țigări scumpe, bea alcool la ora patru după-amiaza și-și ascunde defectele! E drept, nici cealaltă nu mi-a scris că-i așa scundă. Dar a fi mic de-nălțime nu-i un defect. Ce, Madonna e înaltă? Ce, Maradona e înalt? Și uite unde-au ajuns! Poate că pe dinăuntru e o ființă specială. Sigur are un suflet mare. Nu Maradona, că ăsta băga goluri și cu mâna. Tipa de la masa de-acolo. Ce contează înălțimea sau mărimea sânilor? Cum gândește contează. Cât de bună e la suflet. Și când te gândești că lumea în general judecă după exterior, după cât ești de arătos și cum ești îmbrăcat, nu după ce-ai în cap. Apropo, am citit odată că un veteran de război a trăit ani de zile cu o schijă-n cap. Da' câți au șansa asta? Să fie judecați după suflet, vreau să zic. Suntem superficiali, ce să mai discutăm!

Ștearsa nu s-a-ntors. Înseamnă c-a plătit la bar și-a ieșit pe usa cealaltă. Păcat, până la urmă era cea mai potrivită. Nici prea-prea, nici foarte-foarte. Am rămas cu juma' de Angelina Jolie și cu juma' de buletin. Uite, asta mică are de fapt un corp foarte mișto. E chiar bine proporționat. O să facem o pereche foarte bună. În fond important e ca femeia să nu fie mai înaltă decât bărbatul. Restul nu contează. Sper să fie ea. Ia stai! Cine i ăla? Se sărută. Mda... Nu i cam înalt pentru tine, drăguță? Ce dacă-i arătos? Mai uitați-va și voi într-o oglindă, ce naiba! Tu juma' de buletin, pașaport, certificat de naștere, el cât turnu' din Pisa. E clar, Angelina Jolie e a mea. În fond e cea mai tare din parcare. Iar când sta, nu i se observă defectul. O să-mi iau mașină și-o să meargă mai puțin pe jos. Ce dacă fumează și minte? Și chiar dacă nu e secretară, tot nu contează. O să-mi crească acțiunile vertiginos. Când m-o vedea S mona cu ea, o să-i pară rău că m-a părăsit. 'Prea târziu", o să-i spun. Și toți o să mă invidieze. Uite ce trup are! Orice bărbat ar face crimă de om pentru a pune mâna pe așa ceva. Gata, mă duc la ea! Hei! Nu se poate! Mda... Unu' mai urât n-ai găsit? Și parcă-i mai scund decât tine. Te-ai orientat greșit, fătucă! Ș mai ești si șchioapă!

Bine, da' până la urmă *ea* unde-i? Mi-a tras clapa. Mai dă-o-n ...! E mai bine așa. Ce atâtea griji atâta frământare. Uite, într-o juma' de oră m-am dat de ceasu' morții pentru ce? O schioapă, o pitică și femeia invizibilă! Ducă-se! Eu îmi citesc în liniște ziarul, sorb din cafea... Viața e frumoasă... Și gagiu' ăla ce se uită așa la mine? Și copiii ăia de bani gata, cu camera de fi mat, ce caută la masa din colț? M nori au voie aici? Ș chelnerița aia care tot timpu' s-a holbat la masa mea, ce mai vrea? Ce, crede c-o să fug? La cât e de urâtă, așa-ar trebui! Ce naiba nu-și aleg și patronii ăștia un personal mai prezentabil? Și de ce nu-și selectează clienții, dom'le? Minori, șchioape, bărbați libidinoși, chelnerițe balcâze! Ce oameni, dom'le!

Poarta sărutului

Gheorghe Stroe

CINĂ ÎN VALEA SĂRII

Si s-a întors în Valea Sării, să-si câstige pâinea cea de toate zilele în sudoarea frunții, după cum îi fuseseră b estemati strămosii, dar amintirea anilor pe care îi trăiseră în Banat nu l-a părăsit niciodată, ba chiar si pe patul de moarte, când î tineau lumânarea, si-a revenit pentru încă o zi parcă doar pentru a mai povesti o dată celor ce-l vegheau câteva întâmplări din Banat unde fusese, în vremea tineretii lui, cadru militar... Peste ani, copiii aveau să-și aducă aminte că nu fusese cină ca tatăl să nu se apuce de povestit din Banat, mereu aceleasi lucruri, ascultate însă întotdeauna cu un sentiment aparte, atât de copi , cât si de femeie, mama lor Si blestemat era pământul pentru ei si cu osteneală se hrăneau acum, în Valea Sării, căci în toată această vreme doar spini si pălămidă rodise, livezile se părăg niseră, casa sta să cadă...

La mai b ne de o jumătate de secol, din anii aceia de după ce s-au întors din Banat n-a mai rămas decât amintirea cinei. Peste zi, munceau din greu, si părint i, si copiii, desi acestia din urmă nu aveau decât patru ani băiatul si sase fetita, dar în timpul în care fuseseră în Banat gospodăria ajunsese în paragină si trebuia refăcută până nu se ruina de tot . Treaba copiilor era să stea cu vacile pe o coastă, îi aducea până aici mama si tot ea venea atât la amiază, cât si după ce apunea soarele să-i ia acasă Seara, abia se mai tineau pe picioare de oboseală si uneori, până să fie gata mâncarea, îi fura somnul, dar nu erau lăsati să doarmă flămânzi Se r dicau anevoie din pat si, încă motăind mâncau în silă înviorându-se abia când vedeau că toată lumea terminase... Nici tatăl, nici mama nu se grăbeau să se ridice de la masă, abia acum aveau răgaz să schimbe o vorbă si discutia mai întâi era banală, despre treburile de peste zi, despre cele d n ziua următoare. Nu pe acestea e asteptau copiii, dar n-a fost seară să f e dezamăgiti, pentru că, oricât ar fi fost de osteniti, nu se rid cau să se ducă la culcare fără ca tatăl să mai povestească ceva despre Banat unde fusese „cadru mi itar", plecase în armată ca oricare altul din Valea Sării si, dintr o întâmplare norocoasă, ajunsese la o scoală de subofiteri si vreme de sapte an fusese la grăniceri. Îsi luase cu el si soția si acolo i se născuseră si copiii... Apoi, pe neasteptate, demisionase ori fusese constrâns să o facă si se întorseseră în Valea Sării. Au trecut ani si mot vul real copiii tot nu l-au aflat, mama zicea doar că fusese greu printre străini, însă amintirea acelor ani nu i s-a sters nici ei din minte. Femeia amărâtă, slabă de muncă si de mâncare proastă si îmbrăcată ca vai de ea, nu a putut niciodată să uite că în Banat fusese „doamna", cu posetă si îmbrăcată bine, asa cum apărea în câteva poze la care tinea ca la ochii din cap. Spunea si ea că acolo nu le lipsea nim c-nimic, grija cop ilor fiind singura sa treabă.. Într-o seară, mama a iesit până afară si tatăl a continuat să povestească, fără să-si pună problema că, de fapt, copiii erau prea mici totusi ca să înteleagă.

Uneori mama completa spusele tatălui, mai ales dacă i se cerea o părere sau se adresa direct copiilor, le vorbea de bomboane, de haine frumoase, de jucării, exact de lucrurile ce le lipseau acum. „Ce de jucării ai avut tu în Banat, îi zicea băiatului care, oricât s-ar fi străduit, nu-și amintea. Dar nu le păstrai mai mult de o zi-două, pe toate le stricai, să vezi ce e în ele cum sunt făcute." Iar băiatul, ascultând-o fără să clipească, regreta că-si stricase în Banat jucăriile, de ajunsese să nu mai aibă nici una... N-a stiut n ciodată ce fel de jucării or fi fost acelea, pentru că nici el n-a întrebat nici tatăl sau mama nu i le-au descr's. Pur si s mplu, jucării pe care le stricase.

Băiatul nu avea nici o amintire proprie din Banat, nu împlinise doi ani când se întorseseră în Valea Sării, spre deosebire de sora sa care era cu un an si zece uni mai mare. De fapt, amintirile acesteia din urmă păreau destul de nesigure, frânturi pe care se străduia să le pună de acord cu ce povestea tatăl la cină, dar în ochii fratelui conta nu atât diferenta de vârstă, cât faptul că ea trăise mai mult în Banat, că atunci fusese mai mare si putea să-si aducă aminte si singură une e lucruri. . O invidia pentru asta si insista să-i explice câte ceva, să-l ajute să înteleagă mai bine si- nedumerea că soră-sa se lăsa rugată atâta ori că de unele lucruri n-avea cunostință, „eu, dacă eram a anii tăi când am fost în Banat, sigur stiam mai multe", i-a zis într-o zi fetitei, iar aceasta a rămas un timp pe gândur ... Bănuind ce urmează, băiatul a stat ca pe ghimpi până ce surioara s-a decis să-și încerce norocul si s-a apucat să-i povestească despre lucruri pe care îi garantă că si le amintea ea însăsi. A ascultat-o cu interes si cu invidie si, deodată, s-a luminat la fată, „astea ni le-a spus tata săptămâna trecută, nu sunt amintirile tale ", iar fetita a tăcut brusc. În momentul următor, lacrimi mari au început să-i curgă pe obraji, dar nu găsi nimic de z s în apărarea sa, știa si ea prea bine adevărul, că habar n-avea ce mai erau propriile-i amintiri si ce povest le tatălui. . Băiatul mai întâi a râs cu răutate si cu satisfactie, nu însemna mare lucru faptul că soră-sa trăise aproape doi ani în plus în Banat, de vreme ce nu-si mai amintea nimic, o invidiase atâta timp degeaba, dar când fetita a început să plângă cu hohote n-a mai râs, ci s-a uitat la ea cu nedumerire... A lăsat-o în pace si, până a apus soarele si a venit ca de obicei mama să-i aducă

Sărutul

cu vacile acasă, n-au mai schimbat o vorbă... Din ziua aceea, fetița s-a ferit să mai vorbească despre propriile-i amintiri din Banat renunțând la avantajul pe care-l avusese în fața fratelui său, era de ajuns să comenteze împreună ceea ce la povestea tatăl la cină. Sigur era că în Banat cu toții duseseră o altă viață: tatăl fusese *domnu' plutonier*, cu uniforma aceea impunătoare din poza păstrată cu mare grijă în camera din fund; mama, *doamna* din aceeași poză, cu părul aranjat, cu rochie albă și cu poșetă; cât despre ei, copiii, aceștia avuseseră și jucării, și dulciuri, și haine frumoase... Atunci, pe coasta pe care păzeau vacile, *au* luat ei hotărârea de a se întoarce în Banat când le va fi vremea să s-au simțit străini în Valea Sării, „lasă că ne facem noi mari și plecăm și singuri!", iar gândul că părinții lor trebuia să fi rămas *acolo* nu i-a părăsit niciodată

...Așadar copiii n-*au* putut înțelege în anii aceia de ce nu se întorceau în Banat și continuau să stea în Valea Sării, unde viața era grea pentru toată lumea și plină de lipsuri, însă când s-au făcut mari au plecat definitiv din sat, unul în fundul Moldovei, altul la marginea câmpiei de sud, după cum au avut repartiție la terminarea facultății. Veneau acum rar, în concediu, și părinții îi regăseau de la un an la altul tot mai bătrâni, singuri și fără nici un sprijin, dar bucuroși să-i vadă acasă, fie și pentru numai câteva zile. Abia reușeau să mai afle unii despre alții câte ceva, pentru că nici ei, copiii, nu se întâlneau peste an, bătrânii nu știau mai nimic despre treburile lor, dar seara, la cină după ce terminau de mâncat tatăl se apuca să povestească iarăși din Banat. Mama îl asculta atentă, interesată, gata să intervină dacă *i* se cerea o părere... Poveștile acestea le țineau minte cu toții, nu uitaseră un cuvânt, iar *tatăl* le spunea invariabil, nu schimba nimic... Nici fiul, nici fiica, ajunși ei înșiși în pragul bătrâneții, nu schițau vreun gest de plictiseală, li se părea normal să asculte la cină poveștile tată ui despre anii trăiți în Banat, „eram bine văzut de toată lumea, povestea acesta la fel ca odinioară, de comandantul de batalion, de comandantul de regiment..." Cât *fusese* în putere, chiar și după ce se pensionase, vorbea uneori de intenția de a face un drum în Banat, „am permise pe tren, nu mă costă nimic, să mai văd o dată, înainte de a închide ochii, oamenii, locurile..." Dar a tot amânat până a ajuns să înțeleagă că de acum asta era peste puterile lui și a așteptat vremea verii când au revenit *copiii* și, după o ezitare, și-a rugat fiul să o facă *în locul său*, „ești om în putere, te duci cum te *voi* învăța eu și-mi spui ce-ai găsit acolo." „Nu e nevoie să mă rogi să mă duc în Banat, pentru că, deși n-am spus la nimeni, am făcut-o deja, în urmă cu doi ani... Am fost convins că n-o să fie nici o problemă să mă descurc singur, că doar despre locurile și oamenii de-acolo ne-ai povestit mereu, atât în copilărie, cât și după ce ne-am făcut mari... Am pierdut însă din vedere că toate acestea *fuseseră* demult, că de atunci au trecut o groază de ani, or cu timpul locurile se schimbă, oamenii nu mai sunt... În sfârșit, până la urmă am dat de un bătrân care și-a amintit de *domnu'plutonier* și mai întâi s-a mirat să mă vadă bărbat în vârstă, „pe dumneata te știu de când mergeai de-a bușilea, dacă zici că ești al dânsului". N-a putut să-mi spună mare lucru despre anii în care am fost noi în Banat, așa că m-am apucat să-i povestesc eu de-a fir a păr și m-a ascultat cu mult interes, „dacă domnu'plutonier zice că a fost așa, apoi *sigur* știe mai bine'. Am stat astfel de vorbă o seară întreagă, era trecut de miezul nopții când ne-am despărțit. De fapt, am vorbit mai mult *eu*, nu era cine știe ce să zic cuvânt cu cuvânt ce ascultasem atâția ani la cină, iar bătrânul nu se mai sătura să mă asculte... „Știi, mi-a zis la un moment dat când mă oprisem să-mi mai trag sufletul, parcă-*l* ascult pe domnu'plutonier în persoană", ceea ce a fost neașteptat pentru mine și, nu-*mi* explic de ce, nu mă mai opream, de parcă aș fi vrut să repet toate ce ni le-ai povestit cină de cină... În vreo două rânduri, a intervenit cu scurte precizări, cum făcea mama când povesteai dumneata, dar mi s-a părut ciudat că despre el nu ne-*ai* spus niciodată nimic, deși sigur nu a *fost* străin de multe..." Tatăl n-a avut nici o reacție, deși fiul aștepta totuși un răspuns, măcar o părere, a rămas tăcut o vreme, apoi s-a ridicat și a ieșit afară, timp în care copiii s-au apucat să vorbească de-a e lor. Revenit în casă, tot tăcut, a stat cu ei până târziu, dar n-a mai scos o vorbă... A doua zi însă, la cină, lucrurile s-au desfășurat ca-n vremurile de odinioară, de cum au terminat de mâncat s-a apucat să povestească despre anii trăiți în Banat, ascultat cu același interes atât de soție, cât și de copii.

Marina Țvetaieva

PROZĂ

Era o casă a morții. În casa asta toate luau sfârșit, în afară de moarte. În afară de bătrânețe. Toate: frumusețe, tinerețe, încântare, viață. Totul în această casă lua sfârșit, în afară de Ilovaiski. Bătrânul aspru hotărâse să trăiască. „Își încheie viața în alt veac .. Copii și-a îngropat, dar el însuși.. Fiul de douăzeci de ani e în pământ, iar septuagenarul se plimbă pe pământ .." Trăia – însoțit de șoapte și rumori de acest fel

Mult mai târziu citind *Hommes vivants* al lui Farrère[1], nu mi l-am amintit, că l-am văzut aievea (să mă ierte Dumnezeu, că fac un păcat) pe D.I. Cartea e rudimentară în grozăvia ei. Niște bătrâni centenari trăind în mai știu eu ce deșert pietros, pândesc și ademenesc călători tineri și le sug sângele, din care ei trăiesc. D. . nu bea sângele nimănui, ba chiar, în felul său, iubea copiii, dar comparația stă totuși în picioare: o atât de mare longevitate, în sine rară, este, pe fondul atâtor morți tinere, dintre apropiați - monstruoasă Prima soție, doi băieți, fiica; fiul și fiica din cea de a doua căsătorie . Un soi de molimă secerând tinerețea. O molimă care l-a crutat numai pe el.

În casa noastră, ca și în propria lui casă, Ilovaiski era deseori învinovățit de asprime. Nu, crud nu era; era anume aprig, cu o ceafă ce nu se pleca în fața nimănui, nici sub vreo povară, nici asupra ceva, decât numai asupra muncii sale (nelimitat) urgente. S-ar fi părut – cât de multe avertismente! Dacă nu mai lași din trufie, dacă nu renunți la putere, dacă, în primul rând, nu capitulezi în fața evidențelor – vor muri și ceilalți. Vor muri toți. Ochii lui vedeau însă altceva. Ei nu vedeau sensul trupurilor întinse pe masă, unul după altul. Istoricul nu resimțea *Istoria* din casa lui și din viața lui. (Dar poate că nici nu era istorie, ci era Destinul dezvăluindu-i-se numai poetului?) În ochii săi, evidența era una singură: autoritatea sa părintească, infailibilitatea decretelor ei Moartea, în schimb, era – o nenorocire de la Dumnezeu trimisă. Nici o clipă nu se simțea bătrânul vinovat. Dar – era el oare vinovat?

Asupra acelor copii planase ursita morții timpurii. Nu zâmbiți. Există așa ceva. Și, precum în mit, Ilovaiski nu era decât o unealtă. (Cronos *trebuise* să-și devoreze copiii.) Vină este atunci când prezentă e conștiința. Când conștiința ei nu există, nu mai există nici ea ca vină, deși poate fi ajigașă. Iar Ilovaiski trăia - Ilovaiski trăia conștiința remediabilă a dreptății Cum poți judeca infailibilitatea?

Și, poate că, ceea ce tuturor li se părea a fi voința de a trăi, era constrângerea pe care destinul i-o impunea, un destin invers decât cel al copiilor, destinul unei vieți îndelungate, după cum ai celorlalți – era destinul morții timpurii: o longevitate devenită blestem? (Sibylla ce nu putea să moară.[2])

Și, cum totul este – mit, cum ne-mitul – nu există, cum nu există – un în afară-de-mit și din-mit, cum mitul anticipează și modelează – o dată pentru totdeauna – totul, Ilovaiski mi se înfățișează actualmente în chip de Caron, transportându-și cu luntrea sa peste Leta, unul după altul – pe toți muritorii săi copii.

Iată-i, din ferestrele albumului de familie, pe primii băieți, mai în vârstă decât mine cu patruzeci de ani, cu tânăra lor mamă între ei. Amândoi au același chip: al tatălui, cu frunți late ochi albastri, fețe rectilinii, până în ultima clipă stropindu-se unul pe altul, printre genunchii materni, cu apa nemișcată a Letei.

Iat-o pe V.D., iubita soție a neiubitului – pe altul iubindu-l -, sorbindu-și amarul sub soarele Neapolelui, și moartă după nașterea primului fiu – surprinsă la jumătatea cuvântului, cu un buchet în mână, elegantă, sărbătorească – un cheag de sânge a tot mers și mers până i-a ajuns la inimă. – V.D., inundată de corali, cu rumeneala sudului și a primei ei bucurii încă stăruindu i pe obraji Iat-o, făcându-i semne, cu capătul bijuteriei de coral, fiului rămas în urma ei..

Si ceața de pe Leta se destramă – nu albumul nu portretul! – e Nadia, plină de viață, castan e și rozalie, cumva arzător-catifelată, ca un piersic în soare, cu pelerina ei de culoarea rodiilor (Proserpina[3]) pe care, cu îndoitul gest al unui frison, ba o desface, ba o strânge în jurul ei – nu, nu-i într-un giulgiu! Mitu nu cunoaște giulgiul! Tot cei vii, vii pătrund în moarte, unul – cu o rămurică în mâini, altul - cu câte o carte, altul – cu o jucărioară!

(În luntrea asta se schimbă totul, în afară de luntras!)

Iată-l pe Serioja, reflexul viu a generațiilor trecute (o, cum de n-ai înțeles tu *nimic*, storicule!) gratios, subțire, cu favoriți mărunți pe chipul lui cu desăvârșire copilăresc, cu ochi negri-luminoși, nu rozaliu, – palid-strălucitor, – anul 1812 întocmai! – din gravuri – dintr-o cronică de familie – exact în mundirul său (vai, studențesc!), (și ată că, din straturile cele mai adânci ale copilăriei mele răsare un cuvânt misterios. Serioja Bor-Ramenski[4] ..) Serioja Bor-Ramenski e Raoul Dobry[5] din romanul pentru fete al Zénaîdei Fleuriot .. Ți, în general, imaginea veșnică a tânărului: Ganimed, răpit de Zeus, Hil al lui Heracles, răpit de nimfă.. Dar râul *acesta* – Leta, e un râu fără

* Fragment din vol. Marina Țvetaieva, *Proză*, traducere de Janina Ianosi, Prefață și note de Ion Ianosi în curs de apariție la Editura Ideea Europeană

nimfe, un râu fără sunet, Leta, căreia nimic nu-i trebuie, nici măcar ochii lui minunați.

Dragi mei Serioja și Nadia, vă revăd în primăvara anului 1903 într-un loc preafericit, în genovezul Nervi. Pe Serioja – în umbra camerei și a mamei sale, pe Nadia – în plină lumină, intersectată doar de umbra maternă. Pe Serioja, mama îl acaparează, pe Nadia – o păzește. Iată-i pe amândoi într-un landou, la *bataille de fleurs*[6]. Toate florile pentru ea, toate ce e de hârtie, cu nisip (poate și cu plumbi) – pentru mamă. Se împrăștie italienii și aruncă, în cea frumoasă – cu trandafiri, în dragon – cu murdării. (Cum de a izbutit A.A., ea însăși o frumusețe, a patruzeci de ani fără nici un fir de păr alb, să devină un dragon?) Nadia râde, mama ei se face că nu vede, dar după primul tur de-a lungul „marinei", îi porunceste birjarului să se întoarcă – fără să mai vină înapoi. Din bătaia cu flori – direct în acea cameră unică, în care relativ sănătoasa soră și deja grav bolnavul frate locuiesc împreună, trezindu-se unul pe altul cu tusea lor. De Nadia e îndrăgostit studentul Van der Flass, nu olandez, ci kievlean, și el bolnav, și el frumos, pe care eu și Asia îl numim „motanul mânăstiresc", pentru că e grăsan și cumva deosebit de curat, și locuiește într-o căsuță separată, asemănătoare unei chilii. Împreună cu Asia îi ducem Nadiei bilețelele de a el și se întâmplă uneori – ca și din partea ei. Cu aceste prilejuri ea ne sărută fierbinte pe cap și de multe ori la rânc, strângându-ne a pieptul ei încins. Pe îndrăgostiți îi protejează mama mea, și ea tânără, și ea bolnavă, ținând-o ore întregi de vorbă pe insuportabila A.A. cu discuții gospodărești, ei însesi nesuferite: cu observații, considerații – uneori inventate, de pildă, cum se pun ridichile la murat. (După aceea, nouă ne spune „Las' să le mureze. Că doar tot ea o să le mănânce!") – și, în felul acesta, distrăgându-i pe străjerul vigilent până a uitarea orei stabilite. Dar, într-o fericită zi, fericirea i-a sfârșit. Fără să mă aștepte terminarea cărei, sub pretextul vieții prea scumpe (doi într-o singură cameră, pensiune de cinci franci, milioane.), dar, de fapt, – din cauza succeselor Nadiei (continutul dubios al acestor succese) își ia copiii din maritimul Nervi și-i duce în îngrășiosul „Spasskoe" ilovaiscian. Nadia plânge, Van der Flass, și nu numai el, plânge (în special plânge unul cu barbă mare roșcată, care nici măcar nu e din pensiunea noastră și căruia Nadia nici măcar o privire nu-i aruncase), mama plânge, eu cu Asia plângem; din considerație față de mama lui, Serioja nu plânge, din fundul trăsurii el privește, neîntrerupt, în urmă, pe atunci, părea că-și întoarce privirile spre Nervi, s-a dovedit că, de fapt, către viață și le întorcea.

Mamă. Mamă era ea pentru fiu, nu pentru fiice. Să mă ierte umbra ei și să constate că, în primul rând și în cele din urmă – eu nu judec pe nimeni. Există o poveste ucraineană despre o mamă bună și o mamă-nasă. Într-o noapte fata trece pe lângă o biserică, vede – lumină, și intră. Slujba e tăcută, preotul e străin, cei care se roagă – străinii, unii, care de mult nu s-au arătat, alții – niciodată văzuți. Brusc, cineva o ia de după umeri. Ea se întoarce: e mama-nașă, răposata. „Fugi de aici, fătuco, e aici mama ta bună, dacă te vede – te rupe în bucăți." Dar e prea târziu: mama a văzut-o, iat-o, se strecoară spre ea printre oameni. Fata o ia la fugă, mama – după ea, și așa aleargă ele peste câmpii pustii (fiica de mama bună, pe pământ, iar mama, după ea, deasupra pământului). Dar alături e mama nașă, n-o lasă în nenoroc re, în fugă ea aruncă în cealaltă, în mama bună, cruci, se leapădă de ea. În sfârșit – sfârșitul. E marginea satului, prima colibă. Cântă cocoșii. Iar nasa, luându-și rămas bun, spune: „Niciodată, fătuco, să nu mai intri noaptea în biserică, dacă vezi acolo lumină. Acolo se roagă sufletele neâmpăcate împreună cu un popă neâmpăcat. De n-aș fi fost eu, te mânca mama ta bună, chiar și din moarte si-ar fi tocit dinții pe tine".

Când m-am apucat să povestesc legenda asta, ca totdeauna în asemenea cazuri, pentru a mă lămuri pe mine însămi, iar pe urmă să si întreb – ce vrea să spună? de ce? – mi-a răspuns un singur interlocutor, de fapt o interlocutoare, în mod categoric: „E cu desăvârșire de înțeles. Gelozia. Fata era evident – rivala". Era gelozia post mortem față de tinerețe, a nefericitei – față de cea fericită, a celei moarte – față de cea vie. Și ca să ne întoarcem la A.A.: pasiunea neostoită a celei moarte, a celei care *niciodată* nu trăise. Căci A.A. n-a trăit niciodată. Ca tânără frumusețe se mărtisea cu bătrânul Ilovaiski pentru bani și pentru nume. A primit, în schimb, cheile de la brâu, iar pe umeri – crucea. După cum se vorbea prin casă, el era de o sălbatică gelozie. N-o lăsa să meargă nicăieri fără e, cu excepția unei singure dăți, când a lăsat-o la un bal, însoțită de un oarecare apropiat de-a lui, ceea ce i-a reprosat mai apoi întreaga viață. Fără nici un rost. Ea era mândră și fidelă. (Până la trădare nu catadicsea să coboare, așa cum se raporta condescendent față de propria-i frumusețe. Așa o și văd, stând de parcă și-ar fi că cat în picioare propria frumusețe.) Au venit copiii. Copiii imediat despărțiți, de ea prin tradiționalul zid al doicilor, dădacelor, bonelor, guvernantelor, preceptorilor. Ca să nu mai vorbim de acea cumpănă a apelor dintre superiorul etaj părintesc și cel inferior al copiilor. Copiii trăiau la propriu sub pământ, ca sub obroc: pentru copii „susul", adică ceea ce, pur și simplu, stătea pe capul lor, era lucru pe care călcau părinții, cu toate greutățile lor, cu toată greutatea lor. În genul Atlanților care susțineau bolta cerului cu locuitorii săi. (Nu degeaba avea etajul de jos – bolți!) Și, ca să ne întoarcem la educație. Cum puteai în aceste condiții, să ajungi la copilul tău? Cum să-ți croiești drum prin această grosime solidă și slugarnică? Pentru așa ceva trebuia *să iubești* foarte tare. Dar e oare posibil – mă întreb – dar e inevitabil, dar e chiar atât de imuabil – să iubești copilul pe care-l ai de a un neiubit, poate chiar – nesuferit? Anna Karenina a fost în stare, numai că acela era un fiu, un fiu – ca ea, fiul – e, fiul în sine, fiul sufletului ei. Un asemenea fiu a fost pentru A.A., ultimul ei copil – Serioja, copilul sufletului și trupului ei, *ea* cea vie – dacă n-ar fi omorât-o chiar de la început.

Nu există o potrivire fizică în lipsa uneia sufletești. Și dacă Serioja, în întregime blândețe, sfioșenie, tandrețe, părea, la prima vedere, sufletește – opusul mamei sale, acest lucru se întâmpla numai pentru că îl comparai cu

Muza

ea – cea de acum, și nu cu ea – cea de odinioară, cea de aceeași vârstă cu el. Oare nu cea mai elevată smerenie dovedește ea atunci când se măritase cu un neiubit, resemnându-se o dată pentru totdeauna· frângându-se, exact ca și fiul ei, care fără nici un gând de cârteală și ar fi legat viața de cea pe care, dintr-o simplă mișcare a sprâncene or, ar fi indicat-o – ea? Numai că la Serioja – cel încă neatins de viață – noi vedeam liniștea de moarte față de supunere, iar la ea – înversunarea față de supunere.

Pe parcurs, viața, puțin câte puțin, a remodelat-o pe mândrețea de fată. Când știi că n-ai încotro – începi să trăiești așa. Uite-așa. Te acomodezi cu celula. Ceea ce la intrare ți se părea o cerință și o fărădelege, devine măsura lucruri or. În schimb, temnicerul, constatând supunerea se mai înmoaie, mai cedează un pic, și așa începe o aliantă monstruoasă, o autentică aliantă a prizonierului cu temnicerul, a celui care nu iubește cu cel care e neiubit, o modelare *a ei* – după chipul și asemănarea lui. Dar cum poate arăta aici „chipul și asemănarea"? Dintre un bătrân-savant și o neiubitoare-frumusețe? Ce putea A.A. să s însușească de la D I ? Istoria, cauza vieții lui? Nu, istoria o scria el singur. Ideile? Ei, ca oricărei femei adevărate, ideile îi erau indiferente (n-ar fi fost așa dacă, dar cum acest „dacă" nu există..). Și, ca să nu mai întrebăm de pomană – ea își putea însuși de la el numai metodele. Metodele avariției lui, a felului lui de a se gospodări, de a educa, metodele gândirii lui monocorde s.a.m.d Metode care, în cazul ei, degeneraseră pe loc în obișnuințe s chiar în manii, întrucât una e să te manifești – la nivelul țării, alta la nivelul casei, una e în carte, alta e – în viață. Întreaga intoleranță față de străini a lui Ilovaiski, transferată exclusiv asupra nemțoaicei menajere, toată teoria acumulării statale – în limitele propriei cămări, întregul fond de idei al *Domostroi*-ului[7] transferat asupra unor copii *vii* Ce să mai vorbim? În casă, Ilovaiski era un tiran, dar un tiran ideatic, altfel spus – nu unul meschin. O dată, pentru totdeauna, *en bloc*[8] . Și mai degrabă olimpian decât tiran; până la copii, pur și simplu nu catadicsea să ajungă A.A., în schimb, neiesind din casă, se băga în toate cele, în fiecare pas, în f ecare gest al lor, și tocmai pentru că – în toate cele și exclusiv superficial –, în interioritatea lor nu pătrundea niciodată. Era deosebirea dintre Papă, care sancționa, și membrul-luptător de rând al confreriei iezuite. Într-un cuvânt, în casă, A.A. era mâna lui dreaptă iar mâna dreaptă este totdeauna mai tare decât capul. „Fetele tinere trebuie să frecventeze balurile" – I ovaiski. „Da, dar când se întorc acasă, să-și pună hainele pe umerașe" – A.A. (Vorb nd pe sleau, ea era, evident, *otrăvitoarea* fântânii tinereții lor) „Fetele tinere trebuie să danseze cu cei care le plac părinților lor" - D.I. ‚Cu alte cuvinte, să nu danseze cu cei care lor le plac" – A.A Accentul de pe ceea ce trebuia trecea pe ceea ce se interzicea. Interdicția fizică devenea una sufletească.

De ce? De ce și de unde interdicțiile? Pentru că ei înșesi, nu de multă vreme, i se interzisese să trăiască, ea însăși își interzisese siesi (hai să spunem, din răceala calculului, dar și din fierbințeala imaginație), pentru că singură se îngropase de vie în casa de pe Pimen Bătrânul. Fetele ei, în special una dintre ele, devin o frumusețe „Și eu am fost o frumusețe." Fiicele ei creșteau vesele. „Și eu râdeam."

Și iată, așa se petrece subconștienta (subliniez acest lucru de trei ori) revărsare a mâniei pentru propria viață vătămată, asupra fiicelor Dacă, într-o formă simplificată a mitului stăpânului și slugii, D I. „se vindecase" de timpul copilăriei, A.A. – îl „rontăise". Ba nu, nu-l rontăise. Ea nu se hrănea cu seva lui, căci, în acest caz, seva asta i-ar fi priit, ceea ce nu se întâmplase, – ea o storcea cu mâna ei aspră, fără să- dea drumul, pentru ca progenitunle femnine să nu fie nici ele fericite. Câte o îmbătrânire se hrănește în preajma tineretii fiicelor, aceasta însă se asternuse peste ele, ca o piatră de mormânt. Mă înăbuș eu – nu mai respira nici tu.

Monstruos? Dar o asemenea căsătorie – nu era monstruoasă? Ea însăș e vinovată! Dar oare această ea însăși – știa? În general, știa ea oare ce-i aia o căsător e? Cele de azi știu ce e. Cele de acum cincizeci de ani zburau în acest iad, ca fluturii spre flacără – cu pieptul înainte. Cădeau în el ca într-un șanț. Dar – poți să știi? Poate mai fusese la mijloc și autoritatea părintească, amenințările și persuasiunea mamei *ei*? O inimă încrâncenată de necazuri – uite-așa. Dar cum s-o transfer asupra nevinovați or? Și știa ea oare că o transferă? Atotștiutoarea natură cuibărise acest lucru în ea, răzbunându-se pentru nesocotirea ei În deplină nevinovăție, *ea* – făcea educație. (Demonstrativ și

confirmator e faptul că betesugul din cauza căruia au murit doi din *cei trei* copii a ei era, de fapt, betesugul *ei*, darul ei, moştenirea ei. De altfe , D I. avusese şi el în tinerete tuberculoză, dar – oare când fusese această tinerețe? si chiar a fost ea oare cândva? Şi iată, asa începe un nou mit despre *părinții* care se răscumpără de moartea copiilor)

Pe fete nu le chinuiau. O, lor le erau multe lucruri îngăduite Aveau îmbrăcăminte elegantă, aveau prietene, fratii prietenelor aveau bilete la *parăzi şi loji* la balet si, cel mai important, aveau „*tableaux vivants*". Spunând cuvântul acesta, am prezentat epoca. Era perioada de înflorire a anilor nouă sute, ajunul neândepărtat al anului c nci[9]. Mai clipocea încă râul miscărilor studentesti. Cuvântul „*pedel*" – a fost unul dintre primele pe care l-am conştientizat în copilărie prin consonanța lui cu „pudel" Si iată că din întruniri, interogatii, interogatorii. oameni înspăimântători, idei – se configurează un scut tablourile v i. Un scut de *se clatină* un zid se stofă învechită lar dincolo de el...

Un grup imobil de oameni vii, luminat de flacăra verde şi zmeurie - a unui foc de bengal. Grupul nu respiră zâmbetele au încremen.t, *focul* pâlpâie, se stinge treptat .. Cortina! Aplauze. Frumoasa Nadia e *primăvara* pentru oricine-i iese în cale, alegoria ncremenită a Primăverii, cu rumeneala focului de bengal asternut peste cea ca piersica. O frumoasă v.e încremenind ca frumoasa adormită. Frumoasa, dormind sub privirile ochelariste – mioape – prezbite – lăcrimoase – si mai ştie Dumnezeu de ce fel! – ale bătrânilor, bătrânii – Elenei, bătrânii – Suzanei[10], septuagenarii de aceeasi *vârstă* cu tatăl *ei* . (*As* putea numi nume, unele – de istorici. dar pentru ce? Toate astea s-au retras în mit .)

Dar ce făceau acolo studentii bărbosi si docenti ? (Din întregul grup, imberb era numai Serioja, Serioja – perechea nedezmintită a *Nadiei* în toate transformările ei una mai a Primăveri or e , Tareviciul – frumoaselor.) Pince-nez-u, putea fi scos. Dar barba? Că doar si ei luau parte la respectivele „Primăveri" si „Pompadure". Bărboşii – marchizi? Şi acest *contrasens*, în casa unui istoric? Oricât ar fi de trist, nu pot să nu zâmbesc. Şi nici zeci de ani mai târziu nu pot să nu mă nfior de o asemenea grozăvie concentrată: „tablouri vii" – în casa morții, tablouri moarte – din oameni vii.

Au fost, asadar, tablouri vii, au fost plimbări, petreceri dansante sub supraveghere, amintindu-mi caracterul deprimant al primelor Adunări. Dar fetele se descurcau. Viata se descurcă întotdeauna. Masa de *ceai a tineretului* se *lărgea* treptat, adunând în jurul ei tineri liber-cugetători (ceva mai târziu doar cadeti de dreapta!). Lumânările casei celei vechi, chiar şi sub abajururile lor de nădejde, se cutremurau la pr ma adiere a „ideilor". Ce fel de idei? „Evreul este *om* şi el." Şi cele mai cutezătoare „de vreme ce chiar Hristos a fost om .." Răsuna încă timid, dar ch.ar şi în timiditate, amenințător, prin nimic altceva decât prin simplul său sunet, cuvântul „libertate". Ce fel de libertate? De orice fel. Fată de *cine*? Fată de tot. Şi, desigur, în primul rând – fată de casă. Nu, nu în raport cu părintii. Părintii mai erau încă intangibili, de nejudecat, şi apoi, oare ei erau asupritorii? Nu, D.I , cu decretele sale privitoare la culcatul devreme şi la sculatul la fel, nu era, şi nici A.A., cu notatiile şi intonatiile ei, nu era – părintii erau ei înşişi *supuşi asupririi* – casa era, casa *însăsi cu* toti cei *care trăiseră* în ea, şi trăiseră asa cum nu se mai putea trăi acum (dar oare se putuse vreodată?). Casa te asuprea cu zidurile ei groase ca de bastion, te asuprea cu nişele adânci a e ferestrelor, făcute parcă pe măsura unor stafii, te asuprea *cu usile* ei nici închise, nici deschise – întredeschise –, te asuprea cu tavanele pe care, neobos t. în timpul noptilor, c neva se tot plimba în sus si în jos înainte şi înapoi, te asuprea cu grădina ei care te spiona, lipindu-se strâns de ea. O, *mai* mult decât orice – grădina, cu libertatea ei părelnică, dar, de fapt, cu supravegherea insomniacă a materiei ei prime lemnoase care tinea fătis de mână – trecutul, grădina cu umezea a ei, grădina cu bătrânetea ei, cu poarta *care nu* ducea *nicăieri* Si ce mai asupritor era cuvântul. Pimen. Cum era acest Pimen? Ce fel de sfânt? Pentru ce nu-i păstra pe oameni ? De ce din trei îi dădea drumul, *nu* în mormânt, numai unuia singur? Feciorelnica „libertate" ilovaisciană era numai *libertatea* față de acest sfânt înspăimântător, care parcă-i înfunda cu cârja lui în mormânt. Libertatea față de straja ce străjuia casa, care pe ei îi străjuia. (O, treaba ui *Pimen* era numai *casa*, să păzească, în tot cuprinsul ei, casa, *fie că era* vorba de un scrin, de un mormânt, de un fiu.) „Să scăpăm de Pimen Bătrânu !" Nici ei nu stiau ce vorbesc. (O dată, după o astfel de izbucnire, Nadia spusese: „De altfe , eu cu Serioja n-o să trăim multă vreme în ea. Casa îi va rămâne O iei".) Iar Olia, supărată parcă de o astfel de repartizare (cadoul) – cu vehementă: „Atunci am s-o arunc în aer!" Dar Rusia, cu *toti* Bătrânii ei Pimeni, a sărit în aer mai devreme.

Note

[1] E vorba de cartea ***La maison des hommes vivants*** de scriitorul francez C aude Farrère (1876–1957).

[2] Conform mitului antic, Apollo îi dăruise Sibyl ei viață *vesnică*, cu *condiția* ca ea să şi părăsească pentru totdeauna patria Sibylla s-a stabilit la Cunae si a devenit prorocită

[3] Proserpina (ân gr. Persefona) fusese răpită de Hades, care domnea peste mperiul subpământean Ea era silită *să înghită* bobitele *rodiei* – simbol al indestructibilității căsătoriei – si să locuiască o parte din an pe pământ si cealaltă parte – sub pământ

[4] Personaj din romanul lui Evghen. Tur, *Serghei Bor-Ramenski*

[5] Eroul *romanului* omonim al scriitoarei franceze Zénaîde Fleuriot (1829–1890)

[6] Bătaia cu flori (ân franceză în original).

[7] *Domostroi* a fost initial o culegere literară din secolul al XVI-lea de *reguli si prescripții* de viată familială, ce impuneau supunerea necondiționată față de capul familiei. A devenit ulterior desemnarea, în general peiorativă, a unui mod de viată retrograd, patriarhal-despotic.

[8] În totalitate (ân franceză *în original*).

[9] Aluzie la Revolutia din 1905

[10] Referire la frumoasa Elena, admirată de bătrânii cetății Troia, şi la mitul biblic al Suzanei, clevetită de cei doi bătrâni.

Dumitru Matală

VIAȚA CU VEDERE SPRE CIMITIR

Un gigant al literaturii contemporane. Sub această formulă revine calificativul insistent acordat unui scriitor portughez, José Saramago nu chiar de la cele dintâi cărți ale sale, dar în orice caz de mai bine de patru decenii încoace. După ce a câștigat o binemeritată celebritate internațională cu romanul *Memorialul mânăstirii*, apărut în 1982, și după ce și-a reînnoit-o, în 1991, cu *Evanghelia după Iisus Cristos*, o carte care a provocat o sumedenie de alergii violente în rândul unor adepți fanatici ai religiei, scriitorul cucerește, în 1998, și Premiul Nobel, o distincție ce-i consolidează, definitiv, atât celebritatea, cât și calificativul acordat înainte. Departe de a se culca pe lauri, însă, după cum iarăși subliniază critica literară, Jose Saramago tipărește statornic alte și alte titluri, pe care tot ea, critica literară, le consideră, cu *o generozitate* neobosită, când *o alegorie amară*, când *o parabolă tulburătoare*, când *o piesă de excepție*, verdicte, să recunoaștem, întru totul agreabile oricărui scriitor. Intitulat *Peștera*, romanul la care m-am oprit eu, în cele din urmă, face parte și el, nu numai dintr-o suită botezată de autorul însuș trilogia involuntară, ci și din aceea, mult mai bogată, a superlativelor cu care a fost încununată opera scriitorului portughez.

Așadar, *Peștera* debutează ca un roman al contrastelor, al opoziției de neîmpăcat între civilizația tradițională și cea postindustrială. Ce putin *așa* se anunță, de la cele dintâi pagini, printr-o călătorie pe care olarul Cipriano Algor o face, cu furgoneta, din satul unde-și exercită meseria, la *Centru*, pentru a-s transporta și a-și preda vasele de ceramică. Pe drum are mereu prilejul să traverseze așa-numita *centură industrială*, „o zonă înnegrită, murdară", „o amenințătoare viziune a cosurilor vomitând văluturi de fum". „Nu merită s-o privim de două ori" – meditează sentențios olarul, el însă n-are încotro, trebuie s-o facă de fiecare dată pentru că trece cu mașina pe aici, ca să-și transporte produsele la Centru. Nici așa-numita centură agricolă nu arată mai bine. Deși *adăpostesc* înăuntru plante – și fori – și verdeață, serele sunt, și ele, „mari depozite cu acoperișuri plate, dreptunghiulare, construite dintr-un plastic de culoare neutră", care, cu timpul, ajung tot așa de murdare, de cenușii, ca și cele ale platformei industriale.

Cipriano Algor este de altfel încredințat că nici meseria lui, olăria, nu va mai rezista multă vreme acestor agresiuni: „Știi foarte bine că nimeni nu mai vrea să se facă olar, cei care se satură de lucrul la câmp merg în fabricile din centură", așa că, resemnat încă o dată, olarul acceptă că „trei generații care s-au hrănit din lut este mai mult decât suficient". Are și confirmarea temerilor sale, tot astăzi, când, odată sosit la Centru, i se pune în vedere să nu descarce decât o jumătate *din marfă*, ba chiar i se aduce la cunoștință că, peste puțină vreme, va trebui să ridice de la magazie și celelalte vase care nu s-au vândut. În plus, dispecerul îi și explică, cu o bunăvoință malițioasă, „Cred că din cauza apariției unor vase de plastic care imită ceramica, dar o imită așa de bine încât par autentice" De-a *binelea* îngrijorat acum, Algor își pune neputincios întrebarea: „care o fi blestemata de fabrică unde se produc blestematele de minciuni de plastic." O întrebare la care nici nu cere neapărat un răspuns. Este doar o formă de revoltă ascunsă, singura pe care *și-o* poate permite.

Spuse așa, de-a dreptul, apăsat, aș zice, lucrurile au cel puțin avantajul de a fi netede, de la bun început. Or fi ele cam abrupt înfățișate, cam os-ten-ta-tiv, însă au, la rândul lor, un avantaj: orice trăsătură conturată mai apăsat iese mai mult în relief. Ar fi de *așteptat*, așadar, ca și conflictul *între tradiție* și modernizare, străvechea dispută dintre vechi și nou să capete mai târziu forme violente, de neîmpăcat. Odată ce, de la primele sale capitole, romanul își proclamă preferința pentru culorile tari, în alb – negru, decretându-le, pe unele, *murdare*, *cenușii*, pe câtă vreme lutul are *mereu* „culoarea tuturor culorilor cu care a ieșit din carieră" – firesc ar fi ca și mai departe lucrurile să avanseze în aceeași direcție. Numai că, spre surprinderea mea, nu se întâmplă deloc așa. Cu toate promisiunile pe care părea că mi le face, la început, *romanul* își continuă, mai târziu, *pledoaria* pe cu totul alte coordonate. Ceea ce nu înseamnă, totuși, că nu-și respectă propriile angajamente, mai cu seamă că nici nu și-a luat, explicit, vreunul. Nu înseamnă nici că-mi răstoarnă mie, cititorul prezicător, așteptările, ci numai că mi le deturnează, cu bună știință. Pentru că, pur și simplu, proiectele de viitor ale scriitorului sunt cu totul a tele.

După cum am mai spus, olarul își dă prea bine seama că o concurență între produsele sale, chiar autentice, și cele pe scară industrială, deși contrafăcute, n-ar avea nicio șansă de reușită pentru el. Încearcă *totuși*, nu să se împotrivească, *ci* să se a-dap-te-ze, dintr-o dorință omenească de a supraviețui. Laolaltă cu fiica lui, Marta, pune la cale o altă „afacere", care ar avea mai multe sorți de izbândă, dacă Centrul, iar el, ar accepta-o cu putină bunăvoință. Plămădesc, așadar, amândoi, niște figurine, niște statuete, păpuși de *ut*, în definitiv, însă vopsite, co-lo-ra-te în nuanțe vioaie și fiecare după categoria pe care o reprezintă: un măscărici – un eschimos – o infirmieră – un mandarin – o servitoare – un asirian – și așa mai departe. După cum ușor se poate vedea, de fapt

erau niște prototipuri, care le multiplicau pe cele două știute de când lumea. Se și spune, de altfel, negru pe alb, în roman: „Adevărul este că cele două figuri aproape că se repetă una pe cealaltă, ca îmbrăcăminte și funcții, singura deosebire care se observă între ele este una socială." Mai mult decât atât, în cazul în care sugestia, me-ta-fo-ra posibilă ar putea scăpa unui cititor mai puțin vigilent, întâlnim o trimitere lipsită de echivoc într-acolo: „Numai unii au venit pe lume pentru a face din lut adami și eve sau pentru a înmulți pâinile și peștii." Și mai hotărât încă, într-un alt loc este precizat în mod expres că Algor era, nici mai mult, nici mai puțin, „primul creator de oameni care și-a băgat creaturile în cuptor." Așa zeflemistă, cum este, sau tocmai din pricina asta, recunoaștem ușor în această remarcă pe scriitorul care și-a consacrat un întreg roman *Evanghelia* ., ideii că Iisus Cristos a fost, înainte de toate, un fiu al omului, ca și năzuințel acestuia de a fi, la rândul lui, un creator Și totuși nici de data asta parabola nu-i întru totul exactă și nu justifică la urma urmei, nici titlul. Încă o dată, scriitorul își ademenește cititorul nerăbdător pe o pistă nu falsă, ci doar înșelătoare.

S-ar cuveni ca măcar aici să fac loc unor explicații ceva mai detaliate despre *Centrul* ăla, care pretutindeni în roman este scris așa, cu literă mare. Centrul care îl obligă pe Cipriano să-i cedeze lui toate produsele, dar nu i le plătește decât pe măsură ce le vinde Centrul care, formal, acceptă propunerea de a schimba vasele cu păpușile de lut, însă numai după ce va efectua un sondaj de opinie în rândul eventualilor clienți Centrul unde lucrează și ginerele olarului, Marçal, în calitate de *gardian intern*, deocamdată, însă cu perspectiva de a deveni *gardian rezident*. Este, prin urmare, nu chiar orașul, aflat într-o neîncetată discordie cu satul, ci mai curând altceva O posibilă definiție o găsim în următoarele rânduri „Edificiul Centrului nu este nici atât de mic, nici atât de mare, se mulțumește cu patruzeci și opt de etaje deasupra nivelului străzii și cu zece etaje sub el " Iar o posibilă descriere, subiectivă firește, ar fi cea pe care i-o face Marçal socrului său, cel dintâi, desigur, în calitate de viitor gardian rezident, iar cel de al doilea ca unul care n-ar vrea să plece niciodată de lângă cuptorul lui: „Centrul ne-a hrănit până azi cumpărându-ne produsele, tot el ne va hrăni când vom locui acolo și nu vom mai avea nimic de vânzare." S-ar putea spune deci că Centrul este o rezidență de elită, selectă și selectivă, perimetrul unde nu pot pătrunde toți locuitorii orașului, pentru simplul motiv că „pentru el există un singur drum, cel care duce din Centru în Centru" - ca să folosesc încă o dată cuvintele lui Marcal. Ar însemna, din aceste descrieri ca și din altele, că vom avea iarăși de a face cu vreuna din acele celebre parabole care preschimbă sanatorii – sau castele – sau chiar închisori într un univers închis etanș, unde ni se dezvăluie treptat o lume dezumanizată. Multe din paginile acestui roman îmi îndeamnă gândurile stăruitor într-acolo.

Da, numai că și de data asta cu precauții și cu băgare de seamă. Centrul lui Saramago n-are nici pe departe sensurile pe care le descifrăm ușor într-un ghetou precum al lui Kafka sau George Orwell Adică nu-și terorizează supușii, pentru a-i stăpâni, și nici nu le aplică pedepse draconice, când îi prinde că nesocotesc interdicțiile. Din contră, Centrul asigură numeroase privilegii, o sumedenie de fa-ci-li-tăți, ca să le zic așa, singura sa dorință fiind aceea de a le crea rezidenților o viață lipsită de griji. Deși trăiesc izolați înlăuntrul unui edificiu restrictiv, ei se bucură acolo de toate binefacerile vieții de *afară*: ploi sau furtuni la cerere, vânt sau zăpadă la discreție, mare și plajă pe o podea cu nisip de plastic – „dar de departe pare autentic". Cei care n-au, în apartamente, ferestre nici n-au nevoie de ele, pentru că li s-au dat, în schimb aparate care păstrează „zi și noapte, în orice anotimp al anului, o umezeală și o temperatură constante " Pe scurt, „o listă atât de vastă de minuni, încât n-ar ajunge nici optzeci de ani de viață trândavă ca să le vizitezi, cu folos, chiar dacă persoana respectivă s-ar fi născut în Centru, fără să iasă niciodată în exterior." E drept, avantajele și privilegiile nu erau decât imitații, simulări ale unor experiențe și fenomene reale: furtuni virtuale, lumini virtuale, acvarii virtuale („fără pești cu miros de pește"), plăceri virtuale – tot pe scurt, o foarte reușită ambianță virtuală. Singurul lor cusur ar fi fost acela că nu era reală, dar îl compensau cu prisosință garanțiile că rezidenții vor avea, în schimb, în permanență, „senzații naturale Un motiv în plus, așadar, ca cei trei să se considere norocoși pentru conditia lor de proaspeți rezidenți.

Da, numai că în Centru nu erau primiți câinii, or ei aveau unul, chiar așa, găsit, cum era, și botezat tot așa Pe urmă, Marta, crescută până atunci în aerul adevărat de la țară, se gândește încă din prima zi cum or trăi oamenii aici, „în aceste apartamente fără lumina soarelui, respirând toată ziua un aer de conservă." Venit aici cu strângere de inimă, pentru că-și părăsise și casa – și meseria – și câinele, tatăl ei se străduiește, deocamdată, o bucată de vreme, să se acomodeze, dar curând își face loc și în el o nedumerire „Cum de se lăsase închis de trei săptămâni fără să vadă soarele și stelele." Vreme de trei săptămâni, deci, colindase pe la toate nivelele Centrului și trecuse prin aproape toate „senzațiile naturale", numai pentru că le promisese celorlalți doi că va încerca să se obișnuiască și cu toate că „ce nu întreabă nimeni este cât de greu te obișnuiești." La capătul lor, însă se va hotărî să nu-și respecte promisiunea, iar ceea ce-l va determina va fi descoperirea pe care o face, întâmplător, într-una din peregrinările sale. Nu chiar întâmplător, însă, ci cu sprijinul înspăimântat al gardianului, nimeni altul decât ginerele său, Marçal.

Undeva, într-un subsol întunecat, ascunsă sub cele zece etaje subterane, dă peste o grotă, o peșteră. Pentru câteva clipe, „Algor se văzu din nou intrând în cuptorul olăriei", dar acum, aici, ceea ce vedea nu mai erau vasele și ulcioarele sale, ci o scenă de-a dreptul înfricoșătoare. Șase ființe umane, trei bărbați și trei femei, numai piele și os, mumificate, stăteau pe o bancă de piatră, legate cu frânghii sol de de ea și priveau cu ochii lor orbi către peretele dinainte. „Nu voi rămâne tot restul vieții legat de o bancă de piatră, privind un perete" – își făgăduiește olarul într-un fel de legământ uat în fața lui însuși, pe care mai târziu și-l va reînnoi și față de copiii săi „Voi vă veți hotărî singuri viața, eu plec." Avea și la țară o casă cu vedere spre cimitir, aici însă, la Centru, parcă întreaga

lui viață se răsucise din momentul acela, spre cimitir. Asta nu le-a mai spus-o totuși și celorlalți doi, nu mai era nevoie și de ea ca să poată pleca.

De-abia acum aș zice că am înțeles eu însumi, cititorul atotștiutor, ceva mai multe lucruri din această carte. M-am întors înapoi și am recitit acele câteva rânduri despre plasticul care imită ceramica, „dar o imită așa de bine, încât pare autentic." Pe urmă mi-am adus aminte și de plaja oferită de Centru, cu nisipul acela de plastic – „dar de departe pare autentic." Am regăsit apoi, din când în când, același cuvânt – *imitație* sau *contrafacere* sau chiar *minciună* – mereu pus în antiteză cu *natural* ori *autentic* ori chiar *adevăr*, întotdeauna însă plasate cu o desăvârșită discreție, ca din întâmplare, pesemne numai pentru a-mi deturna mie, cititorul ultravigilent, atenția. Spre final am înțeles întru totul și titlul cărții, *Peștera*, ca și rostul moto-ului din Platon, așezat acolo unde îi era locul, în fruntea romanului, și sensurile cuvintelor lui programatice: „Ciudată imagine și ciudați sunt oamenii legați. Sunt asemănători nouă." Nici nu prea mai aveam nevoie, de data asta, de precizările suplimentare, făcute de Saramago însuși cu un prilej oarecare și reproduse pe coperta a patra „Viața noastră devine din ce în ce mai mult o viață virtuală și nu am trăit niciodată în așa măsură ca acum în ceea ce Platon și-a imaginat că este «peștera» locul unde oamenii stau, privind drept înainte, spre un perete pe care se perindă umbre, confundând aceste umbre cu realitatea." Mi-au fost însă de folos și aceste cuvinte pentru a accepta și eu pe scriitor, într un glas cu elita criticii literare, drept un gigant al literaturii contemporane.

Câteva cuvinte parcă tot ar mai trebui spuse, chiar și după ce totul pare să fi fost spus. Odată plecat de la Centru, Cipriano Algor nu va rămâne multă vreme singur. Îl vor urma, după numai patru zile, și fiica sa, care nu voia să dea naștere copilului ei chiar într-un Centru, și ginerele, care-și va da demisia din invidiata slujbă de gardian rezident. Însoțiți de câine, vor pleca și de acolo, de la vechea lor locuință, „într-o călătorie care nu are o destinație cunoscută și care nu se știe nici cum, nici unde se va termina." Scopul, unicul scop era deocamdată doar acela să se oprească undeva cât mai departe de Centru. Gestul, ultimul gest pe care-l fac împreună și acum, acela de a scoate din cuptor cele trei sute de figurine care, firește, nu fuseseră acceptate de Centru – pentru a le da drumul afară, în curte, „unde ploaia le va transforma în noroi, iar apoi soarele le va usca, preschimbându-le în praf" – are fără îndoială și el o puternică încărcătură simbolică.

În definitiv, ar putea rosti oricare din ei, dar o zice numai scriitorul, în numele lor „acesta este destinul fiecăru a dintre noi".

Ioan Adam

POET SUB VREMURI*

În timpuri amnezice și grăbite e o floare rară consecvența. Trăim în epoca (a)salturilor, a schimbărilor bruste de macaz, la care nici măcar criticii și istoricii literari buni n-au rămas imuni. Pe când unii sar cu dezinvoltură de la Mircea Ivănescu la Ion Pillat, ori de la Ion Creangă la Platon Pardău, Liviu Grăsoiu rămâne adeptul constantei, săpând practic în același filon. Într-o viață de comentator întinsă pe 30 de ani, adică pe durata unei generații, dacă ne gândim la Thibaudet, a publicat patru monografii dedicate unor autori de valoare medie. Ei sunt St. O. Iosif, G. Topârceanu și (de curând) Emi Giurgiuca – excepția (care și infirmă și confirmă regula!) fiind Vasile Voiculescu. Înțelept și senin, cu o bună înțelegere a rosturilor istoriei literare, monografistul știe că o literatură nu e doar o sumă de vârfuri, ci un corpus, o construcție organică, o natură secundă în care munții, colinele și văile au armonia și alfabetul lor secret.

Se mai vede din această simplă enumerare a „subiectilor" săi că Liviu Grăsoiu este un critic de poezie, specialitate dificilă, care cere lecturi întinse, ureche fină, memoria sonurilor fundamentale și – lucru greu, numai la îndemâna celor puțini – arta citatului, știința de a defini discursul unui poet cu chiar materialul său. Într-un pasaj emblematic al noii sale cărți, criticul spune, de altfel cam surprinzător pentru esteții de ultimă oră că „inefabilul nu poate și nu trebuie [să fie] analizat, descompus tehnic, ci, pur și simplu, reprodus." Dar cine-i citește cărțile descoperă sub fraza solemnă, demonstrativă, un analist și un polemist.

Liviu Grăsoiu este exegetul justițiar al celor „rău iubiți", neglijați, expediați cu suficiență, e adversarul „ideilor primite" și avocatul scriitorilor minimalizați prin sentințe, nu prin analize. Că, în plină pledoarie, avocatul adoptă și inflexiunile procurorului, că polemizează cu preopinenții, contestând probatoriul sumar din „dosar", nu trebuie să mire. Anii confirmă valoarea doar când aceasta e explicată, pusă sub fasciculul analitic și raportată la context.

Exact asta a făcut Liviu Grăsoiu în recenta lui monografie – *Emil Giurgiuca sub povara vremurilor*. Titlul e cu tâlc. Vremurile n-au fost bune pentru poet. „Toporul

* Liviu Grăsoiu *Emil Giurgiuca sub povara vremurilor*, Editura „Vestala", București, 2006

din dreapta" (fascismul revizionist maghiar) și „toporul din stânga" (primul comunism românesc, cel internaționalist, când patriotismul era o crimă) au stat îndelung lângă tâmplele lui. De primul a scăpat fugind peste munți, în România ciuntită, de unde s-a întors la paradisul pierdut din Diviciorii Mari doar pe „podul de argint" al închipuirii; de-al doilea s-a ferit refugiindu-se în traducerea... poeților maghiari. Straniu caz de strecurare printre munții ce se băteau în capete și e cu atât mai st mabilă performanta scriitorului de a aduce spre noi, în clipe faste, apa vie a versului clasic, mesaje imemoriale din „plaiul său de har și de amar!" Circumstantele istorice dure, amnezia prieteni or d n tinerete, refuzul plierii și-al compromisului explică de ce Emil Giurgiuca a publicat puțin ș, fatală consecință, a fost receptat cu zgârcenie.

Liviu Grăsoiu a avut ca materie de studiu numai șapte volume de poezie, dintre care două erau antologii În plus, Emil Giurgiuca a fost (și el!) constant, previzibil în parnasianismul lui nobil, de „mestesugar iscusit", cum îl considera Perpessicius, lipsa fracturilor (cu exceptia aceleia reflectate în p acheta *Dincolo de pădure*, din 1943) nefavorizând speculatia critică, pluralitatea perspectivelor.

Incomoda situatie – pentru un critic – a fost înfruntată ingenios de Liviu Grăsoiu. Edificiul central, adică studiul discursului liric, văzut ca „un joc de flăcări albe", e completat cu două contraforturi Unul e consacrat reconstituirii diagramei existentiale, a doilea capitol a cărtii intitulându-se *O viață sub povara vremurilor*. Nu e refacere exhaustivă, didactică si monotonă, ci una alertă, axată pe anii definitorii pentru devenirea poetului Prin eliminarea balastului factologic, silueta acestuia câștigă în înăltime și exactitate. Demn, în divorț cu vremurile, chiar în răspăr cu ele, Emil Giurgiuca a rămas fidel poeziei, fără a face reverente în fata circumstantelor. Ceea ce nu înseamnă că le-a evitat cu totul, cum dă de înteles exegetu său În *Literatura română între cele două războaie*, Ov S. Crohmălniceanu, unul dintre actorii importanti – în plan literar – care-au jucat în atrocea ‚comedie în fond' a comunismului, s-a grăbit chiar să semnaleze cu o satisfactie rea, că în *Poemele verii* (1964) si în *Cântece de țară* (1967) „Emil Giurgiuca se bucură să surprindă înnoiri e care au schimbat fata satelor si oraselor patriei si să glorifice spiritul înfăptuitor al unor asemenea prefaceri revolutionare."

Al doilea „contrafort' r dicat de Liviu Grăsoiu este substantiala *Addenda* în care sunt restituite posteritătii eseuri exemplare, articole prefete ale publicistului Emil Giurgiuca. Ele dezvăluie un cărturar cu o cultură solidă și cu un exceptional bun-simt care -au împiedicat să cadă în capcana tribalismului. Când semnala, în numărul 2 al *Abecedarului*, că „Ardealul n-a oferit un bun teren pentru nobi a artă [a poeziei] si n-a retinut pe cântăreti", poetu rostea un mare adevăr. În lumea pragmatică de peste munti cultura a fost întâmpinată, multă vreme, cu vizibilă reticentă. Să ne amintim că tăranii din Valea Gurghiului îl rec amau la „domnii" unguri pe „pătrupopul" Petru Maior pentru că îi „obliga" să învete scrisul si cititul. Cartea lui *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1814) a zăcut, scria Baritiu (si el acuzat de conationali ardeleni că ar fi câstigat bani din editări) zeci de ani în lăzi A avut însă ecou peste munti, în lumea „mitícilor", redutabili consumatori de cultură. Sunt amănunte care trebuie spuse iarăși celor care exaltă transilvanismul, uitând că fără receptorii „sudisti" mesajul Scolii Ardelene ar fi răsunat în pustiu. Publicistica lui Emil Giurgiuca, om care nu s-a sfiit să rostească adevăruri incomode, s-ar cuveni si ea reeditată. Poate că tot domnul Liviu Grăsoiu o va face.

Revenind la miezu cărtii, cum îl vede istoricul si criticul iterar Liviu Grăsoiu pe agrestul si panteistul poet ardelean? În viziunea lui, Emil Giurgiuca a conjugat două optiuni estetice aparent antitetice: *romantismul și parnasianismul*. A doua este prevalentă și asta explică turnura clasică a poeziei din *Anotimpuri*, *Poemele verii* si chiar din *Semne pe scut*. Ca avatar târziu al clasicismului, parnasianismul impunea redescoperirea senzatiei, a vizibilului si corporalului, a fantaziei Dacă romantricii spiritualizau poemul, optând pentru metafizic, în dauna naturalului si a materialului, neoclasicii repun în drepturi aceste elemente reprimate pe parcursul revolutiei romantice. Sesizând „plăcerea contopirii cu peisajul", voluptatea „călătoriei în natura concretă", cu tul luminii, Liviu Grăsoiu identifică filoanele aurifere ale unei creatii care abia acum e citită dintr-o perspectivă largă, exactă, comprehensivă. Eliberându-l postum pe acest Carducci ardelean de „povara vremurilor", dar și de aceea a poncifelor critice, el a scris o carte echilibrată și justitiară în acelasi timp, care se citeste cu interes.

Rugăciune

Lucia Dărămuș

A VENIT TIFF-UL CU „PALME D'OR"

Orice festival, de orice natură ar fi el, urmărește să adune tonalitățile multiple, să echilibreze comicul cu ficționalul, realul cu magicul, întunericul cu tonicul. În orice caz, Festivalul Internațional de Film Transilvania, ca în fiecare an, ademenește publicul, iubitori sau nu de producții cinematografice, cu super producții, deja premiate la diferite concursuri internaționale.

El camino de los ingleses, în regia lui Antonio Banderas, a obținut anul acesta premiul „Label Europa Cinemas" la Berlin. Filmul este un panegiric închinat tinereții, perioadei de primăvară adolescentă, când visurile sparg toate limitele. Povestea, una tonică, a încântat publicul german și deopotrivă pe cel român.

În ton cu moda este filmul *Repriza*, o dramă de zile mari, aș opina că scenaristul, pentru scenele de sex și drog, l-a citit bine pe Allen Ginsberg, sau măcar are cunoștință de imaginarul argotic al marginalilor, consumatori de drog și sex, din cărțile lui Irvine Welsh.

În *Repriza*, regia Joachim Trier, totul este cool. Phillip și Erik, doi tineri scriitori, urmăriți de obsesia debutului, devin din cei mai buni prieteni doi rivali. Scenele se succed întesate de scandal, sex, trimiteri culturale, se citează din clasici, se discută teme filosofice, se pendulează, mimându-se echilibrul, între senzualitate, emoție profundă, vanitate gravă și cultură.

Cinefilii au avut parte și de atmosfera terifiantă, cu scene dezinhibate, sex, rock, moarte și horror în triller-ul *Severance*, în regia lui Cristopher Smith. Sub maginarul sângeros, cu violență, pădure virgină, năcuiri, focuri de armă, urlete în noapte, alergări, picioare sfârtecate care zboară prin aer, scenariul ascunde un manifest politic, subtil inserat în povestea țesută în jurul angajaților duși în Ungaria pentru *team-building*. Suspans terifiant timp de 1h și 30 de minute, dar și umor tăios, cu scene savuroase, o lume cu înțelesul pe dos, unde totul e posibil, dacă acel tot se petrece în virgina zonă a Estului Europei.

Dincolo de umor subtil, comic pe față, sex, grotesc, horror, dramă, inocență..., cel mai așteptat film a festivalului a fost *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*, producție cinematografică românească, realizată cu bani puțini de tânărul cineast Cristian Mungiu, care a adus „Palme d'Or" în deschidere la *TIFF*.

Povestea se țese în jurul unui avort, a decretului împotriva avortului în timpul comunismului, a dramei de a păstra sau nu copilul, a sărăciei, a societății cuprinsă de spaimele politice. Filmul surprinde și tema prieteniei, prietenia dintre două tinere, ambele studente, viața de cămin, lupta pentru supraviețuire în condițiile unui stat totalitar, societatea sub regimul lui Ceaușescu. Frumusețea sacrificiului este pusă în valoare de regizor prin jocuri multiple, sacrificiu – responsabilitate – echilibru – dragoste, atribuite personajului cu capul pe umeri (Anamaria Marinca), studenta care își asumă maturitatea pentru ea și pentru prietena ei ruptă de realitate. Filmul este o metaforă a transformărilor umane, a preschimbărilor, personalități care evoluează consumând tragismul pe propia piele sau, dimpotrivă, involuează ca maturitate psihologică, parcurgând meschinăriile, iresponsabilitatea, dramele unei societăți absurde care prizează teroarea. Scenele, filmate printr-o tehnică a realului imediat, surprind cel mai subtil pasaj al vieții, inocența, de fiecare dată acestea fiind raportate la povestea avortului ilegal, la succedaneele crepusculare, tertipuri medicale ale timpului. Terifiantele replici, întreținute de politice din preajma blocului sovietic, picurate din când în când în poveste, realizează panoul socio-politic înscris în fețele mai largi ale socialismului sovietic. Nimic nu se mimează, efectele speciale nu-și au locul, de aceea nici nu se apelează la ele, construcția filmului se realizează după tiparele timpului real.

4 luni, 3 săptămâni și 2 zile este o poveste tristă, punere în oglindă a unei societăți răvășite, cenușii precum cartierele muncitorești ridicate incolor de comunismul utopic, aproape lipsit de culoare, de fragmente muzicale, la care se adaugă momentele de suspans, prin care mitul comunismului, al făuririi epocii de aur, se destramă. Intensitatea filmului crește în același ritm cu lentoarea unor pasaje, cu generozitatea camerei de filmat care poposește minute în șir peste un detaliu, sporind angoasa temei.

Momentele tensionate, forța de a vedea realul, învecinându-se cu scenele unei realități horror, au fost surprinse de altfel, de mai toate ziarele occidentale.

„4 luni, 3 săptămâni și 2 zile – se spune în „Plume noire" – folosește o regie naturalistă și extrem de virtuoasă, cu o cameră pe umăr care își permite mișcări de 360 de grade sau deplasări pe zeci de metri, fără muzică adițională, exploatând lumina naturală (anumite părți ale unor cadre sunt aproape cufundate în obscuritate, lăsând banda sonoră să ocupe întreg spațiul) și, mai ales, privilegiind planurile secvență."

Viorica Răduță

IRINA PETRAȘ LA LOC DE CUMPĂNĂ (A GÂNDIRII „LOCULUI")

Schiță la o vedere-locuire Irina Petras se situează tot într-un *spirit (critic) al locului* ca și Cornel Ungureanu Dar vine dinspre cel definit ca *ființare*, egal „locuire", într-o robinsonată „compusă" din texte, amintiri, corespunderi, în fine – v ață/ *acasă*, după ce a compartimentat, cu rigoare, lumea *lui Creangă* și a marcat o cheie a „suspendăni" bacoviene, pr n fixarea *non-locului* cu alte cuvinte a umblat (la) cele două extreme (pe o luciditate a gândului *versus* pătimire de tip camilpetrescian), una care ține de apartenență, memorie, plin existential, stabilitate, *cealaltă* de nestare, de rătăcire adâncă, fie s' aceea tradusă prin *verb*. Din parcursul celor două capete, Ir na Petras, cu o gândire mereu „cumpănită", lucicitate asumată explicit (fotograf a mai tânără o arată astfel, după tiparul „pun mâna pe-a mea frunte și caut un mormânt", dar cu o sete de viață care distruge imaginea melanco iei crispate a lui Alexandrescu), își creează un spatiu amplu, în ciuda ntermitentei programate, fie pe baza cărtilor, pretext reflexiv, fie din coborârile interioare, datorate unei „gâlcevi" de fel *augustin*, dar cu tăieturi estete și morale, totodată Si aceasta *chiar* dacă se intervine frust, cu autoreferentialitate, pe fondul unei „materialități" rebele, netrucate, aș zice *păgâne*, aproape de Blaga din piesele de teatru, acolo unde există o *re-prezentare a* lumii ca *Loc, materie*, ai memoriei acumulate, cu plusul de tratare a străvechiului pentru care nu invocatul Nietzche ar trebui adus mereu în discuție, ci ritmul chtonic, asemănător celui din dansul fetelor de la Căpâ na, de pildă Căutările Irinei Petras prin texte și biografie, oricât de labirintice, au gândul conducător, limpezit si demonstrat, fie că e liminar sau ultim. Preumblarea mai mult înțeleaptă decât *critică sau* mnemotehnică, aduce, că vrea sau nu autoarea, cu un „ritual" pământesc; ideile, cărtile, visele, substanța afectivă a multor evenimente, acoperită cu verbul și atitudinea insului *aflat* la rădăcini, au greutatea unei ființări „materiale", ca și gândul devenit cu fiecare apartie editorială mai organizat, mai constru t, mai aproape de învățături Meditatiile cu ochiul „criticei", dar si al celui *nevoit* la predarea gândurilor de „interior" (care, probabil, au însotit un fel de vietuire cu limita a îndemână), ajung să alcătuiască chiar traseul, locul de existentă în adânc al Irinei Petras.

Despre fiintarea apropiatelor si depărtatelor într-o ordine subiectivă, dar abisală în ciuda tonului calm, neutral, cu fata și suprafata bine stăpânite din abilitatea limbajului, scrie *cronicarul dublat de Jung*, de azi, cel care află rost în meditatii purtate spre orizontul cel *indefinit de finit* prin stări de intermitentă. Ceea ce ne aminteste și de *fărâmiturile* jurnalului sau de *căutările* lui Eugen Ionescu, dar, paradoxal, cu efect stimulator, *tonic*; sunt mostre de gândire de tip ascet, chiar dacă îndemânarea și venirea unui volum după altul pot să aducă a risipire, a spectralitate critică si meditativă. Îndelungi lecturi și „experiente *interioare*" sunt strunite, însă, de un ochi văzător, de un spirit critic care ordonează mereu un material pe care-l credeai finisat. Tocmai în continua locuire/ apartenentă la propriile gânduri, vise, *referinte biografice*, cărti niciodată definitiv interpretate, se construiește un text unitar în miscare, ceea ce dă o stare de asteptare, de suspensie, de, iată! o identitate în „fragmente" discont'nui, în aparentă *Cărtile* se succed într-o ordine a meditației care coagulează, polisează evenimentul biografic, oniric, livresc. În comparație cu excursul „geografic" al criticului Cornel Ungureanu apare *ca centru chiar* „zidul neisprăvit", căutarea, interogat a, secventialitatea, lucidă apartenentă la destinul cărtii, memoriei (nu doar individuale), nevoită de *loc*, cel ales, firește. *Zidul* se află *acolo*, *înăuntrul* construit dintr-un tot mostenit-căpătat Călătoria de gând are în peisajul cu fundal livresc o cumpănă permanentă, datorată unei stabile pozitii nterioare, abisului ontologic, ar trebui să spunem, după ce exteriorul format din lecturi și momente grele, parcă selectate după „semnul" eliadesc, poate tine sfat cu cei trăiti si muriti, cu cărtile, aflate, de altfel, în aceeași pozitie ca și referința biografică. Istoria *ideilor* trezite cu ochiul dinăuntru, acolo unde nu este u'tare, poartă un singur tic postmodern, se fisează în parcursu nasterii „de piatră".

Un volum publicat la „Ideea Europeană", ***Despre locuri și locuire***, 2005, devine o demonstrație a compuneri „gându ui" Irinei Petras. Este ordonat în două folii (cum două sunt *figurile* de spr.jin, căutare a *Locului*), una de meditatii fulger la *evenimente*, memorial sau lecturi diverse, dar repede strânse „la o idee", ***Cuvinte și Locuri***, cealaltă, nu mai putin gânditoare, urmărind ***Locuri din cărți*** Se indică chiar tema care naste variatiuni, *din moment* ce Irina Petras trece cu următorul volum, ***Despre feminitate, moarte și alte eternități***, la o grupare/ însumare pe tema dată, *locul*, a meditatiilor sale, gânduri în ech libru, născute pe *fundalul* „criticei" avide si totodată asuprite de cărtile acumulate întru lectură-interpretare.

Cu ***Locuri și locuire*** se limpezește, însă, un excurs complementar ***Geografiei literaturii române*** (Cornel Ungureanu), de o forță a gândului seducătoare, dar exp icabilă din moment ce vine din mândria apartenenței (care ordonează, ierarhizează mai degrabă învățături, exprimate din pozitia „cuminten ei... pământului") din „doi

oameni" la Sibiu-Maramureș, o ființare dublă, prin aceasta și de cumpănire, întâmpinând „locul" din cealaltă parte, a „ființei" dintâi (un spirit crengist prins de cultură, aș zice) și de totdeauna dezvăluitoare de adevăruri, datorate unghiului-viziune, luciditătii ochiului ațintit către sine și către tot ce *cuprinde* astă natura, umană și scripturală, cu care se intră în comunicare E vorba de o existență afundă, continuă în discontinuitatea vietii, dar și a cărtilor, de toate zilele, deodată transpuse în relief, într-o ident - tate cu sinele care face din motivul fragmentului de gând „un cap înălțat", aș zice, dacă m-aș axa pe inia simbolurilor și transmutatiei, iarăși după Jung. Irina Petras tinde să proiecteze stări-limită, gânduri-limită, ceea ce înseamnă o altă ființare, în „acasa", locul spiritual, făcut din cărti, la egalitate cu trăiri e, amintirile, în fond o stare de continuitate umană în formula cea naturală, a existentei noastre segmentate, cu misterul singur din capătul, și el material, moartea, o locuire, un mod sacrificial (în gestica verbală se strecoară durata *cea în durere* asumată neutru, *dar să n-o credeți*), un spatiu al spiritului cu care trebuie să te măsori, „corp" transmutat în gând, însă, cu o abilitate care apropie stră-fundurile, stări le u timative Meditatiile rinei Petras, fie că e vorba de cele din prima parte a *Locurilor...* din 2005, după lecturi-fragmente, uneori citate spre limpezire, fie că sunt ap icate la „cărtile" parcurse și parcurse în atâtea exercitii de fidelitate, au statut de *cale*, de la text la *sine*, de la viată la asfintit împreună. În fond, avem în vedere o artă a luciditătii trăirii, asumată, text existentelor, devenite „interioare", printre cele din sine „compuse" Din această egalizare se conturează gândul de tip frust, ca într un ecorșeu experimenta , întru locuire

Se alege, mai întâi, un „loc" chiar *în linia* hermeticii eminesciene, *un d'ncolo* care arată ca o aplecare/ concentrare asupra mortii, prezentă purificatoare pentru gând, doar că într-un contrapunct neobisnuit, lumea dispărută e adusă într-un continuum, aici, cu o concretete care face notarea mai degrabă ascetică, în secventele biografice tăiate, ca și citatul din cărti, frust, firesc, ceea ce conduce tocmai la o citire inversă, la empatie

De altfel, și cronică de carte sau digresiunea (de aflat și în *Teme...*, Casa Cărtii de Stiintă, Cluj, 2006) devin momente evenimentiale pe calea unui acolo în aici, *loc* eternizat, continuu prin gândul, și el „locuit", AL MORT I CARE NE DUCE ÎN VIATĂ. Aceasta este figura „cumpenei gândirii" în formula „feminitătii", egal *neutrul* românesc (alt capitol *din* meditatiile autoarei) îng obator, ca orice învătătură ajunsă la Capăt/ întelepciune. Pentru că locurile vizate în parcursul multip u a cărtilor și evenimentelor personale sau colective sunt pur și simplu, atrase în zona reflectiei mijloc toare, cea mereu pusă pe ghemuire, gândire. „Locurile" și spiritele vizate capătă tonalităti demne de tuse clasice, pe fundalul psihologic dimprejuru *numinosului*, aș spune nu odată îmbrăcate în „psihologie" și „alchimie", mai ales că fragmentele de real „biografic", citatul ca revelatie, trăit/ *locuit*, cât și nterpretările *criticei*, degustată la texte-mărturii ale ființe , mai acute decât la alti contemporani nouă, aduc o tăietură vie și incomodă prin sinceritate. Se dă seamă de locuirea însăși în actul scrieri , dar *și celeilalte* zidiri, mereu trecutul netrecut, memoria, care alege/ c.ădeste *locul*, *casa onirică*, unificatoare. Fragmentele meditative nu fac decât să creeze un loc al reprezentării celor două „identităti" ale Irinei Petraș, de apartenență *la carte*, dar și la viața cea de *azi*, experiente interioare, călăuze lucide ale ființărilor cu subconstient cu tot, deși senzatia este că o cumpănă tine mereu laolaltă constientul cu adâncul, spiritul „criticei" cu obsesivul ochi interior. O neutralitate a spunerii așează emotia lângă livresc, evenimentul banal în preajma celor mai marcante momente din viată, micropovestiri onirice, demne de un prozator, cărtărescian, în linie cu meditatiile cele mai diurne; toate dau scriituri un aer de „divan", de învătătură mai degrabă cumpănită, fată cu obisnuita joacă verbală postmodernă, în ciuda faptului că Irinei Petraș nu-i e deloc străin ludicul, dar unul demn, care tine tot de *ființă* Aceea care poartă omenescul humor ca pe una din „trebi". Și meditatiile încă urmează un „zid părăsit", transformat din complex românesc într-unul de existență, de învătătură A lim tei E ca si cum sculptura brâncusiană (*Cumințenia pământului*), dualã cum este, și-ar afla o explicitare în chipul vieturii cu asumarea laolaltă a mortii pe un traseu evenimențial și livresc, totodată Meditațiile si studiile critice ale Irinei Petras invită la mai multă gândire a existentei noastre celei compuse cu adevărat dublu, din cărti și evenimente real-onirice, devenite *locuri* prin ființă.

Poarta sărutului

Lucian Bâgiu

NELINIȘTI

– partea a II-a –

Scena 4
Moș Gheorghe, Ana, Măriuca

La ridicarea cortinei noua dispunere a elementelor pe scenă ar fi următoarea: Moș Gheorghe sade pe un butuc lângă ceaun (lateral stânga d.p.d.v. al publicului). În gură îi atârnă o lulea rudimentară, fumegândă. În mâna dreaptă ține ulcica de pe masă, lângă el aflându-se o damigeană cu cep de lemn acoperită de jur împrejur în împletitura de răchită. Mâna dreaptă e proptită de genunchi Cea stângă idem, dar cu cotul, pumnul sprijinindu-i bărbia. Pare a fi gânditorul primitiv, originar.

Pe masă vasele sunt spălate si orânduite cu grijă Mai lipsește castronul frumos încrustat Măriuca nu se află în odaie. Ana, în dreptul lavitei, orânduiește și deretică așternuturi curate. Cele murdare sunt maldăr pe jos. Ana cântă în surdină o doină de dor.

Moș Gheorghe *(pufăind)*: – Tu, Ană, da mândre mai erau vremurile odată. Râdeai către baltă s balta-și încretea undele surâzându-ți. Îți plimbai ochii peste păpuriș și el se unduia dându-ți binețe Acum vremurile-s rele, Ană Îmi vine să mă lupt cu balta numai să alung urâtul din fire.

Ana *(oprindu-se din cântat și bufnind o pernă)*. – Mă Gheorghe, tu te-ai scrântit de tot. Vremurile s neschimbate omule, dar firea ta lăuntr că s-a mohorât si s-a înrăit de-ți vine să tu buri rostur le firii. Întreab-o pe Măriuca, de nu ți-o zâce o sumedenie de povesti grăite ei de mlădierea stufului în înserare. Totul devine cu vârsta, măi Gheorghe Ori tu nu pricepi că nu mai esti ăl de-ai fost odată ?

Măriuca *(intrând veselă, sprintenă, cozile si sânii tresăltându-i în voie)*: – Mămucă, io am terminat. *(Așează castronelul cu fundu-n sus peste farfurie, pe masă. Se mai prelinq firisoare de apă curată).* Moș Gheorghe, m-am aplecat către baltă – și ce să vezi? Păpurisul îmi zice că-nspre nada flor lor s-ar afla niscai busuioacă. Știi ce mă gândii io? Ce-ar fi să-ți culeg olecută să-ți pun sub pernă pentru la noapte, să-ți miroasă frumos la căpătâi și să visezi cu Dumnezeu?

Moș Gheorghe *(zâmbind își scoate luleaua cu mâna liberă)*: – Te-oi visa atunci pe tine, Măriuca. Du-te, du-te cu Domnul. Da să știi că păpurișului io i-am zis unde se află busuioacă. Și eu am fost ca tine, odată, fata mosului.

Măriuca *(pe genunchii săi, mângâindu-i țepile de față)* – Moș Gheorghe, tare esti tu bun. De ce nu te faci frumos ca un sfânt, mosule ? Ia leapădă matale urâciunile ieste de țăpi !

Moș Gheorghe *(cercetându-și fata cu mâna)*: – Ca un sfânt nu se poate, Măriuca. Da ca un sfetnic de taină, trebuie să mă îngrijesc pentru zâna mea. Așa să fie.

Măriuca *(ieșind veselă)*: – Mă-ntorc de-ndată, mămucă!

Ana *(care în acest timp termină de aranjat lavita, dând din cap cu înțeles la vorbele celor doi)*: – Măi Gheorghe, l-ai găsit? *(Figura ei e aspră.)*

Moș Gheorghe *(încruntându-se, pufăie puternic)*. – Pe el, nu. Am auzit însă toaca iară. Da chitul îl aflai. *(Varsă pe podea o picătură de vin roșu și închinând aiurea)*: – Să se hodine în pace că de-acum s-a sfârsit. *(Bea cu sete).*

Ana *(făcându-și cruce mare, își împreună palmele, ridicând ochii spre cer)*: – Slavă Domnului, ți-a venit mintea înapoi acasă! Poate și sufletul băiatului să se hodine în legea cea sfântă. *(Pioasă).* Cred în unul Dumnezeu

Moș Gheorghe *(întrerupând-o scurt)*: – Astept învierea morților și viața veacului ce va să fie Amin. Lasă-L, Ană, pe Dumnezeu cu ale Sale, că o fi având destule omul pe cap fără să-L mai cicălești si tu. Si-apoi n-are a face El cu treaba asta Chitul nu-i zămislit de El și nici n-o să se hodine în pacea dumnezeiască.

Ana *(consternată)* – Măi Gheorghe, tu ce vrei să spui?

Moș Gheorghe *(scuturându-și pipa sub ceaun si ciocănind-o încet de peretele său)*: – Spun că am răpus fiara, Ană. Asta spun. *(Scoate cepul și dă să si toarne din damigeană).*

Ana *(indignată, cu gestica apostrofându-l)* – De nu te-ar auzi fata asta că ar crede toate bazaconiile ce i le spui. De când cu nebunia ta o-nceput și ea să caute prin trestii si sălc i sălasul toacei și al chitu ui ce t se năzare.

Moș Gheorghe *(oprindu și gestul cu damigeAna. Cu pipa în mână)*: – Adică ce vrei să spui, Ană ? Ori crezi că mie-mi e a vorbă necurată la ceas de taină?

Ana *(înfruntându l)*: – Închipuirea îți întunecă marginile firii, Gheorghe. Asta vreau să-ți spun. Și e păcat, căci fiecare își are rostul său în netărmurirea dimprejur. Iar tu ti l-ai pierdut pe-al tău, Gheorghe, si altul nu îți poti afla că nu îți e sortit să-l aibi. Atât am eu să spun *(Femeia își termină vorba cu mâinile în solduri).*

Moș Gheorghe *(neglijând damigeana și ulcica, făcându-și de lucru cu pipa, absent, privește aiurea și rostește rar)*: – Ană, io văd că tu nu poci a mă crede pă mine. Da eu tot ce spui, apă' spui cu bună credință. Că de când fu să fie cum o fost, io nu ma am pace și tot umblu s, mă tot zbat să fac dreptate.

Ana – Apăi vezi, aici greșești, Gheorgne. Dreptatea o va face de bună seamă la ceasul hotărât Ăl de sus că numai lui I se cuvine a le statornici pe toate și pe toți. Ori

tu vrei să faci altă faptă, ori mai rău, vrei să faci cu mâna ta ce nu ți se cuvine și ce nici n-ar trebui cu gândul să-ndrăznești.

Mos Gheorghe *(întorcându-și privirea spre femeie)* – Să fie Ană cum zâci tu. Însă oricum o fi, vez că eu tocmai ce-am răpus fiara din netărmurita – împrejurare-a firii. Că oi fi făcut-o după învrednicirea mea ori că mi-o fi îndreptat voința altul de deasupra mea, nu-mi pasă. Eu atâta știu: chitul e mort și dreptatea e-nfăptuită după legea nescrisă a rosturilor firești. *(Ridicându-se de pe butuc)* Și cu asta gata Ană, că la vorba lungă fapta-i puțină. Io mă duc la baltă să mă primenesc *(mângâindu-și obrajii)* – Unde mi-oi fi pus lama?

Ana *(adunând rufăria murdară de pe jos)*: – Aidă că ți-am adus io una, e-n lotcă. Măi Gheorghe, ar trebui să-mi dai și cămașa să ți-o primenesc oleacă. Vine Sfânta sărbătoare a-nvierii și nu se cuvine a te arăta astfel în lume.

Mos Gheorghe *(ieșind alături de Ană, îi pune mâna pe umăr)*: – Ce-i pasă lumii și Domnului ei de haina ce o port eu?

Ana *(îi dă jos mâna de umăr)* – Uite că-i pasă, Gheorghe, îi pasă. Nu te uită nici pe tine, că nimănui nu-i e dat să se rostuiască de unul singur, răstălmăcind legea.

Dispar lateral stânga

Scena 5
Tânărul (Sihastrul), Măriuca

Dinspre scena lipsită momentan de protagoniști se aud, din ce în ce mai puternic, zgomotele păsărilor de baltă. Un crescendo statornic până la a sugera o proveniență stihiică, nefirească, neliniștitoare. Tipete ascuțite. În surdină încep a se deslușì nelămurit bătăile de toacă, apoi din ce în ce mai accentuat, pe măsură ce în contratimp tipetele păsărilor se estompează. Când toaca atinge punctul culminant, asurzitor, pe bătaia finală se distinge clar zgomotul apei la mal, o scurtă bufnitură, târsâitul bărcii trase pe uscat. După câțiva pași, într-o liniște deplină, apare pe scenă un sihastru. Portul în negru, lung, toaca atârnată de trupul său, barba și mustățile lungi ce-i acoperă fața nu pot șterge realitatea trăsăturilor sale destul de tinere, pe la douăzeci și cinci de ani.

Este același bărbat deja familiar, regizorul secund să-l numim. Nimic însă nu trădează familiaritatea. Își joacă acest rol profesionist.

Fixează atent odaia. Se îndreaptă către **Biblia** *de lângă laviță, o ridică și citește cu nesaț, în gând. Surâde cu condescendență și rostește firesc și hotărât:*

Sihastrul: – Păi dacă Sfântul Gheorghe a ucis lighioana înseamnă că nu mai avem a ne teme nici de umbre nici de penumbre. Tot ceea ce ni se pare nefiresc ori de nestăpânit trebuie să-și aibă un rost de la Dumnezeu. (*Clatină din cap, mai citește cu interes, dă o pagină, apoi, încruntându se, lasă cartea jos cum a aflat-o, fără însă a reveni asupra paginii).*

Întorcându-se, află vâslele rânduite lângă pereți. Schimbându-se la față, se repede către cea ruptă, o mângâie unde e frântă apoi începe a număra în gând liniile trase pe cealaltă. Ajungând la unsprezece se oprește, face un calcul în minte și se întoarce căutând ceva cu privirea prin odaie. Observând tăciunii de sub ceaun ridică unul și revenind mai trage hotărât încă o linie. Rămas cu tăciunele în mână, privește celelalte două vâsle și, dumirindu-se, se întoarce dezorientat căutând posesorul lor. Se oprește asupra vaselor așezate pe masă. Tresare și se repede asupra castronelului pe care-l mângâie cu luare-aminte.

Sihastrul *(enigmatic)*. – Înainte de a fi murit trebuie că pe aci oi fi copilărit. (*Ridică privirea și privește tulbure, chinuit, înspre zări de nepătruns. Direcția privirilor sale este deasupra capetelor celor din public. Continuă rugător*): – Doamne, măcar de mi-aș putea aminti puținul ce-mi trebuie înainte de a mă rătăci cu totul. Cine, cine să fi fost în lotcă alături? Tată, răspunde-mi, cine s-o ridicat împotriva fiarei? Cine era atunci pavăză fiului Tău? *(Privirile stăruitoare înspre ceruri. Pe final de replică în odaie intră cu pași mărunți Măriuca, uimită de bună seamă de ceea ce a auzit.)*

Măriuca *(vocea tremurândă)*: – Ioane, tu ești?

Sihastrul *(întorcându-se brusc, scapă castronelul din mâini)* – Cine mă cheamă cu numele Ioan? Nu Ioan, numele meu este. (*febril, se caută în sân și dă la iveală o Biblie ruptă, foarte rău alterată, semne vizibile de contact cu apa. Caută dezordonat printre pagini, murmurând incoerent)* – Zice aic de mare și de corabie și oamenii, tovarășii lui l-au aruncat în valuri și o venit chitul și nume e lui .. *(se oprește gândit).* Da pe mine nu m-a aruncat. Era în lotcă cineva. S o ridicat lopata cătră fiară și nu mai știu . *(O privește pe Măriuca întâi absent apoi cu interes către sânii ei. Întinde curios mâna. Măriuca se dă tematoare îndărăt și răstoarnă vâslele. Sihastrul le privește atent și repezindu-se asupra celei frânte)*:

Sihastrul – Uite, asta era opata!

Măriuca traversează odaia frecându-și mâinile.

Măriuca *(în soaptă)*: – Doamne, el trebuie să fie! Avea dreptate Mos Gheorghe. L ghioana l-o prins și când o pleznit-o în moalele capului l-a lepădat și s-a-ntors către otcă *(Privindu-l pe cel îngenunchеat lângă vâslă)*: – Să fie oare posibil? Doisprezece ani! Eram așa de mică pe-atunci.. Totul se-ntretese din auzite și nu știu pe care să-l cred .

Sihastrul *(întorcându-și capul o privește pe Măriuca, apoi castronul de pe jos. Cu vâsla în mână ridică și castronul și i-l întinde fetei)*: – Tine, blidul ăsta-i al tău de azi. *(Măriuca tresare).* Mi-o zâs tătuca lasă-l fetei, tu ești băiat mare. Mergem azi fiecare cu lotca lui, cu plasele lui, ne întoarcem deseară fiecare cu prada lui. Și mâne ți-oi face alt blid, bărbătesc. Și ăsta-i al tău. *(Măriuca îl ia neîncrezătoare).*

Sihastrul: - Și-acum mă duc, că mă cheamă tata *(Dă să plece).*

Măriuca *(câțiva pași după el)*: – Un' te duci. . *(după o pauză nesigură)*, Ioane? Tătuca tre' să vie iaca-acușica, cu mămuca. Stai să-i așteptăm împreună. *(Pe final intonația îi e afectuoasă, convingătoare).*

Sihastrul *(se întoarce și o privește nesigur)*: – Mămuca? Nu știu, nu-mi amintesc... Da trebuie să bat toaca. *(Agățându-se de toacă în sfârșit sigur de ceva)*: –

Da, da, trebuie toaca. Să se-audă peste firea adâncurilor ca să... *(privind vâsla ruptă – încă în mâna sa)*... ca să nu mai vie fiara. Da, da; să se-audă toaca să știe fiara că nu e pustiu peste nețărmurirea dimprejur. Locul ei nu e aici, să ne tulbure traiul și rostul. Slujba mea e să fiu ochi deschis și ureche trează împrejur. Mă duc să veghez la bună rânduială *(Leapădă vâsla ruptă – si fuge afară).*

Măriuca schițează gestul de a-l urmări apoi se oprește neputincioasă. Zgomotul toacei se stinge, în depărtare.

Măriuca *(cu ochii în lacrimi).* – Oh, Ioane. Sărmani cei săraci cu duhul. *(Își sterge lacrimile cu mâna.)* Ce să-i spun eu mămucăi?

Aude apoi zgomotul apei la mal, râsetele lui Mos Gheorghe și ale Anei. Hotărându-se brusc se repede si aranjează vâslele la perete, fără să observe linia trasată în plus. Apoi fuge la masă și așează castronelul la loc.

Scena 6
Mos Gheorghe, Ana, Măriuca

În acest moment în scenă intră cei doi bătrâni veseli nevoie mare, Moș Gheorghe purtând în brate busuioacă; e ras proaspăt; cu haine curate; Ana e îmbujorată si poartă un buchet de flori sălbatice.

Moș Gheorghe *(mirosind cu nesat busuioaca):* – Păi bine draga mosului, să lasi mata e frumusete de busuioacă de izbeliste? Dacă o fura cu dânsul vântul si-o-mprăștia în lume, eu cu ce mă alegeam decât cu paguba, ia z matale?

Măriuca *(cu spatele către el si fata către public încearcă să-si alunge emotia recent trăită Face câtiva pasi înspre lavită gândind Nesigură)* – Am .. am . Mos Gheorghe, io am . a venit . da, asta e, a venit chitul si m-a spăriat si am fugit din lotcă si am uitat de busuioacá *(Confuză, cu însufletire către Mos Gheorghe)* · Așa a fost!

Moment de stupoare din partea bătrânilor. Mos Gheorghe o priveste fix pe Măriuca, fără să articuleze nimic. Ana se uită neîncrezătoare ba la Măriuca, ba la Moș Gheorghe, nestiind pe care să-l creadă

Ana *(către Măriuca)*· – Mamă nu te prosti si tu si nu te lua după închipuirile lui, că-i bătrân si nu stie nic el pe care dintre lumi îsi mai af ă rostul .. *(Întorcându-se către Moș Gheorghe).* – Si tu, omule, pare-mi-se că zisăsi anumite vorbe despre lighioană ma deunăzi.. Ori poate ti s-o fi părut a fi aievea când te socotii cu fiara adâncurilor . Of, of, măi Gheorghe că duci o luptă cu amintiri si închipuiri de-ale tale, si între timp amăgesti si rătăcesti și sufletele celor rămasi în v ată.

Terminându-si tirada, femeia se îndreaptă cu florile către masă, unde le aranjează în ulcica folosită anterior de Moș Gheorghe pentru degustat vinul. Între timp:

Măriuca *(neîncrezătoare către Moș Gheorghe)*· – Moș Gheorghe, ce vrea să spună mămuca despre fiară . Ori te-ai întâlnit în sfârsit cu ea ? Ori ai răpus fiara, Moș Gheorghe ?

Moș Gheorghe (*revenindu-si, zâmbeste cu bunătate*): – Păi dacă as fi linistit-o olecută, atunci ce fu de te-o speriat tocmai acu, fata moșului, ha?

Măriuca *(rușinându-se)*· – Lasă, Moș Gheorghe, știi matale că nu fu chitul de mă sperie. . Da să nu mă-ntrebi, că nu pot a-ți zâce cine o fost.

Moș Gheorghe: – Nu te întreb, draga moșului. O fi fost Zburătorul ori mai știi ce vedenie ?

Măriuca se schimbă la față. Ana, dând din cap dojenitor către ea se îndreaptă spre ieșire.

Ana. – Mă duc să pui niste apă florilor aiestea, măi Gheorghe, să-ți însenineze traiul. Să văz, m-o spărie si pe mine ce-o spărie pe fata asta ? *(Iese lateral).*

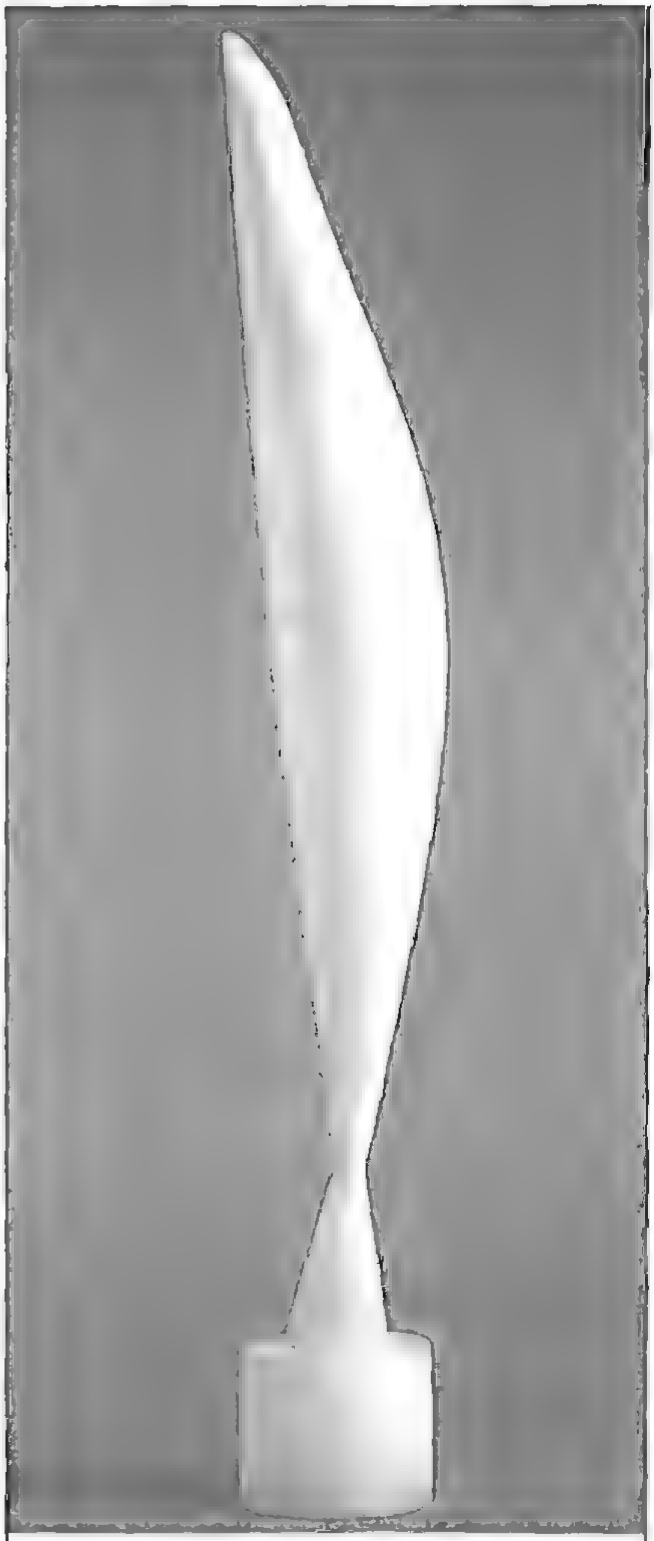

Pasărea

asfaltului. Parcă aș fi coborât în copilărie și dacă n-aș fi atât de preocupat să *nu*-mi scape numele vreunei firme sau să las să treneze fie și trei secunde conversația în regim de „baie lingvistică" autentică aș închide ochii și aș lăsa pași amintiri să mă poarte proustian prin Vrancea în care universul a binevoit să înceapă a mi *se structura* în conștiința de *ființă* rațională. Ori de ce să nu mă comport ca un ecran pe care se transmit imagini paralele? Once mi se pare posibil în hulpăvenia mea spirituală deja panicată de faptul că soarecii timpului se înfruptă deja neiertători din sejurul meu căruia nu-i *văd o altă* soluție dilatatoare *decât* declarându-i, ca altădată Mircea Eliade, război somnului. Și cred că am trecut la fapte de arme chiar de aseară, prelungind cina la care d-na Geneviève Blanchet directoarea Aliante: Franceze, ne-a invitat, până către miezul nopții. Ajuns, apoi, *în apartamentul* mirilor, aflat *într-un* HLM cu garaj la subsol, n-am putut adormi ore în șir și am citit toate ziarele de peste zi. M-am trezit după ora de acasă și mi-am făcut însemnările inaugurale în jurnalul de drum, admonestându-mă pentru întâia dată în viața mea că n-am învățat *să stenografiez*. M-a întrerupt *doar* telefonul la care m-am grăbit să răspund deoarece Anne nu se trezise. Era Philippe. Suna de la Lyon unde se afla în misiune și prezent chiar și atunci când era absent, cum mi-am permis să glumesc și cum, avid de complimente ca toți *francezii*, se pare că jocul meu de cuvinte nu i-a displăcut, venea cu o mică sugestie de ameliorare a programului meu turistic atât de minutios întocmit dinainte. Despre ce era vorba? Despre aceea că-n drumul meu spre Saint-Lô unde mi se *aranjase* o întâlnire cu poetul Dominique Delaunay, puteam să mă opresc, în afară de Caen unde urma să schimb trenul, și la Lisieux spre a vedea, fie și din fuga caiului Basilica Sfânta-Tereza. După micul dejun servit într-o atmosferă mănăstirească deoarece tot aerul Rouen-*ului se* impregna de *dangătele clopotelor* catedralelor care sprijină cerul pe fruntile lor gotice, Anne m-a condus la gară pe jos spre a-mi fixa mai bine câteva repere după care să mă ghidez la întoarcere. Și-n gară trăiesc inerenta tristete a despărtirii, în ciuda la fel de *inerentelor* s atât de *frecventelor* pupături frantuzesti amicale. Și iată-mă singur, ca un puștan care ar pleca prima oară cu trenul spre necunoscut. Până aici am fost dus de mână ca un copil, acum sunt lăsat să fac singur primii pasi printr-o țară în care calc pentru *prima* – și aproape la fel de sigur – *ultima* dată. Nimeresc într-un compartiment care va fi luat în curând cu asalt de niste americance în vârstă. Nu știu o boabă frantuzeste si nici engleza unei frantuzoaice bătrâne din Cherbourg nu le foloseste la nimic. Nu *mă* amestec în *discutie*, nu atât din cauza precarității cunoștințe or mele de americană cât pentru că nu văd ce informatii le aș putea furniza eu care sunt, ca si ele pentru prima dată pe un astfel de traseu. Ceea ce nu mă împiedică să trag cu urechea, cred că mai *degrabă* doar cu unul din *aceste* organe cu pavilion, căci pe cealaltă o țin ciulită la bătrânele cu care am început să fac conversatie omorâtoare de plictis din parte-le întrucât sunt navetiste. Și astfel aflu că bătrânele merg la cimitirul american militar din Lisieux. Fiecare *are acolo* pe cineva. Ar fi *trebuit* să vină mai demult. Pe 6 iunie, în fiecare an se sărbătoreste debarcarea din Normandia. O sărbătoresc unii, o comemorează alții. Le privesc mai cu atenție pe pelerinele de peste ocean și am impresia că devin tot mai pământii și tot mai fără stare pe *măsură* ce trenul se apropie de Lisieux. Cobor o dată cu ele, aș vrea să le urmăresc sau chiar să le însoțesc, că doar nu sunt securist român în misiune de pe vremea dictaturii, dar în curând aflu că aș pierde trenul și nu-mi rămâne decât să dau o raită pe colină și să mă minunez *de* monumentalitatea *Catedralei* Saint-Pierre si să aflu că e printre putinele din Normandia care a fost cruțată de bombardamente în timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial. Ca si biserica Saint-Jacques, a rămas poate așa cum a văzut-o Holban în 1927, căci *Bazilica Sainte*-Thérèse, adevăratul loc de pelerinaj al Lisieux-ului, a început să fie construită în 1929 si n-a fost terminată decât în 1960. În jurul meu, turiști francezi fulgeră din zece-n zece secunde turnurile cu blitzurile or și cam cu aceeași frecventă exclamă: „Génial"! Au *citit* undeva că geniul *normand* s-a manifestat plenar pe verticală si în granit sau beton? De bună seamă, deși mai târziu o să mă conving că ei folosesc vorba asta mare fără nici o acoperire valorică, tic verbal national după definiția unuia dintre ei, când voi fi abordat ceva *mai* târziu subiectul, desi adevăru e că ai nevoie de geniu să provoci astfel cerul și să îi încremenit pe loc, secole si chiar milenii, însuși Timpul. Mă-ntorc la gară cu aproape jumătate de oră înainte de sosirea trenului, usor dezamăgit, fără să știu de *ce poate* pentru că în adâncul *sufletului* mă așteptasem să fiu trecut de aceiasi fiori pe care i-am încercat, copil fiind, când am pătruns pentru prima oară într-o pădure de brazi de pe Plaiul Furului de la mine din Vrancea.

Am luat masa la bufetul gării: nelipsita brânză de Livarot, *nelipsitul* cidru. Când voi recitи însemnările de călătorie ale lui Holban voi avea surpriza să constat că am avut aceleași gusturi culinare. Neapărat trebuie să fiu de acord cu el că atunci când e vorba de mâncare, un român are întotdeauna dificultăți cu *lexicul* francez și dacă nu e *însotit* de-un aborigen își comandă felurile fără să stie prea bine din ce-o să se înfrupte. Astfel, i s-a întâmplat, pe când se afla la Dijon, să ceară în acelasi timp s' soissons și flageolets, ceea ce înseamnă tot „fasole". Însă îmbogățirea vocabularului se plătește ca orișice alt lux. Matematicianul german și scriitorul român *și* stabiliseră un itinerariu sub formă triunghiulară. Paris – Cherbourg – Grainville si retur, însă de la Lisieux îș permit o mică abatere de la traseu și merg spre *nord să* viziteze orașul portuar *Trouville*. Și dacă ziua ploaia de aprilie si frigul îi goneste de pe plaja mării către hote seara găsesc totul supus unei magnifice transformări. „Mareea se dezlănțuise și-și ajunsese plinul ei, cuprinsese prin gesturi nervoase tot nisipul interminabil *pe care* ne p imbasem *în voie* cu puțin înainte, și clătina aprig digul lung de lemn pe care înaintam, înfricoșați de neînsemnătatea noastră, bătuți de limbile vântului – prelungiri invizibile parcă – ale vârfurilor de valuri. Râul Tonques se făcuse negru ca smoala, se înmulțise *în cantități* enorme si acuma *gros*, dospind mereu, împins violent, o pornise înapoi spre izvoare". Nelin stitul Anton Holban descrie aici un cadru romantic pe măsura zbuciumului său

Ion Roșioru

PRIN TIMP, CĂLCÂND TIMID PE PAȘII NORMANZI AI LUI ANTON HOLBAN

Prin ani '80, între o campanie agricolă de toamnă și una de sericicultură forțată, ambele pe fondul cenușiu al „Cântării României" sau al îndobitocitorului învățământ politico-ideologic, trebuia să dau note de trecere elevilor seraliști de la Liceul Industrial din Hârșova, mulți dintre ei secretari de partid sau doar lătrăi de profesie, îmi venea în minte, ca o justificare poate a neputinței mele de a mă detașa de țărușul politicii înțelepte a gânditorului de la Scornicești, un episod dintr-o povestire a autorului *Unei morți care nu dovedește nimic* și anume cel în care călugării de la Cernica se ridică în picioare și încep să conjuge în barbă câte un verb franțuzesc din care profesorul nu înțe*ege* niciodată nimic. Și gândul îi zboară înapoi la începuturile sale apostolicești în care elevele Școlii Normale din Constanța făceau paralele între Andromaca și Hermiona *și sufereau* o dată cu eroinele tragediilor racinieme. Anton Holban a ființat ca profesor de franceză (principal) și geografie (secundar) la vestitul liceu tomitan în anul școlar 1925-1926 (după I. Faiter, revista „Dynamis' nr. 4 din 1996, ar fi avut niște ore și la Liceul „Mircea cel Bătrân"). În vara aceluiași an va participa la cursurile de vară organizate la Dijon pentru străini. Și nu *mai* departe decât tot în iarna respectivului an îl întâlnim din nou în Franța, unde își pregătește lucrarea de doctorat cu o temă despre opera lui Barbey d'Aurevilly și avându-i ca *profesori* la Sorbona pe Pierre Lasserre, Fortunat Strovsky ori Ferdinand Baldensperger. Nu și-a mai dat doctoratul din motive care rămân deocamdată neelucidate, însă șejurul francez *i-a prilejuit* o călătorie prin patria lui d'Aurevilly spre a se îmbiba de atmosfera normandă a literaturii acestuia. Și iată că o întâmplare fericită a făcut să-mi adjudec ca interferente din destinul nepotului lui Eugen Lovinescu nu doar timiditatea, obsesia morții, spaima de bătrânețe, petrecerea vacantelor printre copii, parcă spre a-i evita premeditat pe oamenii mari, imposibilitatea de a-mi *găsi alt rol* decât unul critic într-o eternă paradă a dascălilor ce-și asumă cu nonșalanță rutinizarea în jurul meu, ci și câteva duzini de pași normando-bretoni suprapuși, ici-colo, *la un interval* de *peste* șase decenii, pe drumuri de asfalt, de pământ or, cu siguranță, pe lespezile răcoroase ale catedralelor, bisericilor și muzeelor cu miros medieval.

Astfel, *prima întâlnire* în acest spațiu are loc la Lisieux, un orășel "impregnat de poezie", cu case mici și străzi înguste, dominat de prezența spirituală a Sfintei Tereza, carmelita care s-a săvârșit *din viață* în 1897. Anton Holban întreprindea această călătorie însoțit de un neamț, profesor de matematică din Düsseldorf. E prima escală pe care o fac de la plecarea cu trenul *din Paris*. Zi ploioasă de aprilie, nu prea favorabilă pentru a admira peisajul, Hans trebuind să-l tragă mereu de mână pe Anton sub unica umbrelă pe care o au în dotare. Scriitorul român nu e totuși un peisagist: îi e suficient să scoată *puțin capul* de sub *cortel ca să* pună prompt un diagnostic arhitecturii medievale încremenite peste timp. Decorul pare mai degrabă un pretext de a medita la condiția umană. Creionând succint *un portret* mora al Sfintei Tereza, autorul ne face să plonjăm parcă în străfundurile propriului său eu neliniștit: „Acolo Tereza s-a întrecut [...] să-și îmblânzească firea prea personală, *și cu iscodiri* lăuntrice *neliniștitoare*". Gândurile care-i trec prin cap după ce a vizitat biserica din Lisieux unde sub o sticlă se păstrează părul „nesfârșit blond, buclat" al sfintei, au în *ele ceva* premonitoriu *pentru* ce care le scrie și i se potrivesc precum o mănușă: „A murit repede, istovită de prea mult zel și prea multă fragilitate, fără să-și întărească trăsăturile feței și să și încrunte *fruntea* bombată"... Diferența dintre ateu și habotnicul cel mai fanatic se șterge complet în fața morții, pare să ne spună printre rânduri cel care a iubit muzica, voiajurile, literatura *și copiii* cu aceeași *pasiune* cu care fecioara din Lisieux l-a adorat pe logodnicul ei divin.

Sunt doar de ieri în Franța în care am pătruns *pe calea* aerului. La aeroportul Charles de Gaulle m-au așteptat exasperate, din cauza întârzierii avionului, surorile Anne și Elisabeth Cahard, ambele profesoare, de matematică, respectiv de științe *economice*. Prima va deveni peste câteva zile doamna Boëton, adică soția lui Philippe, viitor subprefect în orașul Lille. O dată depășite formalitățile de vamă, parcă mult mai „epidermatice" decât la îmbarcare în țară, mă abandonez în mâinile celor două gazde care fac eforturi vădite să rostească frazele cât mai ca la școală, și ne așternem drumului ce duce *către Rouen*. Am *devenit* dintr-o dată tout yeux tout oreilles și-mi simt corpul și mai ales creierul ca pe un burete uriaș gata să absoarbă tot ceea ce se oferă simțurilor. Realizez acum că foamea asta *sălășluia în* mine de peste mai bine de 30 de ani. Nu-mi scapă nici o inscripție, nici un nume de localitate, nici un afiș, deși mașina gonește tot timpul cu peste 120 km pe oră. Niciodată *n-am* avut atâta material iconografic sub privire; realitatea franceză mă învăluiește în ea, îi respir aerul și dogoarea embouteillage-urilor care se răresc cu cât ne îndepărtăm de capitală. S-*ar zice* că galopăm după soarele pe care te aștepți să-l auzi sfârâind dintr-o clipă într-alta deoarece bănuiești sub el oceanul pe care norii îl drămuiesc aproape zilnic peste Normandia, căci *o altă* explicație nu-i poți afla beției vegetale din jur jubilând triumfător în orice fisură a

asurzitoare, a toacei, si luminozitatea a atins un maxim astfel încât efectul asupra publicului să fie apăsător

Se aud familiarele sunete ale bărcii trase la mal. Pași rari și pe scenă apare sihastrul, purtându-și toaca în jurul gâtului. Aruncă o privire tehnică asupra scenei si dând din cap rar, ca un cunoscător, se îndreaptă către public, adresându-i-se familiar.

Sihastrul: – Bine v-am regăsit, oameni buni. Se obișnuiește ca orice poveste să aibă și un sfârșit. Sfârșitul nu trebuie să fie însă și explicit. Autorul acestei povești a fost tentat să sfârsească povestea în momentul în care Moș Gheorghe a plecat la rându-i de pe scenă. Regizorul prim l-a acuzat de lașitate, autosuficientă, desconsiderare arătată spectatorilor, mă rog, a iesit un scandal binecunoscut între intelectuali. Până la urmă soluția s-a dovedit un comprom s: în urma unui concurs l terar lansat în presa locală, sfârșitul acestei povești a fost desemnat prin tragere la sorți dintre alte două manuscrise care ne-au parvenit. Mă veți întreba, poate, de ce s-a tras la sorți. Deși varianta oficială încă nu a fost stabilită, se spune că cele două manuscr se apartineau protagoniștilor acestei controverse, astfel încât nu au putut fi împăcati decât prin intermediul hazardului Eu am fost cel care a pus mâna pe biletul care vă prezintă această versiune a epilogu ui, deci vă puteți îndrepta eventualele opinii negative asupra persoanei mele ntrucât autorul scenei care urmează nu este pe depin cunoscut. Ca regizor secund am unele bănuieli in această privință. S-a făcut destul de târziu și fiindu-vă, poate, și dumneavoastră foame, iată care ar fi pe scurt cele ce s-au întâmplat după plecarea celor trei personaje de pe scenă.

Schițează gestul de a se retrage dar, aducându-si aminte, se reîntoarce scurt.

Sihastrul: – Ah, da, cel de-al patrulea personaj, interpretat chiar de mine (pentru a nu mai plăti încă un salar unui alt actor), așa deci, acest personaj, să-i spunem (privindu-și costumația) Sihastrul, se va reîntoarce chiar la final. Pe curând, oameni buni.

Se retrage lateral. După două secunde revine grăbit purtând două scaune pe care le așează chiar în fata scenei, foarte aproape de public.

Sihastrul *(scuzându-se)*: – Tot timpul se uită câte ceva. Ne scuzați. Pe aceste scaune veți avea impresia că se vor înfățisa Ana si Mărioca. Însă, din păcate, oameni buni, ele nu mai sunt aceleasi care au plecat ad neaori către casă. *(Își apleacă fruntea resemnat).* În fine, vă veți da seama dumneavoastră. *(Cu un gest către cineva din afara scenei).* Poftiți, poftiți pe aici. *(Se retrage).*

Pe scenă intră Ana și Mărioca. Se mișcă rigid, fetele nu exprimă nici o emoție, nici o trăire intenoară. Culoarea pielii faciale și a mâinilor este nefiresc de albă, în ton cu lumina de pe scenă. Se așează mecanic pe cele două scaune, fără a acorda nici o atenție camerei, fără a privi înspre ceva anume. Odată așezate, lumina de pe scenă dispare concomitent cu fixarea a două spoturi independente de lumină albă exact asupra lor. Sunt singurele lumini din sala de spectacol, iar efectul trebuie să fie straniu, nefiresc. Cele două personaje privesc fix și gol drept înainte fără a spune absolut nimic. După câteva momente din interiorul scenei mâinile sihastrului apar pe umerii celor două femei. Între ele păseste chiar călugărul cu o expresie gravă.

Sihastrul *(cu fruntea plecată)* – Vedeți dumneavoastră Ana și Mărioca nu au mai ajuns niciodată acasă... *(Glasul i se stinge. Nu mai este nimic de spus Cu mâna le închide pleoapele și, împreunându-și mâinile, începe să rostească umil):*

Tatăl Nostru carele ești în ceruri
Sfințească-se numele Tău,
Vie-mpărăția Ta
Facă-se voia Ta
Precum în cer, așa și pre pământ.
Pâinea noastră cea de toată zilele
Dă-ne-o nouă astăzi
Și ne iartă nouă gresalile noastre
Precum și noi iertăm greșiților noștri
Și nu ne duce pe noi în ispită
Și ne izbăvește de cel rău
Că a Ta este împărăția, și puterea și slava
A Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh,
Acum și pururea și-n vecii vecilor, Amin.

(Liniște apăsătoare pe scenă)

Sihastrul: – Mergeti și vă aflați pacea sufletului . Puțina țărână a acestei împărății să vă fie usoară.

Ana și Mărioca se ridică mecanic și, cu ochii închisi, cu pași rari, rigizi, dispar în semiîntuneric.

Sinastru : – Moș Gheorghe nu a putut fi aflat. Pe apă ma pluteau doar otci e sfărâmate, fără lopeți, decât... Un ultim moment, oameni buni.

la scaunele și dispare lateral

Scena 10
Sihastrul

Scena e imediat luminată slab, însă cu lumină normală Apare sihastrul, obosit, purtând vâslele sale pe umăr, iar în cealaltă mână o vâslă ruptă la jumătate. Zâmbind amar o așează lângă cealaltă vâslă ruptă. Pe cea însemnată o privește lung și o întoarce cu cealaltă față, curată, către public. Se îndreaptă către lavită, își așează alături vâslele, scoate **Biblia** *sa din sân și, căutând o pagină anume, o așează cu coperțile în sus pe podea, lângă laviță. Oftând, se lungeste pe laviță si adoarme. La scurtă vreme se aude cucuveaua.*

Sihastrul tresare prin somn. În fundal se distinge zgomotul unei toace. Sihastrul sare speriat si ciulește urechea. Își pleacă fruntea și se lungește la loc. Se aude iar toaca, tot în fundal. Sihastrul sare iar și ascultă sunetul încordat. Privește speriat în jur, observă toporul din dreapta – față. Se repede la el. Luându-și si vâslele, murmură surescitat:

S hastrul: – Vin acum, tătucă, vin acum să te-ajut!

Se repede către iesire purtând vâslele si toporul.

Se distinge zgomotul bărcii îndepărtându-se repede de mal. Toaca mai răsună o vreme în depărtare și apoi se stinge. Cucuveaua mai buhăie o dată sinistru și se îndepărtează cu fâlfâit de aripi.

Lumina se stinge brusc pe scenă.

Cortina

Scena 7
Măriuca, Moș Gheorghe, apoi Ana

Mos Gheorghe se îndreaptă către lavița cu busuioacă să o aranjeze. Măriuca după el să-l ajute.

Măriuca: – Bădie, te-oi supăra de te-oi întreba ?

Moș Gheorghe *(așezându-se pe lavită, plimbă gândit un fir de busuioacă printre degete):* – Nu se poate să mă supăr, Măriuca. Știm amândoi că trebuie să mă întrebi. Așa stă scris. Numai că nu pot sti de m-oi afla vrednic a te lămuri. *(Privind-o cu capul ridicat pare un credincios aflat la picioarele zânei sale, Măriuca, îmbrăcată doar în cămașa albă, lungă, cu cele două codițe împletite).*

Măriuca *(punându-i mâna stângă în păr, într un gest de intimitate ce aduce si cu al stăpânului către scutier).* – Moș Gheorghe, l-ai întâlnit?

Bătrânul o privește grav si tace. Nu i poate răspunde. Amândoi au încremenit. După scurtă vreme de repaus solemn, se aude o cucuvea în fundal.

Măriuca. – Da toaca, ai mai deslusit-o peste baltă ?

Bătrânul, nici o reacție. Cucuveaua se deslușește de două ori ceva mai aproape

Măriuca: – Moș Gheorghe, da chitul? *(Bătrânului i se preling două lacrimi peste obraji, în tăcere).* Ce să caute chitul pe acilea Mos Gheorghe ? Nu e cam pe alaturea de calea sa ? Să se fi abătut fiara din drum chiar pentru dumneata ?

Mos Gheorghe pleacă fruntea neputincios Cucuveaua se distinge mai aproape, amenințător. Dinspre afară se aude glasul Anei certând și alungând pasărea. Femeia intră în scenă purtând vasul cu flori, agitată

Ana. – Măi, oameni buni, surzi sunteți ori ce Dumnezeu, de nu tresăriti când vă cântă moartea la pragul tindei? Ori te pomeni că vă e pe placul sufletului a vă alina cântul mohorât al cucuvaiei, că altcineva n-ar sta să-i asculte prevestirea decât doi rătăciti ca voi.

Cei doi se privesc uimiti, contrariati. Ana așează vasul cu florile pe masă și întorcându-se către ei:

Ana: – Hai, hai Ucă, hai acasă că se scunde soarele după niste nouri negri la față de amărăc'une si se face întuneric de nu ne-om mai afla cărarea peste ape.

Măr uca: – Lasă, mămucă, nu-ți fie matale teamă că, de câte ori am răzbit pe calea aiasta, ne-ar purta lotca si singură de-acum înapoi acasă, numai s-o slobozi din priponul ei si te si afli ajuns unde doar cu gândul îi gândi

Moș Gheorghe *(ridicându-se să le conducă):* – Apăi, vezi tu, draga mosului, că nu vine întotdeauna după cum crezi. Că și gândul omu ui mai rătăcește pe unde poate nu-i e scris să se preumble. Iară și calea pe care rătăcești poate f înșelătoare, căci dedesubtul e adânc și nevăzut si bântuit de multe pe care nu le stii si nu le poti închipui Și acă asa pornesti cu gând bun pe un drum si numai ce te afli ajuns alăturea de calea ta, fără a-ti putea aminti cum, când si pe unde...

Bătrânul și fata schimbă priviri cu înțeles. Ana iese dând din cap a dojană.

Măriuca: – Rămâi cu bine, Mos Gheorghe.

Moș Gheorghe: – Să ajungeti cu bine, Măriucă

Bătrânul o sărută pe frunte. De afară se aude glasul Anei chemând-o.

Măriuca: – Vin, vin acuma, mămucă ! *(Dispare lateral).*

Bătrânul rămâne privind către lotca ce se aude lopătând și îndepărtându-se. Zâmbește și face semn cu mâna.

Moș Gheorghe *(murmură doar pentru el):* – Mergeți cu Dumnezeu...

Scena 8
Moș Gheorghe

Se întoarce, priveste prin odaie și, oftând, se îndreaptă către lavită. Se așează gânditor, scoate din sân luleaua, dă să pufăie și-și dă seama că e stinsă. Schițează gestul de a spune ceva către cineva, se opreste dându-și seama că nu mai este nimeni. Privește tăciunii stinși de sub ceaun, apoi luleaua și clatină din cap nemulțumit. O așează jos, lângă lavită și se întinde mirosind cu nesaț parfumul busuioacăi. De afară răzbate, estompat, sunetul vântului si al fosnetului păpurișului Lumina scade o idee în intensitate. Bătrânul întinde mâna și ridică de jos **Biblia**. *Dă să citească si, nemulțumit de conținutul paginii, dă o pagină înapoi. Vântul creste în intensitate, se disting glasurile păsărilor, întocmai ca în timpul somnului său din debutul piesei, glasul cucuvaiei din nou. După o scurtă lectură bătrânul tresare și se ridică, asezându-se pe marginea laviței cu* **Biblia** *în mâini. Dă pagina înainte și înapoi contrariat si în cele din urmă, speriat, privește în jur. Se ridică surescitat și se plimbă prin odaie cu mâinile tremurând. În cele din urmă se oprește în fata vâslelor și le privește absent. Deodată tresare și le numără în tăcere, cu un deget tremurând. În tot acest timp de afară tunete asurzitoare. Momente de tensiune psihologică.*

Ajungând la unsprezece se opreste sub ultima linie împietrit. Acum zgomotul unui tunet, puternic, si imediat ropotul ploii. Hainele de pe bătrân flutură din direcția presupusei intrări Bătrânul, cu gesturi îngreunate, întinde mâna, apucă vâslele sale (pe care le aranjase la începutul piesei) și dă să iasă Se opreste, se întoarce și se îndreaptă către masă. Privește florile fix, dar fără reacție, apoi întinde mâna și, cu greu, smulge cutitul din tăblia mesei. Privește drept către **Biblia** *de pe lavită apoi, resemnat, o ia cu mâna în care poartă și cutitul. Privește cele două obiecte speriat și introduce* **Biblia** *în sân. Dispare lateral din scenă lent, împovărat de o decizie supremă. Preț de ceva vreme zgomotul furtunii continuă, apoi se stinge în depărtare.*

Momente de liniște completă pe scenă.

Scena 9
Sihastrul, apoi Ana și Măriuca

După un interval de timp (la decizia regizorului pentru a marca momentul psihologic) începe să răzbată rar din depărtate sunetul de toacă. În paralel cu mărirea intensității acestui sunet, pe scena ce se cufundase în semiîntuneric odată cu plecarea bătrânului, se intensifică și lumina până la o intensitate stridentă, nefirească (de preferință o lumină albă, de neon). Odată cu bătaia finală.

sufletesc din totdeauna. Au dreptate normanzii să afirme că spectacolul oferit de maree în aprilie si în septembrie este unic în lume si renunță la orice alte preocupări pentru a asista la el.

Îmi continui drumul către Caen. Trenul mi se pare mult mai liniștit de data aceasta. Chiar în fata mea un bătrân termină de mâncat s, cum simt că are chef de vorbă, nu astept să deschidă el gura întâi. Seamănă nesăbuit de mult cu Jean Gabin si-n lipsă de prea multă combustie conversativă îi arunc acest compliment. Nici c-o puteam nimeri mai bine: nu numai că e de acord cu spiritul de observație, dar se apucă să-mi povestească despre marele actor care a auzit s el de această asemănare si l-a căutat pe lucrătorul de la căile ferate spre a-i propune să joace împreună într-un film plin de *qui-proquo*-uri. De altfel, cât timp a lucrat pe linia Paris-Rouen, colegii îl porecleau, cu simpatie, fireste, Jean Gabin. Acum s-a retras la tară, duce o viată liniștită, însă e pornit împotriva tehnologiei moderne aducătoare de somaj. Primul exemplu pe care mi-l dă în acest sens e al t.g.v.-urilor. Apoi îmi arată niste poze de la o petrecere, unele un picut deocheate. „Pentru a iesi asa am sacrificat trei borcane de mustar", îmi spune el parcă dsculpându-se când eu mă încrunt la vederea unei femei cu coapsele mânjite de dubiosul condiment. De fapt eu mă încruntasem constatând subit că cei pe care-i lăsasem acasă uitaseră demult să se copilărească în acest fel pe la nunti care tineau altădată câte o săptămână. Unde sunt, îmi vine să-ntreb, socrul mare purtat de flăcări pe sus spre a-l mura în gârlă, ori nuna mare plimbată pe măgar? Doar fetele cadaverice ale nuntasilor care se topesc după strângerea darurilor spre a nu mai asista la cearta rudelor nemultumite de cât au investit cuscrii în fericirea tinerei perechi care nici cu un rachiu rosu nu catadicseste să-i mai binecuvânteze, necum cu prilejul atâtor si-atâtor glume cu substrat erotic nuptial. Sosia lui Jean Gabin, cel care-si doarme somnul de veci în oceanul spre care ne îndreptăm – dorinta lui testamentară a fost ca cenusa să-i fie pulverizată în valurile care bat coasta bretonă nu departe de mormântul lui Chateaubriand – află că sunt român si de-aici încolo discutia se poartă în jurul acestui subiect. Aflu c-o soră de-a lui a fost a un pas de-a se căsători c-un sofer din România, mult mai negru decât mine si pus pe căpătuială cu orice pret. *Roumain* si *romanichel* sunt băgati de francezi cam în aceeasi oală, conchid si-mi propun să devin mai circumspect si să mă arăt dezinteresat de orice. Mă judecă, probabil, după franceza care-o vorbesc atunci când îmi spune că nu crede că mă aflu în Franta de nici 24 de ore si când coborâm împreună la Caen, unde avem de asteptat împreună acelasi tren, pret de o oră si jumătate, tine cu tot dinadinsul să mă prezinte sotiei lui care până atunci a pălăvrăgit cu o cunostintă în celălalt capăt al vagonului, ca pe o *rara avis*. Noroc că gara e pustie la acea oră, că altfel ar deschide o expozitie cu mine în prim plan pe post de trofeu de vânătoare ori m-ar vinde vreunui muzeu de curiozităti. Ca si cum în viata lor n-ar fi întâlnit decât străini pe care-i dor mâinile de atâta vorbit. Si am preferat compania lor si am jonglat, aidoma corbului din fabulă stimulat de linguşirea vulpii care era încarnată de nedezmintita politete frantuzească, cu tot felul de verbe la subjonctiv imperfect, într-o adevărată stare de transă prin care mi-era dat să descopăr cu uimire misterele ultimei revolutii din România, de fapt nefăcând altceva decât să repet si să fixez o lectie la care era firesc să fiu ascultat de câteva ori în fiecare din zilele care au constituit sejurul meu pe aceste meleaguri. Oricum, într-un timp atât de scurt nu as fi putut vizita Caen, oras în care aveam să revin si căruia aveam să-i dau mai multe târcoale în peregrinările mele. Si atunci, acolo, în gara linistită din Caen, în preajma dublurii marelui actor – modestă intruziune a paranormalului în viata mea – am descoperit că drumul ăsta cu trenul prin Normandia îl mai făcusem într un vis pe care-l notasem în jurnalul de acasă.

Fântână la Haret

De la Trouville, cei doi peregrini pomiti în căutarea lui Barbey, după ce au renuntat, din cauza ploii, la o călătorie pe apă către Havre, ajung la Caen, cu „un tren umil si încet". Cuvintele îi curg foc continuu de sub conde si rezultă un crochiu nervos si sacadat: „Caen, oras negru... Mare, cu străzi multe, cu lume multă, dar totul înghesuit, strâmb, capricios, cenusiu. Casele de pe străzile strâmte si răsucite, inegale, rău alăturate, toate vechi, unele dintre ele din evul mediu – si murdare. (Printre ele, locuinta lui Malherbe)." Îi retine atentia canalul care duce la mare, Universitatea în care d'Aurevilly si-a trecut licenta în drept, bisericile din piata centrală, Saint-Pierre, respectiv Saint-Etienne si Trinitatea, acestea din urmă adăpostind sicriul gol al lui Wilhelm Cuceritorul (prima) si pe cel al sotiei

Cuceritorului (a doua). Din vârf de la Trinité, „Caenul apare ca un animal de mare negru, încet la respirație, vâscos, plat, umed".

În gara din Caen mă despart din nou, pentru a doua oară, de Anton Holban și de prietenul său german pe care *orașul murdar și cu* trotuarele pline de gropi l-a dezamăgit. Ei vor porni spre nord-vest și se vor opri la Bayeux, eu spre sud-vest către Saint-Lô. Trenul s-a umplut de tineri. Sunt studenți navetiști. Au avut cursuri la Universitatea din Caen, una dintre cele mai mari din Franța și acum merg spre casă. Mă uimește atmosfera de bibliotecă pe care doar la câteva minute de la urnirea trenului o instaurează în vagonul în care mă aflu cu bătrânii mei compagnoni de voiaj, care-mi fac cu glas tainic elogiul caselor bretone, adevărate *points de mire de la région*. Trag cu ochiul la tinerii care s-au așternut serios pe studiu, de fapt nici francezii autentici cu care călătorisem la venire în avionul companiei Air France nu procedaseră altfel decât să studieze, și mă încearcă un sentiment de rușine *că-mi permit să parazitez*. Peisajul pe care-l privesc pe geamuri, de o parte și a ta a căi ferate, s-a îndulcit a câmpie și, dacă n-ar fi la fel de verde, m-aș crede în țară, undeva pe linia, *tocită* de mine de zeci și zeci de ori, dintre Tăndărei și Buzău. Comparația în sine ar avea darul să mă liniștească, să-mi cuibărească în suflet un cât de plăpând puișor de siguranță. Dar nu e așa: mă simt vinovat că, înfruntând necunoscutul, nu fac altceva decât să omor cu bună știință un mit: cel al Franței pe care n-aș fi văzut-o, *fără sprijinul material al prietenilor francezi*, niciodată. Și mă trece un fior: dacă după o asemenea aventură nu voi putea niciodată să mai astern pe hârtie niciun vers? Cât de multă dreptate avea, doamne, Saint-Exupéry când spunea că o dată intrat în ritmurile aventurii, aceasta încetează să te mai sperie. Și dacă soția poetului Dominique Delaunay la care merg în Saint-Lô n-o să mă aștepte gară? După cum au început studenții să-și strângă uneltele de lucru – cineva observa că francezii nu-ți trag o linie fără riglă nici să-i pici cu ceară – *deduc că intrăm* în gara în care o să cobor o dată cu avalanșa de tineri printre care și una dintre fiicele poetului. Abia acum înțeleg de ce mă privea într-un fel aparte căuta pesemne să ghicească dacă eu sunt românul care avea să le facă o *vizită*. *În gară* mă aștepta nu soția, ci poetul în persoană, abia întors dintr-o comisie de bac la un liceu din zonă. Avem nu doar aceeași vârstă și aceeași profesie de pe urma căre a ne câștigăm existența, ci și aceleași spaime existențiale și foarte puțin timp a lipsit să nu *descoperim* că de fapt am putea fi prieteni din copilărie, dacă domnul Boeton-tatăl n-ar fi apărut pe neașteptate să mă ia cu mașina la Avranches. Și doar peste o zi sau două, la teatrul municipal din oraș urma să aibă loc un spectacol de revistă *pe un scenariu al confratelui* meu care-și trăiește cu stoicism condiția de literat provincial și din când în când exclamă ușor dezabuzat: „În materie de literatură, la Paris se poate orice". I-am rezumat subiectul romanului meu ***Îngeri indeciși*** și crede că ar avea șanse să-l public în capitala lumii, atâta vreme cât interesul pentru literatura care vine din Est mai pâlpâie încă. Și totuși, în cele trei ore petrecute la Saint-Lô, am făcut atât de multe lucruri și am acumulat atât de multe impresii despre învățământul francez (soția poetului e directoarea unui liceu, altul decât L'Institut d'Agneaux unde poetul predă literatura), despre relațiile dintre profesori și elevi, tot mai încordat-democratice, despre moda biografiilor fictive, întocmite de exegeți, în *căutare de senzațional*, unor personalități lustre (așa se face, de exemplu, că Rimbaud, ca să nu dau decât un singur caz, ar fi mai trăit peste 40 de ani de la data pe care istoriile literare o dau ca a morții), despre poezia care a devenit un lux (Dominique Delaunay e și director al editurii „Poésie clandestine" care scoate anual 4–5 cărți exclusiv pe bază de subscripții), dar care se încăpățânează să moară și care renaște mereu, ca de altfel întreaga Normandie bombardată fără milă spre sfârșitul Celui de-Al Doilea Război Mondial, despre criza economică mondială care se simte și mai acut de la prăbușirea comunismului din partea de sud-est a Europei și a. Toate discuțiile le-am purtat cu poetul saint-lônez în grădinița sa „barbară" din spatele casei, unde mestecenii și *tufele de zmeură își dau* mâna cu arbuști mediteraneeni al căror nume ne scapă amândurora și unde îi mărturisesc amfitrionului că eu aș scrie pe ruptelea, așa cum fac la mine la țară, spre a afla că poetul n-a scris aici un singur cuvânt, ci numai ghemuit *într-un cotlon*, având în fată doar peretele casei care miroase puternic a fum de țigare și în care dezordinea își are poate rolul ei. A avut un prieten pictor care s-a sinucis în mod neexplicabil. Asta i-a inspirat subiectul cărții pe care o are în lucru. Deci, despre drama intelectualului se camil-petrescizează și în alte părți ale planetei, atâta timp cât va exista inadaptabilitate și cât vor exista scriitori care să-și asume punerea în ecuație moral-social-politică, sau existențială, într-un singur cuvânt, a acestei inadaptabilități *structural-funciare*. Mă despart de poet și de familia lui, după acest dialog-maraton, ca de niște oameni cărora nu le-a fost scris să se întâlnească decât o singură dată în viață. Căutasem și întâlnisem, așadar, un scriitor în carne și oase, punerea noastră în relație, cu mai bine de trei ani înainte, fiind opera acestui atât de plin de energie domn Fernand Boëton alături de care voi străbate, în mașină, Bocage-ul normand către Avranches unde pașii mi se vor interfera din nou cu ai lui Anton Holban care, spre deosebire de mine, *are o misiune mult* mai grea și mai delicată și anume aceea că el vânează amintiri despre un scriitor deja trecut în umea umbrelor. În plus, eu am avantajul de a-l însoți cu gândul pe cel care se pătrundea de adevărul că Franța nu înseamnă automat numai Parisul *cu clocotul lui* al enant, ci și provincia franceză „naivă și încântătoare". Astfel, la Bayeux, atmosfera de provincie se face simțită mai mult decât oriunde: magazine mici, aproape goale, oameni care se itesc curioși de după perdele. Spre a pătrunde în oraș se merge *pe un drum de* câmp. Centrul atracției turistice îl constituie și aici catedrala gotică, vis-à-vis de care clădirea vechii episcopii adăpostește celebra tapiserie a reginei Matilda, figurând istoria cuceririi Angliei de către normanzi, adevărat document *istoric de epocă*. După vizitarea orășelului Bayeux, Hans va pleca direct la Cherbourg, vârf de promontoriu normand în apele Mânecii, în timp ce scriitorul român se va abate câteva ore la Valognes, orășel unde d'Aurevilly venea călare de la Saint-Sauveur le Vicomte să-și viziteze

un văr. E ajunu Paștelui și în biserica gotică din burg bătrânele în negru și cu năframe dantelate pe cap își așteaptă rândul la spovedanie. Copiii francezi îl salută și scriitorul își amintește de acest gest de politețe identic cu cel similar din satele românești. Ziua de Paște îl prinde la Cherbourg unde s-a alăturat meticulosului Hans. Orașul în sine e neinteresant, dar vor face din el centrul lor de excursii, cu automobilul de-a lungul mării care se dovedește a fi fost marea revelație a acestui periplu normand. Recile inventarieri istorice, geografice și culturale amuțesc spre a lăsa loc însemnărilor de mare tensiune, irică restituindu-ni-l pe rafinatul împătimit de poezie și de muzică bună care a fost Anton Holban, precum acest pasaj trăit la Capul Hague: „Vântul, cântăreț din banjo, scoate singurul lui sunet neîntrerupt, subțiat și îngroșat curgător ca în urma întinderii și destinderii instrumentului muzical, fără distanțele matematice dintre notele unui piano [...]. Soarele transparent de nord s-a rostogolit drept în mijlocul apei, și acolo, ca o vietate, se mișcă mereu, i se aude respirația și i se vede umflarea și dezumflarea toracelui. Păianjen imens, și-a întins pânza fină pe tot cuprinsul mării și și-a legat latele galbene, lucrate exact, în lungul depărtatelor țărmuri, și n-a scăpat un ochi nelucrat. Vântul mișcă pânza cu totul, o împinge pe malurile repezi, o bate și o tremură, o fâlfâie ca pe o batistă, fără să se desprindă vreo picătură de apă, și ai impresia că o mână gigantică, apucând de un capăt, ar putea ridica toată suprafața". Întors la hotel, scriitorul trăiește drama de a nu mai putea reconstitui acest peisaj magnific. Se reîntoarce seara pe malul mării, chemat ca de o iubire indicibilă: „Dar seara, marea neagră sub cerul sumbru părea o locuință tainică de tâlhari. La cele câteva lumini înguste care-i străbat întinderea, își număra pesemne câștiguri e zilei. Întrebuințase pentru asta toate mijloacele posibile, viclenia, grația, făgăduielile, și uneori mânia pe față". Poemu în proză nu-i cu nimic mai prejos de cele brodate în marinele lor de un Dimitrie Anghel ori de un Ion Pillat: „Spuma sunase și strălucise ca pietrele scumpe, tremurase și se împletise ca o dantelă, se încordase ca arcul care nu dă niciodată greș. Nimfele trandafirii își întinseseră mereu bratele ademenitoare, cu degete răsfirate o dată cu valurile, ca să și le atragă mereu. Sirenele se rotiseră surâzătoare, iar meduzele invizibile nu-și încetaseră cântecul lor vrăjit. Iar acum, în noaptea neagră și adormită, aplecând urechea peste balustrada din lungul apei, mi se pare că aud, venit din adâncimile misterioase, un sunet de argint".

La Martinvast, a doua zi de Paște, cei doi asistă la o ceremonie campestră, așa zisa petrecere a croitoreselor. Nu reușește să se integreze în atmosferă, chiar dacă aceasta i-ar aduce vag aminte de iarmaroacele de pe la noi, și se strecoară într-un parc având înfățișarea Cișmigiului în zilele de duminică, și întârzie mult pe iarbă într-un loc singuratic nu departe de un castel. A doua zi, cei doi prieteni se ceartă. Motivul? Afirmația lui Holban că statuia lui Ovidiu din Constanța ar avea mult de câștigat dacă ar fi plasată lângă mare. „S-ar da o semnificație mai adâncă și fără îndoială că divul și-ar aminti mai iute de vechiul Tomis uitându-se la ape". Hans a ținut cu orice preț să-l contrazică și s-au născut discuții interminabile.

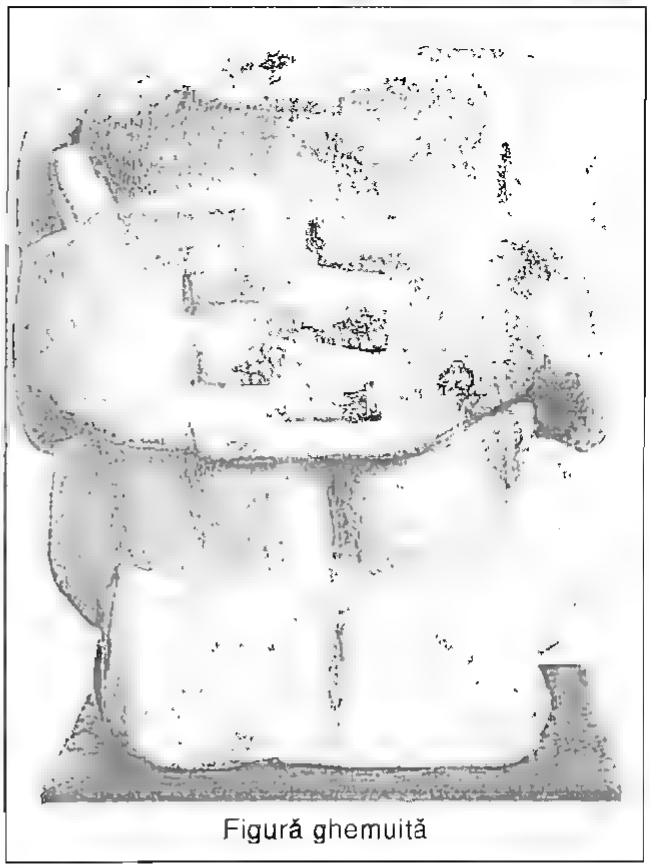

Figură ghemuită

Apoi vor părăsi Cherbourgul și se vor deplasa de-a lungul coastei normande către sud, prima escală mai importantă fiind în micul Saint-Sauveur le Vicomte, locul de naștere al scriitorului Barbey d'Aurevilly, personalitatea căruia i se conturează pe deplin, mai bine zis i se confirmă intuițiile pe care le-au ocazionat cărțile celui taxat drept unul din cei mai interesanți *dandies* ai literelor franceze. Paradoxal, acest scriitor care-și plasează majoritatea povestirilor sale sub semnul *diavolului* și al *spiritului răului* (cartea sa ***Preotul căsătorit***, a fost pusă la index, în 1881, de către arhiepiscopul Parisului) și-a găsit într-un oarecare domn Yver, fost valet al abatelui Anger, cel mai devotat și mai habotnic apărător al memoriei sale. Și, pentru câteva clipe, reporterul peregrin își permite să respire, spre a da cuvântul criticului literar de sub pana căruia ar fi ieșit teza de doctorat despre d'Aurevilly: „Un normand impregnat de solul natal, transplantat la Paris greșit. Îmbinarea diferitelor lui caracteristici nu s-a făcut însă armonios, de aici savoarea personalității lui complexe: fond adânc uman decorat cu ornamentații, deseori amuzante. Imaginația lui în perpetuă mișcare, care vedea numai gigantic, făcea mereu mizerii catolicului din el, și putem găsi din plin motive de ironie. Scuza lui Barbey pentru subiectele scabroase – *Pour en ôter le goût* – nu e convingătoare". De obicei, când te apuci să cercetezi detaliat un scriitor sau orice alt artist, sfârșești prin a-l iubi fără rezerve. Nu așa s-a întâmplat și pentru lucidul Anton Holban. Iar în cimitirul de familie al scriitorului din Saint-Sauveur le Vicomte, exegetul român pare a fi cuprins de un sentiment de zădărnicie pe care nici o ironie nu i-o mai poate camufla: „Ne aplecăm plin de emoții, tăcem un timp, apoi șoptim ceva despre el. Liniște

perfectă, pomi parfumați, păsări cu cântec neîntrerupt. Săgetătorul s-a împăcat, în sfârșit, cu legile firii. Oamenii sunt tot așa de neghiobi, dar el nu mai face *nici un* gest de împotrivire. A renunțat la toate credințele lui aprige și a scrupulele de om de lume, la morala intransigentă și la gusturile romantioase, la garderoba faimoasă. Și-a păstrat numai câteva oase firave, doar cu o ușoară îngroșare la genunchi".

Nu doar orașele normande au fost distruse în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, ci și satele. Pe drumul dintre Saint-Lô și Avranches, domnul Boëton care nu tace o clipă – e o avalanșă de cultură pe care și-a făcut-o mai mult ca autodidact, are doar școala primară și o școală profesională de ceasornicărie – îmi arată un asemenea sat în care americanii, spre a-și mai diminua sentimentul de culpă, au construit un spital de boli *nervoase*. „Din aceleași *rațiuni* din care Nobel a instituit premiul care-i poartă numele", mai adaugă domnul Boeton cu o pronunție mai mult decât impecabilă. Pădurile au rămas în urmă, relieful se vălurește plăcut sub roțile mașinii prin ferestrele căreia trec în revistă cătune izolate sau doar ferme, toate cu acoperiș cenușiu de ardezie, – o trăsătură a *clădirilor* din nord, îmi explică *infatigabilul* ghid care am impresia că citește prin mine ca prin sticlă – pășuni îngrădite cu sârmă ghimpată, prin unul din fire trecând un slab curent electric născător și ăsta de șomaj întrucât a făcut disponibil un cow-boy, sau fânețe pe care se lăfăie rulouri mari de fân cosit și legat mecanic de curând – și când mă gândesc că toată copilăria *mea* s-a scurs în compania *unor* capre și a unor cârlani jigăriți și că de treizeci de ani și ceva încoace nu-i vară lăsată de la Dumnezeu să nu mă cocârjez șase-șapte săptămâni pe coporia coasei pentru câteva care de nutreț în care mai mult moare decât învie poezia plafoanelor bisocene, am toate motivele să mă minunez și să mă întristez în același *timp*. Și aflu că vacile bălțate pe care le văd, în cirezi de până la 16-20 capete, desprinse parcă din abecedare, dau până la 40 l de lapte pe zi, ceea ce produce dureri de cap crescătorilor de vite întrucât sunt penalizați dacă depășesc cotele de produse. Deci și superabundența e la fel de pernicioasă ca și lipsa cea mai strigentă de alimente, dar parcă *tot* e de preferat sculatului *de* la miezul nopții și postării în coadă la ușa lăptăriei în speranța că familia își va mulia, fie și o dată pe săptămână, buzele în lichidul alb și călduț care aici se aruncă adesea la canal, atunci când nu se brânzește în teicile porcilor ghiftuiți sau ale câinilor. Ceea ce mă frapează e că n-am văzut, ca și-n seara trecută în drum spre Rouen, tipenie de *individ* pe la porți sau prin *curți*, deși e încă lumină. Nici măcar un Moromete trăgând din țigare la podișcă și mormăind ironii filosofice pe seama celor care-i dau bineț. Să mă gândesc la cei din orașul meu care acum stau de bună seamă ciorchine pe colacul fântânii arteziene și sparg semințe ori înjură opoziția? Condimentez cu ceva balcanism vorbele lui Mircea Eliade cum ,că *nu mai este* în lume vreo țară în care să se consume atâta energie în politică" și-mi fac interogativă curiozitatea vis-à-vis de acest peisaj rural vitregit de prezența omului și aflu că fermele au suferit într-adevăr o mare depopulare. Cei care mai lucrează, sunt de regulă, vârstnici, tineretul luând calea orașului în care *spectrul*

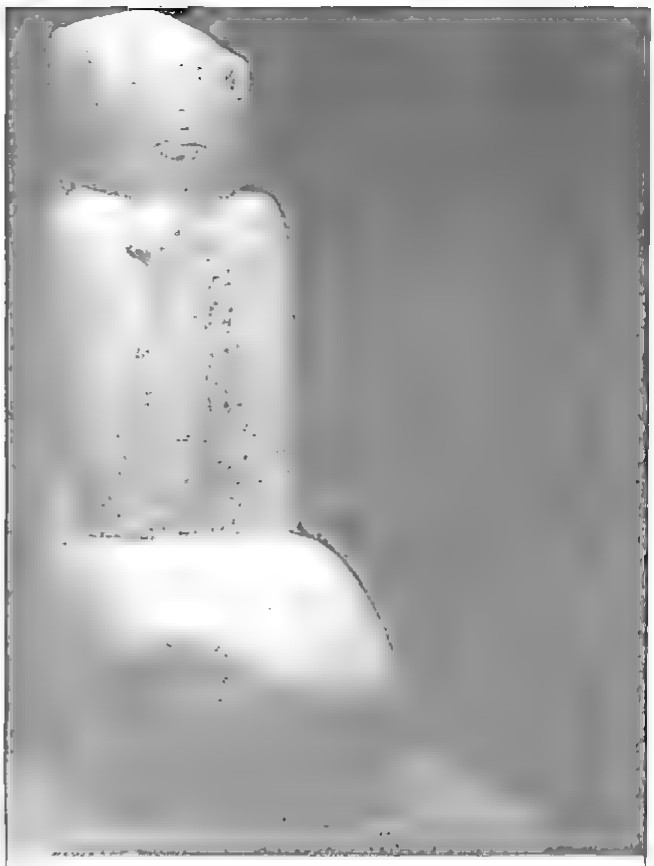

Figură bătrână

șomajului parcă îl fascinează în ioc să-l sperie. Așa că viitorul fermelor agricole nu e altul decât cel al asociațiilor. „Se discută mult despre asta ca despre singura cale de mântuire a agriculturii franceze", conclude, *cu o* seninătate care pe *mine mă* cutremură, domnul Boëton, bijutierul din Avranches. Dacă președintele României l-ar auzi vorbind așa, cu siguranță că l-ar declara „român autentic și bun patriot" și i-ar mai atribui și un premiu de clarviziune politică. Mă mângâi însă cu gândul că nu vor merge, totuși, atât de departe încât în final să lase întreaga agricultură în grija elevilor, studenților și mi itari or în termen, și o fac cu spaima unuia care a trăit pe viu acest fenomen, în fiecare toamnă găsind tot mai puțini mos-neguți și băbuțe în jurul grămezilor de porumb pe care până la urmă ajunsesem să ni le repartizăm singur și să purcedem degrabă la depănușarea lor înfricoșați că altfel vom fi obligați să mânem în *câmpia* socialistă ori, și mai *rău*, că-n orice clipă zarea ar f putut fi despicată de vreun căpcăun motorizat de la comitetul județean de partid, sau chiar de mai sus, și care n-ar avea decât să facă un semn vizionar cu mâna pentru ca eu să fiu aruncat în stradă pentru incompetență, profesională sau pentru atitudine ostilă față de stat, în cazul *în care* elevii ar fi fost găsiți *mâncând*, de pildă, ceea ce pentru slugoii puterii rimează întotdeauna cu sabotarea producției. Dar mă reculeg s-mi place să cred că aceste vremuri s-au ascuns pentru totdeauna în pliurile unei istorii irepetabile, la noi ca și oriunde. D-l Boëton se interesează de activitatea mea literară și mă întreabă dacă în elaborarea recenziilor pe care le *scriu* incorporez și „le travail des nègres". Cum sunt un pic descumpănit, îmi explică

sintagma. Nu-și imaginează că un recenzent la un cotidian sau la un post de radio sau televiziune e în stare, omenește vorbind, să parcurgă zi nic două sau trei apariții editoriale și atunci angajează oameni care citesc și fișează pentru el. Îi dau dreptate și abia acum îmi cade fisa că de fapt omul de lângă mine mă purtase pe un teren conversativ mai familiar mie spre a încerca să mă tămăduiască de angoasele muncii de echipă, care poate fi o muncă precum toate celelalte și că înălțarea pe cadavrele anonimilor nu se întâmplă doar în politică. Bocajul Normand a rămas în urmă, cu *hameaux*-urile și *pâturages*-ur le lui. Avranches se profilează spre apusul de unde prin fereastra deschisă adulmec briza și miresmele mări i, când sunt anunțat că vom face un mic ocol spre a vedea orășelul Villedieu-les-Poêles, fost lazaret în Evul Mediu, acum vestit pentru vasele de aramă care se fabrică aici după procedee încă tradiționale. *Am putea vizita* le Musée de la poeslerie, La fonderie des cloches, L'Église Notre-Dame, Le Musée du meuble Normand, sau oricare *alt magazin* a cărui marfă metalică strălucește roșu în razele soarelui care se va îneca în curând în ocean, dar e deja ora zece și peste tot *e închis* și am senzația stranie că am ajuns pe o planetă străină în care descoperim o civilizație materială care a supraviețuit celor care au creat-o. Domnu Boeton încearcă să mă consoleze spunându-mi c-o să revenim în alt moment a. zilei în orășelu cochet de pe valea Siennei, însă intuiția îmi șoptește că asta s-ar putea să fie unica mea trecere prin reședința artizanilor cuprului de unde *nu văd ce* amintire aș putea duce cu mine și sucesc capul înapoi și mă îngemănez nostalgic cu razele de soare care s-au focalizat ca într-o oglindă într-una din vitrinele orașului ce arde precum comorile din folclorul românesc. Și în curând suntem la poalele orașului Avranches, așezat pe o colină pe care o urcăm pe o stradă cu bucle pe cât de largi pe atât de turtite, parcă spre a prelungi la maximum întâlnirea cu orașul. În orice caz oricât de mare ar fi viteza mașinii care ne poartă spre casă, o ultimă lecție lexicală se poate lua în voie: „*Ici il y a une fabrique de vans. Je parie* că vous ne savez pas ce mot, Monsieur Rosioru.

– Vers ma honte, *non*!

– Donc, pour transporter de chevaux en camions, il faut les séparer par des *vans*. En Normandie *il y a* beaucoup de haras.

Sosim o dată cu întunericul, deși observ că aici acesta coboară foarte târziu, cam spre miezul nopții acum la început de iulie. Dar nu în apartamentul din Place Littré, așa cum mă așteptam, ci undeva *mult mai spre est*, pe o străduță îngustă, medievală și liniștită. E un apartament moștenit de la părinți, mi se spune. Familia Boeton n-a intrat *prea de mult* în posesia lui. Doamna Boeton ne așteptă, citind o carte. Luăm o cină frugală, de fapt celebrul supeu francuzesc și în curând *rămân singurul* proprietar al atât de patinatului de vreme apartament a cărei ultimă proprietară de drept și-a dat duhul într-un azil de bătrâni, unde a fost internată – cunoșteam asta din scrisorile pe care le-am schimbat până acum cu prietenii mei avranchinezi – din aceleași *motive din* care Mersault, celebrul personaj camusian din ***Străinul***, își internează mama: pentru că nu mai aveau ce-și comunica și bătrâna *s-ar fi plictisit de una* singură într-un anturaj familial în care timpul înseamnă bani pentru toți ceilalți. Însă teama că aș putea împărți apartamentul, *care se* desfășoară mai mult pe verticală decât pe orizontală, cu niscai fantome e departe de a mă încerca. Bucuria că mă aflu *aici și că sunt* singur și că am câteva ore în care să respir și să dorm românește într-un spațiu eminamente francuzesc e fără margini. *Fac un duș la etajul* întâi, apoi urc la mansardă unde zadarnic încerc să închid o lucarnă cu pervazul plin de vopsea scorojită. De partea cealaltă a *uliței cu miros* medieval e o cârciumioară. Și-n liniștea nopții de vară vocile unor clienți întârziați ajung până la mine și mă aplec peste *fereastră să prind* cât mai bine frazele unei altercații între niște băștinași și câțiva negri pe care poliția ivită ca din pământ îi duce cu ea la *secție și lecția* mea de franceză stradală ia sfârșit brusc. Mă întind în pat dar somnul refuză să mă viziteze. „Te pomenești că nu i-au dat *și voie lui* să treacă frontiera", îmi vine să glumesc de unul singur și mă ridic pentru a recurge la metoda omorâtoare de insomnii *citirea a 5-6* pagini dintr-o carte luată la întâmplare. Și întâmplarea face ca sub mână să-mi cadă ***Le Horla*** a lui Maupassant. Iar când ajung *la pagina 24*, abstracție făcând de cele 18 pagini ale prefeței semnate de Philippe Bonnefis, am toate motivele să mă cutremur ca și cum tocmai aș *fi dat subit* cu ochii de un șarpe ce tocmai se strecura prin fereastra deschisă a mansardei în care-mi trăiam jubilând o studenție *improvizată* și atât de târzie încât părea incredibilă. Iar straniu coincidență pe care o descopeream în celebrul jurnal al lui Maupassant *nu făcea* decât să sporească această bănuială că de fapt trăiesc un vis prelungit și că mă zbat să nu mă trezesc la trista realitate: *naratorul jurnalului* sosise pentru prima dată la Avranches ca și mine pe data de 2 iulie. Citesc și nu-mi vine să cred: „Quelle vision, *quand on arrive*, comme moi, à Avranches, vers le fin du jour! La ville est sur une colline, et on me conduisit dans le jardin public, au bout de la *cité. Je poussai* un cri d'étonnement. Une baie démesurée s'étendait devant moi, à perte de vue, entre deux côtes écartées se perdant *au loin dans* les brumes; et au milieu de cette immense baie jaune, sous un ciel d'or et de clarté, s'élevait sombre et pointu un *mont étrange*, au milieu de sable. Le soleil venait de disparaître, et sur l'horizon encore flamboyant se dessinait le profil de ce fantastique *rocher qui porte* sur son sommet un fantastique monument". A doua zi, la micul dejun luat în salonul de la parter, le comunic gazdelor descoperirea mea și dau semnificații aproape ocu te faptului că din cogeametea raftul de cărți eu am tras o tocmai pe cea cu coincidența descinderii la Avranches la una și aceeași dată cu părintele lui ***Bel-Ami***. Cei doi surâd și conchid că trebuie să fiu încrezător în steaua mea, *urmând* ca seara, după programul lor de lucru în prăvălia de bijuterii din Piața Littré, să mergem împreună la Mont Saint-Michel, miracol *căruia Avranches* îi servește doar de anticameră cel mai adesea.

Anton Holban ajunsese *și el aici*, cu prietenul său Hans, într-un miez de aprilie ploios, tot într-o seară și nu mai urcaseră în oraș ci, de bună seamă, își petrecuseră

noaptea în vreuna din sutele de *chambres d'hôtes* care se înșiră de-a lungul drumului dintre Avranches și Mont Saint-Michel la care ajung încă de la primele ore ale dimineții „sub un cer minunat și umed încă". Și fără nici o altă introducere, iată-l pe scriitor trecând în revistă ceea ce francezilor le place să numească, nu fără orgoliu național, „cea de a opta minune a lumii": „Un orășel de *câteva zeci de case*, așezate la întâmplare și înghesuite unele peste altele pe o stâncă de granit cu o circumferință de 800 de metri, se înalță așa încărcat, subțiindu-se și ascuțindu-se conic prin biserica și mănăstirea, celebre, cu turnul firav în vârf. Împrejurul orășelului, nisipul împrăștiat pe mai mult de 10 kilometri care, la marea maree, e acoperit printr-un gest fantastic de marea din fundul peisagiului. Drumul înălțat și subțire, care la Veneția se oprește la porți, iar înfățișarea târgului, mărindu-se mereu la apropiere și totuși putând să-l cuprinzi întreg dintr-o privire, este una din minunile Franței. O stradelă pitorească trece pe sub porțile multe și vechi și urcă imediat spre mănăstire, iar pe părți restaurantele a modă și magazinele cu vase, cărți poștale, tot felul de amintiri, și vânzători care, ca și în Orient, se țin după tine ca să cumperi. Nici un magazin de haine sau comestibile – nu e loc pentru așa ceva pe stâncă. Aprovizionarea se face zilnic de la 10 kilometri. Mănăstirea, cu biserica în mijloc, a servit pentru călugări, apoi ca închisoare celebră. Biserica, clădită la încrucișarea romanicului cu goticul, nu dă o impresie unitară, dar detaliile sunt admirabile. Niște minuni de grație și de proporție sunt *le réfectoire des moines*, *le réfectoire des hotes* și *le cloître* (adică trapeza călugărilor, a oaspeților și mănăstirea).

Entuziasmul scriitorului e destul de temperat, deși niște adjective în spiritul superlativismului franțuzesc tot îi mai ies de sub condei: *celebrul* Mont-Saint Michel, originalul *magnific* etc. *Cea ce pare să-l impresioneze* mai mult e nu imensa bijuterie arhitectonică în care geniul naturii și al omului și-au dat mâna într-o desăvârșită conlucrare, ci perspectiva pe care de la această înălțime o ai asupra mării și asupra nisipurilor ce rămân umede după reflux. În trenul care-i poartă spre Avranches, prozatorul caută o fundamentare psihologică acestei întoarceri de la *pomul lăudat al turismului* francez: „Poate pentru că îngrămădirea de case și nisipul umed îmi dădeau impresia de ceva finit, fără lărgimi superioare preceperii noastre, și nu avusesem decât surpriza unei jucării admirabile. Căci luna fusese acum avară și nu-și trimisese lumina fascinatoare pe valuri, și marea rămăsese departe și cuminte, dungă albastră pe orizontul alb și nu se dezlănțuise pe nisipul gălbui, cuprinzând insula Tombela ne și zbătându-se pe zidurile de la Mont Saint-Michel, aducând aici miros, lumini și viață". Lucidul Anton Holban și îndrăgostitul de *perspective deschise sau măcar ambigue* e truvabil în întregime în acest paragraf care, să recunoaștem, pe francezi nu prea i-ar încânta. Însă când mai târziu, în niște note de călătorie intitulate ***Nostalgii***, va reveni asupra acestei amintiri, tonul pare să fie altul: „Mereu în altă parte, la Granville, sau la Avranches cu grădina publică de unde se vede atât de ciudatul Mont-Saint-Michel, insula cu un orășel pe ridicăturile ei, cu o biserică minunată drept în vârf, și semănând, atunci când marea aduce valurile, cu un vapor".

Deoarece programul sejurului meu a suferit ameliorări din mers, am vizitat Mont Saint-Michel de două ori într un interval de 10 *zile numai*. *Prima descindere a fost nocturnă* și cam sumară, să nu-i spun intensivă. Ne-am apropiat de insula misterioasă ca de un vapor uriaș (nu te poți orice-ai face, să te sustragi acestei metafore) sau ca de (mărturisesc că mi-a trecut prin cap și așa ceva) o uriașă farfurie zburătoare dintr-un film S.F.. Și mărturisesc că cu greu mi-am potrivit pasul după al domnului Boëton în *ciuda celor 67 de ani ai* săi când am atacat urcușul treptelor către cer, minunea fiind un loc geometric al omului și al divinității, cred că așa ceva am scris în cartea de impresii, la îndemnul strălucitului meu ghid care *tine mortis* s-o facă în limba română. Ochii mei și urechile hăpăie la unison informațiile care plouă asupra mea din toate părțile, încercând totodată să disting cam din ce colțuri ale planetei sunt turiștii care în acest miez de noapte tes în jurul ăluzia vânturării noastre printr-un Turn Babel: japonezi, chinezi, finlandezi, ruși, polonezi, englezi, americani, nemți, italieni, greci și *Dumnezeu mai știe ce, sub o lumină* care ne face tuturor chipurile cadaverice, niște fantome care se grăbesc pentru că au simțit undeva cum un cocoș tocmai își drege glasul întru cântecul rupător de vrajă, o mulțime trecând prin muzeele lumii în pas alergător ca nu cumva sfârșitul de mileniu s-o prindă contemplând ceva, lucru ce ar atrage asupră-i împietrirea pe veci. Și *impresia asta o voi avea și a doua oară* când, în compania lui Vincent Boëton, medic veterinar, fiu al bijutierului avranchinez, voi as sta la o conferință de două ore, ținută de o studentă de la Universitatea din Rennes și *lucrând* ca ghid pe perioada de vară. N-am prea avut noroc, dacă e să mă iau după părerea lui Vincent, deoarece „conferențiara' noastră vorbește o franceză care-i pune chiar lui, francez get-beget, probleme de audiție. N-am această impresie, deși faptul că vocea studentei noastre e mai slabă și aceasta mai are și prostul obicei de-a întoarce capul în alte *părți atunci când explică*, *mă cam* deranjează și uneori regret că nu m-am atașat grupului de italieni cu care ne încrucișăm din când în când în acest labirint unde fiecare conducător de cârd deschide și închide niște uși grele și scârțâitoare cu niște chei uriașe și oarecum comice. Simt însă cum memoria pietrelor se revarsă asupră-mi din uriașul relicvariu al istoriei. Turnurile de *pază*, *bastioanele*, *naosurile*, *săli* e cu bolte sonore, pădurile de stâlpi de piatră murmură parcă litanii ori Psalmii lui David spre a acoperi strigătele prizonierilor încarcerați în sinistrele „fetite" (celule) moștenite de *a Louis al XI-lea* și din care nimeni nu scăpa fără să înnebunească. De-aș fi avut norocul sosirii aici o dată cu mareele de toamnă sau de primăvară – cele mai ample din Europa – și înaintând cu viteza unui cal în galop, aș fi trăit și eu această fascinație bianuală care scoate afară din case toată suflarea omenească de pe coasta normandă și o încântă ca un *spectacol impecabil*. Atunci Mont Saint-Michel, de se întâmplă și să plouă cu fulgere – moment în care zice-se că războinicii celți din împrejurimi tăceau cuprinși de o teroare superstițioasă – devine de-a dreptul fantastic și întreține credința oamenilor într-un loc unde orice aventură spirituală e posibilă, singura palmă de

pământ francez, în altă ordine de idei, pe care englezii n-au reușit s-o *cucerească* niciodată de-a lungul istoriei. Pelerinii de ieri, mânați aici de căință sau de speranță, au devenit turiștii de azi care, în fuga de ei înșisi, dau *un sens existenței* lor și o scot, poate, de sub zodia absurdului. Vizitarea acestei minuni e, în ultimă instanță, o dovadă a existenței lui Dumnezeu, *căci, vorba* regretatului Eugen Ionescu, „dacă Dumnezeu nu există, atunci existența noastră e o enormă absurditate". Muntele Saint-Michel (*Tombe*, în grai*ul* celților) *e* încropirea unui zbor către absolut, fără de care Gustave Eiffel n-ar fi avut pesemne niciodată ideea proiectării celebru ui turn parizian care-i poartă numele.

La coborârea de pe munte, de fiecare dată am pierdut ceva timp spre a regăsi ocu de parcare al mas nii. Ca s cum nisipurile *mișcătoare ar* fi înghițit sau ar fi telepurtat aceste masini în altă parte. La întoarcere, văd oile s vacile care pasc iarba sărată a golfului, drept care dau aptele *și brânza* cea mai gustoasă din zonă. Si-mi amintesc, à la Proust, legenda pe care a auzit-o Maupassant de la un călugăr de pe munte: *pescarii* întârziați jură că au întâlnit, rătăcind între două maree, pe dune, un bătrân cioban cu fata acoperită de o glugă si care conducea un țap cu cap de bărbat *și o* capră cu chip de femeie, ambii cu păr lung si alb și vorbind neîncetat o limbă necunoscută, cel ma adesea certându-se și oprindu-se doar spre a *behăi din toți* bojocii. Îi povestesc legenda lu Vincent, medicul veterinar care a lucrat până acum ca ajutor al unui confrate de pe lângă Paris, însă

Fântâna lui Narcis

vrând să-și deschidă propriul său cabinet la Rennes, și el surâde. Poate și-a imaginat o clipă că mosul d.n golf va pătrunde într-o zi în cabinetul său *veterinar și-l* va *soma* în limba lui necunoscută să-i examineze de urgență cele două arătări behăitoare.

– Dar de ce nu deschideți *acest cabinet în* Avranches? î întreb pe cel îndrăgostit de animale, dar și de muzică, seringa ca și clapele pianului reclamând aceeași ușurință a mâ nilor

– Ați auzit ca cineva să fie profet în satul lui? îmi răspunde el tot printr o întrebare si pune în funcțiune ștergătoarele de *parbriz* întrucât ca din senin, a început ploaia

Pentru Anton Holban vizitarea mirajului Mont Saint-Michel se soldase cu constatarea îmbufnată că marea, rămânând departe la or zont, l-ar fi trădat. *Si era pentru prima* oară de când o curta frenetic de-a lungul coastei normande. Scriitorul e un om al căutărilor, al perspectivelor deschise, a tot ceea ce e non-finit *pentru că* numai așa speranta unei alte sau a mai multor interpretări mai e posibilă. Incursiunea prin lumea lui d'Aurev lly se încheiase si ea cu un *simțământ de* desertăciune pe care umorul amar al doctorandulu aspirant se chinuia zadarnic s-o mascheze. Făcând un mic arrière-saut în cronologia jurnalu ui său de *călătorie*, ată ce nota Holban la 12 aprilie 1927: „După o ultimă plimbare prin Saint-Sauveur le Vicomte ticsit plecăm iarăși și numai gândul de a revedea *marea îmi mai* alungă părerile de rău. Începem cu un ocol de câteva ore, cu Carteret, m că stațiune balneară, deseori vizitată de Barbey, și unde, după *asigurările* Baedeker-ului, ai privelisti superbe asupra mării".

Prezenta lui Hans în notele de voia, serveste, prin contrast, la mai dreapta autoportretizare *a lui* Anton Holban în ipostaza de tur st subjugat nu atât documentării pe viu cât unor trăiri tensionate artistic. În timp ce primul preferă restaurantele zgomotoase, ori ilustratele *originalului magnific* (s n) și ține să-și scrijelească numele în granitu falezei, cel de al doilea are revelația că marea ar putea întrucâtva *să-i ostoiască* setea de absolut. Si poemul în proză stă să țâșnească încă o dată de sub pana acestui poet al mării neomologat ca atare. „Privesc *marea care se întinde* nesfârsită; vântul nu mai șuieră ca la Hague, iar apa nu se mai zbate așa de puternic. Încet, încet, la începutul mareei, spuma subțire *dantelată se* împinge pe nisipul întins, rămas încă umed de dimineață. Aproape, cerul albastru cu bucăti de vată, iar în fund metalic, marea verde-lăptos. În dreapta *stâncilor*, verdele se preface pe nesimtite în albastru ce se termină cu fâsii de scamă albă. N-aud decât marea si totusi surprind sunetele cele mai curioase. *Culorile* curg s nuanțele lor se îmbină în mișcare continuă. Nu pricep după ce legi se îmbină în ființa mea, la un loc, culorile, sunetele, aerul care *mă* cuprinde, *parfumul* firav și totusi complicat. Nu pricep cum compozitorul a împlet t armonios împreună atâtea elemente disparate, și mă gândesc la *compozițiile* omenești așa de simple făcute din elemente identice. Si nu mai cred într-o transpunere posibilă a naturii, oricât de vagă ar fi ea. Arta își are legile ei *omenești*, dar din natură nu-și ia decât elementele de decor. Nu văd ritmul poeziei

care ar putea să semene cu ritmul mării ce se frământă fără oprire în jurul meu".

Aceste interplonjări încrâncenat și delicat proiștiene pe axa subiectivului cu obiectivul, *cu fine* despicări în patru de fire psihologice, la limitele omenescului, au durat exact 35 de minute. Așa exclamă Hans. *Iar scriitorul* român notează exclamația compagnon-ului său de voiaj, fără nici un altfel de comentariu.

Cei doi par să cadă de acord doar atunci când matematicianul îi explică scriitorului că nu există numărul, oricât *de mare* ar fi el, care să cuprindă toate posibilitățile de culoare. Discuția se purta pe plaja de la Granville unde „*culorile mării* sunt de o delicatețe limitoare, tandre, calde, mereu deschise, alături de alb și roz; amintesc oarecum Balcicul". Holban se revoltă împotriva sărăciei lexicului cromatic căci marea se schimbă cameleonic din clipă în clipă fără ca el să poată găsi un nume fiecărei nuanțe. Și e firesc, prin urmare, ca într-o tabletă-eseu cum e ***Mări***, neliniștitul Holban să *considere* cel puțin ciudată încercarea unor pictori de a picta marea, „adică mișcarea neîntreruptă (căci mișcarea *mi se pare* esențială mării, decât culoarea) de a înțepeni o secundă din viața ei eternă. Un pictor, în cel mai bun caz, nu poate decât să descopere câteva trucuri care să-ți sugereze «Parcă se mișcă»! Un poem s-ar putea potrivi poate mai bine. Este *o mare* ciudățenie pentru mine cum Victor Hugo, care simțea nevoia să transforme orice emoție în versuri, a putut să stea la Jersey sau Guernesey ani de zile, în fața apelor, și în loc să le descrie inepuizabil întrebuințând imense e *sale* cunoștințe de ritmuri s-a mulțumit numai să blesteme pe Napoleon III și pe miniștrii săi. Desigur că gestul lui ar fi fost modest față de model, dar era obligatoriu. La fel cum Le Jongleur de Notre-Dame în fața portretului *Madonei*, cuprins de pietate, a făcut ce s-a priceput mai bine, spre stupefacția călugărilor: a dansat'.

Ca *estetician al unei* arte prin excelență marină – muzică, pictură, poezie – Anton Holban ne apare cât se poate de *modern*. Vechile modele romantice nu mai corespundeau orizontului de așteptare al receptorului de artă din veacul al XX-lea. Așa au gândit un Valéry (***Cimitirul marin***) sau un Saint John Perse (***Anabasis***), ca să nu citățm decât doi din reînnoitorii liniei marine din acest secol care, vorba lui Ion Barbu, au simțit acut nevoia unui „cântec încăpător precum / Fosnirea *mătăsoasă a mărilor* cu sare".

Pentru neliniștitul poet al devenirii perpetue, *marea* e un imens spectacol sufletesc. Puțini sunt însă cei care știu să-l vadă ca atare, căci, „de obicei oamenii *sunt mai* ales încântați că pot să facă tot felul de exhibiții de înotat. Domnișoarele își etalează costumele, culeg scoici s *flirtează*. Un locuitor din Constanța te crede farsor dacă cobori numai să privești marea, fără distracții la cazinou, *iar iarna* nu mai merge nimeni pe dig. Marea se aseamănă cu o oglindă: te arată așa cum ești. Una îți arată chipul, *iar cealaltă sufletul*".

S-ar putea conchide că, plecând în Normandia în *căutarea lui Barbey* d'Aurevilly, Anton Holban a descoperit Marea. Marea al cărei nume, atunci când pornește din Avranches spre *Paris*, îl scrie cu majusculă. Numele unei iubiri și totodată al unei iertări.

Trăirile mele marine pe coasta *normandă* și bretonă sunt mult mai palide. Și dacă am satisfacția că n-am trădat muntele și aș avansa ideea că *mă simt acasă în* orice pădure din lume, îmi mărturisesc păcatul de a fi cochetat cu Sena și cu luncile ei dintre Rouen *până la podul* Brontonne, cea de a doua călătorie a mea spre Avranches făcându-se exact pe mediana triunghiului *stabilit* de Anton și de Hans pentru „călcarea" Cotentinului bănuit de ei de a fi bântuit de spiritul dandy al lui d'Aurevilly. Și n-o să uit niciodată că ultima mea studenție s-a consumat într-o clădire de pe cheiul drept al Senei rouenеze *și că la terminarea* cursurilor, în răcoarea serilor de iulie, băteam în grup, până la epuizare, străzile orașului catedralelor, *cuprinși frenetic* de frumusețea unei solidarizări îndatoritoare, oameni din toate colțurile planetei. După cum n-o să uit, *apoi*, *ieșirile cu* mașina cu domnul Legendre, editor la Bordas și navetist de dragul aerului, pe care eu îl asimilam cu al *Văii Prahovei*, de pe Mont Saint-Aignan și opriri e pe piscuri pentru a admira à perte de vue cum luna își cernea cu *mărinimie argintul pe* apele fluviului care, ca în poez a lu Prévert, „a de la chance / elle n-a pas de soucis / elle se la coule *douce / le jour* comme la nuit". Prima parte a drumului, pe malul drept al Senei am făcut-o în compania lui Philippe și a *Annei*, mirii care între ospățul internațional de la Boscherville și voiajul de nuntă la Istambul, mai ocazionau rudelor o *întâlnire* la iarbă verde, la o fermă a socrului mic. Au trecut 24 de ore de când cei doi, cu glasurile tremolate *de emoție*, în biserica Sa nt-Viv en din Rouen, depuneau jurăminte de fidelitate, unul în fața altuia și ambii în fața lui *Dumnezeu*, *și iată-i* acum, recitind pe portiuni, doar pentru mine, unicul spectator așezat pe bancheta din spate a *mașinii lor cu trei uși*, ***Moartea lupului*** de Vigny. Nu-mi vine să cred că se poate și așa ceva: un inspector de conturi și o *profesoară de* matematică și de statistică să-și înceapă călătoria postnuptială prin a da un recital de poezie. De fapt, *după o nuntă* fără daruri e posibil orice. Am uitat, obosit cum eram, că mă aflam pe maluri e Senei și nu ale Dunării, *eventual între* Cernavodă și Capidava cum mi-a plăcut să cred admirând fără rezervă faleza de granit pe care vegetația *se cățăra* sălbatic tâșnind din fiecare crevasă. Și cum mă simteam dator să le mulțumesc cam în aceeași valută *pentru recitalul* oferit, mi-am scos fluierul-mascotă din geantă și le-am zis și eu o doină de pe la noi și poate că le-aș fi *cântat* așa până la Vil equier dacă n-aș fi observat în oglinda retrovizoare cum pe obrajii miresei bobițele de lacrimi se rostogoleau nestăvilite. Și tot cam atunci am trecut pe lângă un accident de circulație, primul pe care-l întâlneam *de când* alergam pe drumurile Franței, cu viteze care rareori coborau sub 120 de kilometri la oră. La nici un *kilometru*, *cred*, se afla satul în care urma să vizităm muzeul „Victor Hugo". Și atunci m-am simțit vinovat, fără să știu și *fără să întreb* dacă la ferma unde trebuia să luăm masa la iarbă verde se mai putea ajunge și pe alt drum, fie el oricât de *ocolit* numai ca *les mariés*, prietenii cărora le datoram acest sejur francez, să nu-și fi început voiajul lor trecând *printr-un* loc rău, adică extrem de aproape de acolo de unde își pierduse viața fiica celui mai mare poet a Franței, *Léopoldine* Hugo și soțul ei,

Charles Vacquerie, acesta din urmă preferând să moară odată cu tânăra soție pe care n-a mai putut s-o salveze de la înec. În năravul meu incurabil de a-mi sprijini viața trăită pe literatură citită, am si făcut legătura între accidentul pe lângă care trecusem – oricum era acolo prea multă lume care, în acea zi de duminică, căsca gura la polițiștii care trăgeau linii cu creta pe asfalt – și întâmplările din *Copca-Rădvanului* a lui Galaction, însă curând am pătruns în cătun, am ieșit din mașină și ne-am continuat drumul pe jos, intrarea în curtea muzeului făcându-se direct de pe chei. Un bătrân, așezat pe parapetul digului, ne arată, zâmbind amabil, încotro s o luăm. Și pentru prima oară mă întreb dacă nu cumva zâmbetul acesta franțuzesc nu e cumva un tic național, să nu zic profesional, sub care nu se ascunde nimic. Pentru că mi se pare că același lucru îl face și Sena a cărei fată de argint slefuit nu lasă să se întrevadă pe ea nici măcar umbra unui rid, necum s-o mai crezi în stare să ucidă! S-o fi oare că altfel le-a conferit nemurire literară celor doi îndrăgostiți? O dată pătrunși în curtea muzeului avem surpriza să constatăm că impozanta clădire e închisă pentru reparații capitale. Paznicii, d-l și d-na Royer, ne dau unele informații privitoare la destinul construcției care atrage anual între 18 si 20.000 de vizitatori. A fost construită în cel dintâi pătrar al veacului trecut de Charles-Amable Vacquerie, dar a fost și ea grav afectată, ca de altfel întreaga Normandie, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și a suportat și multe inundații care au dus automat la putrezirea lemnăriei. În 1951, familia Vacquerie a vândut-o departamentului Senei-Inferioare și ea a fost restaurată de Albert Flavigny, arhitect de la muzeele departamentale, așa încât, în 1959, ea începea să adăpostească muzeul „Victor Hugo", restauratorul murind, sărac si el, la doar 15 zile de la inaugurare (semn al blestemului oculu?!). Casa n-a avut însă niciodată structura unui muzeu: încăperile sunt prea mici, scările de asemenea. Si mai mult decât sigur că această casă a devenit victima propriului său succes. Când se va redeschide, ea nu va fi vizitată decât de grupuri care nu vor depăși 15 persoane. Așa că suntem invitați prin septembrie, sau, pentru o și mai mare precizie, prin octombrie. E rândul meu să încerc, experimental, un zâmbet franțuzesc si ne retragem după ce în fata „marei case si cu totul albe", cum o numea Victor Hugo, facem poze „în combinări de trei luate câte două", cum găsesc de cuviință să glumesc spre fericirea profesoarei de matematică din grupusculul nostru care poate tocmai a survolat o dezamăgire: majoritatea obiectivelor turistice se prezintă întotdeauna sub așteptări. În rest, comerțul să trăiască si mai ales reclama care i se face. Altfel nu se explică, îl citez aici pe d-l Boëton-tatăl, cum de trăieste francezul, nu doar pe credit, ci și peste mijloacele sale. Si asta e vizibil când se compară nivelul de trai raportat la cel al producției cu situația anacronică din America unde nivelul de producție s-ar părea că l depășește întrucâtva pe cel al consumului zilnic material și spiritual. Si mă despart de muzeul din Villequier cu gândul că n-o să știu niciodată cum susură zvorul de sub sala de biliard, cum gazul mortal insuflat în grinzi a făcut să sucombe orice suflare de cariu istoric, nici câte și cam cum arată tablourile de pe pereți, lustrele din tavane și manuscrisele de sub vitrine. Și îl salut pe bătrânul de pe parapet, ca pe o veche cunoștință, si el îmi răspunde cu același surâs complice ca si al Senei în care soarele a aruncat o căldare enormă de aur topit a cărui strălucire, poate îngemănarea celor două suflete dizolvate aici pentru totdeauna într-a patra zi a lui septembrie 1843, ne așteaptă și ne însoțește încă multă vreme, cam până ce între apă si șosea se interpune o lunică de sălcii.

Suntem primii, în afară de gazde, care am ajuns la ferma dintr-un sat situat la vest de Villequier. O clădire din bârne înnegrite de timp ca și cum ar fi fost afumate. Inițial a fost locuită de oameni, apoi i s-a atribuit rolul de saivan si, după ce a intrat în posesia tatălui Annei, d-l Cahard, reședință de vară, mai precis spus loc de week-end. Francezul pensionat cu nervii fragilizați la limită, așa cum e amfitrionul, n-a încetat să spere în puterea terapeutică a întoarcerii, fie ea și pe apucatelea, a naturii, că doar în patria lui Rousseau suntem. Si cum se construiește atât de puțin, să nu zic mai deloc, în Franța, oamenii conservă la infinit vechile locuințe și chiar le idolatrizează. Iar una din cauzele că mariajele sunt rare și târzii e și lipsa acută de spațiu locativ disponibil, angoasa numărul unu a francezului ajuns la vârsta de a-și întemeia un cămin legal fiind generată de exorbitanța chiriilor si asta nu doar în marile orașe.

Încet-încet, curtea fermei, care e o costișă verde, se umple de larma copiilor care se amuză teribil când doi cățelusi ai nu știu cui se calcă pe picioare să aducă mingile de tenis scăpate la vale. Din când în când, mai apare câte o mașină și gazdele ies în întâmpinare. Au loc tradiționalele, și bănuiesc că franțuzesti prin frecvența lor, pupături, desi multi s-au despărțit abia în noaptea trecută după cel dintâi cântat al cocoșilor. Cumnatul și sora miresei umblă de la un grup la altul cu tăvile pline de păhărele de cidru, cu dulciuri ori fursecuri. Si nu peste mult timp, mirele inspector de conturi declară că poate fi făcut inventarul invitaților spre a constata că nu mai lipsește nimeni. Si într-adevăr asa e: din invitații de azi noapte nu lipsesc decât câtiva, soția lui Bernard, nemțoaica din Lausane, care a trebuit să plece la serviciu, preotul din Rouen, cel cu o dicție execrabilă, păcat pentru că e un arsenal de bancuri, și doi din vecinii mei de masă, un cuplu format din oameni totalmente opuși, el taciturn ca un sfinx, ea guralivă cât un sobor de politicieni în toi de campanie electorală. Restul membrilor „familiei internaționale" sunt la datorie: Bernard, cel venit din Elveția, cu cei trei copii, Mark, cel din Paris cu soția care tocmai și-a dat doctoratul în literatură franceză cu o teză despre Chateaubriand, același scriitor cu care eu mi-am trecut gradul I, și cei trei copii ai săi dintre care fata cea mai mare se plictisește, așteptând vești de pe frontul din Yugoslavia, în redacția ziarului „La Croix" și care auzind că vin din est a ținut să mă descoasă în fel și chip; apoi Xavier, angajat al aeroportului din Orly, venit în compania unei englezoaice frumoase de s-o rontăi ca pe un stick și care nu știe o boabă franțuzește; sora domnului Boëton, venită din Belgia cu sotul pe care nimeni nu prea-l înțelege când vorbește, și, culmea, pe care eu îl înțeleg cel mai bine, și doar cu un copil din cei trei posibili – cel de-acasă

nu vorbesc decât neerlandeza!; Vincent, medicu veterinar, singur și poate de aceea cel mai trist dintre frații Boëton; Elisabeth, blondină ca și maică-sa căsătorită cu algerianu Zin-Din, cu care are un copil Selim, de vreo patru ani, nemaipomenit de istet, și un altul doar de două săptămâni. Un frate a domnului Boeton e, de asemenea, singur. Nic nu se putea altfel întrucât e preot pe undeva prin Cotentin. Aseară s-a întrecut în debitat anecdote cu confratele său de a Saint-Vivien. O fi ăsta un mod de defulare a preoților catolici de la chindii? Rudele din partea miresei nu le mai trec în revistă. Mă mulțumesc să mă uit la fețele lor și, ca și-n noaptea trecută, să citesc pe ele un complex de inferioritate. Sau poate nu e decât modestie. Cei mai mulți se străduiesc parcă să treacă neobservați, în frunte cu d-l Canard, omul bolnav căruia împrejurările i-au impus să joace rolul omului sănătos și care s-a adunat ultimele resurse de energie spre a o face. Și grupurile pestrițe se desfac și se refac în mereu alte și alte combinații, după cum cineva ține să prezinte rudelor pe cineva din tabăra cuscrilor (nici măcar n-au un termen pentru această noțiune de rudenie prin alianță, așa cum nici nunții mari n-au fost legiferați de tradiția nupțială precum la noi). Deci nici că se poate un prilej mai bun de a mă fofila și de a coborî spre Sena, de fapt spre albia ei care se acoperă în întregime doar în vremea inundațiilor de primăvară. Mă așez pe un trunchi de salcie și încerc să-mi aduc la zi „jurnalul de bord", dar o sfântă lenamite mă cuprinde subit. Lupta împotriva somnului, pe care de la Mircea Eliade citire mi-am impus-o spre a-mi dilua cât mai profitabil sejurul, se răzvrătește împotriva mea. Îmi simt memoria ca pe un fișier ticsit la refuz. Parcă aș fi un soldat care s-a săturat de un război în care s-a aventurat romantic și n-a găsit în el decât noroi, păduchi și rosături la picioare. Scrâșnirea parăzii are din ce în ce mai mult consistența iluziei. Număr zilele care mi-au mai rămas, visez la un pat în care să *dorm* 24 de ore în șir, mă apăr de câinii tot mai insistenți ai frigului care vrea să se înstăpânească de mine cu orice preț și cum știu încă de pe vremea cătănei că în gardă *nu căldura* e cea care te îmbie mai abitir la somn, ci frigul, mă scol și mă preumblu spre lumea civilizată a fermei unde s-a intrat deja înăuntru spre a servi masa, *spre a o autoservi* din câte mi dau seama mai apoi, și-n timpul căreia se discută concomitent despre somaj și coruptie, subiectul Bernard Tapie e pe buzele tuturor, *despre fenomenul* îngrijorător al emigrației, despre neofascism și naționalism, despre originea unor cuvinte, despre dezechilibrul economic mondial pe care l-a dec*ansat prăbușirea* comunismului în estul continentului ca, de altfel, în întregul fost URSS, despre c*ătinarea* mitului intelectual nipon, despre evenimentele (eufemism *pentru revolutie*, ceea ce face să mă simt un pic acasă) din Algeria și despre câte altele. Și nu-s consultat decât din politețe, bănuiesc, atunci când într-o discuție „pe *ateliere*", vine vorba de problema revenirii Basarabiei la patria-mumă. Le răspund cu propriile lor arme la care am învățat să trag de când mă aflu aici „la *demolare intensivă* a propriei me e ființe fizico-intelectuale" și anume cum că situația este identică cu cea a existenței a două Normandii, de Sus și de Jos, *coexistând din punct* de vedere administrativ deoarece niciuna dintre ele nu vrea drept capitală de județ pe a celeilalte, Caen sau Rouen. La noi *s-ar putea să fie* vorba, în plus, și de cei din vârfurile piramidelor puterii: fiecare dintre ei se crede îndreptățit să-și savureze gustul acestei puteri până la capăt! Le *mai zic* și-*mi caut un loc* la un colț de masă improvizată spre a-mi savura cele zece sau douăsprezece feluri de salată cu care mi-am burdușit farfuria de plastic destinată unei *singure folosiri*. Și-atunci s-a apropiat de mine un omuleț blond n, c-o mustață à la Taras Bulba și m-a întrebat de unde sunt de loc. Mi-am declinat nationalitatea, lucru *care a fost suficient* ca omuletul să înceapă să articuleze cuvintele într-un mod foarte c udat, silabisind și ajutându-se de mâini spre a se face cât mai bine înțeles, recurgând *la sinonime* din engleză, italiană, spaniolă, germană sau ce cuvinte internationale izolate va fi mai știut el. Și nu se ma mutărea, era forma lui de politete *vis-a-vis de un străin*. Din gesturile sale, urmate invariabil de un *Hitler kaput*! am dedus că era vânător amator și că bracona toamna și primăvara, mai ales, în luncile Senei *unde găștele* și *ratele* polare obișnuiau să facă scurte haite. Pentru asta creștea și el câteva rate de curte sau chiar sălbatice pe care le folosea ca momeală spre a-și *atrage vânatul*. Fermă convins că n-am înțeles, m a luat de brat și m-a condus să-i vizitez gospodăria, ferma de peste drum. A trebuit să ascult, în limbajul lui care mă *amuza*, *istor a fiecăreia* dintre cele șapte puști de vânătoare pe care le avea, ultima fiind un Kalajnicov de ocazie – probabil atunci învățase el să se înțeleagă cu un străin *în chipul în care* continua să facă exercitii profitând de prezența mea. Și tot așa a trebuit să ascult povestea camerelor pe care le construise personal, una câte una, *a sobelor*, *a băi*, a obiectelor de mobilă, a cotetelor din curte și a atelierului de care era foarte mândru. Mer ta filmat gestul lui de a se bătea în piept ca Tarzan ori de *câte ori* repeta: „Moi bricoleur"! Prin curte, zăceau lăfăindu-se în iarbă trei butelii de aragaz. Avea cinci în tota și le umplea când îi venea bine. Lucra ca sudor la *un patron* din Havre și făcea drumu zilnic cu una din mașini. Avea două, dar pe una o mai folosea ic-colo și soția. Soția care tocmai l-a strigat de peste gard era nevoie de el, bricoleur-ul total, la spartul nunții unde trăsese de ieri un fir electric chiar de aici din atelierul în care am tost vitregit de a audia un curs intensiv complet de istorie a bricolajului francuzesc. Când i-am făcut un compliment tipic francuzesc cum că are mâini de aur, fata i s-a luminat ca o lună plină și mi-a răspuns natural, fără a se mai prosti – închipuindu-și, poate, că vorbește românește – prin două versulete „Je suis un bon bricoleur / mais je suis mauvais chasseur". Reajunsi la hărmălaie, a tinut neapărat să mă prezinte soției, o tărăncuță stearsă și cu un prunc adormit în brate, și a făcut-o așa cum de bună seamă făcea cu iepuri și cu ratele cu care se întorcea de la vânătoare. După întrevederea cu acest personaj coborât parcă din nuvele e vânătorești ale lui Maupassant, m am simțit mult mai bine. Și el a insistat enorm să pecetuim cunostinta noastră printr-un pahar de vin rozaliu, deși mă îndoiesc că a doua zi și-a mai adus aminte de persoana mea tratată de el ca extraterestră. Cea de a doua parte a ospățului nuptial a luat sfârșit în curând și

după alți câțiva kilometri în avalul Senei, în curtea unei mănăstiri al cărei nume îmi scapă alaiul nuptial al mirelui s-a dispersat. Oftatul doamnei Boëton îmi stăruie încă în urechi „La famille se disperse"! Pentru că am înțeles că era mai mult decât constatarea banală că fiecare se retrage pe la casa lui și la preocupările de fiecare zi, ci ca dizolvare de nucleu social-istoric. Burghezii acestia care și-au împins toți copiii în pătura intelighentsiei mai au, totuși, nostalgia clanului feudal, cu un *pater familias* strângând bine hățurile harabalei. Mi-amintesc de noaptea trecută când, în loc de vreun discurs sau toast, Boëton-tatăl a cântat de unul singur strofele unui lung cântec, și a amintit că asta o făcea pe vremuri și tatăl lui, în care eu am deslușit celebrul „La tante Elvira", restul familiei intervenind spre a-i ține hangul doar la *refren* (pentru orice eventualitate li s-a înmânat textul scris de mână), deși mulți se acnitau de corvoadă cu simțul cert al asumării parodiei, făcându-mi cu ochiul ori ridicând abia perceptibil

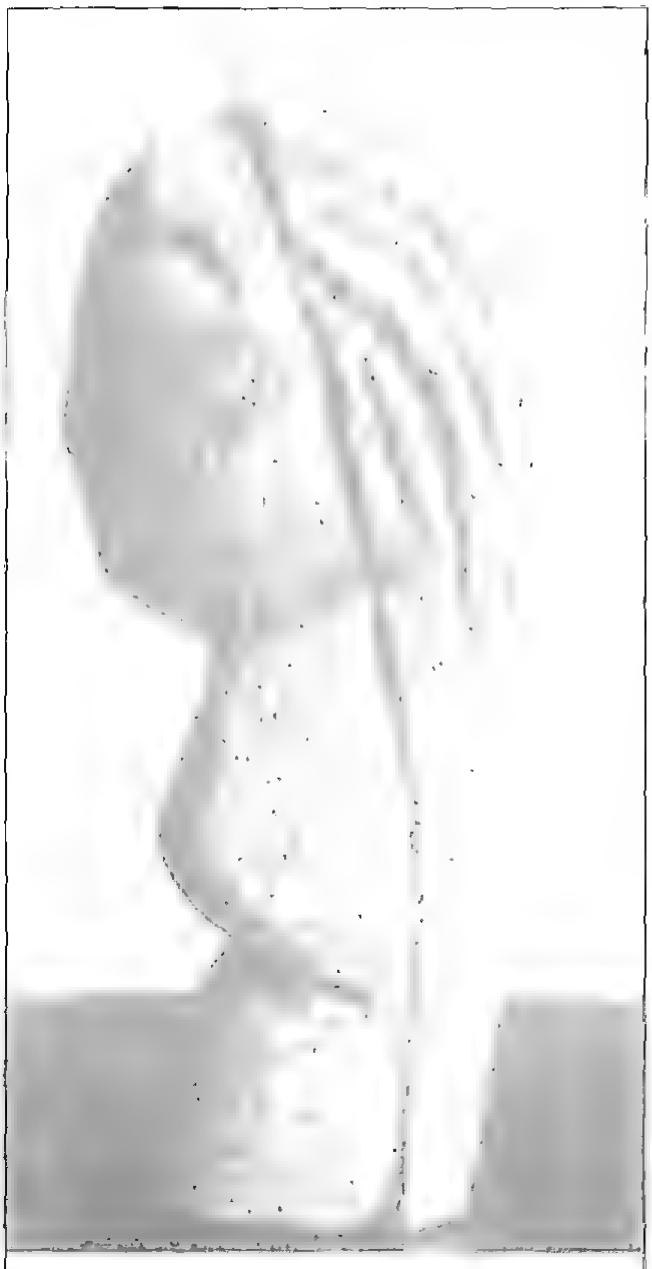

Figură

din umeri. Domnul Boëton-père mi-a amintit de bătrânul Sosthène din filmul serial care tocmai rulase la *noi pe micile ecrane*, ***Din voia Domnului*** (***Au plaisir de Dieu***). Nici familia lui nu fusese scutită de ovituri din partea sorții. Soția dintâi îi murise lăsându-l cu patru copii. Se recăsătorise cu una din cumnate, actuala Madame Boeton și mai avusese și cu ea doi copii: pe Xavier și pe Elisabeth. Nu știu însă din care căsătorie rezultase sora mai mare a Elisabethei, o fată de-o frumusețe și de-o inteligență uimitoare, moartă într-un accident rutier la ieșirea din Caen, în ziua în care împlinise 19 ani și tot în ziua în care obținuse o diplomă de educatoare sau de asistentă medicală. Toate astea le-am aflat de la Zin-Din în drum spre Paris, pentru că familia nu pomenea niciodată de tragicul eveniment. Și vârsta frumoasei fete a atins doar cifra de ani la care s-a săvârșit din viață Léopoldine, fiica lui Hugo. Iar dacă autorul ***Legendei veacurilor*** văzuse în asta un blestem divin pentru legăturile sale maritale cu actrița Juliette Drouet, nu-mi rămâne decât să bănuiesc cam în ce zonă ocultă se vor fi zvârcolind căintele și spaimele celor două gazde ale mele, deși, din perspectivă catolică, căsătoria cu sora soției, mai ales că cea dintâi a murit, nu e un păcat și nici nu scandalizează *opinia publică*, așa cum s-ar întâmpla la noi. Mă gândesc dacă nu cumva lipsa de prejudecăți rasiale, care e una din trăsăturile frapante ale acestei familii, e o formă de ispășire a felului cum s-a reînchegat și s-a *menținut* pe linia de plutire nucleu familial scindat în două de prezența unei mătuși-mame și mame-mătuși *în același timp*. Poate chiar prezența mea aici e un fitil expiatoriu din această dramă bănuită sau existentă doar în mintea mea supralicitată de efort și de nesomn. Lumea e cuprinsă de o neliniște și de un freamăt specific despărțirilor și eu simt c-o stinghereșc locul meu nu mai e în nici într-un grup. Intru în mănăstire, asist la *slujbă*. Cântecele călugărilor se lovesc cald de pereții de lemn, în sfârșit, iată și un lăcaș de cult ca pe la mine prin sat, deși dimensiunile rămân faraonice, parcă am fi în pântecul Titanicului înainte de a i se construi puntile, ah ce-ar fi când ies în curte să nu mai găsesc pe nimeni dintre nuntașii care au reușit până în ultima clipă să nu facă nici o concesie vulgarității – poate tocmai pentru că Flaubert, ca spirit tutelar al locului, a reușit s-o *discrediteze* – spectacolului care e nunta în Normandia, prima nuntă fără ăutari. Mărturisesc că toată viața *mi-am dorit* așa ceva și dacă e să-aduc cuiva un imn de mulțumire, acest cineva nu e decât d-l Cahard cu *nervii lui fragili* și care dau în clocot atunci când decibelii sunt scăpați de sub control. Ies din biserică exact în *clipa* în care d-na Boeton îl sărută pe Xavier și-i strecoară discret în buzunarul sacoului roșu niște bani. Aflu că bagajele mele au fost deja transbordate dintr-un portbagaj într-altul și în curând iau loc în dreapta lui *pater familias*. Pe bancheta din spate, d-na Boeton și o fetiță cu mutrișoară de vulpită speriată, fiica lui Bernard, *mai bine spus* a soției lui, o dovadă în plus că lipsa de prejudecăți a familiei Boëton e ereditară. Și în curând *trecem peste* podul de la Brotonne a cărui măreție e cu mult mai presus de puterile mele reporterești ca să *mai insist* s-o fac. Mă despart de Sena spre a o regăsi peste câteva zile la Paris.

Aleea scaunelor

În drum spre Avranches constat însă că familia Boëtonilor nu „s-a dispersat" întrutotul ne urmează sau ne depășesc din când în când Vincent, Bernard având în mașină cele două fiice gemene și Zin-Din cu tot ai lui. Suficient de mulți încât să mă simt un intrus. Drept care peste noapte vo fi „încartiruit" la Anne-Marie Gautier, undeva a marginea de vest a orașului. Profesoară de engleză, mignonă, celibatară, având trei mari pasiuni: muzica, lectura și călătoriile. Dacă e să-l cred pe d-l Boëton, porecla ei cu conotație admirativă e cea de „voyageuse éternelle" – ultima țară pe care a *excursionat*-o fiind China. După un somn fără prejudecăți, a doua zi voi porni, având-o în ro de Hans pe Anne-Marie, către Saint-Malo și Combourg

Anton Holban, acest „băiat frumos, om de bun gust și foarte cultivat, pasionat de muzică și poezie" (Vlaicu Bârna), a călătorit și în Bretania, însemnările de călătorie fiind însă sumare și răzlețe, deși e e s-ar fi putut „aduna" sub numele de ***Sur les traces*** de Chateaubriand Prilej cum nu se poate mai potrivit de a asocia tema mării *cu* acea a morții: „Marea – ca și muzica – nu-ți oferă reprezentații vesele. În amândouă cazurile gându la moarte e alături. Și încântarea că, pentru sfârșitul necazurilor tale ai la dispoziție o temă beethoveniană sau tânguirea valurilor. Fără îndoială acest gust e romantios, dar nu din spaima romantiosului ai să renunți la ultima ta bucurie. Ce impresionant este mormântul lui Chateaubriand"! Notele de voiaj fac, după cum se vede, casă bună cu metaliteratura aproape în fiecare pagină. Saint-Malo e „o cetate-orășel, conturată cu toate gratiile". În prelungirea orășelului, așezat pe o peninsulă, se află celebra stațiune balneară Dinard unde se ajunge cu barca, într-un sfert de oră. „În dreapta lui Saint-Malo, a câteva sute de metri, o insulă mică, Le Grand Bey, stâncoasă, fără case și tocmai în partea cea mai îndepărtată, de unde nu se mai vede nimic din viața de la Saint-Malo, o lespede înconjurată de un gard de fier și fără nici o inscripție pe ea: mormântul lui Chateaubriand Când marea e distantată, faci mici plimbări pe nisip până la Grand Bey, dar în timpul maree apa furtunoasă cuprinde toată insula, și Chateaubriand rămâne, în sfârșit, singur". Iar dacă la mormântul lui d'Aurevilly, autorul *Ioanei* încerca un sentiment al desertăciunii tuturor frământărilor și orgoliilor scriitorești, la cel al lui Chateaubriand *are* revelația unei perfecte concordanțe între destinul antum și cel postum al celui ce a revigorat creștinismul în Franța: „Mormântul din Grand Bey definește perfect pe autorul lui ***Atala***: gustul lui de singurătate și de paradă, orgoliul și dragostea pentru spectacole imense, căci, într adevăr, marea în fata lui se întinde grandioasă Desigur nu e de vină că locurile acelea s-au transformat într-o țintă pentru vizitatorii vulgari, căci, la 1848, când a murit, bănuiesc că Saint-Malo era destul de pustie. Dar oricum, pentru mai multă siguranță, era mai bine să se arunce cenușa de-a dreptul în mare .."

Holban a avut întotdeauna oroare de spectacolul grotesc pe care-l poate ocaz ona moartea. Cei care l-au cunoscut spun că avea și valența unei firi fruste, ingenue, copilărești si un simt al umorului *sui generis*. Si că povestea cu *mult* haz întâmplări care-l amuzau, ca de pildă stupoarea lui când, plecat din Paris în Bretania să vadă locurile unde a copilărit Chateaubriand și ajungând la celebrul mormânt a scriitorului dintr-un câmp pustiu, pe care nu figurează nici o inscripție, a găsit acolo un bărbat perorând în românește fraze umflate de genul: „o, tu, eternitate" etc. etc. ... S-a lămurit că oratorul român nu era altul decât scriitorul Radu Cosmin, un semănătorist de prin anii '20.

Dacă a cerut testamentar să fie incinerat, Anton Holban a făcut-o și pentru a evita acest spectacol grotesc care e înmormântarea ca si mai apoi existenta fizică a unui mormânt într-un cimitir. Totuși, de ce i-a fost frică se pare că n-a scăpat întru totul. Același Vlaicu Bârna relatează o scenă petrecută în sala crematoriului „Cenușa" din București, într-o zi geroasă de ianuarie când un oarecare Bonciu a ieșit în față și cu o voce cavernoasă i s a adresat mortului zicând: „Scumpul meu bidon de gris"! si si-a continuat panegiricul cu imagini expresioniste de filieră austriacă, ceea ce pe Holban, dacă ar fi fost viu, l-ar fi făcut să se prăpădească de râs.

Foarte capricioasă mi-a părut ziua de 12 iulie '93, zi în care am străbătut drumul de la Avranches la Saint-Malo, în sensul că aici plouă de nu vezi la câtiva metri în fata masinii conduse de Anne-Marie, aici soare si asfaltul e uscat de-ți vine să crezi că jucăm într-un film în care, spre a-l termina mai repede, regizorul a recurs la furtuni artificiale Hotărât lucru, ziua are ceva din firea Anne-Marie în care intuiesc o profesoară nu tocmai comodă. Mi se plânge că elevii ei manifestă din ce în ce mai mult

dezinteres pentru engleză, de fapt pentru studiu în general, perspectiva lipsei de perspective a celor mai mulți făcându-i să se complacă într-o stare de marasm acultural din ce în ce mai coplesitor. E prea fragilă s-o văd împunându-se cu forța, cum ar face un profesor de educație fizică de pildă, în fața unor *găligani* din clasele mari. Și nici întinzându-le degetul milei astăzi, ca mâine respectivii *scoleri* să-i înșface toată mâna. Și-a confecționat, bănuiesc, o mască mai mult gravă decât ironică și probabil că e sărbătoare atunci când zâmbește în fața clasei. Mai tragic e că, de cele mai multe ori, uită să și-o scoată, ca și acum, departe de școală și în plin miez de vacanță. Doar când îmi vorbește de călătorii – devenite un fel de supapă a insatisfacțiilor profesionale – fața i se luminează. A fost și în România și, în drum spre Cerna, a poposit pentru o noapte în orașul meu însă exact într-o vacanță când eu nu mă aflasem în localitate. Și-mi mărturisește sincer că, deși la doi pași de el, *nici* ea n-a vizitat Combourgul. Călătoria continuă să pară regizată, un slalom printre și pe sub ploi artificial zămislite, iar când ajungem la Saint-Malo, cerul dă chiar semne de însenînare. Găsim cu greu un loc de parcare a *mașinii* cu puțin mai mare decât o gărgărită, și ieșim în aerul înviorător al coastei bretone. Urcăm pe zidul gros care închide paralelipipedic cetatea al cărei corsari au tot apărat-o mai bine de un mileniu împotriva englezilor, ca ea să fie distrusă din temelii de nemți în vremea celui de-Al Doilea Război Mondial. Francezii au refăcut-o însă până la ultima cărămidă nelăsând să se vadă cu ochiul liber nici cea mai mică urmă de bombardament. De sus, de pe întăritura fortăreței, vezi marea înconjurându-te din toate părțile, cu excepția doar a unei limbi de pământ pe care am pătruns aici. În interior sunt tentat să caut cu privirea calul troian prin care se infiltrează în această reședință lacustră zecile de grupuri de turiști cu care ne intersectăm sau pe care-i depășim pe această artificială și latră cât un drum de țară cumpănă a apelor. Aparatele de fotografiat tăcăne cam la fiecare minut, oameni din toate colțurile planetei conservând pe peliculă clipe pe care nu le vor mai retrăi poate niciodată. Mă las *prins* de Anne-Marie cam la fiecare colț al dreptunghiului care străjuiește locul în care în 1768 vedea lumina zilei nemuritorul Chateaubriand. Am în spate când cetatea, când marea, mai ales partea în care se profilează, ieșind din unde, insula în care geniul tutelar al locului își veșnicește dialogul său cu marea. Când domnul Boëton m-a întrebat cu o seară în urmă dacă n-am cumva la mine și o pereche de cizme am crezut că glumește. În caz de *mer haute* nu se poate ajunge la mormântul Vrăjitorului de sonuri care a fost și rămâne cel de al 10-lea fiu al contelui de Chateaubriand. Digul către Grand Bey se ghicește parcă pe sub apa albastră a mării, însă nu văd nici un temerar, fie el și cu cizme, înaintând să tulbure somnul celui ce până la vârsta de 15 ani a copilărit pe aceste plaje. Îi spun însoțitoarei *mele* cu nume atât de poetic că vreau s-o pozez și ea se apără ca de-un roi de viespi postite. „Vă e teamă c-o să vă trădați consistența de silfidă și-mi cruțați filmul!" îi arunc eu o galanterie în spirit chateaubriandin, că tot ne aflăm în patria părintelui romantismului francez, doar la câteva zeci de metri de locul nașterii (rue des Juifs) și la alte câteva sute de leagănul său de după moarte. Distanța nu ne împiedică să ne reculegem, sprijiniți de parapetul *răcoros* „Apa crește!" îmi comunică ea pe un ton cât mai neutru cu putință și mie-mi trece prin cap versul lui Eminescu din *O, mamă*: „Mereu va crește apa, tu vei dormi mereu", și i-l traduc apoi mă lansez – și asta e o modalitate să mă apăr de frig și de oboseală, poate chiar și de foame – într-o dizertație despre testamentul literar plin de încărcătură civilă al celui mai de seamă poet al nostru, testament căruia românii nu i-au respectat sensul terestru așa cum s-a întâmplat cu *al lui* Chateaubriand. Și deși am toate sansele să devin la fel de ridicol ca și semănătoristu anilor 20, întâi nit de Holban pe insula devenită cimitir, ca un cuvânt în stare de hapax, nu mă pot reține să nu-i recit, în traducerea lui D.I. Suchianu, cavaler al Legiunii de Onoare al Franței, una din variantele lui ***Mai am un singur dor*** „Oyez mon dernier voeu. / Je veux qu'on m'enterre / Par un soir calme et bleu / Tout près de la mer. / Que la forêt me soit / Prochaine et amie / Et que mon ciel se noie / En mer infinie / Point d'oriflammes ni / Cortège et flambeaux, / Mais simplement un lit / De tendres rameaux". Anne-Marie pare impresionată. Nu departe de un cimitir format dintr-un singur mormânt avusese loc o conferință cu un singur spectator. Și aruncând o ultimă privire spre insula a cărei față nevăzută găzduiește leagănul-mormânt, insulă spre care natura, poate spre a mă scuti de-o dezamăgire, s-a opus cu încăpățânare să-mi dea viza de trecere, coborâm de pe magnificul zid și hoinărim, prin cetatea care, luni fiind, lasă impresia că tocmai acum se trezește la viață. Castelul-muzeu e încă închis, de vizitarea de catedrale m-am cam săturat pentru că prea le găsesc asemănătoare pe toate. Și refuz politicos toate îmbierile mignonei cu pantaloni de catifea roz strânși impecabil pe trup de a-mi alege cărți de pe tarabe, ilustrate din *stejaje*, prăjituri de prin cofetării. Găsesc că politica vulpii vis-à-vis de struguri este cea mai nimerită posibil față de niște oameni care și așa au făcut enorm pentru mine. Doar spre a ne relaxa un pic accept să beau o apă tonică pe care *o* savurez pe o terasă din piața *orașului*, timp în care companioana mea se revigorează c-o cafea. Și mă întreb dacă lui Chateaubriand i-ar fi plăcut să vadă atâtea și atâtea buticuri botezate cu numele lui, dacă nu e cumva *un abuz*, să nu zic o prost tuare *onomastică*?

Găsim mașina – întotdeauna sunt probleme cu căutarea unei mașini lăsate în parcaj, de parcă între timp cineva ar muta-o într-altă parte – și ne așternem drumului spre Combourg în chiar momentul în care apa, de parcă *nu-i* era de-ajuns că ne înconjurase din aproape toate părțile, începe iarăși să se cearnă de sus. Îmi pun centura de siguranță, dovadă că reflexul acesta francez *mi-a* intrat în sângele civilizației *rutiere*. În lucrarea mea pentru *obținerea* gradului didactic I-am consacrat un capitol motivului mării în opera lui Chateaubriand și-mi pun încă o dată problema raportului dintre peisajul rea. și cel transpus în artă. Esențializat, acesta din urmă pare superior. Dar cine-mi poate spune cum arăta cu adevărat coasta bretonă văzută cu ochii unui copil în care sta să irumpă geniul, și asta cu două secole și ceva în urmă

când turismul era mai mult decât modest și se numea ce mult pelerinaj și *când civilizația* tehnologică nu se asocia în nici un fel cu poluarea indiferent de natura acesteia din urmă? "A-ți trăi viața la o *distanță* de mare – notează A. Holban – înseamnă a-ți îndrepta deseori gândurile spre ea, dar oricum, totul este suportabil. A te *duce în preajma* ei și a nu o găsi, este un motiv de disperare. Franța de nord, de pildă, din pricina mareelor, îți oferă astfel *de surprize*" Se pare că o astfel de surpriză trăisem și eu; vizitarea locurilor copilăriei lui Chateaubriand venea însă după ce-mi redactasem lucrarea care nu știu cum ar fi ieșit dacă aș fi avut posibilitatea să călătoresc în perioada documentării. Ah, ce absurditate îmi trece prin cap: n-au trecut decât patru ani de când erai chemat la securitate și pus să dai extemporal numai și numa dacă *se afla că un* străin te-a oprit pe stradă și te-a întrebat de vreo adresă sau că te-a salutat pur și simplu. După cum există și *posibilitatea* să fi renunțat la a-mi mai susține examenul de grad, precum Holban la teza lui de doctorat, aprofundarea operei *lui* Barbey d'Aurevilly servindu-i la prezentarea unor expuneri, prin 1928, la Universitatea populară din Galați *unde fusese numit lector.*

În plin secol al vitezei, refac acum traseul celui *dintâi drum al lui* Chateaubriand de la Saint-Malo către Combourg. Poate că traseul e același, mai puțin pojghița de asfalt care *se întinde* de-a lungul celui de acum. Adolescentul de atunci, purtând un nume care, după propria-i expresie, „avea să-l *tragă toată viața* în nenorocire", pornea pe un drum care nu va înceta niciodată Anne-Marie oprește din când în când mașina *s scoate* harta pe care o consultă în tăcere, o tăcere ferfenițită dureros de ștergătoarele de parbriz care bat ca două *pendule neiertătoare. Și*-atunci închid ochii și mi-l imaginez pe François-René în harabaua care-l ducea la castel, alături de o mamă *habotnică, suspinând* și rugându-se în gând, precum și de surorile lui care nu mai pridideau cu trăncănitul. Copilandrul *care lăsa în urmă* plajele de la Saint-Malo spre a se iniția în tainele pădurii din jurul unui castel feudal bântuit de stafii era deja *numai ochi și urechi*, minunându-se la fiecare învârtitură de roată Cărțile pe care le-a devorat până acum îi întețesc imaginația *și așa debordantă. Astfel*, cărbunarii murdari îndemnând spre oraș călut pricăjiți și cu coame încâlcite, ori țăranii păsind gânditori *pe lângă boii* lor slabi i se par faini care ară. Sosirea la Combourg coincide cu cea mai fericită zi din viața lui și va conchide *aforistic*. „Adevărata fericire costă puțin; dacă e scumpă înseamnă că e de o calitate îndoielnică". Descnerea castelului, semănând *cu „un car* pe patru roți", e demnă de o pagină superbă de roman negru englezesc. Nici nu se putea un decor mai adecvat *pentru copilăria unui* om îndrăgostit mai apoi constant și pasionant de grandoare. Castelanul, adică tatăl autorului, e un personaj *descinzând* de-a dreptul din Shakespeare. Spre a-și căli fiul, îi va rezerva o cameră cât mai izolată într-unul din cele patru donjonuri *ale castelului*. Aici acesta va asculta nopți în șir „murmurul tenebrelor" și nu o dată îl va auzi bocănind, cu piciorul lui de *lemn*, pe scările înguste și întortocheate, pe un viconte de Combourg, trecut în neființă cu peste trei sute de ani în urmă. *Uneori*, zice-se, se plimba *doar* piciorul de lemn în tovărășia unei pisici negre. Luna stând să apună va proiecta nu o dată pe lenjeria patului micului *renegat umbrele* fulgurante ale cucuvelelor ieșite din zidurile castelului să și caute hrana. Și tot aici, furtunile de vară, răsucite în *fereastra* romboidală a cămărutei din vârful turnei îl vor face „să se piardă în acele sentimente indecise născătoare de muzică, artă situată *de-a* pururi între o natură materială și alta intelectuală, capabilă să despoaie dragostea de orice învelș terestru *și să dea* un corp îngerilor din cer".

Aș minți dacă n-aș spune că am emoții pătrunzând în orășelul Combourg, locul de *unde pornește* în lume acel „mal du siècle" încercat nu doar de romanticii de la începutul veacului al XIX-lea, ci de toți *adolescenții* din lume la vârsta pubertății lor, atunci când întrezăresc o silfidă sau un silf care se vor spulbera la cel dintâi cântec al *cocoșului cinic* sfâșietor de vrajă. Greu de presupus că mai trăiește salcia în care adolescentul de la finele veacului al XVIII-lea *visătorea*, sau copacul lângă care a vrut să-și ia zilele cu o armă de vânătoare – ce pierdere imensă pentru literele franceze, *neîntâmplată* însă din fericire, căci nu multor artiști li i dat să „asculte cum lumina lunii cântă prin codri". Și-apoi e *primul muzeu* amenajat într-un castel în care-o să caic de când mă aflu în Franța. Ajunși însă la poarta castelului, constatăm că mai *sunt ma* bine de două ore până ce viz tarea va fi permisă. Ca să omorâm timpul, între două bure de ploaie vizităm piața *orașului încă* o sfidare și asta la pietele din România ultimelor decenii, că pot foarte bine să halucinez, a doi pași de castelul lui *Chateaubriand* e destul de tentant s-o fac, că am ajuns în paradis și că mă preumb u, Dante ghidat de o Beatrice, pe aleile lui să-*mi treacă mai* puțin apăsător veșnicia Cum în curând orologiile vor bate douăsprezece ceasuri, comercianții își vor strânge *mărfurile, ai* zice că un val de mare furibund șterge de pe o plajă niște castele de nisip, și se vor retrage pentru sfântul dejun. *Intrăm și noi* într un b strou si după ce parcurg meniu zilei scris pe carton soios de cât a trecut prin mâinile celor ce l-au *conspectat cu* privirile, mă opresc la o *galette* (plăcintă din făină de hr șcă și din ciuperci), preparat prin excelență breton. Și oricât de *rar si de* civilizat *m*-aș strădui să mestec, timpul curge înspăimântător de încet. Un miros greu de bucătărie bretonă ne pătrunde *igrasios prin* toți porii. Ploaia bate iar în geamurile mici și murdare și nu mai știu dacă să califlc vremea, după o spusă a lui Fănuș Neagu, de „bună de măritat fete bătrâne", cât de gândit la divorț chiar din prima zi a lunii de miere. O hartă turistică *ne spune* că nu departe de Combourg, cam la patru kilometri, s-ar mai afla un castel,. Neastâmpărul ne mână într-acolo de îndată *ce* Anne-Marie achită nota de plată Ajungem, nu fără oarecare dibuieli și încurcături de drumuri, însă la poartă ne *oprim* ca *electrocutați* pe o scândurică scrie, roșu și strâmb, *propriété privée* Ori francezul, am mai constatat asta și acum câteva zile, *nu* că niciodată buzna în ograda vecinului, cu atât mai mult a unui necunoscut. Și, după ce ne dăm cu presupusul, *dacă un* asemenea castel e locuință permanentă ori numai reședință de vară a unei familii înstărite, ne întoarcem la Combourg *și parcăm* nu departe de intrarea muzeului. Mai am timp să fac, de

unul singur, o plimbare *în jurul* zidurilor masive de piatră *care* înconjoară parcul castelului-muzeu. Si trăiesc o bucurie nemărginită când tălpile pantofilor mei părăsesc asfaltul s simt sub ele pământul reavăn cu *care am* senzatia că pot, în sfârșit, *comunica* d n plin Dacă nu mi-*ar fi* frică, obosit cum sunt, că nu mă voi trezi după jumătatea mea de oră în care pot face orice îmi trece prin cap, cred că aș intra printr-una din spărturile *zidului* și m-aș întinde în iarba *umedă* în care, atipind, mi aș visa *destinul* până la capăt.

Plantă exotică

Asa că nu-mi rămâne, profitând de singurătatea *din* jur, decât să mă aburc pe zid și să arunc o privire în interiorul *acestui* creuzet al romantismului francez. Din codrul în care cândva, ca altădată lui Siegfried, o pasăre i-a cântat lui Chateaubriand despre dragoste și glorie, n-a mai rămas decât o dumbravă rarefiată în care pasc parodic câteva *vaci* nepăsătoare. Mă întorc pe propriile-m urme și în curând ne infiltrăm în primul grup care va vizita castelul. Ghida are o pronunție impecabilă și-n afara unor date și nume legate de proprietari *care de* două sute de ani încoace s-*au succedat* aici, pe bază de testamente, donatii, cumpărări și recumpărări ale impozantului imobil din granit, totul îm pare atât de cunoscut că aș putea oricând să-i țin locul con brio celei ce dă explicații Fiorosul colos de *piatră* care exista în imaginația mea livrescă se domesticeste sub ochii mei. Nu aceeași ar fi fost, cred, impresia dacă l-ai vizita de unu singur, după orele 10 seara, cu o lumânare care să-ți *pâlpâie* în mână. Ajuns pe zidurile *dintre* donjonuri ai revelatia unui Saint-Malo în filigran. Doar ferigile uriase și prunul sălbatic din curtea interioară au dispărut. Văzut de sus, parcul din jur pare și el mult mai modest decât e în *realitate*. Cert e însă că francezii au *entuziasmul* și geniul stoarcerii de bani din orice piatră turistică. Ceea ce expun ei e mai degrabă modest: câteva piese de mobilier, documente de stare civilă, tablouri, obiecte de uz *casnic si* unele ediții din atât de vasta *operă* a marelui nelinistit care a *fost* Chateaubriand si care a petrecut aici câțiva ani și câteva vacanțe ca elev la Rennes sau la Brest. Coborât pe gazonul parcului, mă simt în pielea *olteanului* care și-a scos banii de la C.E.C., i-a numărat preț de câteva *ceasuri* si i-a depus înapoi spunându-i functionarei de la ghiseu cum că a vrut să se convingă dacă nu-i furase cineva din sumă vreo letcaie. Totul părea, la *Combourg*, la locul lui Am plecat *spre* Avranches cu inima usoară, *conchizând* în sinea mea că Ovidiu a avut dreptate când a declarat poezia nemuritoare în raport cu caducitatea oamenilor și a *împăraților* de care în afara *cuvântului* scris n-ar mai ști nimeni *peste* veacuri și milenii: „Ergo, cum *silices*, cum dens patientis aratri / depereant aevo, carmina morte carent: / cedant carmina bus reges regumque triumphi"... Si ca detinător al *acestui adevăr* măgulitor pentru mine, *îmi* permit tot restul drumului să fiu *un causeur* cât mai agreabil și să vorbesc de o mie si unul de lucruri, în speranța că poate-poate voi vedea soarele apărând, dacă nu pe cerul breton, cel *puțin* pe fata de sfincșă a normandei-silfide de alături.

Reajuns la Avranches, mai precis la magazinul de bijuterii din Place Littré, aflu că mi s-a mai pregătit o surpriză pentru ziua respectivă. Ideea aparține lui *Vincent*, medicul veterinar care tocmai telefonase din Rennes unde se afla în căutarea unui spatiu spre a-și deschide un cabinet. Și-mi mai rămâne, după de raportez sumar despre întâlnirea mea cu Chateaubriand, cam două ore de *hoinărit* prin oraș. Ideal program. De când așteptam să mă pierd *prin mulțime*, să trag cu urechea la franceza uneori mai impecabilă decât a speak-irilor de televiziune, a vânzătorilor din piețe, revelație pe care o avusesem *nu* departe de biserica Jeanne d'Arc din Rouen unde o damă *durdulie* vindea pește și tot felul de alte produse marine

al căror miros nu-ți îngăduia, însă, să casti prea mult gura prin preajmă. Dar se vede treaba că sufletul meu a fost reglat pe lungimi de undă *romantice* pentru ziua în *curs*, deoarece pas i mă poartă, cam cu de la ei inițiativă, spre vechea cetate de lângă primărie. De pe turnul crenelat si înnegnt de timp trec în revistă nu doar Avranches-ul, ci și suburbiile și *câmpiile* tăiate de drumuri care converg spre colina pe care cu corpul meu o apropii cu cât va centimetri în plus de cerul care tine neapărat să mi inge gândurile și solitudinea de care aveam *atâta* nevoie. Nu *mă ascund* nicăieri, deși as putea să o fac. Ba parcă simt o frenezie masochistă să mă las sorcovit de ploaia care va trece repede, așa cum au trecut astăzi altele aproape zece Si nu *sunt singurul* care am astfel de porniri: pe scările de piatră urcă agale doi îndrăgostiți si, ca și cum apa care cade de sus nu le-ar fi fost de-ajuns, mai scutură strengărește, unul asupra altuia, *si crengile* de liliac pe *sub* care trec. Cobor din turn si mă asez pe o bancă din care soarele a început deja să scoată aburi. Adolescentii zvăpăiati s-au asezat si ei pe banca din față. Nu le pasă de m ne. Aș *zice că* mă ignoră dacă nu i-as auzi mulțumindu-mi după ce au auzit clincnetul aparatului de fotografiat cu care i-am imortalizat, nu atât pe ei cât florile necunoscute mie si care reflectau zeci de *curcubee* în bobițele *de apă* explodând una câte una fericite parcă de a fi fost, fie și pentru câteva clipe, relee ale d vinității ce-și inocula miracolul ei țărânii atotzămislitoare. Strofa-refren dintr-o poezie blagiană *dragă* mie, **Risipei se dedă florarul**, se traduce în franceză cu de la ea putere și se infiltrează în jurnalul în care-mi îngrămădeam impresiile celui mai dens timp din câte voi fi trăit vreodată: „*Nous nous souviendrons* un beau jour / de ces fleurs allumant leurs lampes / pour éclairer avec amour, / voisines, nos brûlantes tempes". Mă bucur ca un copil· muza, de oi fi având vreuna, m-a găsit, *care va* să zică, și aici. Întrebarea-i cum de-a reușit să fie primită în asociația „Muze fără frontiere"? I-a trebuit ceva timp. Ca și mie, de altfel, să ajung, la ora fixată în Place Littre. *Vincent* a sosit deja și *înțeleg* că trebuie să ne grăbim. Nu întreb unde, asta e regula jocului. Și nu mă mai satur să admir peisajul vălu os-abrupt prin care un drum departamental ne înfundă în continent Parcă *m-aș* apropia de casă, ceea ce e, într-un fel, adevărat. Iar după vreo jumătate de ceas trăiesc surpriza la care încetasem să mă mai gândesc: ne aflăm, cu o jumătate de oră înainte de închidere, pe *pământ*... american (n-o să mă pot plânge vreodată că pașii nu m-au purtat și printr-un asemenea colț de continent transplantat, fie el și dincoace de ocean). cimitirul militar de la Saint James *unde-și* dorm somnul de veci 4410 soldati și ofițeri veniți în iunie 1944 – nu cu mult înainte de descinderea mea pe lume – de peste ocean spre a pune capăt molimei naziste, într-o Europă care, în cea *ma' mare* parte, o dictatură a fost înlocuită printr-alta, culoarea rosie succedându-se celei verzi, culori care poate doar și-au pierdut din intensitate sub soarele și ploile istoriei, existând și de *o parte* și de alta *a baricadei* destul nebuni gata să le reînvie turnând, ca din greșeală, câte o călimară de cerneală peste bucata de hartă care îi rabdă în ipostaza profetic-fanatică de burice ale pământului. Oare care ar fi fost destinul meu dacă debarcarea asta s-ar fi produs în Balcani? De bună seamă că *cimitire* precum cel de față, cu crucile lor albe din cea mai bună marmură, a ineate precum soldații pe un platou, ar fi țâșnit, ici si colo, si în țările de est S metria e perfectă, oricare ar fi *locul din* care ai privi, până și stelele sub care se odinnesc so datii de origine evreiască se încadrează, diversificându-l, întregului peisaj atât de armonios, combinație impecabilă de imaculat zăpez *u pe* fondul unui *verde normand* gospodărit cu acribie americănească Niciunde si nicicând n-am văzut un gazon ma îngrijit ca acesta. Dacă aș avea timp, aș trece în revistă absolut toate crucile, în *căutarea vreunui* nume cu. *rezonanțe* românești. Nu am, însă îmi place să cred că numele acesta există pe undeva, dacă nu aici, în celelalte cimitire din tinut. O fi dormind so datul de origine română printre cei 95 de *necunoscuți* de care amintește o placă din partea de răsărit a cim'tirului? Trupur le lor au fost totuși depuse aici întru anonimă veșnică repausare. Alți 498 au fost dați dispăruți și spre *odihnă si cinstire* li s-au *înscris* doar numele pe o placă lungă și care, ca înălțime, nu depășește genunchiul unui om. Câtă risipă, Doamne, de v ață în floare! Poate că e aici, pe undeva și geniul de care omenirea nu va *mai afla* niciodată, medicul care ar fi descoperit eacul împotriva cancerului, sidei, hemofiliei și m opatiei, deținătorul virtual al premiului Nobel pentru pace, autorul bibliei mileniului al treilea *Champolionul* nu știu *cărei inscriptii* aztece de proveniență extraterestră și câți alții cu care gândul nostru doar brăzdează zadarnic câmpiile blestemate ale conditionalului trecut. Oare care dintre acestia ai fi fost, *domnu* e Jack S. Phil.pps? îmi vine să întreb oprindu-mă lângă o cruce cu flori la rădăcină si-mi imaginez portretul celui din care n-a mai rămas decât un nume. Înalt, blond, cu ochii albaștri, *flegmatic*, *mestecând gumă* în fața superiorului? Pus pe șotii, cu fruntea arzând de visuri, de planuri de afaceri, așteptat febril de vreo colegă de liceu căreia-i compui zilnic în gând câteva poeme de *dragoste*? Și oare cine ți-a adus florile? Altele decât cele de câmp pe care, la data de 6 iunie ale fiecărui an, le aduc pentru fiecare dintre voi școlarii din împrejurimi, așa cum am *văzut* într-o publicație? *Pentru* rudele tale, care mai trăiesc, pentru logodnica de atunc sau pentru soția alături de care poate nici luna de miere n-ai avut răgaz să ți-o termini, ai rămas la fel de tânăr și de frumos *ca în* ziua în care ai fost condus la gară, la aeroport sau la vapor. Poate că ai copi i care, nu-ți vine să crezi, sunt mai mari decât tine. Până și eu, care abia ieșeam din scutece *când tu îți aflai* fie o moarte *eroică*, fie una stupidă, sunt mai mare decât tine si în sinea mea te invidiez pentru că murind te-ai conservat într-o vârstă de invidiat: tinerețea asta fie ea și virtuală. La câteva cruci *mai încolo*, Vincent se recules*e* si e , cu capul în pământ. Aș da mult să știu ce gânduri i-au trecut prin capul cu început de calvitie. Fața îi emană ca de obicei o bunătate imensă La cabinetul veterinar la care lucrează *nu mi-l* imaginez decât asumându-și total suferinta animalelor pe care le tratează. Sparge însă primul crusta acestei păc odinnitoare care se întinde peste noi precum umbrele crucilor pe gazonul *întreținut* ireprosabil *de grădinarii* de peste ocean si-mi amintește că peste câteva minute portile cimitiru ui se vor închide. În incinta

clădirii administrației citesc, *în fugă*, inscripțiile de pe pereți și rețin că doar 39 la sută din americanii căzuți în ținut au rămas în pământul pe care l-au eliberat, restul de 61 la sută au fost repatriați la cererea rudelor. Încerc să-mi închipui cum ar fi arătat acest cimitir dacă ar fi fost de aproape trei ori mai mare. Oboseala care-mi dăduse târcoale mai înainte a dispărut. La fel *tristețea*. Mă încearcă un fel de *rușine* că le-am avut. În fața morții, fie ea și a altora, toate necazurile celui în viață sunt simple nimicuri deoarece viu fiind te bucuri de șansa depășirii lor, oricând putând să-ți faci din speranță dacă nu o balustradă cel puțin un baston de sprijin către un mâine mai bun. Foamea de spațiu s-a redesteptat în mine și aș vrea ca drumul spre casă – dacă *un* „idov rătăcitor" mai poate avea *așa* ceva – să se dilueze atâta încât ostoirea simțului prin captarea de peisaj să-mi consolideze certitudinea bucuriei că exist, că încă mai am acest atu față de cei 4410 americani de care tocmai m-am despărțit la Saint-James. Și-mi vine în minte tulburătorul poem al lui Marcel Mihalas, mort și el prematur, ***Întoarcerea soldaților***, și care, chiar de n-ar fi scris și altceva, tot ar fi *rămas* în istoria literaturii române. L-am tradus cu ani în urmă, l-am făcut pe la orele de franceză sau chiar la cercul de literatură când am vorbit de ingenioasa sursă de poezie constând în schimbarea axei spațiale cu cea temporală și nu m-am putut abține să nu i-l recit lui Vincent, ca o prelungire a vizitei noastre la *cimitirul* de la Saint-James. „Parfois les soldats, d'au delà des douleurs / se lèvent tristement, se détachent des fleurs / Se ferment les plaies, courent vite / Vers la tranchée de départ et ensuite / Retrouvent le pas cadencée, la tenue, a musique / De fanfare, sont jeunes, joyeux, énergiques / Et à reculons rentrent à la maison où les / Attend soit une mère soit une fiancée, / Terminent quelqu'école, puis fument en cachette / Jouent au ballon, gaminent, rient et crient à tue-tête, / Par la main on les mène, toujours on les caresse, / A quatre pattes grimpent aux lits dans lesquels naissent" Vincent pare impresionat A încetinit mașina pe timpul recitării mele și seara, la masă, va *vorbi* de acest moment *ciric* încât va trebui să fac un bis în fața întregii familii *care* tot amenință că se va lăsa convertită la religia poeziei, articol foarte puțin solicitat într-o societate de consum Dar să mă întorc pe drumul venirii dinspre Saint-James, când discuția a alunecat spre nemuritorii morți lipsiți de morminte Vincent Boëton și-a amintit că citise nu de mult într-o publicație despre eforturi e unui profesor de istorie, pensionar, care nu s-a lăsat până nu a descoperit groapa comună în care fusese aruncat locotenentul Alain Fournier, celebrul autor al ***Cărării pierdute*** și care astfel îi privase pe nu puținii săi admiratori de pioasul gest de a-i aduce o floare la mormânt Între 22 septembrie 1914, când a fost dat dispărut (*porté disparu*) ilustrul scriitor, și 5 noiembrie 1991, când Michel Algrain, cu detectorul său de metale, a dat de acest tombeau clandestin într-un luminiș de lângă Verdun, au trecut exact 77 de ani de mister. Vincent se întreabă dacă nu cumva adevăratul descoperitor al sepulcrului nu este tocmai opera sa, o operă celebră scrisă pe când zămislitorul avea 27 de ani și care își caută *cu* îndârjire disperată părintele ale *cărui* rămășite vor fi înhumate la Saint-Rémy – la – Calonne, un sătuc de pe Meuse. Îi mulțumesc pentru informații veterinarului care s-a descurcat admirabil și în ipoteza ad-hoc de istoric și critic literar și emit la rândul meu ipoteza *optimistă* că poate într-o bună zi vreun *scotocitor* entuziast va da de locul în *care* se perpe este nestiut sufletul nu mai puțin marelui dispărut la datorie, Antoine de Saint-Exupéry. Poate că oasele lui au ajuns în pământ, poate pe fundul mării, poate că s-au dispersat în văzduhul atât de drag scriitorului-aviator, poate că s-a tot dus spre stele până a intrat *în* alt timp și că într-o zi se va întoarce *având* aceeași înfățișare pe care o *avea* la cei 44 de ani ai săi omul născut, să-l parafrazăm pe Hugo, o dată cu veacul din care omenirea va ieși în curând. Un motiv în plus care a dus la a-l iubi à la folie pe acest scriitor care a pus în ecuație principalele frământări existentiale ale secolului al XX-lea e că el a dispărut exact în ziua în care eu am *apărut* pe lume. O fi trecut el în toți copiii *care* s-au născut în acea zi sau *măcar* în cei cărora destinul le-a că dăzut pasii spre meseria de scriitor ori de oameni ai văzduhului, dacă nu și de una și de alta în același timp? Furat de gânduri cum nu se poate mai măgulitoare în ceea ce mă privește, nici n-am observat că drumul pe care mergeam e cu *totul* altul decât cel pe care am venit. Și în curând, o altă surpriză: *cimitirul* german de lângă Mont Saint-Michel. Trebuie să știi că se află acolo, parcă s-ar ascunde de lume, pe o mică ridicătură de pământ între arbuști sălbatici, cei mai mulți din familia mărăcinilor. E o construcție circulară, ca un mic Coloseum din care dintele timpului nu s-a grăbit încă să muște Pe *pereții* interiori ai construcției se află, *dispuse* pe două nivele, criptele în *care zace* un pic din cenușa soldaților germani incinerați. Iar în dreptul fiecărei cripte – sunt 72 în total – se află câte o plăcută de bronz cernită de vreme și pe care a fost gravat numele dispărutului. În mijlocul incintei circulare se ridică, înaltă ca un obelisc, o cruce cenușie ca și plăcutele de pe cripte. E aici *doar* una din necropolele cimitirele *nemțești* care mai amintesc de cele 11.956 de victime ale debarcării normande. Construcția ei a demarat în 1960 și au fost aduși aici morți izolați sau aflați mai bine de-un deceniu și jumătate prin cimitire provizorii. Necropola de lângă Mont Saint-Michel e opera unei Asociații germane create în 1919 pentru *întreținerea* mormintelor victimelor de *război*. Cea pe zidul căreia m-am urcat cu Vincent pe niște trepte din partea vestică a fost inaugurată în 1963. Vara se organizează tabere de tineret care se îngrijesc de întretinerea mormintelor, căci, așa cum sună o inscripție extrasă din scriitorul german Albert Schweitzer și gravată la intrarea în necropolă: „Les sépulturea militaires sont les *grands* prédicateurs de la paix et leur *signification* comme tels ne cessera d'augmenter" Pe o masă sunt pliante, broșurele, cărți, toate în germană, dar nici țipenie de administrator sau altcineva care să ne dea niscai explicații suplimentare. De ce oare această discreție umilă? Vincent, care știe nemțește, încearcă să-mi traducă și alte *inscripții* și ascultându-l mă gândesc ce studiu lingvistic interesant s-ar *putea* face între limbajul învingătorilor și cel al învinșilor. E, parcă, la nivel auditiv, diferența dintre *goooool* și *gol!* rostite de un crainic sportiv la un meci de footbal

internațional, rostiri suficiente ca și un orb să știe, fără alt comentariu, care echipă a înscris. Numai cuvinte e din familia lui *moarte* îmi par scutite de ambiguitate, deși și aici fiecare își numără morții. Lui, chit că și-i culcă sub marmură albă nimgând luminâ și înseninare sau sub ardezie cenușie din care tâșnește nevăzută ceața zădărniciei spre a se așterne peste speranțele privitorului. „Ce subiect de epopee și debarcarea asta, cea mai mare cruciadă a veacului în curs! Ideea ei s-a zămislit în capul unui Roosevelt, președinte al SUA, și în al lui Churchill, premier britanic, și asta încă din august '43 – îmi spune Vincent pe treptele din fața necropolei germane. Adie înviorător briza de seară și pesemne că povestirea îl relaxează după o zi în care a căutat fără succes un apartament spre a-și deschide propriu-i cab net veterinar în Rennes. – Debarcarea era plănuită pentru primăvara anului următor pe tărmul francez al Mânecii dar lucrurile s-au tergiversat. În septembrie era eliberată Corsica, și-abia în iunie '44 are loc cea dintâi fază a debarcării. Pe o fâșie de nisip de circa 80 de kilometri, între Cherbourg și Havre, circa 32.000 de oameni au fost antrenați în operația Overlord, comandată de generalul Eisenhower, dispunând de 6000 de vapoare cea mai mare armada a tuturor timpurilor – și de peste 11.000 de avioane. Li se opuneau, dinspre continent, cam 50.000 de soldați nemți. Spectrul aliaților cuprindea: americani, englezi, canadieni, australieni, neozeelandezi africani din Sud, norvegieni, polonezi, cehi, olandezi, belgieni și... francezi! După 2 zile a fost eliberat primul oraș normand, e vorba de Bayeux unde, după 6 zile își face apariția și ține un discurs fulminant generalul De Gaulle. Onoarea de a elibera acest oraș revine britanicilor. Americanii nu s-au lăsat nici ei mai prejos și după alte 12 zile au cucerit portul Cherbourg. La 9 iulie e din nou rândul britanicilor să se afirme și eliberează Caen. Cât despre orașul nostru, el a fost eliberat la 29 iulie, prin celebra breșă de la Avranches, cum i se spune în istorie, de către generalul Patton, al cărui monument îl vedeți când coborâți spre Piața Littré unde au ai mei magazinul de bijuterii. În luna august e eliberată Bretania, are loc debarcarea franco-americană din Provence, așa încât, încolțiți din mai toate părțile, nemții s-au notărât la 25 august să retrocedeze Parisul. Au urmat Marsilia, Strasbourgul, Colmarul, Royanul și tot așa până la capitularea de la Berlin Însă, după unii, aceasta e doar fața vizibilă a debarcării grație căreia Franța a redevenit ceea ce este Căci a urmat debarcarea civilă: e vorba de planul Marshall care a contribuit puternic la renașterea noastră economică și, în sfârșit, se mai poate vorbi de o așa zisă debarcare preventivă: prezența în Franța (până la De Gaulle) dar nu numai în Franța, a unor detașamente ale colosalei puteri militare americane, singurul zid cu adevărat eficace împotriva amenințării comuniste. Așa că fără americani, în ciuda unor văicăreli antiyankee ale unor politicieni naționaliști, am fi rămas multă vreme o colonie a Germaniei naziste, sau, ceea ce ar fi fost cam același lucru, un satelit al URSS-ului, cum s-a întâmplat, nu-i așa cu țara dumneavoastră".

Îl întreb cum de a învățat germana și-i amintesc că imediat după eliberarea Franței a izbucnit un val de ură împotriva acestei limbi, lucru care se întâmplă la noi,

Narcis

după Revoluție, față de limba rusă. Îmi dă dreptate: în momentele fierbinți, puterea de discernământ a omului din popor e mică. Și totuși acest om simplu își revine primul din buimăceală. Mai greu e cu capii politici care în vânarea de capital electoral întreține tensiuni naționaliste de tot felul. Limba germană și-a intrat de mult în drepturi în școlile din nordul Franței, ceea ce era și firesc. Reconcilierea dintre nemți și francezi e și ea o realitate, de fapt acei incorporés de force de atunci, de o parte și alta a baricadei mondiale, nu s-au urât niciodată. Exact peste un an, veteranii celui de a doi ea măcel planetar se vor întâlni spre a sărbători victoria împotriva nazismului, deși se înfiripă zvonul că autoritățile germane, în cazul în care vor fi invitate, nu vor ocupa un loc tocmai central la tribunele oficiale care se vor înălța pe plajele cu nume cu atât de pufină rezonantă franțuzească: Utah, Omaha, Gold, Juno ori Sword.

Nici n-am observat că a început să plouă. Pe lângă noi urcă agale un cuplu tânăr coborât dintr-o mașină cu număr nemțesc. Poate că au pe cineva aici, poate că sunt simpli turiști. Coborâm treptele pe care bura le-a făcut și mai cenușii, dar, înainte de a ne urca în mașină, ne oprim spre a admira un mic spectacol campestru. În grădina care coboară pe burta dâmbului care găzduiește necropola cineva execută adevărate slalomuri cu un tractoraș cu remorcă. Mobilul vrea să adune vacile spre a le duce la fermă Și ceea ce ar fi frumos dacă flăcăul ar călări un cal-cal devine de-a dreptul caraghios în șaua celor câteva zeci de cai-putere de care-și bat joc șturlubatecele patrupede care se întrețes între ele ca și cum ar juca handbal Pe drum, Vincent îmi spune că motorul tractorului a bruiat cel mai complex recital de înjurături franțuzești ale sejurului meu Și are dreptate. Am ajuns acasă pe ploaie

Janina Ianoși, Ion Ianoși

MARINA ȚVETAIEVA

După versurile Marinei Tvetaieva tălmăcite de Aurel Covaci și Ion Covac, în culegerea ***Poezii***, cu o prefață de A.E. Baconsky (Editura „Univers", București, 1970), a fost publicat și volumul ***Proză*** tradus de Janina Ianoși, prefață și tabel cronologic de Ion Ianoși (Editura „Minerva", București, Biblioteca pentru toți, 1986).

Acea primă ediție românească a scrierilor în proză ale Tvetaievei a folosit texte incluse în volumul al doilea din ***Opere în două volume*** (Moscova, „Hudojestvennaia literatura", 1980), prioritar din secțiunea „Proză autobiografică", suplimentată cu fragmente dintr-un studiu și câteva scrisori ale autoarei. Unele scrieri au fost reproduse în respectiva ediție rusească în mod trunchiat și cu titluri modificate.

Aflându-ne în posesia ulterioarelor ediții rusești mai adecvate inclusiv în privința părții lor de proză, am reluat lucrul în vederea unei ediții unitare îmbogățite. Am renunțat a adaosurile – oricum fragmentare – de altă natură, cu caracter exegetic ori epistolar, în favoarea exclusivă a prozei memorialistice, publicate în anii treizeci ai secolului trecut, din timpul exilului parizian. Am omis răzletele texte din anii douăzeci, mai puțin semnificative, pentru a ne concentra asupra principalului răstimp în care Țvetaieva s-a dedicat prozei.

Dintre textele acestei perioade am renunțat la ampla ***Povestire despre Sonecika***, ultima lucrare în proză a autoarei, scrisă în anii 1937 și 1938, până la obținerea aprobării revenirii în Rusia. Acest „cântec de lebădă", potrivit formulei sale, reconstituia o altă perioadă din trecutul ei, una de cumplite încercări (anul războiului civil 1919), luminată doar de prietenia cu actrița Sofia Evghenievna Holliday (Sonia, Sonecika) și cu alți *actori* ai vremii. Prin natura și extensiunea sa, această scriere va trebui tradusă și editată de sine stătător.

Am reținut, în schimb, celelalte scrieri memorialistice ale emigrantei din anii treizeci, completându-le pe cele traduse anterior. Astfel, pe lângă acelea, la rândul lor substanțial îmbunătățite, sunt incluse în volumul de față ***Charlottenburg, Mundirul, Cununa de laur, Casa de pe străduța Pimen Bătrânul, Kirillovnele, Chinezul, Pușkin și Pugaciov***. Adaosurile aproape dublează proza memorialistică din ediția anterioară.

Am folosit pentru ansamblul textelor de față două volume rusești, ambele îngrijite de eminenta cercetătoare și editoare a opere Marinei Tvetaieva, Anna Aleksandrovna Saakiant. ***Proza*** (Moscova, „Sovremennik", 1989) și ***„Moscovei, plecăciune"*** (Moscova, „Moskovski' Raboci", 1989), culegerea din urmă rezervând prozei doar o parte a ei.

După o „autobiografie" a Tvetaievei însesi, intitulată ***În loc de introducere*** și preluată din volumul Rilke – Tvetaieva – Pasternak ***Roman epistolar 1926*** (traducere din germană și rusă de Janina Ianoși, adaptarea comentariilor și note de Ion Ianoși, Ideea Europeană, 2006), am optat pentru ordonarea tematică a povestirilor propriu-zise în șase secțiuni (respectând, în limita posibilităților, și cronologia): tatăl, Ivan Tvetaiev, și muzeul lui (I), mama, Maria Meyn-Tvetaieva, și moștenirea ei muzicală (II); *bunicul* prin alianță Dmitri Ilovaski, tatăl primei soții a lui Ivan Tvetaiev (II); persona,e, întâmplări, fantezii din copilăria Marinei (IV); două episoade din viața emigrației ei pariziene (V); rememorarea atașamentului ei față de Puskin, poezia și proza acestuia (VI).

Scrierile au fost traduse după originalul rusesc – cu excepția a trei texte scurte despre tată și *muzeul* lui (I) elaborate în franceză, dar publicate doar în traducere rusă efectuată de fiica ei, Ariadna Efron. (Tentativele noastre de a găsi, la Paris, publicarea în originalul francez au rămas fără rezultat. Se pare că ele nici n-au fost editate vreodată în franceză.) N-am putut renunța la ele din cauza rememorării segmentului central din activitatea prodigioasă a tatălui – drept care am apelat la variantele prezente în toate edițiile rusești.

Oricum, pilonii artistici ai memorialisticii Tvetaievei rămân scrierile rusești, precum ***Mama și muzica, Povestea mamei, Casa de pe străduța Pimen Bătrânul, Kirillovnele, Turnul cu iederă, Dracul, Pușkin al meu, Pușkin și Pugaciov.***

Marina Tvetaieva se distinge printr-o scriitură accentuat personală, nu numai în poezie, dar și în proză. Este vorba de stilistica ei nervoasă, abruptă, sincopată, chiar și ortografic inconfundabilă, cu multiple linii de pauză ori intercalări neuzuale de paranteze, exclamații și altele. Pe *cât posibil*, asemenea particularități expresive se cuveneau respectate, în măsura compatibilității lor cu reguli e gramaticale românești.

Fără a voi să încărcăm textul cu explicații date cititorului nefamiliarizat, ma ales cu detaliile storiei, traiului ori limbii rusești, a trebuit să oferim note de subsol care să lămurească, pe cât posibil, trimiterile ori sugestiile autoarei. Am respectat aluziile ei ori de câte ori puteau fi descifrate contextual.

Ca și în alte traduceri și ediții de-ale noastre – inclusiv în cea de la Editura Ideea Europeană, în curs de apariție (Marina Tvetaieva, ***Proză*** www ideeaeuropeana.ro) –, am căutat adecvarea în transliterări, inclusiv prin înmuierea vocale or din cuprinsul unor nume, de la Dostoievski până la Tvetaieva.

Lucia Dărămuș

PRINTRE CĂRȚI

Să nu dorești imposibilul spune o vorbă a vechilor grec – Μη επιθύμει ἀδύνατα – care, se pare, s-a ținut de *Biblia Vulgata Blaj 1760-1761* (*Biblia Petru Pavel Aron*) timp de 243 de ani.

Fără îndoială, apariția acesteia în varianta ei tipărită este un act de cultură. Cele 6000 de pagini de manuscris se păstrează la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj, manuscrisul fiind pregătit de P.P.Aron, între anii 1760-1761.

Importanta apariție ei vizează în special factorul lingvistic, aceasta precedând *Biblia lui Samuil Micu* (1795). Ca o notă de originalitate lingvistică se cuvine a fi menționată referința de la care pleacă în munca sa traducătorul „Petru Pavel Aron a luat drept punct de reper ediția de la Veneția a traducerii Vulgatei făcută de Ieronim."

Intersul nostru se îndreaptă în special spre limbajul poeziei psaltice pe care-l descoperim în *Vulgata*, *Psaltirea* acesteia, copie fidelă a ediției venete, în varianta ei românească, fiind opera lui Aron, desi la tălmăcirea în românește a celorlalte cărți au participat: Grigore Maior, Gherontie Cotorea, Atanasie Rednic, Silvestru Caliani, Petru Pop de Daia, fost secretar al lui Inochentie Micu.

Dacă de-a lungul *Vulgatei*, în manuscrise, se observă mai multe stiluri, pe alocuri abateri de la fraza latină datorate copiștilor sau grupului de traducători, *Psaltirea*, asa cum ne lasă să observăm cel care a lucrat asupra acestui manuscris, latinistul Vasile Rus, detine acelasi stil, de la primul verset până la ultimul, purtând amprenta personală a lui P.P.Aron.

Manuscrisul, *maculator 21 din V1*, după cum a fost organizat de clasicistul mai sus amintit, detine aceeasi expresie literară, acelasi stil, această versiune a *Psalmilor* fiind cea mai importantă contribuție adusă limbii și culturii române, premergătoare *Scolii Ardelene*

Originalitatea *Psaltirii* din *Vulgata (Biblia lui Petru Pavel Aron)* ține în special de filiația latină, de noutatea limbii, de fidelitatea fată de latină, îndepărtându-se net de slavonisme. O comparatie între *Psaltirea* lui Samuil Micu și cea apartinând lui Petru Aron va evidentia în primul rând stilul retrograd al primului, prin fidelitatea față de elementul slav, și inovația celuilalt, punând ca factor central al vocabularului elementul latin. La Petru Pavol Aron atât estetica frazării cât și cea a filosofiei religiei urmează evoluția.

De exemplu, în *Psalmul 115, 15:* „Scumpă e înaintea Domnului moartea *sfinților* Lui", Pavel Aron preferă termnul *„sfânt"* față de Samuil Micu la care apare termenu *„cuvios"*: „Scumpă e înaintea Domnului moart *cuviosilor* Lui."

E evidentă orientarea filosofico-religioasă a lui Aron considerându-se îndreptățit să creadă că nu e suficient cuviosenia în privința grației divine. Astfel, ocolirea termenului *„sfânt"* sau a derivatelor acestuia scoase în evidență la index, în *Psaltirea Petru Pavel Aron*, este covârsitoare, în schimb, termenul *„cuvios"* nu apare acesta.

De asemenea, s-a urmărit eliminarea elementului maghiar, dar și a celui german, atât cât s-a putut, apelând între varianta slavă și cea latină o preferă pe cea din urmă, chiar dacă recurge uneori la împrumuturi lingvistice sau la calchiere.

Este cazul celui mai evident termen

lat. *bene dico (sau benedico), xi, ctum, cere*, inițial *vorbi de bine*, asa cum apare în latina clasică la Cic. *Sest. 110;* Ov. *Tr. 5, 9, 9*, conform lui Felix Gaffiot *Dictionnaire Illustré Latin Français*, Paris, 1934, unde trimiterile si adnotările sunt extrem de bogate si bine organizate

În perioada crestină, ne referim aici la latina crestină (Mohrmann Christinne, *Latin Vulgaire, Latin des chretiens*, Paris, 1955, face distincție între *latina crestină* si *latina eclesiastică*), termenul suferă o ușoară semantică, apărând *benedictia*, lat. *benedictio, onis*, s întrebuintat pentru prima dată de Q. Septimius Florens Tertullianus în *De testimonio animae*, 2 cu sensul de consacrare. De a acest termen – at. *benedicere* – formează în limba română „a binecuvânta". În spațiul nostru lingvistic, *a binecuvânta* are ca model atât varianta latină, dar si termenul grecesc *eulogein*, Eugen Munteanu în *Studii de lexicologie biblică* explicând termenul prin „calchierea compusului grecesc", făcând referire la textele lui Coresi, Ms.45, Ms. 4389, însă *Vulgata* lui Petru Pavel Aron nu este luată drept referință. Ca și în alte traduceri, *a binecuvânta* din *Psaltire*, varianta Petru Pavel Aron, apare la concurență cu *a blagoslovi*, desi orientarea coordonatorului nu era în favoarea factorului slav. De aici putem deduce că s-a impus în fata inovației preferința colectivului, fie elementul tradițional slav existent deja.

„Lat. *benedicere* – aflăm de la Niculina Iacob coautoare, – este echivalat atât prin *a blagoslovi* < *Blagosloviti*, cât si prin *a binecuvânta*, creat pe terenul limbii române."

Această reprezentare sinusoidală a celor doi concurenți lingvistici, la nivelul întregii cărți – *Biblia Vulgata, 1760-1761* – se mentine, mai puțin, însă,

interiorul limbajului poetic al psalmilor, unde apetenta lui Pave Aron spre factorul occidental-latin este vizibilă. În *Cartea Psalmilor,* transcrisă după manuscrisul 21, adnotată și idexată de Prof dr.Vasile Rus, *a blagoslovi <sl.blagosloviti* apare de 25 de ori, pe când *a binecuvânta* apare de 46 de ori, si încă de zeci de ori în sintagme de genul *bine să cuvintează, bine voiu cuvânta, fie binecuvântat etc*

Desigur, asa cum observă N Iacob ș cel care a urmărit sursa latină, V.Rus, aparitia lui *„blagoslovi"* dovedește, totusi, influenta slavă, desi în cazul *Psaltirei Petru Pavel Aron* nu este covârsitoare: „în privinta modelului urmat, în realizarea formei compuse din bine + cuvânta este firesc să considerăm că raportarea s-a făcut aici, în primul rând, la modelul latin din textul sursă, însă ne miră faptul că în acest caz traducătorii sunt în prea mică măsură influentati de modelul *Vulgata* si prea mult sub influenta trad tiei slavone."

Însă, după cum s-a arătat, ponderea o are *a binecuvânta* în detrimentul lui *a blagoslovi*, sensul g isând de cele mai multe ori spre *a lăuda.*

„Bine voiu cuvânta pre Domnul, Cel care mi-a dăruit întăleagere, încă si până în noapte m-au pedepsit rărunchii mei." Ps. 114, 1, 2

Varianta grecească păstrează această nuantă caldă a zicerii, a cuvântării bune, folosindu-se *eulogesō* - εὐλογέω *a vorbi cu bunăvointă - Dictionnaire etymologique de la Lanque Grecque,* E Boisacq, Paris, 1916.

Referindu-ne doar la câteva aspecte legate de limba uzitată de Petru Pavel Aron care, după cum s-a putut observa, de cele mai multe ori înclină spre inovație, subliniem faptul că cele mai multe spectaculozități lingvistice se mentin la acest palier al acuratetii limbii române, la îndepărtarea de elemente slave, maghiare, germane, la impunerea termen lor latini

Limbajul poetic d n *Psaltirea lui Petru Pavel Aron,* din nteriorul *Vulgatei 1760-1761*, rămasă în manuscris timp de 243 de an., își defineste frumusetea nu doar la nivelul articulării înțelesului major, ci și la cel lingvistic.

Despre Universalii, Comentarii la Porfir, Editura „Polirom", Pierre Abélard

Volumul, în ediție bilingvă, latină română, adună ce e ma importante texte despre universalii, gândite de filosoful Abélard. Desigur, după cum surprinde și textul de față, primul autor latin care problematizează natura universaliilor este Boethius. Disputele Evu ui Mediu cu privire la universalii își au sorgintea tocmai în lucrarea *Al doilea comentariu la Isagoga lui Porfir,* numită astfel de Boethius care, după ce traduce în latină lucrarea *Introducere la categoriile lui Aristotel – Isagoge* – a lui Porfir, își asumă necesitatea unui comentariu propriu.

Se cunoaste că, până la Porfir, Categorii e aristoteliene au beneficiat de priviri diferite, interpretate fiind printr-o grilă clasică:

1 comentariul ontologic din perspectiva căruia Categoriile au drept scop otologicul.

2. interpretarea logicistă, conform căreia τα λεγόμενα ar fi νοήματα

3 punctul de vedere gramatical ce susține că Aristotel dezbate tipologia termenilor: λέξεις, φωναί

nteresante sunt argumentele si contra argumentele aduse de Boethius la această controversă argumente continute în *Despre Universalii Comentarii la Porfir,* Editura „Polirom", Pierre Abélard

Situându-se pe o abordare alternativă – argument si contra argument, mai apoi asumându-si pozitia de mijloc, tehnică numită mai târziu quaestio, Boethius, în final, se serveste de solut a lu Alexandru din Afrodisia, după cum însusi mărturiseste

Într-o grafică de exceptie, cartea, pe lângă nota introductivă, tabelul cronologic, note, bibliografie, comentarii, conține corpusul propriu-zis, foarte bine gândit, punând în imagine varianta latină cu cea română

Primul text al corpus-ului este *Porfir – Isagoga I* (Porphyrii Isagogen I), varianta latină aparținând lui Boethius, în limba română traducerea fiind asigurată de Gabriel Chindea, după originalul grecesc. Frumusetea fragmentului ar fi avut o mai mare consistență a ideii, dacă s-ar fi oferit în paralel textul grec. Urmează Boethius, *Comentarii la Isagoga lui Porfir,* fragment latin român, în care se subliniază modul de abordare a lui Porfir cu privire la chestiunea în cauză:

„[...] Altiores, inquit, quaestiones praetereo, ne eis intempestive lector s animo ingestis initia eius primitiasque perturbem. Sed ne omnino faceret neglegentem, ut nihil praeterquam quod ipse dixisset, lector amplius putaret occultum, id ipsum cuius exequi quaestionem se differre promisit, addicit, ut de his minime obscure penitusque tractando nec lectori quicquam obscuritatis offunderet et tamen scientia roboratus quid quaeri iure posset agnosceret." (p 20) – „[...] Porfir afirmă că lasă deoparte unele probleme mai complexe, ca să nu primejduiască începuturile si primele roade ale lectorului prin pătrunderea lor inoportună în mintea acestuia. Dar, pentru a nu proceda cu prea mare neglijentă, cititoru să creadă astfel că nu există alte lucruri ce sunt în mai mare măsură ascunse decât cele enuntate, el a adăugat acest „enunt", a cărui expunere a promis că o va răspândi."

Al treilea fragment ales pentru comentarii este *Epistola Prima – Historia Calamitatum, Abelardi, ad amicum scripta* (*Epistola I – Istoria nenorocirilor mele, scrisă către un prieten*). Dincolo de mintea ascutită a acestui erudit dincolo de problemele ridicate de el, de dezbaterile filosofice, religioase, dialectice, retorice etc., pe care le asează în diversele ui scrieri, poate cele mai umane sunt epistolele, redactate într-un stil confesiv. Ajuns la Paris, Abélard povesteste unui bun prieten despre cauza nenorocirilor lui, despre invidia celor din jur, despre disprețul preceptorului său, pe care îndrăzneste să-l contrazică, desigur, argumentat.

Începând cu Logica „ingredientibus" sive Glossae secundum Magistrum (Logica „ingredientibus" – Glosa a II-a la Porfir, numită si Glosa de la Milano) avem corpul

cel mai consistent al cărții, în care noțiunea de logică este teoretizată de pe fundamentul ei filosofic, referindu-se la tripartiția făcută de Boethius: speculativă, morală, rațională. „Huius autem tres species Boethius distinguit speculativam [..] moralem [.], rationalem [.]. p 45

Logica „nostrum petitioni" reprezintă a treia glosă la Porfir, cunoscută și sub denumirea *Glosa de la Lunel*, în care accentul cade peste o altă teorie despre universalii, cu nuanțe raționale, „care nu atribuie comunitatea nici lucrurilor, nici cuvintelor, ci rostirilor cu semnificație " p 140

Ultima punere față în față este Meta ogicon, II, 16-17 – Iohannis Saresberriensis Acest fragment face obiectul unui discurs polemic, arătându-se în ce manieră periculoasă a fost predată ogica de-a lungul istoriei, referindu-se la opiniile filosofilor în cauză

Conform lui Peter Dronte A History of Twelfth – Century Western Philosophy, Cambridge University Press, 1988 - filosoful de tradiție latină se naște în 1079 în localitatea Le Pallet a provinciei Bretagne

Abelard, sub numele său real Petrus Palatinus, studiază din Cicero, Horatius, Virgilius, Lucan, Ovidius și din alții în Tours, apoi în Paris.

Disputele pe marginea universaliilor erau ținute de maestrul său, Guillaume, pe care, nu de puține ori, îl depășește, atrăgându-și aprecierea din partea studenților, dispretul din cel al maestrului. Desi își manifestă inteligența prin arta predării, la catedră, după o perioadă, în 1118 Abélard ia calea călugăriei la St. Denis, unde practică ceea ce știa mai bine arta de a transmite tainele teologiei si ale filosofiei. În același an 1118 va scrie Logica „ingredientibus" si Dia ectica, apoi, în 1921 urmează Theologia Summi Boni. Ca orice spirit pătrunzător, geniul său nu rămâne neobservat si necondamnat de Sinodul de la Soissons

Se pare că fiecare timp își are Sinodul lui!

Astfel, Theologia Summi Boni este considerată eretică și destinată focului, iar Abélard închis la St Menard

Înrâurirea acribiei intelectuale asupra personalității sale îi va face rost de alte conflicte de interes religios, Abélard ofensându-i pe călugări în momentul în care pune la îndoială identitatea lui Dionisie Areopagitul ca patron spiritual al mănăstirii (St. Denis) O nouă ucrare este acuzată de erezie de către Conciliul din Sossions Abélard, datorită aceste lucrări - *De unitate et trinitate divina* – datorită animozităților de tot felul, suportă chiar o tentativă de crimă împotriva propriei vieți

În 1929 devine, însă, duhovnic, perioadă în care începe să însemneze *Historia calamitatum* – scriere autobiografică În 1941 Sinodul îl acuză din nou de erezie, decizia fiind susținută si de Papa Inocentiu al II – lea, care îi interzice să mai scrie, iar paginile existente să fie arse În 1142, la 63 de ani, Abélard moare

Textele propuse de volumul amintit adună cele mai importante fragmente, care pun în lumină atât spiritul pătrunzător al filosofului teolog, cât și calitatea acestuia de dialectician, ceea ce i-a atras, nu de puține ori, după cum s-a putut vedea, nenumărate acuzații și condamnări repetate.

Lucrările acestui filosof sunt de o importanță majoră înscriindu-se pe linia ideilor cu privire la universalii, așa cum au fost stabilite de Aristotel în *Topica* I, 5, 102 a 31

Cartea reprezintă un act de cultură autentică, nu doar în privința fragmentelor în latină și română, ci și datorită adăugirilor, fiind completată cu pasaje din Porfir cu privire la universalii. Parcurgând aceste pagini, atât în latină cât și în română, în traducerea Simonei Vucu, deși filosofu s-a poziționat pe linia polemicii, e greu de spus care a fost părerea lui unitară cu privire la universalii negând cu siguranță, însă, realismul lui Guillaume și nominalismu lui Roscelin Uzitând de noțiunile lui Aristotel, Abélard arată atributele universaliilor demonstrând că nu sunt res (lucruri), dar putând fi predicate pentru lucruri.

Cartea se sprijină pe o bibliografie bogată, pe texte consistente, astfel încât amănuntele oferite la sfârșit note e de subsol nu lasă loc întrebărilor, comentariilor.

Quarci, haos și creștinism, autor John Polkinghorne, editura „Curtea Veche"

Într-o societate cu voci vulcanice, schizoide, o societate acordată pe fragmente dispersate și psihotice în același timp, apare, ca smulsă din altă realitate, o carte care, din capul locului, încearcă să îmblânzească existența, să repună în dialog religia și știința, să îndepărteze golurile dintre acestea

John Polkinghorne, fiind om de știință, dar și preot reușește să atragă iubitorii de știință spre religie și invers printr-un discurs bine articulat, argumentat de fiecare dată, echilibrat, neferindu-se însă nici de subiectivisme e care, pe alocuri, fac deliciul cărții „Știința este uluitoare De izbânzile ei ne folosim cu toții. [..] Știința ne luminează mintea si ne îmbogățește totodată imaginația [.] Știința ne arată de ce strălucesc stelele, de ce apa este udă, cum se transmite informația genetică de la o generație la alta [..] Ar fi o nebunie să neg faptul că există un contrast izbitor între știință și religie· Există sau nu un Dumnezeu? Desi toate credințele au în mod clar la bază o experiență spirituală comună, fiecare dintre ele pare să spună lucruri atât de diferite despre aceasta .. "

Situându-se clar pe o poz tie bine guvernată de legile științei, John Polkinghorne ridică o întrebare fundamentală pentru omenire Există cineva acolo sus? , la care încearcă și un răspuns. Desigur, problema nu e chiar atât de nouă, având în vedere că de la antici încoace omul s-a tot mirat de existența lui, punându-se în acord sau dezacord cu o posibilă entitate superioară lui. Ce aduce nou nă *preotul om de știință*? Încearcă să explice fundamentele religioase cu elementele și argumentele științifice si invers, neuitând de limitele științei, neuitând că religia, la o adică, nu are nevoie de argumentări De altfel, autorul chiar spune: „...religia poate fi adevărată pentru mine sau adevărată pentru tine, însă nu este doar adevărată, si atât."

Pornind de la idei simple, cum ar fi universul este sau nu o creatie, se ajunge la construcții mai complicate „Dumnezeu creatorul", „Dumnezeu în relatie cu spectacolul fizic", „Dumnezeu al golurilor (?)" .

Cartea este cel puțin interesantă și te incită intelectual, te provoacă la părere, pentru că nu oferă soluții, *nu dă* verdicte, retete *contrafăcute*, ci, așa cum face știința, întreabă, căutându-se ceva (necunoscutul) în c ar-obscur. Aici, pare să ne atentioneze autorul, e locul de întâlnire al celor două – religia și știința – locul care nu se cunoaste, dar îl presupui, îl știi că e acolo, pentru că îl crezi acolo

„Presupun că totul se rezumă la întrebarea dacă ex stă *sau* nu ceva mai mult decât latura strict sti ntifică Ne putem oare multumi cu ce e în stare să ne spună știinta? Eu cred că nu și, interesant, aceasta se datorează într-o oarecare măsură și faptului că sti nta însăși avansează din propria-i experientă întrebări care îi depășesc capacitatea de a răspunde Cu *alte cuvinte*, ex stă aspecte *ale* naturii pe care st inta e nevoită să le ia ca atare, însă, după părerea mea, nu ar trebui să le luăm și noi la fel, ci să încercăm mai degrabă sa vedem de ce sunt așa cum sunt?"

Corelând datele fizicii cuantice cu cele despre posibilitatea existentei unui Creator, se ajunge la o idee interesantă, conform căreia, desi se știe că universul are o vârstă finită, nu se cunoaste punctul de emergentă (databil vorbind) al acestuia În acest sens citează dintr-un alt fizician, Stephen Hawking – A Brief History of Time. Bantam Press, 1988 (Scurtă istorie a timpului) „dacă un versul este într-adevăr complet autonom, neavând nici un hotar sau margine, ar trebui să nu aibă nici început *sau* sfârșit, pur și simplu ar exista Ce loc mai are atunci un creator?"

Citatele, exemplele, experimentele date din astronomi, fizicieni, biolog , biochimisti ca Jacques Monod, Arthur Peacocke, Newton, Crick, Watson etc. vin să argumenteze ceea ce numim univers, dar ca pe o construcție în care „universul are integrat în tesătura sa fizică un fin reglaj antropic." Asadar, sansa – termen înteles în climat fizic, întâmplare – și necesitatea crează balanta necesară dezvoltării si evolutiei. În sprijinul acestor idei sunt oferite fluctuațiile din natură, mutațiile, dar și evoluția speciilor, matricea genetică *etc* Oricât de științific s *rationa* ar fi acest punct de vedere prin care se caută sensuri cu privire la universul creat, fără sau cu intentie, se cade în presupuneri, făcându-se apel nu de putine ori la convingeri interioare, alteori aducându-se în discutie liberul arbitru. Desigur, discutia în acest sens, trebuie amintit, pentru prima dată a fost pusă de Aurelius Augustinus, dezvoltând-o în cartea sa *De libero arbitro.*

Și din această privintă, a teoriilor asumate, John Polk nghorne, teolog și fizician, se dovedeste a fi un fin cunoscător, construindu-si subtil discursul pe care îl manevrează cu abilitate în vederea apărării dogmelor. Clivajul între știință și religie se *practică* pe tot parcursul *cărții*, astfel încât nu-ți dai seama de sensul ultim al teoriei îmbrătisate decât la final unde, ca un acribic și abil om de știință, lasă ca locul întrebărilor să fie luat de cel al posibilelor răspunsuri.

Textele sti ntifice, religioase, textele creatorilor, mesajele acestora se țes în jurul ideii de antropie, desi discursul întregii cărți, *la un* prim nivel de înțelegere, ar putea fi acuzat de ec ectism. Totusi John Polkinghorne practică o logică proprie, venită dispre știință si religie deopotrivă, cu rădăcini în noua manifestare valorică a transdisciplinarității.

Pentru a înțelege mai bine art cularea acestui tip de discurs, particularitatea lui dorinta de a explora și propune un nou set de valori fundamentat pe dialogul dintre știință și re igie, e propice să exemplificăm cu un fragment mai consistent.

„Cred că aproape acelasi lucru s-a întâmplat cu biologia în a doua jumătate a secolului XX. Ea a înregistrat primul succes cantitativ important, uluitor, *în descifrarea* bazei *moleculare* a geneticii. Pe bună dreptate, biologii au fost foarte mulțumiti de ei însisi Se impune totusi un grad de sobrietate si de prudentă Structura ADN-ului si transmiterea informatiei genetice sunt în esentă o problemă mecanică (din acest motiv Crick și Watson au putut realiza celebrul lor model al helixului dublu din bucăți de metal). Aceasta nu înseamnă că toate aspectele viet i sunt mecanice, sau că biologia este pur si simplu fizică la scară argă Nu înțelegem ce suntem, dar ar trebui să rezistăm oricărei prezentări sărăcite a naturii umane, care tăgăduieste sau trivializează experienta umană fundamentală "

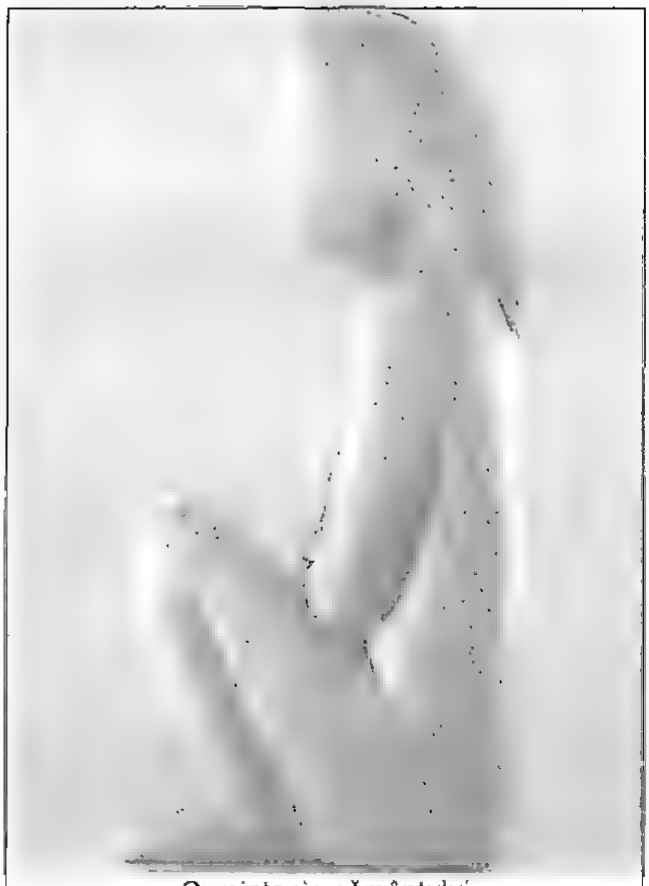

Cuminţenia pământului

Emilia Georgiana David

DESTINUL UNUI ROMAN ȘI ROMANUL UNOR DESTINE

În numărul din martie 2005 al revistei „Pro Saeculum", s-au publicat primele pagini ale proiectatului roman „Fagul" al autorului Titi Damian, profesor la Liceul Teoretic „Grigore Moisil" din Urziceni, colaborator al revistei noastre. După câteva luni, la Urziceni, pe 15 iunie, la comemorarea lui Eminescu, are loc lansarea cu mare succes a volumului care tratează problema colectivizării forțate a agriculturii din anii '60. Au început să curgă cronicile, mai întâi în revista „HELIS" din Slobozia. Prima a fost de la prof. Ion Ene din Urziceni, apoi cea a prof. Anghel Papacioc din Slobozia. Lună de lună și-au exprimat opiniile specialiști, critici literari, mai ales cititori precum Gheorghe Dobre, Serban Codrin, Nicolae Stan, Elena Cârjan, Mircea Dumitriu, Alexandrina Dragomir, Gheorghe Dumitrascu, regretatul profesor Ion Rotaru, Victor Lotreanu etc. Romanul trece granițele județului, spre Buzău, locul de origine al scriitorului, apoi mai departe, iar opiniile favorabile nu se opresc nici astăzi: Florentin Popescu în „Caligraf" (Teleorman), Ion Fercu în „Ateneu" (Bacău), Ion Roșioru în „Pro Saeculum", Tudor Cicu în „Oglinda literară" (Focșani), Marin Ifrim, Aurel Anghel în „Renașterea culturală" (Buzău), Ilie Mândricel și Lucian Mănăilescu în „Amprenta", Dumitru Ion Dincă și Leonard Oiaru în „Opinia" (Buzău), C. Stănescu în „Gândul" Aurel Buricea (Brăila) în „Helis", Adriana Dobrinescu în revista "Limba și literatura română", Marcel Fotache în „Ars didactica" apoi Corneliu Croitoru, Passionaria Stoicescu, Vasile Filip, Nicolae Gâlmeanu etc. Romanul este lansat și la Slobozia, la Fetești și Amara, apoi în comunele Adâncata, Cocora și Jilavele. Urmează pătrunderea în Buzău, cu o lansare la Clubul Sindicatelor, apoi la Colți (locul de nastere al scriitorului) la Pârscov și la Bozioru. Are loc lansarea la târgul de carte „Gaudeamus" de la București și de la Sibiu (în standul bibliotecii Universității „Lucian Blaga")etc. Este expediat tuturor revistelor de cultură importante din țară. Se pregătește o expediere spre toate bibliotecile județene. În noiembrie 2006, romanul a primit PREMIUL SPECIAL AL JURIULUI LA A XXV-a ediție a concursului de debut literar „LIVIU REBREANU" de la Bistrița Năsăud. De asemenea, și postul de televiziune B1 a prezentat o cronică substanțială, prin criticul George Mihalcea. Nu este exclus ca și cinematografia să aibă ceva de spus. Prea se derulează „cinematografic" scenele din roman.

Romanul cu problematică rurală nu dispare, după cum nu dispare nici satul românesc în forma lui tradițională chiar dacă accidente istorice au provocat sau mai provoacă numeroase convulsii mai mici sau mai mari, ruperi de ritm în evoluția sa. Aceste convulsii s-au repercutat după cum era și firesc, și în literatura română care le trăiește sau le consemnează. Dacă în perioada interbelică, dar și în cea postbelică, până prin anii'60 problematica prozei rurale era cea a pământului – țăranul străduindu-se fie să acumuleze pe o cale sau alta (Ion) fie să-l păstreze (Morometii,) – după 1960, odată cu procesul colectivizării, țăranul real, dar și cel din literatură au intrat într-un con de umbră. Acestuia, printr-un act samavolnic, i-a fost luat pământul, printr-o simplă semnătură, fiind „trecut la colectiv". Odată cu pământul dispărut, a dispărut și tema, scriitorului fiindu-i luat și îndemnul. În momentul actul, paradoxal, țăranul, după ce a reintrat în posesia pământului, din motive pe care nu aici le putem analiza, nu mai știe cum să scape de el.

Totuși, până să ajungem la situația actuală a pământului și a satului românesc, care va fi, cu siguranță o temă viitoare de mare actualitate în literatură adevărată, problematică a literaturii române despre țărani devine modalitatea brutală prin care acesta a fost deposedat de pământ și de tot avutul, în perioada colectivizării forțate. Imaginează-și oricine că, printr-o simplă semnătură, un trup ar fi obligat să renunțe la suflet. Luându-i-se forță pământul, țăranului i s-a luat sufletul. Această dramă nu a trecut și nu poate trece nebăgată în seamă în literatura română. Desigur că literatura consemnează încercări notabile sau mai puțin notabile pe tema COLECTIVIZĂRII FORTATE.

Viguros pe această temă generoasă este romanul FAGUL lui TITI DAMIAN, publicat la Editura Bizantină (2005). Este o apariție neasteptată, surprinzătoare, din partea unui autor care intrase în publicistică și în literatură prin eseuri și nuvele. Este cu atât mai neasteptată, că vine din partea unui profesor de vocație, ale cărui lecții de literatură anunțau scriitorul. Dacă în finalul romanului citim data începerii aventurii sale literare – 9 Mai 1984 – și pe cea a finalizării – 3 Mai 2005 -, multe răspunsuri și explică, având în vedere responsabilitatea și seriozitatea demersului artistic. Și dacă mai observăm că cele 100 de exemplare au fost epuizate, și dacă despre roman au scris zeci de cronici în numeroase reviste și ziare importante, de către nume grele ale criticii, desigur că ne aflăm în fata unui fenomen artistic de neignorat. S-ar putea ca, în scurt timp, critica literară mare să-l consemneze la capitolul REPERE și IZBÂNZI.

Cu romanul FAGUL scriitorul TITI DAMIAN intră în galeria celor mai importanți prozatori care au deschis portile acestei teme importante în literatura română. După ce l-ai parcurs dintr-o suflare, primul gând

este să-l așezi undeva, adică lângă „Morometii" (vol.II) lui Preda sau „Fețele tăcerii" lui Buzura, toate trei analizând oroarea colectivizării. Radiografie a vieții familiei Mândruță și a satului Muscelu-Cărămănești, opera analizează falia produsă în comunitate în momentul apariției Șapcaliilor, activiștii „vieții noi". Farmecul romanului crește atunci când descoperi că persoana naratorului este substitutul autorului, iar întreaga dramă reprezintă defularea târzie a unui copil care speră să evadeze din cosmar prin mărturisire. Are ceva din Carol Ardeleanu, singurul supraviețuitor al familiei ce opusese, în felul său, rezistență colectivizării, fiind închis în beciul casei pentru a nu fi prins și omorât, asemenea fratilor săi. O scenă asemănătoare apare și în nuvela buzoianului George Băiculescu, „Dulcea noastră povară" în care analfabetul Avram Mosdreanu pusese degetul, în loc de semnătură, pe cererea de „aderare" la colectiv. Liniștit, se duce în curte, pune degetul pe tăietor și-l taie cu o singură lovitură de bardă.

Asemenea scriitorilor latino-americani, autorul FAGULUI se folosește de pretextul fenomenului socio-politic pentru a pătrunde în sufletele oamenilor ce nu-și pot trăi viețile, intrate fără voința lor, în istorie. Din această perspectivă, romanul apare ca o reconstituire a unui eveniment istoric și politic, și chiar mai mult: o mărturie cutremurătoare despre o colectivitate din inima Munților Buzăului ce-si trăiește frământată drama, fără să aibă posibilitatea de a se împotrivi. Este drama fiecărui sat românesc, despre care ar trebui să se scrie câte un roman, și tot nu s-ar putea spune totul.

Înainte să încheiem pactul ficțional al lui Umberto Eco, trebuie să luăm în considerație mărturia autorului, potrivit căruia evenimentele cărții se bazează pe autobiografie: *„Tot ce povestesc aici, s-a întâmplat... Tata, când a trebuit să se treacă la colectiv, adică să renunțe, printr-o simplă semnătură, la pământul lui, m-a chemat în beciul casei si m-a întrebat:< Tu ce zici?> N-aveam decât 16 ani. L-am ajutat să se hotărască, dar am rămas cu sentimentul vinovăției".* De aici întrebarea pe care doar cititorul o poate dezlega: cui aparține vocea narativă?. Romanul debutează tranșant printr-o maximă al cărei înțeles va fi deslușit pe parcursul lecturii romanului: *„Viața este o imperceptibilă, imprevizibilă si inevitabilă înfrângere."* Ca un arc de cerc, conferindu-i simetrie, îl încheie, dar la sfârșit având semnul întrebării. Prima este constatarea naratorului – personaj (intelectual) iar în final este cea a cititorului, obligat să mediteze la evenimentele dramatice trăite odată cu eroii. Cititorul însuși, ca participant la contractul comunicațional, devine co-enunțiatorul povestirii pe care o reînvie cu fiecare lectură. Aici, nefiind vorba despre un roman-jurnal, autorul nu este vocea narativă decât în măsura în care experiența personală și-a pus pecetea pe memoria scriitoricească, „viziunea din spate" (Pouillon), narațiune devenind omodiegetică neutră.

Fagul este titlu-metaforă, motiv literar, copac simbol, arbore totemic, *„copacul cu rădăcinile înfipte în pământ și cu vârful agățat de cer"* al comunității închise ca într-un zigurat înconjurat de vârfuri de munte (Vârful Vătraiului, Vârful Goșii, Vârful Bosoveiului, Vârful Ceciliei, Vârful Goților) O planetă singuratică înconjurată de munți, în mijlocul cărora gravitează viața sătenilor. Ordinea celor patru capitole, însoțite de moto-uri sugestive, nu este întâmplătoare: *„Toamna fremătărilor", „Iarna alinărilor", „Primăvara umilirilor" și „Vara pătimirilor"* (a se vedea oximoronul!) sugerează faptul că vestejirea ființării poate fi lecuită. Nu poate fi trecut cu vederea nici moto-ul romanului, *„Ajunge lumii răutatea ei"*, un reper spiritual-religios luat inteligent din Biblie, Crezul muscelenilor.

Subiectul romanului este, aparent, simplu. Acțiunea se încadrează între cele două maxime amintite, de început și de sfârșit. Este mărturia intelectualului matur, chemat pe neașteptate, de către Bătrân, după anii'90, să taie Fagul, rămas singur pe creasta dealului, după ce *„ăștia de acum"* au tăiat toată Pădurea Samarului. Șocul hotărârii bătrânului îi provoacă acestuia frământări nocturne și răscoliri zguduitoare. Retrăiește, în acea noapte cât o viață, întreaga dramă a satului și a familiei din timpul colectivizării, ca adolescent. Dimineața, când se trezește și trebuie chiar să ia ferăstrăul, așa cum mai luase în adolescență, să urce dealul și să-l taie, se întreabă, gândindu-se la fagii cei tineri care-l vor înlocui, dacă nu trebuie cumva să pună maxima sub semnul întrebării. Tăierea fagului era pentru sat și pentru el un început al regenerării?

Mă voi opri asupra câtorva pasaje, sadoveniene poate, în care este picturalizat fagul, adevărate acuarele în proză. Ți se transmite senzația unei simfonii articulate din rărunchii cuvintelor, ca în romanul lui Cinghiz Aitmatov, care folosea ca motiv literar central trenul, în „O zi **mai lungă decât veacul**": *„Fagul cel Mare își trimitea deasupra satului brațul protector, de parcă ar fi vrut să-l astruce sub crengile lui. Stăpânea depărtările. Stăpânea oamenii. Stăpânea satul, ale cărui zeci de priviri, de dimineața până seara, fără să vrea si fără să stie, îl căutau, într-un semn de solidaritate așteptând de la el sprijin și speranță. Fagul trăia, odată cu ei, vremurile, și-și mișca într-o parte și în alta crengile, de parcă ar fi vrut să si le prelungească, să acopere cu ele tot satul, pentru a-l feri de cine știe ce nenorocire, doar de el bănuită".* Un pasaj, devenit laitmotiv al romanului, purtător de adânci semnificații. Parcă adulmecând zările, Fagul, acum arbore sacru, prevestește prin gesturile sale, viitoarele nenorociri: *„O boare de vânt călduț face, ca după predica preotului, frunzele Fagului să cadă, parcă o mână uriașă, nevăzută scutura ușor copacul, făcându-l să-și plouă coroana de bănuți argintii peste mulțimea înfiorată...Sătenii se repeziră să adune frunzele, să le îndese în buzunare sau în sân. Sunt bune de pus la streșina casei, lângă usturoi, să ne ferească de boli și de fiarele pădurii."* Simbolistica fragmentului este extrem de sugestivă, ploaia coroanei de bănuți argintii fiind un tribut dat trecerii granitei spre neființă, o zbatere între vechi și nou, o încercare de păstrare a legilor firii și ale pământului, adică a tradiției. Fagul apare acum ca osmoză completă între oameni, animale, pământ și cer. Bucuria, și în același timp mirarea comunității la căderea frunzelor în timpul rânduielii ritualice, au fost îndepărtate de prezența activiștilor de partid și a securiștilor care se insinuează în mulțime împrăștiind-o chiar în timpul slujbei sacre, închinate Sf.

Andrei. Prezența Șapcaliilor într-un asemenea loc rupt din palma lui Dumnezeu, reprezintă pentru localnici o profanare, ei fiind în stare de sacrificiul simbolului eternității. Dezastrul lor se termină cu o scenă apocaliptică în finalul romanului, când Șapcaliii îi obligă pe săteni să-și predea bruma de avut la locul numit Pe Baltă, în timp ce de sub Fag se ridica, apoi se răspândea peste toate împrejurimile fumul înecăcios cu miros de seu rânced al oilor arse, simbol sugestiv al molimei comuniste. Tăierea Fagului apare, pentru adolescent, ca un cataclism sufletesc: *„Îmi mai rămăseseră intacți doar ochii care priveau înmărmuriți Fagul dărâmat, tăiat cu ferăstrăul, cu trupul inert, neputincios, înfrânt. Pădurea rămăsese acum orfană și-și fosnea dureros frunzișul într-un bocet șoptit, abia perceput, dar continuu".* Un coșmar nematerializat în realitate.

Romanul poartă în el cugetul unui suflet, învățămintele unei vieți, condeiul unui scriitor de mare profunzime. După cum observă Passionaria Stoicescu pe coperta a patra, *este „Un roman AȘTEPTAT, pentru că recuperează o temă importantă din literatura română, dar și NEAȘTEPTAT, prin maniera originală în care pune în relație realitatea dură cu stoicismul personajelor, totu pe un fond liric, tragic, istoric și mitologic".* Și de o mare încărcătură psihologică, am adăuga noi.

Este un roman ce trebuie mai întâi simțit prin vocea omului matur, generată de amintirile unui copil. *„Mă, dacă nu înveți, la colectiv ajungi!"* Amintire teribilă pentru copil, dar condamnare perpetuă pentru țăran făcut, printr-o simplă semnătură, iobag pe propriul pământ.

Acest roman tulburător este rodul unei experiențe literare asimilate într-o viață exemplară de dascăl (o categorie rară dascălul-romancier!) și al unui talent autentic. După 50 de ani în care proza românească s-a desfășurat pe spațiul larg al Câmpiei, prin Titi Damian se ridică în spațiul rarefiat și pur al muntelui. Dacă în copilărie autorul-personaj trăia cu nostalgia Câmpiei, acum, la maturitatea artistică, autorul-narator, trăitor în Bărăgan, duce dorul muntelui. Sisif a urcat muntele cu stânca în spate. O scapă, pentru a urca, din nou și să o coboare cu aceeași demnitate. Autorul nu și-a epuizat nici pe departe resursele. Prețul nașterii cititorului este moartea Autorului?

Daniel Stuparu

SINGURĂTATEA PĂSĂRII MIGRATOARE

Întotdeauna m-am întrebat, citind cărți cu caracter memorialistic, autoconfesiv, ce importanță pot avea pentru posteritate aceste scrieri de tip jurnalier, nici eseu, nici literatură, nici filosofie, la un pas de vulgaritatea gazetăriei cotidiene, marcă a unei culturi pentru mase, a „omenesc mult prea omenescului", în care autorul nu se mai îndreaptă către un ideal de atins, nu își mai propune, încercat de orgoliul creatorului, să dea naștere unei lumi *ex nihilo*, adică din străfundurile abisale ale minții și lumii sale interioare, redând în schimb, la un mod degajat, dezinhibat, gânduri și întâmplări cotidiene, de multe ori frizând banalitatea. Singurătatea păsării migratoare (Cristian Bădiliță, Curtea Veche, 2007) este una din cărțile care m-au făcut să regândesc această chestiune.

Aceasta, pentru că avem de a face cu un autor care problematizează filosofic chiar și în secvențele cele mai obișnuite ale existenței de fiecare zi. În acest sens, bariera dintre eseistic, jurnalier sau științific se estompează, lăsând loc gândirii spontane, necenzurate a autorului, aceeași care este prezentă și în articolele sale erudite sau în poeme, unde însă forma exterioară, la care obligă canoanele literare sau academice, diferă. Jurnalul relatează întâmplări pitorești, oameni sau locuri necunoscuți, iar dacă sunt totuși cunoscuți, ei sunt filtrați prin lentila gândirii autorului, relevantă în ultimă instanță pentru înțelegerea resorturilor acesteia.

În cazul lui Cristian Bădiliță avem așadar de a face cu un autor care nu poate trăi fără prietenie – în ciuda, sau poate tocmai datorită polemicilor de multe ori aprinse al căror protagonist este. Avem de a face cu un om care simte în permanență nevoia să comunice, să *se* comunice. Polemica lui nu este cordială, ci flamboiantă - dar onestă. Combătând fără menajamente, neținând seama de susceptibilitățile interlocutorului, Bădiliță dovedește de fapt un tip aparte de respect nu față de „imaginea" celuilalt (înțeleasă ca mască socială), ci față de Sinele profund, pe care încearcă, de multe ori prin electroșocuri administrate fără milă, să i-l dezvăluie, în ciuda lui însuși.

Nu este un tip revanșard, polemizează cu patimă, dar fără ranchiună, nu pune la inimă. E singurul mod în care putem înțelege atâtea afirmații contradictorii puse laolaltă. Jaspers spunea despre Nietzsche, în monografia sa dedicată acestuia, că nu există în toată opera lui afirmație pe care să nu o contrazică chiar el. Cristian Bădiliță urmează, conștient sau nu, un traseu similar, singurul *legato* al jurnalelor sau chiar

publicisticii lui părând a fi așa-numita „logică a inimii", consacrată de mistica iudaică. Autorul spune ce gândește fără rezerve, fără teama că s-ar putea contrazice. El e suficient de „mărinimos" încât inima (*anima*) lui să poată cuprinde fără probleme toate aceste contradicții aparent ireconciliabile.

O astfel de carte nu este deci doar un jurnal de idei, ci și de stări sau sentimente interioare, cerându-se citită și prin această prismă, nu doar la nivel cerebral. Impresiile culese aici rămân astfel de interes atât din perspectiva înțelegerii operei lui Bădiliță pentru viitoarea exegeză a operei lui, cât și sub aspectul impresiilor unui intelectual european de origine română asupra stării de fapt a Europei la ora actuală, la nivelul catedrelor universitare, dar și al străzii, pe care autorul nu se ferește să o redea în stare nudă.

E greu de prezentat în câteva cuvinte un astfel de jurnal, în care fragmente de gânduri, frânturi de idei, sentimente și stări dintre cele mai diverse se împletesc în mod ingenios în cele câteva capitole ale cărții (*Jurnalul unui anarhist de dreapta, Pisica lui Petrarca, De paisprezece ani șomer activ!, Singurătatea păsării migratoare, Ispitele Înțelepciunii*). Să ne oprim însă la câteva pasaje inedite, menite a ne deschide apetitul spre o lectură deopotrivă cosmopolită și condimentată, pentru cititori cu stomacul tare. Veți întâlni în aceste pagini, dintre personajele mai cunoscute publicului românesc, nume precum Alexandru Paleologu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Andrei Pleșu, Dan Ciachir, Nicolae Țone sau... Tudor Chirilă și ÎPS Calinic.

Iată ce își nota autorul la 4 noiembrie 2000: „Seara, la biserica greco-catolică românească, o conferință a lui H.R.P. despre 'modelul altoiului' (tipul organic, zice el, de evoluție a științei în Occident) și modelul opus, al 'sertarului', specific țărilor românești. Nu știu ce să spun. Omul vorbește impecabil, argumentează așijderea, citează copios și exact, sintetizează perfect, în cuvine extrem de potrivite. Dar nu intră, ca să zic așa, în orizontul meu de așteptare... Totul mi se pare fals, tras de perciuni, tăiat la ștanță. Nu voi pricepe niciodată mania asta de a reproșa românilor că nu sunt franțuji sau nemți sau olandezi (cu sau fără spirit critic). Foarte bine că nu sunt (cu sau fără același spirit critic). Mai bine țigani curați decât occidentali murdari. Din păcate, de două sute de ani nu suntem decât un fel de pseudo-occidentali murdari și fără 'spirit critic' pe deasupra. Și iarăși, nimic nu-mi poate smulge convingerea că istoria științei moderne nu-i altceva decât un rânjet stupid al Marelui Politehnist care este diavolul."

Dincolo de panseuri de ocazie, în stil eseistic, întâlnim aici și observații de tip caracterologic: „Am petrecut aproape o săptămână împreună cu H.R.P. L-am plimbat printr-o mulțime de locuri; a mâncat la noi aproape zilnic; am discutat câteva zeci de ceasuri... Ceea ce ne-a surprins, și pe mine și pe Smaranda, a fost faptul că, într-o săptămână, nu ne-a întrebat nici măcar o singură dată la ce lucrăm, cum trăim, ce facem, pur și simplu?" Autorul nu duce însă lipsă nici de autoironie, având grijă să se pună singur la punct, pe un ton persiflant nelipsit de tragism: „Trei categorii de oameni politici: canaliile, leprele, tâmpiții. Altă posibilitate nu există. Politic mă definesc un anarhist de dreapta (categoria tâmpit incurabil)." (30 ianuarie 2001)

Mai întâlnim în această carte și numeroase afirmații discutabile, precum „papii și generalii au plămădit Europa." (Personal, cred că mai degrabă au adus-o în sapă de lemn și au înecat-o în sânge, dar asta este altă poveste.) În fond, nu veracitatea afirmațiilor conținute în acest volum importă, ci autenticitatea spunerii, care îl urmărește pe autor obsesiv, precum eriniile lui Euripide. Aceste observații sunt notabile în măsura în care ne permit să conturăm un „portret savantului la tinerețe" (pentru a-l cita pe autor, vorbind undeva despre bizantinologul Petre Guran) și pentru faptul că definesc un caracter. De asemenea, veți găsi multă politică în aceste pagini, pe care mărturisesc că am lăsat-o în grija cititorilor mai afini acestui domeniu.

Aflăm însă necontenit tot felul de amănunte inedite despre autor, precum în fragmentul: „Vorbesc despre Apollonios din Tyana la Institutul de științe religioase din Paris. Subiect care-mi lunecă printre degete. Un *theois aner* perfect, un taumaturg local, pitagorician, transformat de Hierokles în sfânt al păgânătății (pe urmele lui Filostrat). Până la cucerirea Constantinopolului de către franci, cultul apollonic a înflorit în capitala bizantină. Existau peste tot amulete apotropaice împotriva șerpilor, împotriva invaziilor de lăcuste și a berzelor. O întrebare m-a ros tot timpul cât am lucrat la această conferință. Dacă aș fi trăit în secolul II, ce aș fi ales: pitagorismul, versiunea lui Apollonios, sau creștinismul?" Răspunsul îl veți afla, desigur, doar dacă veți citi cartea.

Incitant e deci faptul de a te întâlni aici cu gândirea vie, neepurată de sentiment, a autorului, în măsura în care i-ai citit măcar în parte celelalte cărți și ești curios să privești din interior lumea lui Bădiliță, în intimitatea sufletească a căruia suntem invitați să pătrundem. De unde și titlul cărții: precum „pasărea bolnavă" a lui Blaga, eul auctorial se transpune într-un alter-ego întruchipat de „pasărea migratoare", care tânjește într-un fel să se întoarcă (și chiar face în mod regulat „naveta Botoșani-Paris"). Titlul trimite și la **Singurătatea alergătorului de cursă lungă** a lui Sillitoe, carte ce surprinde destul de bine tocmai ideea în jurul căreia se coagulează și fragmentele aparent disparate ale acestor pagini de jurnal. Preferând integritatea morală și onestitatea intelectuală, autorul știe că nu poate fi decât o pasăre migratoare, atât geografic, cât și intelectual, trecând cu fâlfâit de aripi prin cele mai pestrițe și diverse cercuri – în care uneori rămâne, alteori nu. Cercul prietenilor se subțiază, dar se și esențializează.

O altă cheie de lectură a cărții, pornind de la titlu, este conștiința faptului că în fața morții ești de fapt întotdeauna singur, și că „vulpile au vizuini și păsările cerului au cuiburi; dar Fiul omului n-are unde-și odihni capul." Și poate că din această acută conștiință a morții (asociată, pe linie heideggeriană, de sentimentul de grijă – *Sorge*) ce însoțește orice artist tragic, vine și îndârjirea cu care Bădiliță zidește prin opera sa, cu frenezia creatoare pe care o cunoaștem, un templu pentru posteritate, un turn Babel interior prin care speră să ajungă la Cer: „Azi mi-am propus să nu traduc nici un verset din Proverbe, să nu deschid nici un dicționar și nici un manual. Am mers la slujbă, am văzut finala masculină de la Roland Garros, am urmărit frânturi din festivitatea debarcării, am mâncat copios, am făcut o plimbare prin împrejurimi. Și toată ziua am stat ca pe spini. Vorba Smarandei, ca un drogat *en manque de travail*."

Așa se face că munca sisifică (Camus), condiția umană

(Malraux) și toate celelalte paradigme ale existențialismului *se regăsesc în* efortul angajat de a conferi existenței sens și de a reda omului demnitatea de care vorbea cândva Pico della Mirandola: „Contrar șablonului, vehiculat îndeobște, după care aristocrația ar fi echivalentul obligatoriu *al huzurului* și lenei, cred că orice aristocrat adevărat prețuiește munca mai mult decât orice. E drept, aristocratul nu muncește după canonul clasei muncitoare, înregimentat în instituții și protejat de sindicate. Aristocratul *muncește tot timpul* pe cont propriu și sub supraveghere proprie, după un program al său, după un ritm personal. De cele mai multe ori fără răsplată sau onoruri lumpenproletariale."

Nu altfel ar trebui citite, în cheie psihanalitică, pasaje precum: „Trezit de stupiditatea unui vis: se făcea că jucam fotbal pe maidan cu Smaranda si părintele Cleopa. Parol!" La nivel oniric, elementele recurente *sunt pe de-o parte* personificarea Sofiei, a acelei Beatrice dantești care îl conduce pe acesta până la porțile Paradisului, dar și a maestrului ocult, care îi călăuzește pe nevăzute: Vergiliu-Cleopa, toate acestea sub *oblăduirea divină a jocului* (artizanul ca *homo ludens*). În iconomia acestei treimi interioare, relevante pentru devenirea sufletesc-spirituală a autorului, regăsim Sfânta Treime în cheie cvasi-eretică, à la Serghei Bulgakov: personajul *feminin* este Sfântul Spirit, ipostas al Frumuseții, protagonistul este evident Fiul, iar părintele spiritual, Tatăl.

Pe aceeași linie semi-eretică, moștenită probabil de la părinții pustiei pe care îi citește, *traduce și comentează* în alte cărți (Origen, Evagrie), regăsim de-a lungul acestor pagini și confesiuni cu puternice accente de factură protestantă, demne de un Martin Luther modern, *vox clamantis in deserto*: „Ce rost *are să vedem* peste tot icoane făcătoare de minuni și să ne roadem buzele pupându-le ori genunchii adorându-le, dacă tot proști, bădărani și nepoliticoși rămânem, plini de fumuri și încrezuți ca niște draci? Politețea *e prima treaptă a* sfințeniei, e cea mai intimă și cea mai la îndemână icoană făcătoare de minuni, pe care toți ar trebui sa ne-o agățăm în suflet."

Pe aceeași *linie de factură* protestant-gnostică citim undeva și relatarea gândurilor ce străbat cugetul autorului la Cotmeana, cu ocazia unei discuții între călugări și stareț în trapeză: „Văd în jur figuri inteligente, pline de umor, cu ochii *vii și frumoși*. Cum rezista acestei striviri autoritare, acestui tăvălug miticesc? Una e autoritatea blândă și politicoasă, alta huiduiala agresivă. Îmi vine să mă scol de pe scaun și să le strig, 'fugiți de aici, nu vedeți că *sunteți pe punctul* de a vă transforma în râme, în gândaci, în plosnițe, în omizi?' (...) 'Biserica strivitoare de suflete' nu-i deloc o calomnie, ci o realitate devenită, *hélas*, banală. Totul se explică prin expresia ghilotină 'a face ascultare'."

Cred însă că cel mai mare merit al acestui tip de scriitură, jurnalier, este indirect, și aproape insesizabil. Adevărul e că, pentru a nu-și sacrifica umanitatea pe spezele *academismului* căruia îi dedică în fapt cea mai mare parte a energiilor sale creatoare, autorul simte nevoia acestor solilocvii pentru a-și păstra echilibrul interior și conștiința trează. Se știe cât de rigizi pot deveni *oamenii de știință*, uneori mai dogmatici chiar decât adepții credinței, nu ai îndoielii pe calea cunoașterii: de acest risc încearcă să se ferească Cristian Bădiliță, făcând slalom printre furcile caudine ale gândirii *osificate specifice* anumitor medii „academice". Propriul discurs devine aici oxigen, pe care autorul îl resoarbe în interior.

Citind un jurnal de idei sau sentimente, *ultimul lucru* la care te gândești sunt celelalte cărți ale autorului. Și totuși, el marchează tocmai momentele, atât de necesare, de *respiro* între traducerea câtorva capitole din Septuaginta și travaliul la următorul articol pentru *Adamantius*. Din opera lui Bădiliță vor rămâne în primul rând cărți precum **Metamorfozele Anticristului** sau **Platonopolis**, ca și traducerile din **Septuaginta** și **Evanghelii apocrife**, dar paradoxul e că acestea *nu ar putea exista* fără jurnale, de interes restrâns, sau publicistică, mai degrabă conjuncturală.

Închei aceste considerente în cheie ludică, relatând o situație similară de dată recentă, căreia *i-am fost personal* martor: cu ocazia conferinței ținute de Cristian Bădiliță în aprilie la Teatrul Național, am avut plăcerea să-l cunosc și pe ambasadorul României la Copenhaga, Toader Paleologu, autorul unei *monumentale teze* despre Carl Schmitt. La sfârșitul conferinței, în vreme ce Cristian Bădiliță dădea autografe pe cartea comentată aici, Toader Paleologu se delecta nonșalant cu o ciocolată cu rom, întrebându-mă cu *un zâmbet* șarmant - în același timp șiret și inocent, după cum recomandă Evanghelia: „Vă amintiți de ciocolata cu rom de pe vremea lui Ceaușescu?" Da, îmi amintesc, ca și de sticlele cu Brifcor în care producătorul *mai scăpa uneori* și verde de Paris. Sunt mici amănunte ale vieții obișnuite, care permit savantului să respire, pentru a-și lua elan și a se înălța cât mai sus atunci când revine la masa de scris.

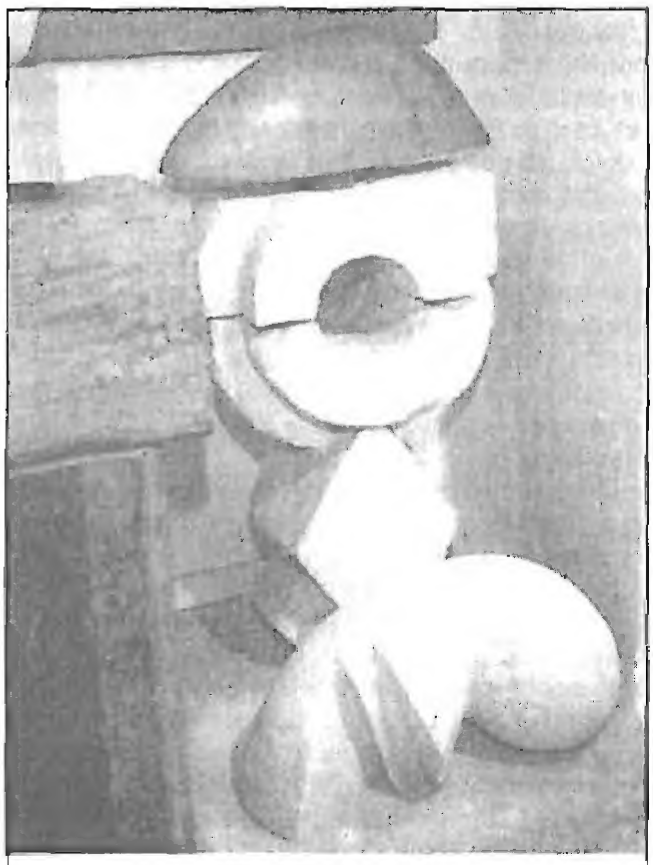

Formă de ghips